European Union

Norwegian Ministry of Foreign Affairs

Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

The Role of Religious Leaders in Peace and Reconciliation Comparative Study Visit - DPI

3-8 September 2019
Dublin and Belfast

Dini Liderlerin Barış ve Uzlaşmadaki Rolü Karşılaştırmalı Çalışma Ziyareti - DPI

3-8 Eylül 2019
Dublin ve Belfast

2020 / 01

DPI Democratic Progress Institute

European Union

Norwegian Ministry of Foreign Affairs

Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

This project is co-funded by the European Union, Norwegian MFA, The Netherlands MFA , and Irish Aid.

The Role of Religious Leaders in Peace and Reconciliation Comparative Study Visit - DPI

3-8 September 2019
Dublin and Belfast

DPI | Democratic Progress Institute

Published by

Democratic Progress Institute

11 Guilford Street

London WC1N 1DH

www.democraticprogress.org

info@democraticprogress.org

+ 44 (0) 20 7405 3835

First published

ISBN – 978-1-911205-44-9

© DPI – Democratic Progress Institute

DPI – Democratic Progress Institute is a charity registered in England and Wales. Registered Charity No. 1037236. Registered Company No. 2922108

This publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee or prior permission for teaching purposes, but not for resale. For copying in any other circumstances, prior written permission must be obtained from the publisher, and a fee may be payable.

CONTENTS

List of Abbreviations 4

Foreword 6

Summary of the Report 8

Session 1: Welcome and Introduction by Conflict Resolution Unit, Irish Department of Foreign Affairs and Trade 12

Session 2: The Role of Religious Leaders in Peace and Reconciliation 22

Session 3: Religious Diversity and Interreligious Harmony 42

Session 4: Overview of the negotiations in the Northern Ireland peace process 68

Session 5: Introduction to NI Peace Process and Comparative Perspectives with other Peace Processes 84

Session 6: Meeting with Unionist former prisoner 98

Session 7: Introduction to Corrymeela 112

Session 8: The Role of Religious Leaders in Peace and Reconciliation in Northern Ireland 126

Session 9: Meeting with Republican former prisoners 148

List of Participants and Staff 162

LIST OF ABBREVIATIONS

AkiDwA Akina Dada wa Africa

ANC African National Congress

BBC British Broadcasting Corporation

CSV Case Study Visit

CRC Community Relations Council

CVID Complete Verifiable and Irreversible Denuclearization

DFAT Department of Foreign Affairs and Trade

DPI Democratic Progress Institute

DRC Democratic Republic of Congo

DUP Democratic Unionist Party

GAA Gaelic Athletic Association

ETA Euskadi Ta Askatasuna

EU European Union

GFA Good Friday Agreement

GPO General Post Office

HSC Health and Social Care

IRA Irish Republican Army

ISIS Islamic State of Iraq and Syria

LA Los Angeles

LGBT	Lesbian Gay Bisexual Transgender
NAP	National Action Plan
NI	Northern Ireland
NGO	Non-Governmental Organisation
OSCE	Organisation for Security and Co-operation in Europe
POW	Prisoner of War
PSNI	Police Service of Northern Ireland
RT	Roundtable
RUC	Royal Ulster Constabulary
SADC	Southern African Development Community
TSG	Tactical Support Group
UK	United Kingdom
UN	The United Nations
UNSCR	United Nations Security Council Resolution
US	United States
UVF	Ulster Volunteer Force
WPS	Women, Peace and Security
YMCA	Young Person's Christian Association
YPS	Youth Peace and Security

FOREWORD

This report provides an account of the meetings that took place during DPI's Comparative Study Visit to the island of Ireland on 3 – 8 September 2019 in conjunction with The School of Religion, Trinity College Dublin on the topic of *"The Role of Religious Leaders in Peace and Reconciliation"*. This event discussed for the first time the role of religious leaders in peace and reconciliation.

The CSV brought together a diverse group of participants, including academics, theologians, journalists and civil servants, in Dublin and Belfast. The discussion centred on the topic of the part played by religious leaders during different stages of conflict in Ireland, with a particular focus on the role religious figures played at times of violence and distrust, bringing different sides together and engaging them in dialogue.

Participants heard first-hand from religious leaders, who were involved in the peace process in Northern Ireland, about their role as religious figures and the challenges faced both in the past and in present-day Northern Ireland. The group also met with academics, community leaders, political leaders, and former political prisoners, from both loyalist and republican backgrounds, to gain a broader understanding of the peace process in Northern Ireland.

This CSV provided a platform for a diverse group from Turkey to come together and engage in varied discussions, which will contribute to the broadening of dialogue amongst their constituencies and beyond on issues examined in the report below. We believe that the report will be of interest not only to concerned institutions and individuals on the topic of religious leaders in peace and reconciliation, but also to policy makers and actors who have an interest in the resolution process in Turkey.

This CSV forms part of a larger series of activities planned in the context of the project: "*Supporting inclusive dialogue at a challenging time in Turkey*", supported by the EU and the Irish, Dutch and Norwegian governments. I would like to express, once again, our deepest thanks to Trinity College Dublin for all their assistance and contribution to the CSV programme.

We would also like to express our deepest thanks to all of our speakers and participants in the programme for sharing their experiences and expertise, to the DPI team in London and Turkey who delivered this activity, and to DPI's intern Craig Mishler for his assistance in preparing this report.

Kerim Yıldız

Chief Executive Officer
Democratic Progress Institute

SUMMARY OF THE REPORT

Between 3rd and 8th of September 2019, DPI carried out a comparative study visit (CSV) in conjunction with The School of Religion, Trinity College Dublin, Ireland. This CSV discussed for the first time the role of religious leaders in peace and reconciliation. The CSV brought together a group of diverse religious figures from Alawite, Muslim, Orthodox Christian communities, including academics, theologians, journalists and civil servants, in order to learn from the religious leaders' role in peace and reconciliation, by listening to the experiences of the Northern Ireland case. The focus was also to create a foundation for future work and activities on this subject. The CSV took participants to Dublin for the first two days, followed by a three-day visit to Belfast.

During the course of the visit, participants engaged directly with religious leaders and figures who were, and still are, involved in the peace and reconciliation process in Northern Ireland. Through these series of meetings, participants were exposed to the successes, as well as the failures of religious leaders and institutions to promote peace and reconciliation during different stages of conflict. These experiences gave the group a valuable insight into the challenges faced and lessons learnt from Northern Ireland.

The first day of meetings began with an overview and tour of The Book of Kells Dublin guided by Prof Fainche Ryan, shedding light on the religious practices of 9th century Ireland. Participants had the opportunity to see the renowned illuminated manuscript and visit the Old Library at Trinity College.

The morning session moved on to the Department of Foreign Affairs and Trade. Áine Hearns, Director of Conflict Resolution Unit welcomed the participants and provided them with an introduction to the work of the unit. The presentation gave participants an insight into Ireland's Third National Action Plan, as well as their work on UN SCR 1325 and UN SCR 2250. A fruitful discussion followed, which examined the issue of the role of religious leaders during the peace process and the present issue of refugees in Ireland.

Prof Linda Hogan, Professor of Ecumenics, Trinity College Dublin, opened and chaired the afternoon session, which focused on the key theme of the CSV – the role of religious leaders in peace and reconciliation in Northern Ireland. Speak-

ers included Rev Dr Johnston McMaster, Member of the Council of State of the President; Dr John McDowell, Anglican Bishop of Clogher; Fr Michael Kelleher, former Provincial of the Redemptorists, Ireland; and Prof Andrew Pierce, Acting Head of Discipline of Religious Studies, School of Religion, Trinity College Dublin. As well as providing an overview of the process in Northern Ireland, speakers provided accounts of the contributions of various religious leaders in peace and reconciliation. Many speakers noted that it was religious individuals, rather than institutions, that played a significant role in Northern Ireland. Participants discussed that, due to their spiritual role, religious leaders were able to act as a neutral party in negotiations and assisted in building confidence when the channel of communication between opposing parties was down.

The second part of the session brought together diverse representatives of different religions including Buddhism, Christianity, Hinduism, Islam and Judaism, to discuss their experiences as leaders of religious communities in Ireland today. Participants engaged in insightful discussion during the sessions as they examined how religious leaders played an active role in facilitating dialogue, aimed at peace and reconciliation. This session demonstrated the array of religions thriving in modern-day Ireland and their peaceful co-existence with one another.

Participants also had a tour of the following historic sites in Dublin: Trinity College Dublin, General Post Office and Chester Beatty Library. This gave participants the opportunity to learn how religion developed in Ireland, about the history of Irish Republicanism and to see numerous collections of religious books showcasing the diverse communities in Ireland.

Participants met with Dermot Ahern, former Minister of Foreign Affairs, in Dundalk, where he gave a clear presentation on the role of religious figures during negotiations. The speaker discussed how religious leaders brokered peace talks following several failed agreements, as well as their role in the disarmament and decommissioning process. During the meeting, the role of the European Union in Northern Ireland was also examined. The meeting provided a valuable exploration of the role of the EU in internationalising the conflict, where it was previously seen as an internal British problem, as well as the role of the EU as a major driver for removing and demilitarising the boarder. Participant also discussed the current situation on Brexit and the possible implications of the increased support for a united Ireland.

In Belfast, the group heard from the Irish School of Ecumenics at Trinity College Belfast, who provided a concise overview of the Northern Ireland conflict, the Good Friday Agreement and the challenges currently faced in the implementation of the agreement. It was noted that one of the key failings has been reconciliation in Northern Ireland.

Participants were also warmly welcomed by Rev Alex Wimberly, leader of Corrymeela, Northern Ireland's oldest peace and reconciliation organisation. During this session, participants learned about the history of Corrymeela and how an organisation can bring together people of different religions in Northern Ireland and from other parts of the world. Rev Glenn Jordan, Theologian and Programme Manager, gave an overview to the group about the ongoing programmes at Corrymeela, including a programme that helps Christian communities with different opinions talk about Brexit based around the sacred text. The second part of this session was chaired and facilitated by Bishop Trevor Williams, former Bishop of Limerick and Killaloe, who worked in reconciliation in Northern Ireland for many years. As former leader of the Corrymeela Community, Bishop Williams mentioned a programme that would bring schoolgirls together from both the Protestant and Catholic side. Participants heard about the importance of people sharing their pain with the enemy and hearing the same story of pain from the other side.

Rev Cheryl Meban, Presbyterian Chaplain at Ulster University, gave an account of her experience as a religious figure and how women are often marginalised by religious institutions. Fr Gary Donegan, former Rector of the Holy Cross Church in Ardoyne, also imparted his personal story of working in one of the neighbourhoods that has suffered the most violence in Belfast. The speakers shared how important it is that religious leaders reach out to the communities most in need.

The group also heard perspectives from former political prisoners from both Unionist and Republican sides. The speakers shared their personal accounts of their involvement in the conflict and the impact the conflict has had on the communities. This was followed by a visit to the peace walls, which served to illustrate to the participants that division still exists between the two sides even after the Good Friday Agreement.

In Belfast, participants visited Clonard Monastery where they visited the room in which Fr Alec Reid brought together Gerry Adams and John Hume. Participants learned about the role of Fr Gerry Reynolds, also a member of Clonard Community, in promoting dialogue with paramilitaries of both sides.

This CSV gave participants the opportunity to share first-hand from the Northern Ireland peace process and to interact with key actors from that process, as well as figures that are still promoting peace and reconciliation in Northern Ireland today. Participants also engaged with a representative from the Delegation of the EU in Turkey, Sema Kılıçer, who attended the CSV. Our particular focus on religion highlighted the important role that religious figures have played in Northern Ireland and their ability to act as channels of communication between two sides. This was the first meeting centred on the role of religious leaders in peace and reconciliation organised by DPI with future activities forthcoming to build upon the discussions and themes of this visit.

SESSION 1:
WELCOME AND INTRODUCTION BY CONFLICT RESOLUTION UNIT, IRISH DEPARTMENT OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE

Áine Hearns, Director, Conflict Resolution Unit, gives a presentation to the group

Ms Áine Hearns, the Director of the Conflict Resolution Unit in the Ministry of Foreign Affairs and Trade, welcomed the group to Ireland with a *"céad míle fáilte"*. Ms Hearns expressed her delight that the group's visit started with a visit to the Book of Kells in Trinity College, one of Ireland's greatest tourist attractions.

Ms Hearns gave an outline of Ireland's multifaceted approach to furthering international peace and security. The Conflict Resolution Unit (CRU) views the Women, Peace and Security Agenda as an integral component of the conflict prevention and resolution framework in which it operates. Previous DPI lesson-sharing visits have heard about this agenda as well. Another key feature of the CRU is the vital role that young people can play in conflict prevention as they look at how they can increasingly engage with the Youth, Peace and Security initiatives through DFAT missions abroad and also how to push through the multilateral system – through the United Nations, the OSCE and the European Union. So, it's about realising that potential of youth and what it can bring to a peace negotiation, how they can help to prevent conflict. The CRU also has a strong engagement with civil society and non-governmental organisations with partners in this field who are actively working in regions to promote sustainable peace and preventative processes to avoid conflict.

These partners are of particular importance to Ireland's global reach. While Ireland is a small island in the Western hemisphere, it has a global reach and has a very large diaspora. The figure is put somewhere between 50 and 70 million people of Irish descent live abroad. Also, the experiences and knowledge that have been accumulated through the process of peace and reconciliation in Ireland have informed their approach to conflict including a broader assessment of the causes and the aftermath of the conflict. These experiences can be used globally to assist in other crises as well. Sharing these experiences from the Northern Ireland peace process is a pillar of Ireland's foreign policy. The roles played by multiple stakeholders have enabled Ireland to take its place as a strong actor in conflict intervention and prevention worldwide.

Key policy documents which define the work of the Unit are (1) 'the Global Island', their foreign policy document, (2) 'A Better World', the overseas development aid policy document, and (3) Ireland's third National Action Plan on 'Women, Peace and Security'. The unit looks at conflict resolution in the context of all these policies. The aims of the unit are peacemaking, peacebuilding and lesson-sharing work with missions and partners. The Unit was established back in 2008 with the intention of building up Irish engagement in peacemaking, peacebuilding, mediation, facilitation and agreement support, post-conflict transitions, reconciliation, the rule of law, capturing and sharing the lessons and experiences of the Northern Ireland peace process as well as peace processes elsewhere in the world. This work has been identified as a priority in a recent review of their foreign policy.

Current priorities include the Women, Peace and Security issues, conflict prevention, mediation, post-conflict reconciliation, and lesson-sharing the experience from Northern Ireland.

Women, Peace and Security is based on UN Resolution 1325, which was passed in 2000, and will have its 20th anniversary next year. There are also nine additional resolutions over the last nineteen years, which feed into the original Women, Peace and Security Agenda resolution. This continues to be a prominent issue within the UN Security Council and has been pushed by fellow European countries, such as Sweden, Germany and Belgium, as they have been sitting in non-permanent seats on the Council. 80 UN member states, of which 22 are EU member states, currently have national action plans, which adheres to one of the calls within the resolution - for each country to devise its own national action plan.

Ireland is currently on its Third National Action Plan. It was launched in June of this year by the Tánaiste and Minister for Foreign Affairs and Trade. The plan itself was informed by a midterm and final review of the second National Action Plan. It will operate for five years, so it will run from 2019 to 2024. The plan is unique in the fact that it's

a whole government approach to the Women, Peace and Security Agenda. Therefore, it contains commitments and actions for other government departments, such as the Department of Justice and Equality, the Department of Defence, Community and Rural Development, Education and Skills, the Health Services Executive, the Defence Forces, and An Garda Síochána (which is Ireland's police service); who were consulted during the drafting stage.

Ireland's National Action Plan on the Women, Peace and Security Agenda applies to women and young girls and also young men and boys, who are living in Ireland and who are from a country that's been in conflict, who have suffered the trauma of conflict. Given the rise in immigrants and refugees coming to Ireland from such countries, the plan deals with services to be provided to them under the various pillars of UNSC WPS resolutions. Thus the Department of Foreign Affairs deals with international policy, but the other relevant Government Departments deal with domestic issues. For example, the Department of Justice is responsible for the migrant strategy. Within that strategy, the Department of Education and Skills, Community and Rural Affairs, the HSC Health Services all have activities and actions. The Department of Justice is responsible for the domestic element of the National Action Plan while the Department of Foreign Affairs and Trade, is responsible for international engagement and through the multilateral system, the development of the plan followed an inclusive process, starting with a call for public submissions (49 were received) and three consultative workshops. The first workshop was specifically designed for migrant women who were living in the country and it allowed them to come together to put their issues forward. The second workshop was broadened out to other civil society organisations and on the third workshop, which was held in Dublin, an international element was also included. This process allowed for civil society, academia, advocacy groups and migrant women to have their voices heard before the National Action Plan was developed. Having had an oversight group to monitor and evaluate the second National Action Plan, in preparation for the third plan, a working group was set up and chaired by Ms Salome Mbugua, who is Irish and head of AkiDwA, an organisation which deals with migrants in Ireland. This working group drew together all of the ideas and information received, including the review of the second National Action Plan and came up with a new document. The number of people that were involved in the development of the third National Action Plan was double that of the second. International organisations were also involved through the submission route and attendance at workshops. Other European Union member states who don't have national action plans but have been participating in this part of the cross-learning include Bulgaria, Malta and Greece.

The third National Action plan is similar to the previous one because, again, it's based around the four pillars, which are outlined in the original resolution: Participation, Prevention, Protection and Promotion. Again, there is a built-in monitoring mechanism which is an oversight group made up of representatives from civil society and government, and it has a dual focus – an international and domestic plan. Both issues have been highlighted by the UN and the EU as examples of best practice. The plan provides visible support to Ireland's work in this area, connected to our profile and campaign also for candidature to the UN Security Council for 2021. The National Action Plan also includes commitments to strengthening women's meaningful participation in peace processes – peacekeeping, peacebuilding and conflict prevention, and looking and addressing root causes of conflict, strengthening protection of women and girls from conflict related harm and promoting a gender perspective and expertise in peace and security. The monitoring framework is the important part of the plan. In this detailed framework, there are activities and actions under each pillar which Units are signed up to. In other words, they have agreed to carry out these activities and actions, and there's a timeline for when they're going to carry them out by.

There is also a commitment to increase funding over the next five years for WPS activities. Women and gender perspectives will be put at the centre of multilateral diplomacy. There will be a more comprehensive approach to conflict prevention, incorporating gendered analyses and perspectives. And this ties in very neatly with the gender and equality aspects of 'A Better World', the international development aid policy in which WPS is a key component in that policy here today.

Lesson sharing is an important part of the plan such as the sessions which DPI are organisng for you on this trip. The National Action Plan covers the whole of the island of Ireland. So, women in Northern Ireland are included through in this plan and the CRU engages with them throughout the public consultation process. Women in Northern Ireland have suffered trauma, they've lived through the Troubles and they have an awful lot to offer other people as well. There are women's groups on the border counties also which are linking across, so a key component of the WPS is to include the women in Northern Ireland.

Challenging discriminatory gender norms and looking at how this affects men and boys in supporting the agenda is also important. The whole issue around Women, Peace and Security cannot be dealt with unless men are engaged in that process as well, particularly young men. Women should not be seen as victims, but as change agents in the same way that young people should be included as participants in processes of change as opposed to idle and unconstructive. What they can do for their country needs to be explored because they are going to be the leaders of the country in 10, 15 years. The CRU

are therefore looking to amplify the voices of young people and prioritise the inclusion of women in discussions and action in the field of conflict resolution. For example, they are currently working with Finland on YPS and mediation initiatives.

Participants were urged to look at the UN report called 'Missing Peace' by Graeme Simpson, which the CRU funded, as an example of the increasing focus that the treatment of youth is receiving.

The CRU, when devising their first National Action Plan in 2008, set up a cross-learning experience between the whole island of Ireland, Liberia and Timor-Leste. Timor-Leste and Liberia were both coming out of a conflict and Ireland had many lessons to be shared following its experience of the Troubles in Northern Ireland. By examining three different issues facing women in conflict resolution, promotion, participation and protection, across the cases from three different countries (as well as being on three separate continents), the same problems came to the fore surrounding women trying to gain access into peace processes and trying to have some involvement at the formation of new states. This lesson-sharing exercise contributed to the formation of the first National Action plan. Indeed, lesson-sharing is still a very important mode in Ireland as they use the experiences of the Northern Ireland peace process, though this is often now conducted by colleagues in the Ireland, UK and Americas Division.

The CRU contribution to the Women, Peace and Security Agenda has involved extending an olive branch to other countries who wanted to get involved like Bulgaria, Greece, Malta and Lithuania. They are also heavily involved with the European Union, where there is an informal task force on 1325 which holds regular meetings. A large area of focus for the CRU surrounds monitoring and evaluation so that, beyond simply writing and having a plan, countries are able to show what they are going to do with that plan and also evaluate how well the plan is being implemented according to its impact.

An important aspect of the CRU's work is to internally educate their staff in every division and unit, particularly on the WPS agenda. When the CRU have staff going on postings abroad, they run sessions on WPS and its relevance to specific countries and unit teams. When they themselves travel to missions abroad, they speak to all staff in the missions about it. They have programmes in Palestine, Liberia, Cyprus, Ethiopia and have engaged specifically with these countries about promoting Women, Peace and Security initiatives. They're trying to make inroads to other multilateral organisations and are currently working with the African Union and in SADC. Some prominent women that they use to promote the agenda from Northern Ireland, are Bronagh Hinds and Professor Monica McWilliams.

For the CRU's mediation work they use the group, Friends of Mediation. They had an event last year in Trinity looking at women and mediation. The 'Irish Women's Peace Mediator's Network' was conceptualised which would involve the whole island of Ireland. Since then it hasn't moved far forward because they have been focusing on trying to get the policy document out and approved by government.

Looking at Youth, Peace and Security on the domestic level, every year the CRU appoints two youth UN ambassadors. Run through the National Youth Council, the delegates go to the UN, to the General Assembly, to the Commission on the Status of Women and represent the Irish policy and ethos on these stages. They also give the CRU a lot of good feedback from these.

They also provide stability funding for partners like DPI who run lesson sharing, get involved in mediation. Other similar organisations the CRU has worked with are the International Crisis Group, International Alert, the Dialogue Advisory Group, Conciliation Resources and the Centre for Humanitarian Dialogue.

The CRU has been on the Peacebuilding Commission for two years. This gives them a good profile and they push and support peace efforts in countries emerging from conflict. For over 60 years, Ireland has had peacekeepers globally in Lebanon and Syria and the Irish Defence Forces are always out on peacekeeping missions within the UN. In particular they are known for their battalions in Lebanon and the Golan Heights. The Irish peacekeepers have gender advisors in the Defence Forces and their own National Action Plan on Women, Peace and Security which has been doing a lot of work globally. In addition, they form part of the CRU oversight group.

In Northern Ireland, they have learned that peace needs persistence because peace takes a long time. 1969, 1985, 1993, 1994, 1998, 2007, 2013 and most recently 2014 with the Stormont House Agreement - are all key dates for agreements and processes within the peace process. They learned acceptance that security policy is not a resolution, that non-state violence is ineffective in securing goals, so terrorism doesn't get you your goals. There's a need to address underlying ideological conflict, there's a value of outside support and expertise. The process has to be inclusive, there needs to be a comprehensive agenda and a rights-based approach with democratic validation and popular endorsement of the agreements. Implementation is key, dealing with the past is and should be messy. The past is messy, the things that happened are messy and people must realise that nice things are not done in the middle of conflict. Nevertheless, people that are perceived of as bad may end up being the leaders of a particular country and these issues must be dealt with through reconciliation. This is not just the case in Ireland but across the world.

Referring to the Juba peace process in Uganda, one of the issues that was prevalent surrounded the culture of reconciliation. Ugandans were forced into the Lord's Resistance Army - nobody went into it willingly - and when they wanted to come back into their village they may have carried out huge atrocities there. Therefore, they used cultural reconciliation, called *mato oput*. It wasn't easy and it was very messy, but it did work. In Rwanda, they had the Gacaca courts. Each culture, nationality and country has different mechanisms for reconciliation, but it's messy and that needs to be realised before people can progress.

As well as sharing relatable experiences from the Troubles, it also proves valuable to pinpoint what doesn't transfer across from the Northern Ireland case. One was the specific context of Ireland. For example, land possession and compensation wasn't an issue. In a lot of conflicts, there will be rows over land and compensation, but that didn't happen in Northern Ireland. It wasn't about land per se. The Northern Ireland jurisdiction was a subset of a larger entity completely. There was no breakdown in the justice system, so for example, if terrorists were caught, they were brought to justice. The justice system didn't stop. It was still alive and working. All regional and international partners supported the peace, so there was great support regionally. Both the EU and the US were regarded as neutral by all sides, which was a great help. Neither were seen as having an agenda. We were both members of the EU and in the common market. Aside from identity and religion, we had common Western values and policies. Having said that, it still took a long time for the ceasefire to be brokered: from 1969 to 2004.

QUESTION AND ANSWER SESSION

›› A question on Brexit's possible impact on the peace process, especially in relation to women, raised that whilst before the Good Friday Agreement the Women's Coalition pushed to have women at the table, after the peace process and the elections, this push filtered out. However, women involved in the coalition are still very active within the women's community in Northern Ireland. There is concern and fear amongst these women and the younger generation of women as to what will happen if the UK leaves the European Union without a deal. When Brexit happens, they feel that their human rights will be impacted. There is also a lot of uncertainty surrounding funding from the European Union that goes into community projects and women's projects, here and in Northern Ireland. The EU has given a commitment to a slow release from it, so it won't end straight away, but it will end.

›› They're looking at the Good Friday Agreement as a protective mechanism, because it protects the rights of all citizens on the island, including women. Women's groups have

been putting pressure on politics in Northern Ireland and at the CRU. The difficulty in Northern Ireland at the moment is that they don't have a government, which is causing more concern. Under the CRU's Women, Peace and Security plan, there is a secretariat of Belfast, that runs breakfast clubs for women's groups. They're constantly in contact with them and looking at what the issues are.

›› Ultimately though, it's very much an unknown what will happen with Brexit, but these are areas that have already been flagged and have been raised in consultations for the Women, Peace and Security National Action Plan. The Irish government will be key in implementing and protecting their rights.

›› Asked whether Ireland has a refugee crisis, it was clarified that of the 16 percent of non-nationals in Ireland, there are only a couple thousand official refugees. Then there are migrants who come and stay and become citizens by virtue of theirs jobs. It is the concern of the CRU that those who are here get the services that they require: access to education, counselling and language training.

›› Asked whether the CRU have any collaborations or cooperation with religious representatives in Ireland or abroad, the response was that there aren't any directly within the Conflict Resolution Unit. However, they have looked at interfaith dialogue as a theme amongst the CRU oversight group that meets to discuss policy. In their last group, they had religious representatives come in to talk to the group about interfaith dialogue.

›› Responding to questions regarding the education that migrants receive, it was clarified that those seeking asylum in Ireland go into what are called 'direct provisions centres'. They live in centres dotted around the country and attend local schools.

›› Discussing the challenges migrants face in receiving an education in a language that they are not familiar with, it was noted that additional language classes are put on for those coming into the country. The point is also raised that there are many Irish children who, at the age of five, will go into an all-Irish-speaking school with no prior knowledge of that language but end up fluent by the end of the first year.

›› Participants note that this issue is not unique to Ireland but can be seen all over Europe where large migrant populations are accommodated.

›› People who come from countries in conflict come with trauma and it is vital that these traumas are dealt with as well as dealing with a new language, a new culture, new foodstuffs, etc. it was noted that making integration as easy as possible is key but admits it is not easy.

›› Additionally, it was noted that whilst using religion as a type of mediation for communicating with these groups of people, it isn't something dealt with by the Department of

Foreign Affairs and Trade directly. However, in certain communities Imams would go to the provisions centres to assist with those groups.

>> Certain stories have emerged focusing on migrant communities in Roscommon, where they integrate with the community to teach each other different forms of cooking or gardening for example.

>> The role of religious leaders is highlighted in the Irish Government's third National Action Plan for the Women, Peace and Security (WPS) agenda. Participants were directed to page 15 of the National Action Plan, where discussion about engaging men and boys also references the need to engage political, community and faith leaders at all levels as agents of change to support the WPS Agenda and gender-based violence.

>> An example was given of an NGO called Wezesha who work in West Dublin City, in Blanchardstown. They work with faith-based communities, on issues of ethnicity and religion and also with local faith leaders on the issue of gender-based violence, particularly female genital mutilation.

>> Responding to a question on the approach of the Irish people to migrants and refugees, it was accepted that there is resistance to refugees in any country in the world. However, it wasn't thought that there is huge resistance towards migrants in Ireland.

>> Looking back 15-20 years ago when refugees first arrived in Irish communities, there was, to begin with, great unhappiness from locals to their arrival – there was opposition to 'foreigners coming in'. However, within communities, local leaders, priests and parish councils got together for meetings and they brought one of the refugees to talk about their experience, what had happened to them and where they had come from. This turned the tables completely and lessened animosity levels. This emphasises the power that dialogue can have and indeed the role that faith leaders can play in bringing people closer together through.

>> It was acknowledged that there are of course issues. In schools, there are a lot of non-national children who are subjected to racism or bullying, in the same way that any child can be bullied at that age. Any form of racism or bullying is taken very seriously in schools where they want to foster an ethos of acceptance and understanding.

>> Community leaders and faith leaders are important in combatting these issues of resistance to migrants being in Ireland. They have a role to try and sort out what the conflict is, what the issues are. Sometimes, it can be fear - fear of not knowing the other person. There's also the language barrier which can perpetuate lack of understanding between people.

>> The length of time it takes to process the applications of those coming into the country was also raised as an issue that needs to be addressed. There are people who have

been living in a direct provisions centre for seven years which was labelled as 'not good enough'. They have children coming in and those children are growing up. In some situations, young people and children that were even born in this country don't have citizenship. As in many countries, this can come down to a problem with the workings of national law.

» In Dublin, a forty-year-old woman was recently targeted, and her headscarf was taken off. This featured heavily in the media in Turkey. Concerning this incident, discussion turned to look at reaction to Muslim refugees rather than refugees in general and whether there have been any other instances of backlash against Muslim refugees or Islamophobia in Ireland

» It was not thought that such incidents were common occurrences in Ireland.

» Focusing more generally on Muslim refugees and Islamophobia in Ireland – generally speaking, it is not seen or heard about it to a great extent but nonetheless, the above case caused outrage and the personal experience for the victim is still horrific.

» Discussion expanded on an earlier point alluding to the '*fear of the unknown*' and postulated that there is often a lack of understanding of the pure teachings of the Islamic tradition amongst Western societies. The challenge is therefore to educate them on Islamic teachings, particularly the youth.

» The group also raised that when Muslim and Christian communities work in cooperation, they must always consider the theological interpretation of reciprocity, not the way that politicians interpret the term reciprocity. This point was raised to highlight the different mentalities that abound in different cultures over what can be worn when working in public as religious leaders.

Participants and DPI staff at Iveagh House

SESSION 2:
THE ROLE OF RELIGIOUS LEADERS IN PEACE AND RECONCILIATION

Speakers from left to right: Fr. Adrian Eagan, Prof. Andrew Pierce, Prof. Linda Hogan, Rev. Dr. Johnston McMaster, Fr. Michael Kelleher and Dr Jude Lal Fernando

Dr Jude Lal Fernando: Good afternoon everyone and welcome to the afternoon sessions. I am Jude Lal Fernando and I am a professor in intercultural and religious studies from the School of Religion at Trinity College Dublin. I would like to introduce the chair of this session, Professor Linda Hogan, who will also introduce the topic of this afternoon. Now this afternoon has two sessions. The first session is on the role of religious leaders in peace and reconciliation, particularly in the Irish context. We will have a short tea break after the first session and then restart at 3:45pm with the second session, which is religious diversity and interreligious harmony. Now, the first session will be chaired by Professor Linda Hogan. She is a Professor of Ecumenics and the former Vice-Provost and Chief Academic Officer of Trinity College Dublin. Professor Linda is an international expert in religions and politics with a specific focus on religion, ethics, human rights and gender. She has published and researched immensely, and we are privileged to have you with us, Linda, and thank you for agreeing to chair this session and introduce the topic and the speakers.

Prof Linda Hogan: Thank you very much Jude. It really is my great pleasure to welcome you to this session on the role of religious leaders in peace and reconciliation. We are, as I am sure Jude has indicated at the beginning, very honoured to

collaborate with DPI and the Department of Foreign Affairs in this really essential and urgent task of sharing experiences and lessons in the search for peace and reconciliation.

In the 1990s, Scott Appleby coined the phrase 'the ambivalence of the sacred', and using that phrase, he wanted to highlight the complexity of the relationship between religions, violence and peace from the conflicts in the Middle East to East Africa to those across Asia and in Europe. Religious ideologies can often frame and justify political violence. Yet around the globe, the majority of religious believers and religious leaders denounce the violence that is pursued, often in their name. We know that significant numbers of religious actors pursue political concerns focused on equality, dignity, peace and human rights. We also know that religious leaders play a significant role in conflict resolution and peacebuilding. Of course, religion can play many different roles in conflicts. It can function as a proxy to ethnic, cultural or economic wrongs, whether they are real or imagined. It can be a factor amidst a range of historic grievances or it can be a cause of conflict itself. More often than not however, religious factors become so entangled with other aspects of conflict that they must be addressed if there is to be sustainable peace.

In Ireland, we have had a very particular experience of conflict with religious identity functioning in many different ways as part of the conflict. But we've also had the experience of courageous and creative leadership, particularly from religious actors in the midst of this conflict, and today we are privileged in the first session to hear from a number of those who have been to the fore in this process. So in this first session, we will begin with a fifteen-minute presentation from Reverend Dr Johnston McMaster on the topic of peace theology and we will follow with a panel discussion with Dr John McDowell, the Anglican Bishop of Clogher; Reverend Michael Kelleher, the former Provincial of the Redemptorists in Ireland; and Professor Andrew Pierce at the School of Religion here at Trinity. I will introduce each of the speakers before they speak on the panel and now, I would like to introduce my colleague, Reverend Dr Johnston McMaster, who is a member of the Council of State of the President of Ireland and a lecturer and coordinator of the Education for Reconciliation Programme at the Irish School of Ecumenics. His doctorate is from the Garret-Evangelical Theological Seminary in the United States and he has been a really prominent figure in pursuing education for reconciliation and the research that surrounds that. He has focused not only on teaching methodologies and curriculum, but he has also challenged the traditional ways of doing theology, so as to reorient those theologies in support of reconciliation and peace. He is a much sought after speaker. He has lectured in Europe, Sri Lanka, South Korea and in many parts

of the United States working on reconciliation and peacebuilding, socio-political hermeneutics, ethical remembering and interfaith dialogue.

Rev Dr Johnston McMaster: Linda, thank you for a very generous welcome. I am very happy to be here to share in this session today. I am glad Professor Hogan has opened up by acknowledging the complex factors and dynamics that are between religion and politics and cultural identity and lots of other questions. Despite the negative associations and dynamics, historically, there's also a positive role of religion in peace and reconciliation because religions have, deep within them, resources to inspire their adherents and leadership for peace. Peace builders and reconcilers will wrestle long and hard with why religions inspire some to acts of terror, violence and war and inspire others to be active for justice, human rights, democracy and peace. We cannot avoid these questions or realities if we have a serious commitment to peace and reconciliation. I would like to stay as close as possible to the Irish experience of religion in peace and reconciliation and not, hopefully, be too general. We have had some experience, ambiguous at times, but with serious commitments and achievements in peace and reconciliation. There is an interesting and provocative paragraph in the conclusion of the book, Religion, Civil Society and Peace in Northern Ireland, and I quote:

> *"With one or two notable exceptions, the churches in Northern Ireland were not thumping their Bibles and exhorting their flocks to holy war. What of proof positive? While they acted as a restraining force on avowedly secular violence, the churches could have done more to assist the peace process. The institutional church was not proactive and the groups of individuals, independents and mavericks who were engaged were noble amateurs. Untrained and unskilled, they were not professional peace negotiators. They succeeded nonetheless in several important ways. While some of their fellow travellers played ignobly at peace-making, the serious and committed religious peacebuilders made an honourable difference, in both the political and social peace processes. They had a prophetic presence at the same time as institutional churches deserted prophetic leadership. But individualisation shaped their pre-agreement efforts and blinded them to the necessity for implementing positive peace in the post-agreement phase. This suggests that the rhetoric of spiritual capital could usefully be popularised in the churches to the same level as social capital as a way for motivating them for new challenges ahead."*

That I think is a critical evaluation that falls between, perhaps, two extremes. To quote from the book again, *"Most commentators attribute no significance to the*

churches in Northern Ireland's peace process, quite a few exaggerate it." Also highlighted in the evaluation, is the struggle of institutional churches, which according to the book, deserted prophetic leadership, the peace initiatives and peacebuilding were often made typically of individuals, independents and mavericks. There were those significant church initiatives. Twenty-five years ago, the Presbyterian church in Ireland endorsed its peace vocation statement calling on Presbyterians to distinguish their faith from their nationalism. The Church of Ireland, or Anglicans, launched a hard gospel, anti-sectarian project. The churches' adherents were being challenged to take seriously pervasive, religious and political sectarianism. There were notable religious leaders: Catholic and Church of Ireland archbishops and bishops, some Presbyterian moderators, Methodist presidents. They played different roles. They were useful in getting ceasefires, critically analysing the root causes of violence in Ireland, taking initiatives to build bridges across political, religious and community chasms; trusted verifiers of the decommissioning of weapons, articulating visions of peace, getting alongside suffering communities – Catholic and Protestant leaders often together. These institutional leaders were not only active in different ways of peacebuilding, they were influential shapers of significant institutional church statements and documents.

It is also true that many of those with significant roles in peace and reconciliation had to step outside of their institutions to be more effective and radical peacebuilders. There were individual clergy and laypersons who risked being 'go-betweens', mediators between the violent protagonists long before such activity could become public knowledge. People who were still trying to kill each other were brought together by individuals, often in secret locations, for conversations long before the general public would have accepted it. In local communities where there were deep walls of division and hatred, and killing fields, clergy and laypersons initiated conversations, went to each others' churches in acts of visible solidarity and together attended funerals of those killed in the violence. During the years of violence, the strongest role of the institutional churches, leaders and clergy was pastoral, standing alongside the bereaved and suffering and staying with them long after the media had gone. Sometimes they were drawn into politicised funerals - the religious message of peace and reconciliation and comfort being compromised by flags and symbols. There was difficulty of having to navigate through the violent world of paramilitarism, while trying to bring comfort to grieving people who may not have known that their father or son, shot or blown up by his own bomb, was actively involved in this violent world. Many local clergy played significant pastoral roles at the cost of their own physical and mental health. A Presbyterian had to step outside

of his church institution to find the Corrymeela community of peace and reconciliation. A similar community, Glencree, close to Dublin, had people of faith among its founding members ¬– individuals, the independents and the mavericks had very difficult roads. An academic institute, your hosts in a way, the Irish School of Ecumenics, Christian in its inspiration, and ecumenical and inclusive in its ethos and practice, has made at least four very significant contributions to peace and reconciliation. There were three major research programmes producing significant publications. 'Healing of Memories' was important in a community where there was such violence related suffering; 'Moving Beyond Sectarianism' critically engaged with community and analysed the reality of religious and political sectarianism; and more recently, 'Research on Ecumenism and Reconciliation in Ireland' revealed that, amongst other things, the inadequacy of much religious theology and the need for social reconciliation. For most of its fifty years, the Irish School of Ecumenics has engaged with community education in Northern Ireland. For seventeen years up to 2012, that was an expansive programme, Education for Reconciliation, rolled out in local communities in Northern Ireland and in the border counties. It built trust, bridges, relationships and critically, educated and empowered local people for peacebuilding and reconciliation. It had up to 2,000 participants per year. Community education is vital to peace and reconciliation. Of course, the religious institutions could have done more to assist and facilitate the peace process. They were not always proactive, often ambiguous and deserting a prophetic leadership role. But the institutions along with the individuals, independents and mavericks who stepped outside their institutional boundaries, together they made an honourable difference. We might sometimes appear to claim, a quote from the book again, *"that the religious peacebuilders were more remarkable than they actually were, but they are more remarkable than most people take them to be."*

The role religious institutions in Ireland a century ago was that of very powerful institutions, often with authority and leadership in clergy. The churches were over identified with the respective nationalisms of their people. Should Ireland be independent and free or remain within the United Kingdom as constituted in 1801? The Catholic Church was on one side of that political divide and the Protestant churches on the other. In a real sense, they were politicised churches, but then it was still difficult a century ago to see any clear water between church and state, religion and politics, faith and nationalism. On December the 23rd 1920, British Royal Assent was given to the Government of Ireland Act 1920, which partitioned Ireland and which created two confessional states, one Catholic the other Protestant, each born in violence. There had not been a constitutionally established church in Ireland since 1870, but in 1920 we had culturally established churches.

We have lived with partition to the present and will be living with it for some years to come, though the future of the United Kingdom and the future of Ireland are uncertain, to say the least. Irish religious institutions live with the burden of history. It has shaped the responses, or lack of them, to peace and reconciliation. It is a burden that has often weakened or silenced the prophetic leadership. Today the institutions struggle to cope with seismic change. The church-state relationship north and south has gone. We no longer live in confessional states. Irish churches have been culturally disestablished. The Western phenomenon of Christendom has died in Ireland. Secularisation and the demise of clerical authority has diminished the institutional influence. Yet, secular does not mean the end of religion in Ireland, nor does it mean the diminishing Irish churches do not have a role public life. Secular means the segregation of church and state. In the public sphere, the churches still have a voice, but no longer a dominant voice. It is a voice along with all the other voices with no voice privilege. In a pluralist democracy, the only power the churches have is the power of moral persuasion. This was not the world a century ago. The religious institutions are struggling to come to terms with the end of Christendom and the growth of the secular. What is the role now in pluralist, secular Ireland? What are the new challenges to peace and reconciliation 21 years into a peace process and in an Ireland that has no resemblance even to the Ireland of 1998? What is the role now in peace and reconciliation for religious leaders and institutions in this very different Ireland and which is likely to change even more in the next few decades? This is the challenge of peace and reconciliation; it is a decades long process and the context for peace and the nature of peace keep changing, indeed the next decade on this island may be as momentous as the decade of 1912 and 1922.

Finally, the framework for peace and reconciliation. Since 1981, we have realised that there is no peace in Ireland unless we take seriously the totality of relationships, and by that is meant the relationships within Northern Ireland, the north-south relationships and the east-west relationships, or those between Ireland and Britain. The totality of relationships has been at the heart of the Belfast Agreement and the peace process. Soon, we will be post-Brexit, and I have no idea what that means. This will put, though, huge stresses and strains on the totality of relationships. At the same time political and economic realities of post-Brexit will be a primary framework for peace and reconciliation. The heavily individualistic, spiritualised and, at best, interpersonal take on peace and reconciliation, by much of institutional religion in Ireland, is totally inadequate. It is not fit for reconciliation. Within the totality of relationships framework, peace and reconciliation need to be social. Irish churches need to develop a theological praxis of social reconciliation. There are six strands

of reconciliation: they are the political, economic, environmental, legal, socio-psychological and socio-spiritual. They are indivisible. These too are the framework for peace and reconciliation and while the religious institutions may feel that their contribution is to the socio-spiritual strand, spiritual capital is integrated with all the other strands. All six strands will require the religious institutions and religious leadership to engage with informed, critical analysis in relation to all six strands. A proactive approach to peace and reconciliation in a post-Brexit Ireland will require a commitment to doing public theology, applying social ethics to the big issues and questions. This will mean developing theological praxis in a new key. The totality of relationships, the political, economic, environmental, legal, socio-psychological and socio-spiritual are the public theology agenda. This is a proactive agenda and, I think, a meaningful one in a secular Ireland, which is the Ireland of now and of the future. At the heart of this framework or context is 'just peace', a third way beyond the alternatives of 'just war' or 'just violence' and pacifism. That no Irish religious institution has produced a theology of active non-violence is somewhat odd in a modern history dominated by so much violence. But now there is the challenge of 'just peace', the primary emphasis on justice as indispensable for peace. This is putting justice into the heart of politics, economics, legal systems, environmental policies, the psychological issues of identity and identities, and just religion. The framework for peace and reconciliation is challenging. The spiritual capital will be generated through public theology and the praxis of just peace. Within the 21st century, we do theology now in the midst of others. The Christian institutions in Ireland, or anywhere else, no longer talk to themselves. Doing peace and reconciliation, public theology and just peace will be done together with neighbouring religions, neighbouring religious traditions and with the secular humanist traditions. This is why this afternoon is so important. In Ireland we now need, I think, as a vital part of the new phase of the peace process, a sustained series across the island of civic conversations on peace, reconciliation, the future and an Irish common good. Religious institutions and communities could lead the way.

Prof Linda Hogan: Thank you very much Johnston for, I think, a very challenging and provocative and future-facing analysis of the position that we are in in Ireland, in relation to peace and reconciliation, and the challenges for the churches and religious leaders in that on-going conversation. We will have an opportunity, when the rest of the panel has spoken, to discuss the ideas developed by Johnston and others, but for now I would like to hand over to Reverend Dr John McDowell, who is the Anglican Bishop of Clogher, who has been a leader in cross-border peace initiatives over the years. We will hear from him now, thank you.

Bishop John McDowell: Thank you very much for the invitation and the opportunity to speak. I will perhaps try to speak to you a little formally and to some degree, perhaps a little more colloquially, not just from my experience but also some of my thoughts. Among other roles that I have within the Anglican Church in Ireland, I lead the House of Bishops on Brexit and I have been fairly deeply involved in the technicalities of some of that and that is a very significant issue in terms of peace in Ireland.

I just want to go back to the fundamentals about Ireland and about anybody who exercises a role of religious leadership in Ireland. Ireland, and this may seem so obvious that it doesn't need to be stated but it does need to be stated, is a divided island and Northern Ireland is a divided society. And the reason why Northern Ireland is a divided society is because Ireland is a divided island. That may sound very simplistic, but the border, which you will cross tomorrow but will not notice that you had crossed at all, has no infrastructure whatsoever. The only way you will know that you have crossed the border is that you will see the road signs in miles per hour rather than in kilometres and you will notice a change in the currency. So, because my diocese crosses the border it's in two particular jurisdictions. I have to carry two currencies in my pocket all the time. But the border is the great political and social fact of Ireland. Some people hate it, some people love it and it is, certainly in Northern Ireland and to a limited degree in the Republic of Ireland, the background against which a lot of political initiatives are worked out. If you were a Calvinist, I would say it's like predestination. It's the dark background against which everything else has to be related. It is important to bear that in mind, it has huge political, even if overstated, significance. So, anyone who holds a role of religious leadership in Ireland needs to bear in mind the nature of this divided society. And it is not only divided in the sense of normal political divisions, because there are obviously political divisions in every country, democratic and undemocratic. It has a political culture of friend and foe, not of protagonist and opponent. So, the political person you are opposing isn't just your opponent, he's you enemy. Particularly, I am speaking now much more specifically of Northern Ireland. This obviously creates an atmosphere by which certain political virtues are looked upon as weaknesses, and one of them is compromise. This is the ability to not always achieve everything that you wish. The political strategies that have been used to try to, I suppose, normalise society in Northern Ireland, to make like a more normal political demos have only a very limited ability to work. What is required is a change of culture and not simply a sort of top-level-down change of political strategies. Now to some degree, the top-level political strategies that Johnston was talking about in the Good Friday Agreement had begun to work to a limited degree. And this is the political atmosphere in which

religious leaders have to work. But then a very peculiar thing began to happen. As Northern Ireland began to look more and more like a normal political democracy, the rest of the world began to look more and more like Northern Ireland. You had regimes and parties rising in lots of parts of particularly central and eastern Europe, to some degree in Germany, in the United States and now also in Great Britain, which were beginning to show signs of friend and foe polities rather than normal political democracy. Places where the people who give legitimacy to government, the demos, civic society who say by and large we are content to be governed by these people because we know we can change them, began to fissure, to divide in a way which was common in Northern Ireland but not elsewhere. But in any case, into the mix is this Brexit thing, which I am not going to talk about, but which has upset the applecart hugely.

So what is the role of the religious leader in that context? Is it to devise strategies? And I'd say our own contribution, the Anglican contribution, of our gospel was devising a strategy. There was nothing in it that would have changed the culture. We have to make up our minds, are we there to change the culture or to devise another strategy? And what is culture? There are whole university faculties given over to cultural studies of all sorts, but my working definition is that culture is what people do together and it is where people think they belong in the world. The culture that we are trying to address is a culture that says we don't do anything together because we are too dissimilar, Catholics and Protestants and Northern Ireland unionists and nationalists. Also we belong here, we don't want to belong somewhere else. So, thirty years ago if you spoke to almost anyone on Northern Ireland, they would say, 'Where do you belong?' Half of them would say, 'I belong in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the other half, more or less, would have said, 'I belong to a notion of an Irish republic'. Now, demographics have changed quite considerably and for the first time since the 1970s, a centre seems to be forming. That famous line "Will the centre hold?" In Ireland, it is "will it ever form?" Because it was a state that was established with no centre. It was structured in such a way that there could be no moderate middle ground, which is what holds most countries and polities together. So, whilst our attempts, religious and otherwise, towards peace-making have been slow, we have been pushing against a tremendously difficult structural problem as well. Of course, we have been a part of that problem and we have to concede that. I am not quite certain that we have been quite so much part of it as some people think, but even if we haven't, there's no reason to why we shouldn't become part of the answer, even if we haven't been as much part of the problem as some people have thought.

Now the last people here that are going to come up with prophetic cultural utterances are bishops. But I would urge you not to. The 20th century was half taken up by trying to persuade theological students that the church was not just bishops, it was all the people of God and all the baptised. So when they are talking about the impact of the churches, we need to talk about the impact of all the baptised, of the quiet peacemakers and not, as it were, go back to that old idea that the churches as just patriarchs, public spokespeople and priests. That's not the church, the church is everyone who is baptised and has a vocation from Jesus Christ to be peacemakers.

I am speaking in much more colloquial terms, not in academic terms at all really I suppose. So, every Sunday morning I go to a church in Northern Ireland, which is part of the United Kingdom and I pray nightly for the Queen and the Parliament and then in the afternoon, I go to confirmation in County Monaghan in the Republic of Ireland and I will pray nightly for the president and the people of Ireland. Now unless I am an absolute hypocrite, I have to work equally for the good of both and I have to recognise that the good of one is to the good of the other. Some of the cross-border bodies in the Good Friday Agreement have begun to do that and there was a certain amount of that going on before. The institutions themselves began to fail because there were inherent problems in them. Though, in practical terms, what do I have to do? My role, first of all, is to confuse my parishioners about my politics. They shouldn't know, they shouldn't have the slightest idea of what my politics are, who I vote for. But my other vocation is to clarify for them their political ethics, that is what they need to bring when they are making a political decision. Because, and I have said this recently in something I wrote, even spirituality needs a material basis on which to live. You have to have at least a loaf of bread in order to be fed. We need to involve ourselves in that political process. So we are to confuse people about our politics, and I really do hope that most of the people wouldn't have a clue how I would vote when I go into a voting booth, but they would know that I would be asking them to look at politics in a different way from the way they did in the past, and that is very difficult. It is very difficult in one part of my diocese because there is an organisation called the Orange Order, which is part religious and part political. It's got quite a substantial influence and one of the questions I have to ask myself is how do I relate to that body? One of my predecessors in 1973 had a tremendously different view as an academic with a European reputation said the Orange Order was a cross between a Sunday school party and the mafia. He lasted for three years, he was driven out. Because what in fact he was doing, was doing the exact same thing as the Orange Order did but in a much more refined way, it was a refined bellowing, whereas my own feeling has always been to work with people. If there is one thing the peace process has taught us, it is patience

working with people. Bring them along as far as you can, and it can be very small, it can be one step forward and two steps back and can be quite demoralising, but it is absolutely essential and it's in the nature of God because it is sacrificial in that sense.

Unfortunately we haven't tried reconciliation in Northern Ireland. We've tried all sorts of other things. We settled for tolerance, which is a very weak political virtue, a weak civic virtue, to just put up with someone because they are different. To promote reconciliation, I have come to the conclusion that reconciliation is not a thing in itself. It is the coming together of a number of things. I know Johnston has outlined six of those in terms of academic disciplines. To me, it's social justice, truth and forgiveness. And they are often, truth and forgiveness, seen to be enemies of one another, because if I tell you the whole truth about how I feel about you or what happened to someone or whatever, it can militate against forgiveness, but until they're brought together in some sort of equilibrium with social justice where people feel valued and feel that they matter. It's one of the reasons why it is a great tragedy that the European ideal was never properly explained in the United Kingdom at all, and certainly not in Northern Ireland. While it has been terribly flawed with lots of weaknesses that it hasn't addressed properly, nevertheless it has helped enormously within Northern Ireland, providing funds and also providing spaces for people to meet and receive encouragement. I'll just finish by saying that Johnston has talked about a new, I suppose, theology of peace. For me the closest theology to that kind of a just peace that has within it the assumption of cooperation rather than competitiveness. I think it is within that source of academic theology that we may very well learn to develop a proper just peace theory. I'm sorry I haven't been so clever in that, but those are my experiences as a bishop in the border area.

Prof Linda Hogan: Thank you very much Bishop John McDowell for a very thought-provoking analysis from your own perspective and to bring to bear your experiences on the many of the themes of this afternoon. I think it is in particular, your way of framing the challenge for the whole church rather than just telescoping this to the question of religious leadership is very important. It is particularly important because we are thinking about religious leadership but it has to be in the context in which you describe as the whole of the religious community being a part of that. So, thank you for those comments.

Next, we have Father Michael Kelleher, who is a former Provincial of the Dublin province of the Redemptorists. The Redemptorists are a religious community that played a very significant role in the peace process in Ireland and he's also a member of the Clonard Monastery in Belfast, also another space that has been hugely significant for peace and reconciliation in Ireland. So, Father Michael, thank you.

Father Michael Kelleher: I am Michael Kelleher. I am a Redemptorist and a Catholic. The Catholic Church has two wings, one that works in diocese and structure, births, deaths, marriages, and another wing that is religious that does special ministry, education or hospitals or other special ministries. So I would like to speak to about the Redemptorists, whom I am part of; Clonard Monastery, where I used to live; and the peace process in the north of Ireland. The Redemptorists were founded by an Italian man, Alphonsus Liguori in 1732. The Redemptorists were also known as the Congregation of the Most Holy Redeemer in parts of the Catholic Church. They were a Catholic, male religious community of brothers and priests. The mission of the Redemptorists when we are at our best, we minister in areas of greatest pastoral urgency. Clonard, the monastery and you saw a picture of it there, was built in 1890. In 1911, the Church of the Most Holy Redeemer was opened. This place was called by Gerry Adams, a political leader on this island, the cradle of the peace process where the peace process was born in a way. It is on one of the peace lines in Belfast.

I am just going to summarise a bit of the history. At least two peoples, one island – these were the indigenous people and the settler people. Hundreds of years ago, settler people came from the neighbouring island. So you had at least two distinctive cultures, different religious traditions, different political aspirations of the indigenous people and the settler peoples, so there was a Celtic identity or culture and an English, Scottish culture or identity. Catholic religious tradition and Protestantism of various kinds, political aspirations that were nationalist or republican, political aspirations that were unionist or loyalist, so they were divided at all sorts of levels. As was mentioned, in the early '20s, there was partition, where six counties were separated from twenty-six. Six stayed united as part of the United Kingdom, twenty-six became, eventually in later times, the Republic of Ireland. Interestingly enough, in the war of independence in the 1920s, there was a Redemptorist Archbishop involved in peace negotiation with some of the British government in London. Between the 1920s and the late 1960s, there were cycles of violence between these two groupings in the 1930s, the 1940, the 1950s and then I suppose a bigger explosion in the late '60s, '68 and '69. Over that time there were something like 3,700 deaths through violence. Permanent physical and psychological damage effected around 40,000 people perhaps. Households effected, 100,000 perhaps. One in three of people of all ages were directly or indirectly affected in that 2011 study. So, one in three people living in that part of the world affected in some real way by this division, by this conflict.

This is what a peace line looks like, it's a big wall with barbed wire and, when I lived there, very often bombs, petrol bombs or stones or bricks or other stuff would fly

both ways over this peace line. It's still there, you will see it tomorrow. As was referred to earlier, religion was part of the problem and religion (hopefully) was part of the solution. There was an orange dimension to the religiosity and a green dimension. Green was more Celtic, more Irish and orange was more British, more United Kingdom-oriented. So, in the middle of this division, in the middle of this mayhem at times, Clonard provided a *tearmann*, an Irish word. The *tearmann* in the ancient Irish tradition, is an asylum, a place of refuge, a sanctuary where you could go and be safe and it's a place of dialogue. Clonard was throughout those years of conflict, the '30s, the '40s, the '50s. The '40s in the war, people from all around, Catholic and Protestant and all hues and colours came and found refuge when the bombs were falling at Clonard Monastery in the underground place where people were buried in Clonard. So, it was always a place of refuge for everybody, not only for Catholics throughout those years, those hundred years since 1890. There were two significant people that I would like to mention. I don't have a lot of time today, but probably Clonard itself is one of the most interesting personalities of the peace process in that part of the world. The building as a sanctuary was vital. I made cups of tea, this was my contribution in the 1980s and 1990s to make tea and to entertain drivers and when Father Alec left material on photocopiers, I would take it off the photocopier and leave it at his door. It was a place of welcome, a place that was safe and where people respected confidences. This is the man I would like to speak to you about a little bit, Father Alec Reid. I have some booklets here for visitors that you're welcome to take one. You will be visiting the place where he worked.

One of the most iconic pictures of the Troubles before the peace, is from 19th of March 1988, at the end of fourteen days of strife which began in Gibraltar between Spain and Africa. Two British army corporals, Derek Wood and David Howes, were shot by the IRA and Alec Reid gave them mouth-to-mouth resuscitation, the kiss of life. You can see on his mouth blood because he was trying to breathe life back into them and he also blessed them and prayed with them. He didn't know if they were Catholic or Protestant or had any belief, he showed pastoral care to these dying men. He tried earlier to save them because he knew they were likely to get shot. This man saw himself as a servant of Christ in a situation of conflict. If you asked Alec Reid, 'How do you understand yourself, Alec?' He would have said, "I understand myself as a pastoral agent of the Holy Spirit in the middle of this conflict. The Holy Spirit is the one that I am asking to guide me to do things in this conflict." And he said, "The most important thing is that you are in the midst of the conflict, that you get onto the streets and you know about the division on the streets that is causing people to die. So, you know it from within and from without." The first

and crucial activity for him as a peacemaker and perhaps, I don't know whether he was a maverick or institutional or whether he was amateur, I'm not sure where to plot him, but he saw his role as to listen, listen to the Holy Spirit and to listen to the people, especially those who were suffering. He said he used to represent the next person to die. Who did he represent? Not the church, but the next person to die, so that he was trying to stop people from dying. Just to say practically, he made a point of using a person's name. He is talking to this person or that person and trying to listen carefully to that person. So, he knelt beside these two corporals, he gave them mouth-to-mouth resuscitation and it didn't work – they died. But their families wrote to him and thanked him for being with their loved one as he died. He believed in the Holy Spirit. I have no doubt, whether you are Catholic or some other Christian denomination or you are Muslim or you are from some other faith, the role of faith, the role if God in inspiring you to be a peacemaker was certainly vital to Father Alec. Through listening and being committed to dialogue in the midst of the conflict, that is how he saw his role. He was absolutely convinced that the Northern Ireland peace process would have gone much more quickly if there were more women involved. Now there are times when perhaps there are too many women involved and you get the other imbalance, but to have a healthy mix of men and women is absolutely necessary for a human endeavour. Other personal attributes, courage, perseverance, an ability to build relationships, an ability to work behind the scenes in a secret way. He spent 20, 30 years working in secret and not looking for headlines. That was key in some ways. He had lots of conflict with a local bishop in Belfast, whose main role was as Alec saw it. Alec said, "Instead of doing that, do this." There were different roles in the church, as Alec saw them: being a pastor, to be there with those who died or who were dying, with their families; be prophetic, to actually say there is an alternative to armed approaches; reconciliation between divided communities and building bridges between those divided communities. He was joined in that community by a man with a different interest, a much more theological man, Gerry Reynolds, who was much more committed to interfaith dialogue and inter-church theological conversation than he was in the peace-making itself. But he and Father Alec worked together very well. In this place of welcome, Alec was deeply involved in arriving at the Good Friday Agreement, very, very deeply involved in what led up to the ceasefires before these agreements, and in the decommissioning of the 26th of September with Reverend Harold Good. He and Harold witnessed the decommissioning of arms. So, Clonard continues, hopefully you will see it. I am having some books published about Father Alec and Father Gerry and, if you do have a spare hour at some stage, I want you to see a very interesting movie, 14 Days

on YouTube, it's well worth a look. I hope I am still within the time, please excuse me if I have gone over.

Prof Linda Hogan: Thank you very much Father Michael for a very vivid account of some of the very influential people and places in the peace process. And finally, I would like to introduce my colleague, Dr Andrew Pierce. Andrew is the head of the discipline of religious studies here at the School of Religion and also a member of the Irish School of Ecumenics. He is an ecumenical theologian and, amongst his many honours, is his work for, and with, the World Council of Churches, particularly on interreligious and ecumenical dialogue and the Mission from the Margins, thank you.

Dr Andrew Pierce: Good afternoon. We were asked to talk a little bit about religious leadership and I work as somebody in theological education, I am therefore raising the question of the role of theological education and the kind of resourcing that it might or might not provide for people in leadership. Ideas matter and religious ideas, which very often claim ultimacy, really matter, particularly in situations of conflict. One of the recent leaders of the Alliance Party in Northern Ireland, Lord John Alderdice, has used the analogy quite often, he is a practicing psychoanalyst, that Irish society and in particular, Northern Irish society is very like a person that suffers from post-traumatic stress disorder. Having been traumatised, in response to subsequent stresses, there is a risk of falling back and being immediately confronted by all the terrors of that immediate trauma, and so it is very difficult to tell new stories and invest ourselves in new narratives, because each time we hit a setback, we go back to the beginning again and we feel that we will never get out. That idea of the conflict as being in some sense a recurring trauma from which we struggle to escape stands in an interesting relationship with the observation of the former Chief Rabbi in the United Kingdom, Rabbi Jonathan Sacks, who has described the religions as being conflict resolution systems. Religions are best seen, in some ways, as conflict resolution strategies. They set up a series of relationships between the transcendent and the imminent, between the societies and wider political groupings, and they are concerned with regulating relationships within a very wide, if not cosmic spectrum of views. This is an interesting one because it suggests that religion is something that is not purely a personal matter and that religious ideas matter beyond individuals and whether they cherish or despise those ideas.

One of the difficulties for us on this island is that very often, religious ideas and religious thinking have been seen primarily as matters that are private, personal matters. And this is symbolised for many of us in the decision of the 1908 Uni-

versity Act, which governed higher level education for most of the 20th century on this island in which the state decided it would play no role in the funding of theological education. Education was left, in that area, entirely to the church, a suggestion being therefore that religious knowledge, religious scholarship was entirely an internal matter. We could take our students to whatever leafy suburb we felt like and teach them whatever we wanted. There was no wider questioning of what we were teaching them in the light of other sources of knowledge. Obviously, people who were teaching were able to make those connections, but political society did not see the making of those connections as something necessary. The assumption governing the policy makers was that religion was purely an internal, private matter for people who like that sort of thing. And in many ways, this has been the legacy throughout much of the 20th century, that we have seen religion as primarily a private matter. To challenge that to some extent, of course, is to bring to theology into the public realm and to insist that our theology is done publicly in a way that recounts, not just to people who like that sort of thing, but those who very often have very grounds for not liking that sort of thing or who might like that sort of thing in critical way. Johnston has already mentioned the decade of commemorations in which we are currently negotiating our way, and the challenges it brings to us of, 'how do you negotiate that without releasing the ghosts of the past, some of whom are quite vicious?' When recently looking at the events of 1912, something struck me that hadn't struck me before. In 1912, we had the third planned home rule bill to transfer government power from London to a Dublin-based parliament. And what is very instructive about the protests against this development in government is the extent to which protests in the north of Ireland, what would become Northern Ireland, against home-rule were running along tracks that had been laid down three or four years previously in popular demonstrations against the papal teaching. It is quite extraordinary to think that papal documents about marriage should become so influential in bringing together Protestants of various hues and shades across the six counties of Northern Ireland. The quotation, 'home rule is Rome rule' was, in many respects, coined with particular relevance to the impact. That suggests that we have to get behind the ways in which some of these religious and political ideas forged themselves into quite dangerous cocktails that can be left uncriticised. I am going to upset the poor, unfortunate translator now, I apologise. Somebody mentioned Yeats earlier. I am going to quote Yeats. This is his poem, Remorse for Intemperate Speech. I will read it all, but there are a couple of lines that are crucial. It's a short poem:

"I ranted to the knave and fool,
but outgrew that school.
What transformed the part
Fit audience found, but cannot rule
my fanatic heart.
I sought my betters: though in each
fine manners, liberal speech,
turned hatred into sport.
Nothing said or done can reach
my fanatic heart.
(And this is the crucial line here) Out of Ireland have we come,
much hatred, little room
maimed us at the start.
I carry from my mother's womb
a fanatic heart."

What an interesting phrase, "Out of Ireland have we come, much hatred, little room." What Yeats was pointing to there was not that we don't have physical space. We have more than enough physical space, but we have narratives on this island, sanctified religious narratives in which we define other people into positions that are less real than our own; that we have ways of creating narratives in which we are somehow or other more important, more real than them.

Crudely we've talked about this, the Catholic nationalist narrative and the Protestant unionist narrative, and one of the voices from current theology who says something to this is the great German theologian, Jürgen Moltmann, who begins one of his books with a reflection on what he calls 'the identity involvement dilemma'. As a religious person, as a leader, as a believer, what is your job? Are you to be concerned more with the identity of your tradition or with the relevance of your tradition? We sometimes feel pulled – more identity or more relevance. You can focus so much on identity that you can be utterly and completely irrelevant, but similarly if you decide to place your eggs in the relevant basket, there is a question about, 'Who decides relevance? Relevant to whom?' If you are being relevant to a society that is increasingly populist and xenophobic, what are you doing and how are you doing it? And one of our tasks now in theological education is to try and find the space for a theology that actually helps people answer those kinds of questions, about the competing plains of

identity and violence. In a context that is obviously pluralistic, much more pluralistic than it has ever been, we can carve out a space for a theology that provides self-critical reflection on the kinds of traditions that we inherit and that we in turn want to bring into dialogue in a place that is a shared and public place. Thank you.

Prof Linda Hogan: Thank you very much Andrew. Again, I think so many of the themes that were initiated in Johnston's presentation have been taken up in very different ways by our panel of speakers, and I think there's so much food for thought and I am sure many questions and comments that you have. We have just ten minutes I am afraid to say, but I would like to invite you to ask any questions or make any comments that you would like, and if you have a specific question for a particular speaker, please just say that in your response.

Participant: Thank you for the presentations. Christians should not problematise Islam. The duty of Christians is to follow Jesus and his teachings and our Prophet's Farewell Sermon, which also includes parts from the Sermon on the Mount. Unfortunately, this tie between Islam and Christianity has been forgotten.

Prof Linda Hogan: Thank you, we are going to gather some comments.

Participant: Thank you all very much for the speeches, it was a wonderful presentation. I would like to make two comments, if you will allow me. I understand that, church leadership in the historical conflict in Ireland was not an example of success. The reason for this is probably that the churches' leadership is interested most of the time in just continuing its establishment and identity. However, what if you don't relate yourself to the society? You are then not going to produce a peace theology or a living theology. This is the first comment I would like to make. The second point I would like to make is that theology does not solely speculate about some religious method, it is also about power. Why do churches involved in this process focus on identity or institutional authority within society rather than producing a theology, or other praxes, for peace? Probably the church finds that it is better for it if this point continues, I think when we deal with this matter, when it talks about theology or church leadership, at the same time we must also consider this establishment as a power structure, not just a theological structure or institutional structure ... at the same time they are a power structure. Thank you very much for your contributions.

Prof Linda Hogan: Thank you. I am just going to take one more question or comment and then just allow our panel to just say a couple of things briefly.

Participant: I just have a brief question. Can you derive a conclusion from Northern Ireland and the conflict process that manifests itself in political or nationalistic terms? What conclusions can you can suggest from this experience?

Prof Linda Hogan: Thank you. I am sorry we are at 3:30pm. I was instructed we must finish at that time but I would like to ask our panel to each pick up one of the points raised and comment. Would you like to start, John?

Bishop John McDowell: On the one point about religious leadership, you are undoubtedly right that we try to protect the institution but at the same time particularly when you are in a leadership role, you try to balance many things and amongst them is the unity if the body you are a part of, knowing that there are diverse opinions, it's very difficult to step too far, but sometimes it is necessary to step out too far. Because a big gesture has to be made sometimes.

Dr Andrew Pierce: In relation to the first question, which was about a way in which we might more usefully engage with one another in dialogue without beating each other up with our different, as it were, competing truth claims and seeking common ground, I think that is very important and very true. We had a wonderful professor of Islamic studies visiting here years ago, and he was thrilled at the end of his course when the students said, "Thank you very much for these lectures, now I don't know what Islam is about." Out lecturer was thrilled because he was so used to people who were so confident that they could say what it was. There is a great deal that we need to learn more slowly about each other. One definition of theology I have always loved came from a Jesuit who said, "It's about becoming confused at a moment, at more informed level." And I think that this is something that we need to cultivate amongst ourselves. There is a good form of confusion that comes from getting to know any human being in the totality of themselves and we need to take more time with each other.

Rev Dr Johnston McMaster: I will leave just a quick comment about how we do theology and how we've gone about it historically on this island and how perhaps it needs to change, and that will take a long time, but I will brief as possible. I think theology is about life. It's not about some of the esoteric doctrinal things that we pursue from time to time. It is about life and it needs to be pursued in context, real life context. And I think one of the weaknesses in our peace process, if you like, and contribution of churches has been that we have not responded adequately to the context of conflict and then the peacebuilding in which we find ourselves. I think there has been very little shift in the theology in seminaries over 40 years, to move into a much more contextualised theology and how we do a theology of conflict transformation, how we do a theology of peacebuilding, how we do a theology of reconciliation. I think there may be something going on in some of the seminaries. I think credit is due to the Church of Ireland because I know they do have a module in their programme on the ministry of reconciliation and I think the weakness is that it

is an elective. Not every student has to do it, so I think we need to change the whole key in which we do theology.

Father Michael Kelleher: I think perhaps sometimes there's too much theology and not enough welcome or hospitality. I think Pope John XXIII had a theology, but his theology was one of hospitality and welcome. And it seems to me maybe we didn't have too much theology, we had bad theology. It seems to me that a theology that can be welcoming, that can be hospitable, that can offer safety to people who are different, that seems to me to be something well worth developing and cherishing. And I talk about God not only in Christian terms, but in interfaith terms to be welcoming not only to other Christians but to people of other faiths and none. So, hospitality and welcome would be what I would associate particularly with John XXIII.

Prof Linda Hogan: So, continuing the theme of hospitality, we will take a break. We have coffee and tea and pastries in the lobby. We just have a ten-minute break. So, thank you all for your participation and thank you to our panellists for a really interesting session.

SESSION 3:
RELIGIOUS DIVERSITY AND INTERRELIGIOUS HARMONY

Speakers from left to right: Dr. Melanie Brown, A Member of the Dublin City Interfaith Forum; Rabbi Zalman Lent, Irish Jewish Community; Dr. Patrick Claffey, Theologian of Religion, School of Religion, Trinity College Dublin; Imam Hussein Halawa, Dr. Ali Salim and Chief Imam of the Islamic Cultural Centre of Ireland; Swami Purnananda, Spiritual Director and Founder of Eire Vedanta Society; Rev. Myozan Kodo, Leader of the Zen Buddhism Ireland Sangha; Imam Jameel Mutoola, Chief Imam of Anwar-E-Madina, Dublin; Mr. Syed Siraj H. Zaidi, spokesperson for the Ahlul Bait Islamic Centre, Dublin.

Dr Jude Lal Fernando: Welcome to the second session of this afternoon. I am very grateful to all the religious leaders present here from the major religious traditions in Ireland for accepting our invitation extended to them by the Democratic Progress Institute and the School of Religion at Trinity College Dublin. During this session, we will discuss religious diversity and interreligious harmony. Now, when organising these few days with the Democratic Progress Institute, as part of a tour for the Turkish academics and religious leaders, we, in a way, constructed a narrative particularly based on four sites in Dublin city centre. The first site is the Book of Kells, which is an embodiment of the ancient, or medieval Irish Christian heritage. The second one which you will go to is this college, Trinity College, which was established in the 15th century mainly by a Protestant queen, head of state, for the Protestant people. Since then, this place has changed immensely and has become fearlessly pluralistic. The third site is the General Post Office, you will go there tomorrow. It is a place which reminds us of the Republican

history, which was another phase. The fourth phase is the Chester Beatty Library, which reflects modern Ireland and where you find the manuscripts of all the major religious traditions in the world. So that is really where we are heading to.

This afternoon session has been divided into two. The first part was the role of religious leaders in peace and reconciliation in Ireland, so it had a specific focus on the Northern Ireland conflict. In all the reflections made by both the Catholic and the Protestant leaders who were present this early afternoon, there was a reference to other neighbouring faiths. So, we are grateful and thankful to all the representatives of the faith communities here in Ireland for accepting our invitation and all of the representatives will have eight to ten minutes to share their reflections and then we will open the forum for a discussion. I would like to, meanwhile, invite Hussein Halawa, the chief Imam of the Islamic Cultural Centre of Ireland, to start this session and Dr Selim will be the interpreter.

Imam Hussein Halawa (Interpreted by Dr Ali Selim): God has set a diversity in the law. We can see this law expressed in a very manifest way in a number of fields. That we can see people as diverse in terms of their race, in terms of their faith and in terms of the language they speak, people are different, and it is stated clearly in the Quran. Had Allah willed it, He would have created all people in one nation, but we can see that there is diversity and this is the will of God. Diversity and pluralistic society are something that we can see very clearly expressed very early on and in fact, also in the time of the Prophet Muhammad, peace be upon him. It happened in the time of Mecca, it happened in the time of Medina. It means that people have the right and freedom to speak about their faith and practise their faith, and then it says in the Quran, "For those who accept it, let them accept it and for those who reject it, let them reject it." Islam is not accepted if people are be forced to be Muslims. It is stated clearly in the Quran. Allah states let there be no compulsion in the religion. If people are to accept Islam, then they have to come to Islam based on their full conviction that this is the way they want to reach God, and hence forcing people to become a Muslim is something that has been condemned from the very early times of the Prophet Mohammad. The Prophet Mohammad and the first people to believe in him lived in Mecca for a period of thirteen years and throughout all those thirteen years they suffered persecution. They tolerated it and tolerated it, but the Prophet Muhammad, just like the Prophet Jesus and the Prophet Moses, migrated. It seems that with a prophet migrating from one place to another in the divine law, the Prophet Mohammad migrated to Medina, an entirely different society; a place inhabited by other worshipers, Jews and others. When the Prophet Mohammad reached Medina, he drew the first constitution, and that constitution was known as the 'civil constitution'. It united all people living in Medina on the basis of them being human beings. All the people in Medina were entitled to equal rights, not because

of their faith and not because of their race, but because they are human beings. In fact, we can confidently say that it was the first written constitution for a pluralistic society.

The significant point here is that, wherever these companions travelled, people had different faiths. People were not compelled to change their religion, but they actually helped to foster their faith and they continued practising their religion, but it was done on the basis of the Quranic verse, "Let there be no compulsion in the religion." I come from Egypt and in Egypt, you will come across churches that predate the coming of Muslims to Egypt. And you will find something more interesting than that, you will see the minaret of the mosque facing the tower of the church, and the Muslims will go to the mosque and the Christians will go to church and everybody is entitled to talk about his faith, nobody has the right to impose his faith on the others.

The five pillars are called the inclusive five items of Islam, and these are guaranteed and protected by Islamic ethics for people of all faiths and people of all races: these are religion, wealth, honour, language and mind. Islam has come to say that these are five inclusive matters that should be guaranteed for people of all faiths. Muslims aspire, like all other people, to live in a pluralistic society, but in order to have a pluralistic society, people should enjoy the real meaning of freedom, people should enjoy democracy. People should have the right to choose what to say and what do and respect others at the same time. When people are granted their freedom, then it will a pluralistic society. But if their society is ruled or governed by a dictator and the people are deprived of their rights, then it will be a one-faith direction, or it will be only one way of life. If people are not entitled to their academic freedom, if peoples' human rights are not respected, then it will be a one-way train driving in one direction. But when human rights are protected, when peoples' faiths and their religious practices are guaranteed, when all of that is guaranteed by law, then it will be a democratic society. But when society does not enjoy any of the items that the imam has listed, it will be a one-faith society. Religious diversity is something that people in the East and people in the West have elaborated on, however, we have failed to find out the real reasons that explain why peoples' rights are not respected, why peoples' faith and values are being violated. In fact, there are a lot of commonalities among people that people should focus on.

There are a number of issues here in Ireland, that Muslims, Christians and Jews have been cooperating on up to this point, and this is something remarkable here in Ireland. The point I am trying to conclude with here is the fact that if there is a commonality, let's cooperate and when there is a point that we disagree on, you are entitled to choose your way and I am entitled to choose my way. I do not compel you to change your faith and you should not compel me to change my faith. I would like to thank all the participants and also those who have organised this function and I would like to say

that the Islamic Cultural Centre of Ireland and all other Islamic organisations are open and welcome to everybody. The cooperation here that we enjoy in Ireland is something really fantastic, thank you very much.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much Imam Hussein Halawa. We will keep the questions and comments at the end, if you don't mind. We can have our discussion immediately after this and we can go a little bit over the fixed schedule at the end. I would appreciate that, thank you. It is only a technical matter, not a model or theological matter. Thank you very much Imam Halawa for laying an emphasis on commonality as well as diversity, equally. I would like to invite the next speaker to make his reflections, Mr Syed Siraj H. Saidi, spokesperson for the Shia community and for the Ahlul Bait Islamic Centre Dublin.

Syed Siraj H. Saidi: Thank you. Hello, *as-salaam 'alaykum* [peace be with you]. Thank you very much for hosting this wonderful conference. Dialogue, dialogue, dialogue and dialogue - that is the key for mankind to understand each other. I belong to the family of the Prophet Muhammad, *salla Allahu 'alayhi wa-'ala ali-hi wa-sallam*, my name is Syed Siraj Haider Saidi. I come from the country of India, which hosts a large Muslim population, belonging to different, diverse faiths within Islam. However, the picture has been changing in the last decade or so, but we don't want to go there. This particular theme of knowing each other is very interesting because as our Imam Halawa has said, in the Holy Book of the Quran, it is mentioned on many occasions, but there is this particular verse in Surah 49 verse 13, it says very clearly that, "O mankind, we have created you from male and female and make you people and tribes, so that you may know each other. Indeed, the most noble of you in the sight of Allah is the most righteous of you. Indeed, Allah is Knowing and Acquainted." And that is clearly speaking about the preciousness of people. The right person does not trample on the rights of others, they respect others, they accept others. The Holy Quran has always clearly mentioned, on many occasions, the emphasis of interfaith so much so within the Abrahamic faiths as a family. It is not a separate religion, it is an extension of the previous revelations that we have revealed to mankind – Judaism, Christianity and Islam. Within Islam, the understanding of the various aspects of mankind's behaviour is enshrined in the Holy Book of the Quran. And of course from the Ahlul Bait point of view, is the tradition of the family of the Prophet Muhammad *salla Allahu 'alayhi wa-'ala ali-hi wa-sallam*, who sacrificed and fought tooth and nail to propagate, to project the clarity in the history of Islam during the Prophet Muhammad *salla Allahu 'alayhi wa-'ala ali-hi wa-sallam*, and post-Muhammad *salla Allahu 'alayhi wa-'ala ali-hi wa-sallam*. This particular month is the beginning month of Islam, Muharram, which is the first Islamic calendar, which starts with the commemoration of the remembrance of the grandson of the Prophet

Muhammad, Hussein ibn Ali. Hussein was the son Ali and has created the history of Islam by the ultimate sacrifice on the plain of Karbala, which is in Iraq and this very moment as I speak to you, millions and millions and millions of people, approximately 40 to 50 million people are descending on the plains of Karabala to commemorate annually the occasion of the Mourning of Muharram. So, Islam actually respects, and not only respects but embraces all different aspects of mankind in light of the Quran and it also respects and propagates the peaceful version of understanding of the Islamic message.

We in Ireland have been extremely blessed to do our work on interfaith and the founding member of the Interfaith Forum of Ireland and interfaith dialogue and because it is the sign of a civilised, educated society where you allow other faiths to become mainstream and which allows you to have a dialogue with your fellow human beings. We have been making inroads within our faiths, both interfaith and intrafaith. I will say thank you Allah that we have been extremely blessed to have a wonderful relationship with our fellow Muslim people and it is a unique opportunity to explain to you that in Ireland, unlike in many other places of the world, in Europe and many other parts of the world, across the Atlantic, that we have been blessed to have a wonderful relationship, intrafaith and interfaith. So, all faiths have been respected and throughout the year we do several conferences, several commemorative religious ceremonies, interfaith dialogue ceremonies. There is the Dublin City Interfaith Charter that has been established recently as the city charter, which enshrines the right of everybody to express their religious position very, very clearly and everybody has endorsed it. We launched it at the appropriate place, the Peace and Reconciliation Centre in Wicklow, which is a Glencree centre. Glencree is one of the best centres set up in the context of Northern Ireland peace and reconciliation. That has been used by the Dublin City Council and I am a signatory along with my colleagues here on this table who have been part and parcel of that interfaith charter. So, I can say that we are truly blessed and we welcome the delegation from Turkey to understand our position here in Ireland. Many thanks.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much Siraj for highlighting some practical steps Dublin has taken, especially forming the Dublin Interfaith Forum and the Dublin Interfaith Charter. These are perfect expression of how the city can work together. And I would like to invite Imam Jameel Mutoola, Imam of Anwar-E-Madina Dublin to share his reflections. Thank you very much.

Imam Jameel Mutoola: *As-salaam alaikum*. I am very grateful to be here and I thank all of the team for inviting us to this evening. Myself, I am an Imam. I am sorry to correct this here, I am not the 'chief' imam, I am just a servant of God as a believer and Anwar-E-Madina. I am from Mauritius, which is a very peaceful island and indeed

an interfaith island. When I reached Ireland here, I came in 2009, and when I started in 2010 to come to Anwar-E-Madina, I was missing the interfaith part that I had in Mauritius. In Mauritius, we all do faith work together and this is a great example of Islam when we say *'as-salaam alaikum'*. What does it mean? It means you have your religion, we have ours and we respect each of them and there are no issues among Muslims, Christians, Buddhists, Hindus, any religion; we live like a family. We are, thanks to Nelson Mandela, who gave us the ability to be an island and to continue the same way living among different faiths here in Dublin. We are working on a background that all the faiths can understand to share our point of view, we are not here to cause anyone to change their religion, as has clearly been said. We respect all religions and we expect that others will respect ours as well. We see here in Ireland, all the faiths including Christianity, Catholicism, Judaism, Hinduism, Sikhism and there is a very good future, though we do have some faith challenges that do not encourage us to go forward. As faith leaders, though I would not consider myself a leader, I am just a servant of God, we believe in God and we are working to be great examples of interfaith dialogue in Europe. When people have visited our interfaith forum and they see the Hindus, Muslims, Christians and Jews and see that we are all sitting at the same table and talk. We lack fear between us, we have been trying to visit all places of worship to understand each religion. Islam is very clear in that that we can't force anyone to Islam. Each individual, each human being has the freedom to choose what they want, and we see this in the will of God to make different tribes, different peoples and religions. I think we are like a garden. You have different flowers, different colours, and if you had only one type of flower in your garden, it would look boring from my point of view. It's the beauty of God in the different colours of peoples, different nations, different religions and I think He wants all of us to live together. While we are looking in a garden, all the flowers have their own individual beauty, and it is beautiful, so why can't we try the best to be human beings that find the beauty in each flower. Thanks to the government here, which is supportive of us entering into dialogue between faiths, between the different religious leaders, and to try to do the same. I feel at home here, to be honest with you, when I am sitting here surrounded by people of all different faiths. We talk, and that is our aim, to just go ahead and try our best to bring peace and love and harmony, as was discussed in the morning here. We have a programme on the 15th, where all the faith leaders will get together with the different traditions. Everyone will be talking about their faith in the same place, so I hope I am not taking too long on the time. I appreciate what Imam Hussein and what Syed Siraj said about Islam. In Islam, we have many differences, but we still all believe in the will of God and we will continue our job until our last breath here. Peace, love and harmony. Thank you for inviting us, thank you.

Dr Jude Lal Fernando: Thank very much Imam Jameel Mutoola, that was seemed very positive but there is a subtext in what Imam Jameel said. There are challenges. We can talk about the challenges too in these conversations openly. But one of the things I liked from what Imam Jameel highlighted was overcoming the fear of the other. That is the basic feature of every religious tradition, to help someone to overcome the fear of the other and then to feel at home with oneself and the other. So, thank you very much for highlighting that. I would like to invite Rabbi Zalman Lent from the Irish Jewish community to share his reflections. Thank you very much, Rabbi, for joining us this afternoon.

Rabbi Zalman Lent: Thank you Dr Jude and for everyone who has organised this conference. Just to follow on from some of the previous speakers, I think we are very privileged here in Dublin where we have a fantastic working relationship between all the faiths, and there are multiple events that we gather together around one table. We have broken bread together, whether at the synagogue or different events and that is incredibly powerful at breaking down misconceptions. David Rosen was a former Chief Rabbi here and now he works with the Holy See and does a lot of interfaith work and he tells a story where right at the beginning of his career, he was in South Africa and as a young rabbi in his 20s and he decided to start interfaith dealings. He went to one of the most outspoken priests and he said, "Let's get together all the religions and let's talk." He got this really strong response, which was, "We can never meet." He said, "Why not?" And the response was, "Well because you do not believe in the salvation of Jesus, you're going to burn in hell!" So, Rabbi Rosen responded with something along the lines of, "Well that's fine but until then, let's meet for a coffee." And this priest ended up coming and they had this fantastic interfaith dialogue. Then he became Chief Rabbi here and continued that path of interfaith work. I think to have a group here from Turkey in Ireland is very special. I was in Istanbul just a few weeks ago for a rabbi's conference and I had a wonderful time in Istanbul. There was only a few minutes in between sessions, so I had to run out quickly of course to visit some of the palaces and the Grand Bazaar to get some souvenirs. What was amazing was that in one of the sessions, the rabbi who was hosting it is the rabbi of the Ashkenazi synagogue there and he gave a presentation on the history of the Jews in Turkey and it was astounding. It's I think the oldest country in the world, 2,700 years where Jews have lived there since the very first expulsion, Assyrian expulsion from Israel. And they have lived a good, wonderful and harmonious life in Turkey side by side with other communities for that massive extent of time. Ireland has a similar relationship with the Jewish community. The Jewish community here always was made to feel at home, integrated into society. There have been very low

levels of anti-Semitism and that is something I think the country can be proud of. There's a common theme through all faiths, in Hebrew we say shalom, in Islam it's salaam and Christians have many expressions of 'turning the other cheek' and of love and peace. You will not find a religious leader that doesn't believe in making peace, so somewhere something seems to go wrong when we have faiths fighting and causing incredible conflicts. What is going on? We have quotes like from Pascal who says, "Men never do evil so completely and cheerfully as when they do it from religious conviction." Actor Bill Murray says, "Religion is the worst enemy of mankind. Nothing has killed as many people as religion." And there are many more quotes, like that, about how religion is the cause of so many wars.

However, we know that those are not the facts. Of close to 2,000 major global conflicts, only just over one hundred have been religion-based, so it is a little bit of an exaggeration when people assume the religion is the root of all problems. And of course, it should be at the root of the solution. Together, religious leaders and communities should be coming together as we do here in Dublin, talking, engaging in dialogue, working together. When the leaders work together and we meet face to face and we share meals together, we just talk, just chitchat about family, we break down those misconceptions and we learn about one another and if there is one thing that we can learn in Ireland, it's about the importance and power of dialogue. As one of the speakers was saying before, about being on the street and just seeing the conflict, seeing the people and understanding. When you understand the other, then suddenly the don't become an 'other', they are just someone similar. As they say in Thailand, 'same same, but different'. There is a quote that says, "One belief, more than any other, is responsible for all of these terrible things. The belief is that those who do not share my faith do not share my humanity." That is really the problem and is something that we have to try to solve. Wherever our faith is, someone else has a different faith. It does not mean they don't have my humanity, it does not mean they have no morals or ethics, it does not mean that they are people that we can look down on. What we have to do across all the faiths is encourage that expression of *shalom*, that expression of *salaam*, that expression of love and turning the other cheek and make sure that we can all work together. We know as parents when our children are fighting, we have an easy solution when two of our children are fighting. You put one in this bedroom and one in this bedroom and the conflict is over. But has it fixed the source of the problem? It hasn't. What a good parent will do is bring those two children together and talk it through, make them shake hands, say sorry and then they can learn to live together as one family unit. That is what we have to do as children of God, is to learn to shake hands, learn to forgive, learn to forget, learn

to apologise, learn to understand, learn to dialogue and then we can live together in harmony as God's children. Thank you.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much, Rabbi Lent. Thank you very for the emphasis on the need to build basic human relationships, which is the starting point of any dialogue and also introducing humanity into it. My teacher who was a scholar of Buddhism and Christianity published a text called *The Prophetic Human*. I thank you very much for that contribution. Let me invite our next speaker, Swami Purnananda. Thank you Swami, in one of the emails you sent me last year, or to the administrators who then forwarded it to me, you highlighted the importance of including non-Semitic or non-Abrahamic faiths into the family in Ireland and in every conversation across the world. Thank you very much, I am very grateful to you.

I come from a country where there are Buddhists, Hindus, Muslims and Christians. The majority of them are Buddhists and sometimes there's a tendency, it is totally inadvertent, totally unconscious, to lay emphasis more on the Abrahamic faiths' unity, forgetting that a large part of humanity doesn't follow these three faiths. There are others. So thank you so much. There is a difficulty, there's a challenge in organising this. I told Ulpjana and Kerim, we should really include all these people here, otherwise it would be a counter-witness to our unity. I know we have more people to include but this is a witness, in a way, here in Ireland, in Dublin, that we are working on including everyone. Over to you, Swami.

Swami Purnananda: I thought I would stand here in case you couldn't see me, because as I am dressed, you might not be able to. Welcome to Ireland all those of you from Turkey and other places. So much has been said before about religious diversity and interreligious harmony and even before that, the whole theme of the conference was the role religious leaders. I suppose one of my questions would be, what do we mean by 'religious'? What do we mean by 'leaders' and 'religious leaders'? And what do we mean by 'harmony'? These are all good questions that we need to ask.

I have to commend Imam Hussein for highlighting an obvious fact, but something that we take for granted – that we are different. You might have noticed. It is this diversity that is a great joy. Here in Ireland, we experience that great joy as has been expressed by many of the speakers. We are constitutionally different and therefore should not expect each other to be the same. We have democracy in every single facet, we want freedom – political freedom, gender freedom, all these freedoms we desire – but in the realm of religion, some feel, and particularly some religious leaders may feel, that democracy is not a part of the religious diversity. In fact, pluralism is a term that has been used frequently here, but what I often find is that pluralism is a misunderstood term. It's like taking tea. You see, you can refuse to take tea with

your enemy because they are a different culture or different religion, and this is called exclusivism; or you can take tea with your enemy but you still have an enemy; or you can be pluralistic, this latter would inclusive. But pluralistic means, I'll take tea with anybody. I have no enemies. We have to take a great, great journey between this intolerance to tolerance and then to full acceptance, and so I come from a religion, we are arguably the oldest extant religion in the world today. The ancient Vedic religion, popularly called Hinduism. I have to say India, the birthplace of Hinduism, has never persecuted a prophet, has never hung any holy man or woman on a cross, or flayed them alive for their religion. In the most ancient days, and 'ancient days' meaning in Indian history maybe not so ancient, probably around about 2,000 years ago a philosophy was around called Charvaka. This was an atheistic philosophy probably more extreme than the neo-atheism that we find today in the rest of the world. And yet it was accepted and it was tolerated, provided you had a good philosophy, some good metaphysics – some reasonable arguments, you were empathetic toward the other and had a preparedness to listen. I noticed in the previous session, there was a Redemptorist who stood here, and his opening statement was, "I am a Catholic." I took a note of that and I thought to myself he should have said, "I am human with an interpretive approach." So, our view is this, that the diversity we have is necessary. It is necessary because we are constitutionally different, and I don't know how you will manage this in Turkey, a predominantly Muslim country and there where you have an Orthodox Christian church that used to be majority and is now minority, and how you will integrate them into an area where, on the one side, you are at the crossroads with Europe and on the other side is the East, a critical and vitally, strategically important place. It has a history of religion in Christianity, it has a history of religion in Islam, it has a profound history particularly in terms of the foundations of Christianity.

And so, I was gratified to see that we talk of religious harmony, we talk of freedom, it is interesting to see that the Prophet Mohammad, peace be upon him, would have stated that there's no compulsion in religion and yet why is it that we feel a necessity to compel others to our point of view? I would say that prior to the World War I and World War II in the last century, more blood has been shed in the name of God and religion than any other cause in the world. Then we have to ask why is this so? And it comes back to our definition of what is religion. In our view, religion starts with an inner journey. It has nothing to do with doctrines, dogmas, nothing to do with books, churches, temples, mosques, none of these things. In 1893, the great Swami Vivekananda attended a unique event in Chicago called the Parliament of Religions and in this Parliament of Religions, he stated, "May the convening bell be the death knell

of all fanaticism, of all this hatred in the name of religion." In one of his great, great books he says, "Each soul is potentially divine," this is what we find as a foundation for our Vedanta philosophy, the philosophy of Hinduism, "The goal is to manifest this from within, controlling nature, internal and external," and then he goes on to say, "There are various methods of doing this. There are psychologically-based methods and you can choose your own." Doctrines, dogmas, temples, churches, books, rituals are but secondary details. These are just ways and so there are so many faiths, so many paths but when we adopt this attitude, we find a foundation for human understanding and religious understanding. Nothing can raise more passion than an identity that says "this is my language, this is my country, this is my nationality". But above all, what raises the most passion is "this is my religion" and we are only looking at an extension of our own self-importance, our own sense of superiority in our cultural identity, and this is what I sometimes call 'noseism'. Noseism means, "My nose is the one true nose, my nose is better than yours because it is my nose." I think you will agree this is an absurd position.

So where do we find this deep unity in humanity? Where do you find this peace? Where do you find this reconciliation? Where do we find this harmony? We find it at a deep, deep level. We find that a religion should be as broad as the universe and as deep as the ocean. It is at that depth that we find a spontaneous service to humanity, we find a natural urge to uplift those who are suffering, not because it's a law but because we deeply feel it. We feel a deep oneness, and this really is religion. This is the basis for religious harmony, not the inter-fighting at the political level, not the inter-fighting at the dogmatic level, the theological level, the argument that we all can have simply because we want others to be the same as us. And so, we are all looking for this freedom, every human is striving for it. We go one step further and we say every atom in the universe is looking for its own freedom. And so, what Vedanta says is that you already have it, it's inside you. You just have to reveal it from within. When you find it by your religious practice or by just an investigation into the depth of your own being, there you find this harmony, which is inherently there. There is no necessity to struggle for it. What is harmony? We have a word for it, *dharma*. *Dharma* means that which brings things into harmony. The whole universe is set to run on this principle of harmony. And it is only man it seems that has the capacity to disrupt it and go against the natural order of things. It is only based on our own false sense of self-importance. So, we have all kinds of freedom that we want but the reason for it is our fundamental nature, is that itself. And so it is necessary, in any sphere, to educate each other about the similarities and differences and when we do that through the media of such important institutions such as the Dublin City

Interfaith Forum and other interfaith organisations, there we find the humanity of somebody and there we find unity, not just in humanity but also in terms of what we believe, and we find so many more similarities than differences, is it even necessary to highlight the differences? In the Dublin City Interfaith Forum here, it is because we do not highlight the differences, but because we do highlight, directly or indirectly, the similarities that we are able to have a good working, practical model for unity and for reconciliation and peace.

The previous session discussed Northern Ireland quite a bit and often the south as well. When I go to Northern Ireland, people ask me first of all if I am Gerry Adams. And then the Protestants wear orange, so I have clarify that I am not Gerry Adams and I am not a member of the Orange Order. In that way, both sides find the humour in the situation and it's in this level of humour that we find an aspect of humanity where we can all unite. But you see, with the north and south, I heard earlier in the previous session this difference between the 'settlers' and the 'indigenous' in Ireland, and it's not exactly true, if I may say so. Because those who came through from Scotland and those who were here in Ireland are both Celts, they both have the same blood. Imagine, overlooking their kinship, they decide to have differences of opinion based on their different loyalties and perceived religious differences. I say perceived religious differences because when we look at it below the surface, we find no differences are there. Just as when we go to the depths of an ocean, everything is calm, it's the same ocean, but on the surface there are all different waves of different varieties and different kinds and vortexes, wavelengths and frequencies. We have to acknowledge the difference between the dissimilarities and accept them and understand the great depth below which is the great ocean of our own inner nature. So internal peace is where we find the basis for any other kind of peace. Finding out our own particular depths is where we will find the depths of everywhere. Is it easy to practise? We have to change our attitudes and habits and these are not easy to change, but nevertheless we have no ability to do it without the principles of it. Swami Vivekananda gave an interesting speech entitled, 'Why We Disagree'. I will leave you with this story. I suppose in the English culture, when we tell a story we have to say, "once upon a time". So, once upon a time, there was a frog who lived in well and he became sleek and fat and another frog from the sea came and fell into the well and the frog from the well said, "Where did you come from?" The frog from the sea said, "I come from the sea." "Oh, how big is that?" He jumped two jumps. "Oh much bigger than that," said the frog from the sea. "Well is it as big as this?" And the he jumped halfway across the well. The frog from the sea said, "No, much bigger." He covered the whole of the well and he said, "Is it as big as this?" "Oh, much bigger than." The

frog from the well became angry. "Nothing can be as big as my little well! Get out!" The other frog was persecuted into leaving. Each one of us thinks that our little well, our little precious well, is our only well. The Hindu thinks, "This is my well and my well is the only well." The Christian thinks, "My well is my holy well and there's no other comparative well." The Muslim thinks that, the Buddhist may think that, all these religions think this. And yet the reality is far different from that. There's a vastness unexplored inside us and in the whole of humanity and the whole of the universe that is worth experiencing and investigating. This is what we call religion. Thank you.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much Swami for highlighting our inner potential to be deeply empathetic and deeply thoughtful. These are the two things that struck my mind in your reflection. I would like to invite Reverend Myozan Kodo, leader of the Zen Buddhism Ireland sangha, to share his reflections.

Rev Myozan Kodo: Thank you. If any of you need to stretch or anything or stand up, I don't blame you, because we have been sitting here for a while. Often in the Western tradition, we forget that we have a body as well as a mind and that we need to stretch the body. So, I will not be at all upset if you start to stretch and stand up and shake your arms and legs a little bit while I talk. Feel free to do that, remembering that you have a body as well as your mind. This false division between the body and the mind has a lot to teach us. In the Chinese tradition, through the school of Zen, that I belong to, is a Japanese school of Buddhism, it is essentially though a Chinese school which comes originally from India. The character *'xin'* in Chinese, can refer to both body and mind, indistinguishable. So, this ability to see beyond dichotomies is very important in the Buddhist tradition. For example, the eighth ancestor of the Zen Buddhist tradition, Shinto, born in 700 in China, wrote a very famous teaching poem called Sandokai, on the harmony of difference and equality. Difference and equality are two things that drive us. We want everything to be monolithic, to be one or we are also pulling to define ourselves as an individual self. These dual directions and dual thrusts of energy are constantly causing some kind of a conflict and in the teaching poem from the eighth century, we see his teaching of the harmony of difference and equality. So, this is a vision that encompasses and accommodates even its own contradictions. This is a vision that accommodates difference and sees that the other is the self and the self is the other and that there is a sameness there while there is a simultaneous respect for difference. Being able to hold these two apparently contradictory realities in one pot, in one moment, is a close reflection of the truth of what you might call God or Allah. This is not the language of Buddhism. Buddhism is seen by the Abrahamic faith traditions to be an atheistic tradition. That's because

the Abrahamic faith traditions don't know Buddhism. What Jude had said earlier was really important. Constantly if you come from what you might call a Dharmic faith, you are constantly defined in terms of the Abrahamic paradigm, so the people of the book, be it the Holy Quran, the Torah or the Bible, or whatever the scripture would be from the Abrahamic faith traditions, there is another way of understanding faith and tradition, and that rich palate of colours, which the Abrahamic faiths bring has to be extended, that alphabet of understanding needs to be extended in our discourse around interfaith to accommodate people who are not Jews, Christians or Muslims.

My dear friends, as you continue your great work in this area, please bear that in mind as you discuss interfaith matters. The imam's beautiful ringtone on his iPhone there reminds me of a story, which actually I was going to tell anyway. That is how we can respect other traditions. Have our Turkish friends heard of Seamus Heaney, the Nobel Prize winning Irish poet? Heaney has a lovely poem about interreligious dialogue and understanding, really accommodating diversity not in a theoretical way or in an abstract way, but in an actual way. That's how we actually do it, as the Rabbi said, we break bread together, we tell jokes to one another and we discover that we are all human beings. Heaney's 1972 poem, *The Other Side*, is set when he was a child. I will just read a very few lines out of it, but he is a child in Northern Ireland and of course Northern Ireland is divided between Catholics and Protestants and the Catholic tradition of reciting the rosary is something that Heaney's household obviously did and their Protestant neighbour used to wait outside and they would hear them and he would only knock on the door and make a sound when he knew they had finished their rosary. It's very hard to translate poetry, I am sorry to the translators. Here's the poem:

"Then sometimes when the rosary was dragging
mournfully on in the kitchen
We would hear his steps around the gable

though not until after the litany
would the knock come to the door
and the casual whistle would strike up

on the doorstep. 'It's a right looking night,'
he might say, 'I was gandering by
and says I, I might as well call.'"

The two neighbours were meeting on equal terms and respecting their difference and giving that spaciousness that our differences require. Thank you for inviting me here

today, I just had a couple more things to say. In one of the classical traditional root storybooks, Indra is walking with the Buddha through a forest and the Buddha says, "This is a beautiful place to build a temple." Indra picks up a blade of grass and plants it in the ground and says, "A temple is built." The temple is built. Before a brick is laid, the temple is built. This reminds us that institutional power is what leads us to problems, that as important as anything any of us have said today are the people who made the tea that we enjoyed at the break. We need to take off the coat of privilege and self-importance and politics and institutions and meet as human beings, seeing that great, blessed gift that one another is. This poem by Heaney reminds us of this. This broadening of the palate is something that I wanted to emphasise which Jude almost stole my thunder by mentioning earlier anyway. The traditional dichotomy no longer applies in Ireland. The thing today is interreligious harmony in Ireland, so let's extend the palate of what interreligious dialogue means beyond the traditional Abrahamic faith traditions, and also to understand that interfaith concerns are not only concerns of migration although they are central, but also concerns of conversion. Our identities are now decoupled from our nations, our places of birth, we have multiple identities and multiple belongings. I am as much a Catholic culturally as I am a Zen Buddhist priest. We don't like complexity but we must remember that these are complex matters. We are lucky to live in a Republic here in Ireland that is pluralist, and we've heard many comments on pluralism earlier. Pluralism in a legal sense is one thing, what's much more important is cultural pluralism and that's where we are at now. Cultural pluralism for interreligious harmony in Ireland needs to see an extension of religious literacy. People look at me and say, "Is he a Hare Krishna?" We are sorely lacking in religious literacy in this country and in many, many parts of Western Europe. Even at this table, we have so many misconceptions about each other and so many misunderstandings about what each other believe. You would be quite amazed what, over tea or coffee, might come out. Religious literacy can only be addressed through education. Always reading the newspapers in Northern Ireland in recent years, we see that education, secondary, primary and tertiary, need to be totally reimagined to accommodate the new Ireland that we live in. And that calls to the media as well. How many women do you see reporting the news in Ireland wearing a hijab? It's much stronger in Britain, I think, religious diversity in the media than we see in Ireland. In Ireland, we still see an old fashion view of Ireland from the 1980s, the 1970s depicted in our cultural iconography and that needs to change because when we change our symbols, our culture changes and the culture then follows. And in the third level as well. How many colleges have chaplains other than a Catholic chaplain and a Protestant chaplain? The Church of Ireland usually no, has to be reimagined to accommodate the Republic that is now coming into

being, and I believe the way that you accommodate diversity and you find this part is referring back to that eighth century teaching poem. The way you find that harmony between difference and equality is in a secular container of some kind, but it has to be neo-secularism. It can't be a hard secularism that we see in countries like France that alienates their great 20 % Muslim population, for example. We needed a neo-secularism. We need a new secularism in Ireland. I'm sorry I didn't say too much about Turkey because I didn't want to expose my own ignorance on Turkey, but I do read the newspapers, so I know there's a lot that could be said about Turkey. Thank you for putting up with me.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much for your reflections. One of the key things that struck me in my reflections on Muslim-Buddhist conflicts in three lands in Asia, Myanmar, Sri Lanka and Thailand. On an interreligious level and on the political level, what I found most strikingly common theologically in both traditions, the founders are human beings, not divine figures. So, one of my students wrote a piece on this involving the humanity of both communities. Thank you very much for that contribution. I would like to invite our next speaker Dr Melanie Brown, member of the Dublin City Interfaith Forum. Thank you very much.

Dr Melanie Brown: Ladies and gentlemen, my name is Melanie Brown. You should consider, I am striking a blow for gender balance during this conversation on religious plurality. No, I don't think I've got a great deal to add from a theological perspective, so I'm going to talk a little bit about identity. I thought I might as well raise this issue. I'm an alumna of this university and I have the privilege of teaching here and I teach two parallel strands, one on Irish Jewish history, which goes back a surprising long way. And the other is on Irish identity and also on the expression of minority identities within Ireland. And without wishing to rain on anybody's particular parade, I think that we're all aware that we don't live in a perfect world and that we have challenges in Ireland as indeed we have them in the rest of the world. Irish identity, it really remains in my opinion, and I'm certainly open to be challenged on this, but my perception of Irish identity remains very much intertwined with the Catholic Church. It is not in any way a criticism of the institutional church. It is just simply a statement of fact that since the development of the free state in 1922, when the Irish constitution was re-imagined in 1937, the Catholic Church was specially privileged in that constitution. That special privilege was not really formally removed for another 40 years and even though it was formally removed from the constitution, it still remains, I think very much as a part and parcel of Irish identity. Irish identity has been white, Christian and Catholic. I was participating in various Irish cultural and social markers and the problem with the possession of identity, though we have

it, it is a very good thing, it is very special to all of us, but identity builds barriers. It creates barriers between all of us because really, human identity comes down to three things: how you see yourself, how do you see everybody else and how others see you. That's the thing over which we have the least control – how others see us. Sometimes that's very conflicted between the way we consider ourselves and the way we consider everybody else. Let's consider the nature of what gatekeeping within Irish society is. We may find that we still consider ourselves Irish, around this table. Legally we can hold passports and we can hold birth certificates, but Ireland is not unique in this that there is still a particular association or religious or cultural association, and until that barrier is breached, we're not really considered fully Irish although we would like to consider ourselves so. As Jude made an illusion to earlier, this university where we are at the moment was established in 1592. Now less than a hundred years later, the Irish Jewish community had established itself in a very small synagogue not very far from here. The people who established that were refugees from interreligious conflicts. But it doesn't matter how long the Irish Jewish community, or indeed any other religious or cultural community that has been here and are outside the parameter of the Catholic Church, there are still impediments to Irishness. And the point at which that goes away, I don't know the answer to that, I really don't. I think that it would take a significant re-education of both sociological gatekeepers within Ireland and everybody else. It is a very beneficial thing for us all to sit here and talk about oneness and commonality, but not only do we all have to believe this, but the important people, the politicians, the religious leaders, these are the ones who have to have to buy into this as well. Otherwise, discussions such as these, enjoyable and valuable as they are, they have very little resonance in the future if we can't re-educate each other and ourselves in the value of oneness and to be able to unpick national identity from cultural identity and religious identity because they are not necessarily the same things.

In Ireland, I think we are still trapped in the past from the point of view of being Irish yet you can have your birth certificate and your passport, but to be really Irish, you have to be nominally a member of the Catholic Church, play Gaelic games and speak the Gaelic language. Even if we do try to do this, it still sometimes isn't enough. What the mysterious element is that make some of us Irish and some of us not Irish, frankly again I don't know the answer. As a scholar, I don't know the answer and I'm sorry, I'm not ashamed. I'm not ashamed to admit when I don't know the answer to things because that is how I suppose I learn. We can all learn by acknowledging the gaps in our own knowledge and our own perception. So, I'm not going to speak for very long, I will leave you with that thought that identity is about our perceptions and perhaps on misperceptions.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much Melanie for raising these difficult questions. To be truly human without raising these questions, we cannot be really, truly human and be dialogical. And our last speaker, but not least, Dr Patrick Claffey, theologian of religion from the School of Religion. I do not want to introduce Pat as a Roman Catholic priest, but as a human being with an interpretive approach. Thank you very much, Patrick.

Dr Patrick Claffey: Thank you very much. I want to start with three thoughts, really, on something I was researching yesterday and I can't claim ownership of these thoughts, but what really is the goal of interfaith dialogue or interfaith conversations? I think this is really a much better word, because I have a thing about this 'dialogue' word because it tends to take on the binary type of meaning. It's a dialogue between me and you and a dialogue between him and her. It tends to be a dialogue between specialists and this is a problem I have with this term. I tend to use the word conversation, because we can have conversations when you're having coffee and because conversations are unstructured, and generally speaking, I think conversations are more useful in many ways than what we call the term is very often, structured dialogue. However, the purpose of interreligious conversation, in my view, there are three purposes. I think the first one is to know oneself, which is that old traditional expression, to know oneself ever more profoundly and enrich and round out one's appreciation of one's own faith tradition. I don't think you can simply just abandon a faith tradition like that. It is part of who I am, be I Irish or be I of any other nationality. That is really part of who we all are, or maybe not having a faith tradition is part of who we are as well. The second I would see is to know the other ever more authentically and to gain a friendly understanding of others as they are not the caricature of them that we might have in our head. Caricatures are so common and so easy to develop. And the final one, I would say, is to live ever more fully accordingly and to establish a more solid foundation for the community of life and action among people of various traditions, be they religious or otherwise. And this appears to me to be a fairly useful thing, just to set out any such conversations.

I want to just come back to at myself a little bit. I am not really a theologian of religions as I am titled and to some extent at least, the term mystifies me just a little bit. What I have, or consider myself to be really, is in common with many people, I am a seeker. Partly because of the fact that I am a Catholic priest, I do belong to that tradition, but that does not close me down to seeking in other traditions, and I think that is something that has been part of that tradition for a very long time. In my living and research on the world's religions, particularly in Africa where I started out 43 years ago, and in Asia where I have more recently become very involved, I have developed

an interest in, what I often describe in my diaries and a few notes, of which there are volumes and volumes, as the everyday business of religion, or in religion as practice rather than doctrine. I think this really is important, getting tied down in religious theological conversations is one thing, but I do think the practice is very important. This is the world in which people come and go to synagogues, temples, mosques, churches or make their daily puja in their homes as millions of Hindus do, in the belief that they are being seen by and also catching glimpses of, some ultimate reality. However, they understand that and however they name it. And that really has become my interest right from the very beginning of my career in Africa, premier is a funny word for it actually, but in any case, of my work in Africa 43 years ago. My contact with world religions started with African religions actually, so none of the religions that we're talking about here at all. I had a very intimate contact with African traditional religion and then I later had a very close personal contact with Islam, because the small African village I lived in had both a small Christian community and a small Muslim community. The first prayer I heard every morning was the Muslim call to prayer at the mosque, at what I probably would have described at the time or before that, as an ungodly hour of the morning. But in fact, this was a very godly hour of the morning. What I realised over the 15 years that I lived in that village was that that prayer became my morning prayer. That particular prayer that was called out became my morning prayer, and I think that influenced very profoundly my own understanding of religious conversations and the importance of religious conversation. I also had conversations with the Imam in that village on a very regular basis. But I think this is really very important and I think, the next thing I would just say is that I think there are four levels of interreligious dialogue that are really meaningful.

Let me start with the one that we were involved in perhaps this afternoon. The dialogue of theological exchange where specialists seek to deepen their understanding of their respective religious heritage and to appreciate each other's spiritual values. I think that is at least partly what we are involved in this afternoon. I think the second level, or highest level if you like, is the dialogue of religious experience where people rooted in their own religious traditions somehow come to share their spiritual riches, for instance, with regard to prayer and contemplation, faith and ways of searching for God or the absolute. That I think is a very high, I also think it's a very rare form of religious conversation, but it is a very high one. However, the two basic ones are the conversation of life, human life, wherever we are, where people strive to live in an open and neighbourly spirit sharing their joys or solace, their human problems and their preoccupations. And that really is in my view, the key because things go wrong when those conversations don't really take place. If there are different companies at

that level, there will be difficulties at other levels. The second level of dialogue that I think is important is the conversation of action and common action in which persons of all religious traditions collaborate in the integral development and liberation of people and in matters of social justice. I identify those levels as the levels at which I was involved myself. I was very much involved in those two levels – the conversation of life by simply living with people, both the African traditional religious or Muslims, living with them for the 15 years that I did live in that village. I thought that that was really of fundamental importance – hearing their story and listening to what they had to say. The story I remember most, there was a place in the village where I used to go practically every evening to drink a popular beer and it was a small kind of little African bar. The woman who ran it was a wonderful Muslim woman called Fatima. She told me the marvellous story of her grandfather who cycled from northern Nigeria to Mecca and back. I thought this was really the kind of conversation I'm talking about. It's a short story, but 40 years later I do still remember it very clearly. And I do believe that really, interreligious conversations at that level are where it really is all about. We can talk about the ideas and you mentioned earlier on, our friend in the front seat, he mentioned earlier on, at times, the futility of complicated theological conversations on which we will never really reach agreement in any case because we have our own convictions. I'm not saying that these conversations shouldn't take place at all, but I do think that from my own personal experience, I now teach here in Trinity and the modules I teach on Christianity in Africa and Asia, but also a module on Dharmic faiths, which is the one I actually enjoy the most at this stage and I have travelled in India for the past 10 years, every year for a month every year, simply to encounter those faiths. One of the great wonders of India for me has been to encounter all, all the major world religions in India, including Judaism in Kerala. I am very proud to have met the lady who is actually considered, sadly, to be the last Jew of Kerala, a wonderful called Sarah Cohen, who sadly died about four or five years ago. So, in that sense, I consider myself to be a seeker, as much as anything else really. That seeking started in Africa, but it has continued in Asia. I do believe that the conversations that take place on that level are really the essential conversations that had to take place if interreligious dialogue, interreligious understanding is to matter.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much Pat for highlighting the whole idea of the 'seeker', we are all seekers, and also the importance of story, because in the stories you find characters and these characters are relatable. They are about relationships. Thank you so much. You know, I call you Pat because you're one of my colleagues and friends. We have different levels of relationships on this panel and the same with Ali.

Let me give you a story. In the place where I was brought up, it was an interreligious centre run by the Jesuits. My teacher was a Buddhist scholar and a Christian theologian and this was in a Catholic area. One day, a Catholic parishioner came for lunch. Lunch was always an open meal for anyone that came at that time of the day. There was a circular table and there was a Buddha statue in this Jesuit 'Catholic place', just above the table on the wall and there was a statue of Jesus closer to the table. So, the traditional Roman Catholic gentlemen got a little bit upset about the two statues in this Catholic place and moreover, Jesus was lower than the Buddha. Of course, my teacher was seated closer to Jesus, that was where his chair was and very directly and honestly this gentleman asked, "Father, why do you keep the Buddha up and Jesus just below? This is a Roman Catholic place." So he laughed and said, "Look, in the ancient tradition we give respect to our teachers. One of the ways you give respect is to keep a statue or whatever icon just above, so that is why I respect the Buddha and keep his statue just above. Jesus is my companion, my friend, and I keep him closer to me." It was really physical, as well as metaphorical language, to express something so very concrete. I know Ali's mind and we are really close friends and we also have this agreement. These are some of my thoughts and thank you very much to all of you. I open forum up to you for some comments and questions. Please direct your questions to someone or one amongst the panellists could take up the question.

Participant: Thank you to all the speakers.

Ireland is a leading country and has allowed for true Islam to flourish. In Ireland, how did you bring this culture into existence? Yes, there are problems, but not as bad perhaps as problems in other parts of the world.

Syed Siraj H. Saidi: Thank you for your wonderful question. I think in brief, I can tell you it requires a great vision, and you need to realise that as a new society, because it's a new phenomenon in Ireland to bring all the faiths and communities together. As our colleague Melanie said, traditionally, Ireland has been a white, Catholic country coming from the tradition of Catholicism. However, in the last 30 years, the new wave of faith started arriving in Ireland and our traditions within the Islamic tradition are very new, there is only 30 years of history of Muslims in Ireland. Well, it goes back quite a lot in fact in a few isolated cases, but a mass influx of Muslims has only happened in the last 30-40 years. And right from the beginning I think the approach was to work very hard to make inroads and to have a peaceful dialogue among the so-called host community and to the indigenous population of Ireland, and that's where the hard work flourished, supported and was, broadly speaking, nurtured by the Government of Ireland. The Christian community vis-à-vis with the Protestant community has responded very positively. The Catholic community responded too,

and since then the Jewish community joined. So, all the hard work eventually came to fruition and of course the establishment of institutions. I heard somebody mention that institutions are not the place for this. In certain traditions, yes. At the same time, by establishing institutions like Islamic Cultural Centre and our centre, Ahlul Bait Islamic Centre, played a vital role because people can only recognise people through institutions. If you're walking on the street, you're nobody. However, an institution brings the recognition of an individual and hence the institution can establish the dialogue we've created, and have continuously created, by the interfaith community and city council. So, at the city level, at council level and then at the national level. That's the beauty of Ireland because it's a small country. It's a country of nearly five million people. So, it was relatively easy to develop a better relationship with the other faith communities, and indeed the response from the majority of the Christian community has been extremely positive, extremely embracive rather than exclusive. That is what my experience of 35 years in Ireland has been. I think I would expect that everybody here would share this sentiment. Thank you.

Participant: I would like to thank all the speakers for the presentation. We talked about interreligious harmony, at the same time we are talking about the human condition. What sort of challenges and problems does our human condition create for us. Unfortunately, we haven't heard too much about the challenges you are facing. I would like to a highlight these challenges I think all religions are concerned with. The first one is of course when you talked about religion, or are talking about religious tradition, everyone talks of tradition, but human rights are not limited to our tradition, our history. I think the first challenge is how can we go beyond our traditional boundary? How can we integrate our dynamic life with our religion? So, I think that is the first challenge. The second one is at the same time, our religion, our religious understanding is limited by our agenda. There have not been many women's voices here on religion and the second challenge is how can we go beyond this boundary in our religious experience? The role of female religious people and other important challenges. The third one, I think is where religion gets its source of morality, it could make us good people and at the same time, it could make us very close-minded, fanatic, violent and authoritarian people. So, the point is, how can we make, or how can we utilise our religion to serve us, to make us a moral person rather than a destructive human. I think these are difficult challenges that we must always think about. Thank you.

Dr Jude Lal Fernando: Let's get the last two questions and then have the responses.

Participant: Thank you for the presentations. I mentioned in the previous session and would like to reiterate it here as well. There are a lot of references to the fact

that no one should be killed. The other religions' laws are the same – divine love, it's what it is all about. Equality and human dignity, regardless of one's religion. Equity needs to be taken into account and also honesty. Others should be judged by their moral values. Other than self-defence, there is no excuse for war. We need to extend divine love.

Participant: I have a question for Melanie. How large is the Jewish community in Ireland? How many Jews are living in Ireland? Has there been a decline due to anti-Semitism? In many countries, we talk about coexistence, despite many Jews suffering a lot.

Swami Purnananda: I'll be as brief as possible. I wanted to respond to you. There are difficulties that we do have in Ireland, there is no doubt. There are difficulties everywhere when you try to engage in what my colleague has called religious or interfaith conversations. It boils down to an entrenched position over many years in this country and I suspect in every other country where change is difficult. Nobody likes change. And so, we're gradually in a more interreligious, intercultural environment in Ireland overcoming this progressively. And progressively is the only way to do it. All of a sudden would be disastrous anyhow. We did it within an atmosphere of democracy, understanding and compassion. And then, how do we transcend all these differences and difficulties? You see, the way we look at it is that people are suffering on many different levels. The physical level is one level and everybody has suffered, or some are suffering now and no doubt everybody will be suffering in the future. For that reason, we should have some human compassion. And then deeper than that, is the psychological level, more or less, everybody is suffering on that level and this is another opportunity for human compassion. But then, we have to have a penetrating vision and go to a deeper aspect of the human, there we find a oneness, and it's the oneness, which my Buddhist friend here was also talking about, the oneness that we share. After all, when you talk of any subject: physics, chemistry, whatever it is, the search is always to look for that fundamental, most generalised oneness which is there. So, we have to shift our attitudes. I'm not saying it's easy to shift attitudes by the way, but that's what's required, progressively, and those who can and are responsible for doing it, should try to do that. Every religion has a way of making their religion practical, not just theory. For example, in Islam, the salat, there can be nothing more beautiful and meditative to me than the salat. All the rituals that go with it and songs and when you go to that deepest level, we don't see gender of course – male and female are gone at the deepest levels.

Dr Jude Lal Fernando: Perhaps the last two responses.

Dr Melanie Brown: Thanks for your interesting question. The Jewish community here was established in the 1650s under Oliver Cromwell who was not noted for his religious tolerance, especially in an Irish context. The community remained around about that level of 100 to 200 people right up until the mid-19th century. Right about 1840, there were around 350 Jews and they were members of the merchant class and they were very assimilated, they were very acculturated within Irish, Protestant, middle class society. They sent their sons to be educated here and then they would have entered professions. In 1882, some events took place in the Russian Federation when the Tsar passed the discriminatory laws, which robbed Jews of their Russian identity and many of them left the Russian Federation and a relatively small number came here. Really by the 1930s, the Jewish community in Ireland peaked at around about four and a half thousand. From the 1930s onwards, it has steadily decreased and nowadays, we are aware there around about two thousand Jews on the entire island. About one thousand are affiliated that we know of and have some involvement within the community, and about a thousand of which we don't really know.

There were three major areas of Jewish migration from Ireland, most of them were really motivated by economics, because our island traditionally has had a problem with this constant cycle of recessions. The biggest and most noticeable point at which we notice the Jewish community decreasing was in the 1950s when we suffered a major post-war recession. In the 1950s the whole country experienced this mass emigration, but you notice it more in the context of a small community. And this pattern was followed again in the 1970s for much the same reason, and then more recently the reasons are more complicated and they're more cultural and sociological because what we find now is that people are going to seek more established and larger Jewish communities for various reasons. That's another reason now that they leave Ireland, so it is now less economic. I can't honestly say that it's to do with anti-Semitism. We have challenges like there are everywhere, but we have been particularly lucky in Ireland, we have not had the problems that we've had in continental Europe or even in Great Britain. We have been fortunate in that way and we continue so far to be fortunate.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much, Melanie.

Imam Hussein Halawa (Interpreted by Dr Ali Selim): I would like to thank you all, brothers and sisters here. Yes, we have not talked about the challenges because today we are talking about pluralism. Today we are talking about diversity. There is no doubt that there are internal challenges on things like in the Muslim

community. They have their internal challenges. Every minority, the Jews and all others, have common challenges that are faced by all people living in the same society. I believe that all these challenges could be overcome once we have good understanding of our religion. Thank you to all participating in this function and a special thanks to the Turkish delegation. Turkey is actually an example of diversity, it is an example of pluralistic society. Turkey is an example of ancient and contemporary civilisation. Thank you very much to the Turkish delegation.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much, Imam. Let me now say the concluding remarks. They are not the final words. What matters here are the relationships that we have built among ourselves, so that was one key thing. Despite our theological differences, despite the historical memories of persecution by one religion against another, we have big relationships and those relationships can take us a long way. That's one of the things that DPI has tried to do by convening this with so much effort and that is why we here at Trinity College, as part of the School of Religion, to promote that initiative. It is also important to institutionalise some of the interfaith initiatives like the Dublin City Interfaith Forum, where there is space to come and meet. This wouldn't happen without an effort, so that is important. That is the second one. And the third one is, as an academic institute, we are called the School of Religion. At one stage as I mentioned in the morning, this was a Protestant university for the Protestant people. There was no pluralism, there was exclusivism, there was imperialism, there was colonisation. But as we went on, we have transformed ourselves into us pluralist academic institute. That is how we can, in fact, teach Islam, Judaism, Buddhism, Hinduism and interreligious dialogue and human rights, gender, war and peace studies. That is how we have transformed. We offer four postgraduate degrees in all these areas, one undergraduate degree on religion and one PhD programme. That is one of the academic institutionalisations of this process in that we try to contribute to new social, religious and political relations, but in an interreligious way, in a pluralist way. Let me thank all of you, especially the religious leaders who came here. They came, in fact, hearing that Turkish religious leaders were coming. So, they came really for you.

Again, Kerim, Ulpjana and all those who are working at the DPI, you trusted us and thought that this would be a good place for an exchange of views, ideas and stories. Thank you for trusting us and thank you for all our brothers and sisters who came from Turkey. Now, let me conclude with the quotation from the book written by Rabbi Jonathan Sacks. Its title is, most of you might know it, *Dignity of Difference*. This book was written very clearly to counter Samuel Huntington's

Clash of Civilizations hypothesis, which is very unfounded. In the last chapter, there's a beautiful saying that is, "Difference does not diminish us." I repeat, "Difference does not diminish us or destroy us. Instead, difference enlarges our human possibilities." God has been given so many names in the Quran, so too in the Bible and the ultimate reality is named in so many ways in Buddhism and in Hinduism. Difference enlarges our human possibilities. This might sound really theoretical, let me put it to concrete form and finish. My Muslim brothers and sisters have reminded me that Jesus is a prophet, which as a Christian, has been forgotten for centuries, all right, and similarly, those Muslim brothers and sisters, with whom I work here, tell me that Jesus' story reminded them that Allah is not only just but merciful and forgiving and goes beyond justice. Thank you very much.

SESSION 4:
OVERVIEW OF THE NEGOTIATIONS IN THE NORTHERN IRELAND PEACE PROCESS

Dermot Ahern (centre) former Minister of Foreign Affairs meets with the group in Dundalk

Dermot Ahern: I would like to welcome each and every one of you to this area, which as you know, is exactly halfway between the two major cities upon the island of Ireland. Not only are you coming to my hometown and the area that I represented in Parliament for nearly 25 years, you are also going to Clonard Monastery in Belfast, which was very pivotal in some of the peace negotiations. You are also going to the Corrymeela Centre in Belfast, which is named after, and is part of, a religious centre on the very northeast tip of the island which actually looks out onto Scotland, Corrymeela. This is where I, as a very young member of Parliament, had some of the initial secret contacts with representatives of the loyalist, or the unionist – the people who wanted to remain British – terrorist and paramilitary organisations. At that time, they were organised by that religious group based in Corrymeela.

Just to give a bit of a synopsis of my own immersion in politics, I qualified as lawyer when I was 21 and I have lived in this area since I was born. Where you are here is very close to the border. The border, as the crow flies as we say in English, is only a kilometre or so away from here, even though as you go up from here, it will take

about ten kilometres to go across the border. I qualified as a lawyer and became involved politics mainly, it has to be said, through soccer. I was a big soccer player and organiser of my local team. I got into politics because of soccer, but also my life more or less, from a very young teenage existence, mirrored the Troubles that we had here on the island of Ireland for about 35 years. I was a young soccer player, actually playing in this town and also playing in the sister-town which you will pass close by on the motorway. But this was before motorways and on a Saturday, I used to play for a team in the north of Ireland and on a Sunday, I would play here in the Republic. When the Troubles started in 1969, I was only fourteen, the curtain came down and once the Troubles started, our parents would not allow us to travel across the border, because there was violence. It was a very, very bad time between '69, '70, '71. That was my initial immersion in having to deal with the problems of the Troubles.

I became a member of Parliament in 1987, I would have been 32, though I had been a local politician since I was 23 actually in the local assembly here. When I became a member of Parliament, that was a particularly bad time in Ireland, as it was really at the height of the Troubles – '87, '88 and '89. There have been some very bad years, but 1988 was probably the worst time. Shortly after I was elected to the Parliament, our Prime Minister sent a message to me to come and meet him. Our party – my party is the largest party in the Republic of Ireland, in those days we used to get nearly 40 percent of the popular vote and we had just come back into power in '87 when I was first elected. The Prime Minister had been asked by the Catholic Cardinal in this area, which spanned both sides of the border from a religious point of view, that our party become involved in secret talks with the paramilitaries, the IRA. The Cardinal wanted these talks to take place in the south, because at the same time, there were talks taking place between the leader of the main nationalist, constitutional party in the north with the representatives of the paramilitaries from the republican side. What the Cardinal wanted to do was, he wanted us in the Republic to mirror the talks that were taking place in the north.

Participant: What was the name of the Cardinal?

Dermot Ahern: It's an Irish name, Tomás Ó Fiaich. He's since deceased. He had tried to broker these talks, mainly in the Republic it has to be said, because the talks had already taken place in the north. These were very secret talks in the Republic. In fact, it didn't come out that these talks took place in 1988. I was one of three from my own party who met Gerry Adams and two others from Sinn Féin, the IRA – they were the IRA in effect at the time. The fact of these talks taking place did not become public until just after the Good Friday Agreement ten years later. The talks were brokered by a Catholic priest called Father Alec Reid, and he was probably doing it at the insistence

of Cardinal Ó Fiaich, but I wouldn't particularly think that he was on the same wavelength, as it were, with the Cardinal. I know a lot of your group come from religious backgrounds or have religious involvement. A lot of the religious input into the peace process here in Ireland was very much unstructured. It was based on individuals who were extremely worried about what was happening. Literally everyday there was another atrocity. Somebody was killed, there were tit-for-tat murders, there were explosions. In a space of about 20 years, and very much concentrated in the late '80s, those talks took place for a while and then petered out. But the fact that they took place at all laid the foundations for subsequent contacts that took place, mainly between the political system and the paramilitary representatives on both sides.

I did refer to the fact that I was asked by Corrymeela, and you will be going to the Corrymeela Centre, to visit on the very northeast coastline of this country. It's an area that I hadn't been to previously, but I was asked as a very young member of Parliament, along with the leader of my party that is now in opposition in the Republic. We were asked to meet with loyalist paramilitaries and this was also brokered by the religious people who were also organising Corrymeela. It was a space for discussion basically, mainly about religious issues, but they used this building to facilitate talks to introduce people from both communities, to show each other, essentially, that we are human beings. We have the same problems and issues as everybody else and we often have a lot more in common with each other than we have in opposition to each other. So, I would have to say the religious input into our negotiations was not a structured one, it depended on individual people and individual religions who facilitated, in some cases secret and not-so-secret talks. Ultimately our peace process was driven by politicians and driven by the American involvement and the interest that they took in trying to help solve the problem. I know that you probably want to see how in your own country, how religious groups can become involved, though it's not for me to say or tell you. You know your country better than I do. But as I said, despite the fact that I say it wasn't structured, they were key elements in bringing people together in the very initial stages of our peace process, when people wouldn't even stand in the same room. Those times when I met the paramilitaries, each and every one of them were more or less on the run. Gerry Adams at the time was regarded as a complete pariah. He was excluded, by law, from going on radio and television in the Republic. The loyalist paramilitaries that I met in Corrymeela, one of them had actually done prison time for the murder of a Catholic. Another man who became a very prominent figure in Northern Ireland, and who was another loyalist paramilitary, did time in prison for an attempted murder, a bombing of Catholics. There has been a tremendous transformation in our society. I know that you're meeting some former prisoners in Belfast and

that's good, because part of the Good Friday Agreement meant that the doors were opened in our prisons and they let a lot of people out who had been convicted of some of the most heinous crimes. That was a very bitter pill to swallow, particularly for the unionist community, who are the people who want to remain British.

I'll finish by saying, because of where I live, I was always keenly aware of the need to have peace on our island. In any normal society, an area that is halfway between the two major centres of population on this island should be prospering, but for all of my life until quite recently, it hasn't prospered. This was a very disadvantaged area because of the border. The border dictated everything. Within sight of this hotel, you had the most sealed border, literally, in the world. The British army had checkpoints at every crossing. They had blown up bridges at other border crossings, because most of the border was decided in the early '20s by drawing a line on the map in Westminster where they drew a line basically along rivers. What the British army did in the '70s was they blew up a lot of the bridges, which meant it prevented communities from going across, which they had been doing for centuries. They restricted the crossings to a small number. Even though the British army had a ring of steel along the northern side of the border, they didn't police it. They only helicoptered in and they helicoptered out. They could only helicopter supplies in. When they wanted to send their troops onto the ground, they helicoptered them onto the ground and then they left. The northern side was virtually lawless. Bessbrook, which is a town not too far from here on the northern side, had an old mill, which the British army took over and put 600 men into this large mill which, over the centuries, used to have corn, wheat and bread. It became the busiest heliport in the world. Helicopters were coming in every five minutes to bolster this border. Because of the peace, the border that you will not see when you travel across it, is so different to the border that I grew up with. If we wanted to travel the road that you're going to go on, which is now a motorway, it used to be a single carriageway road. Most cars were taken into a big shed and the cars were literally stripped. They opened the bonnet, the boot, they looked under the car, they looked sometimes in behind the seats. They did this for most vehicles traveling up and down the border. That's all changed, thankfully.

I'm reluctant to mention the word 'Brexit', but the European Union was a major driver in doing away with the border. The peace negotiations dealt with the demilitarisation, as we called it, of the border. In other words, with the Good Friday Agreement, a lot of the military paraphernalia disappeared. But with the EU's influence, particularly in what we call the Single European Act, which basically brought in the all-Europe customs regime, the customs checkpoints all disappeared as well. Not only did the military paraphernalia disappear, but the customs and excise paraphernalia also dis-

appeared. During the Troubles, we also had long queues of lorries backing up from the border into this town and the same on the northern side, queuing up at border check-points. I have no doubt you have this on your own borders with the different tariffs that would have with neighbouring countries. But because of the Single European Act and because of our joint involvement within the EU, all of that disappeared in 1992 when the Single European Act came into operation. This was just six years before the Good Friday Agreement and that was a major influence in changing things as well. So when you travel to Belfast today, the only difference you will see on the motorway is maybe the change in the surface of the motorway, the change in the signs – you will see blue signs on the southern side and I think you'll see green signs on the northern side. On the northern side of the motorway, they allow tractors and on the other side they don't allow tractors. Other than that, you will see no difference. That has a resonance with us now, because Brexit will undoubtedly make changes. We're not sure what changes they will make, but as I've said, I write weekly article for a national paper and said last week in the article that it's not so much a hard Brexit, a soft Brexit or a no-deal Brexit – no matter what Brexit – it will reverse the years of painstaking efforts by people to take away from the mindset of people that we're a divided country. One of our famous politicians said that the issue in Ireland is not whether we have a united Ireland – whether we unite the territory of north and south. It's about uniting the people who live on the territory. And I think he could have said not a truer thing. That has happened mainly since the Good Friday Agreement. People have begun to realise that they have to share this island and while they may have their own aspirations and wishes for the future, they have to accommodate the other view. That's what the Good Friday Agreement did and that's what the efforts of people did. Unfortunately, on the mindset and the psychology of people who live on either side of the border, Brexit will reverse that to a certain extent. I'm sorry for mentioning Brexit, but it does have a big resonance with us now at the moment in these times of great uncertainty.

Kerim Yildiz: We heard your view of Brexit that it will have implications for people either one way or another in the peace process, in the economy and so forth. If you don't mind, could tell us a little bit what does the 'backstop' really mean both for Ireland and the European Union? Because people often get this phrase confused, whether it's just a change of the customs union or whether it's a threat to the unity of the United Kingdom and so on and so forth.

We also have a representative of the EU from Turkey with us. She just joined us this afternoon.

Dermot Ahern: When I was Foreign Minister in 2005, I was present in Luxembourg when we were discussing the possible opening of accession talks with Turkey. It went

very late into the next morning, I think four or five o'clock. At the time, your foreign minister, Mr Gül, refused to get on the plane from Turkey to join us in Luxembourg until such time as the final negotiations were agreed, but at the time we agreed to open the accession talk. Ireland was a very strong supporter even though some others at the table were not as strong. I have to say, and I've said it here more times than not, it is a pity that those talks have unfortunately gone backwards rather than forwards. As I said in our experience, being part of the European Union was a huge help to us in that the world used to think of our problem as just a British problem - that it was an internal British problem, not an international problem. Being part of the European Union internationalised the issue, as well as the influence of successive American presidents. But also sitting around the same table since 1973 with the UK on an equal basis and having the same strength of vote as the UK, was a huge help to us. It meant the barriers, the age-old suspicions that the Irish would have of the British and vice versa disappeared literally overnight.

The backstop is basically a guarantee that if the talks about the future relationship of the UK and Northern Ireland with the European Union, about their exit, don't bear fruit, certain key matters will remain the same. In other words, the same tariff-free situation will pertain on the island of Ireland. The all-island economy, which was a product of the Good Friday Agreement, would not suffer – that the architecture that was put in place after the Good Friday Agreement would remain. For instance, we here in the Republic, by referendum, changed our constitution to suit as a follow-on from the Good Friday Agreement. But part of that was that six cross-border committees were formed under the Good Friday Agreement, whereby people from the north and south sat on these committees to decide about trade, to decide about waterways, lakes and rivers that flow on either side, to jointly develop these into tourist attractions et cetera, et cetera; fishing rights. We created six cross-border bodies under the Good Friday Agreement. The backstop is there as a fall-back, basically, in the event of an ultimate agreement not being agreed upon between the UK and the EU and this would then kick into place. As Theresa May said, 'We will not bring back the hard borders of the past'.

Participant: Is it possible that the UK leaves the European Union?

Dermot Ahern: Yes, if there's no deal tomorrow, the European Union will insist. The European Union territory will have gotten smaller and the border of the UK, because it is an island, will be easy to operate. When you travel from Dover to Calais, that would become a border that's easily operated because it's across the sea. We will now be the last land border between the EU and the UK, and the EU will insist that tariffs and duties will be paid. If the UK leave, they will have no tariffs or whatever, but the

EU will insist because all the other countries are subject. When you go from Germany to France, there's an agreed tariff situation. There won't be the same conditions for trade, the same regulatory conditions between Northern Ireland and southern Ireland. That's why if Northern Ireland leaves the EU, there will be a completely different regime. You will hear British politicians say, 'Well we're not going to put barriers on the northern side'. They know full well that Brussels will insist on regulatory checks to ensure that the quality, standard and price of goods. However, its regulated within the European Union, they will try to ensure that cheaper goods will not come in through the backdoor of the European Union from Northern Ireland.

Participant: But will that affect the transportation of people as well?

Dermot Ahern: Probably not. They will reach some agreement for people, but there are people who live in this town and work in the north and vice versa who will be extremely disadvantaged. European citizens from Latvia or Poland, a lot of whom live here in the north, will be extremely disadvantaged. The current Boris Johnson government had declared that the right of European Union citizens living in Britain will change, so that's a big worry as well, because a lot of those people would be living in Northern Ireland and working in Dundalk and vice versa, so it is very complicated. If we had our way, we wouldn't want Britain to leave, but when they made the decision to have a referendum, I don't think anybody thought of the implications. I know when I say this there are British people in the room, but it's quite surprising that their system, which is regarded as one of the most sophisticated and superb legal systems in the world, that somebody didn't say along the way that, 'Yes we'll have a referendum but hold on, this could cause a big problem on the border with the Republic of Ireland'. No one seemed to care, or if they were told, they didn't care, but it has come back to haunt them because it is really an unsolvable problem. You're trying to put a square peg into a round hole.

Participant: The whole referendum campaign misled the population, not only in the island of Ireland but in the United Kingdom as well.

Dermot Ahern: Anyway, you're here to talk about the peace process, not Brexit, sorry.

Participant: Do you think it is possible that the issues brought on by Brexit could cause a union between the north and the south? Perhaps it could be for a good cause after all. Have you ever thought about it in this way?

Dermot Ahern: I wrote in one of my articles previously that the decision to have a referendum, rather than solidifying the United Kingdom, could actually split the United Kingdom, and you see already the Scottish independence voice has become much

stronger. The majority in Northern Ireland voted to remain, but I think there are many like myself who I think would understand that Brexit should not be used in this way. Even though personally, I think a united Ireland would be a very good thing, I think forcing people into a united Ireland, which the paramilitaries tried to do for 35 years and didn't succeed, by using Brexit to try and bring it about, is also a very dangerous road to go on. It may very well be. Unfortunately, Northern Ireland is not like the south of Ireland. Because of the Troubles, and you will get a very nice presentation from people over the next couple of days in the north, it is a very divided society. If you scratch the surface in Northern Ireland, it is quite divided. And there are moderate people in the middle who may shift. They would be unionist people, who would vote for unionist parties to remain part of the United Kingdom. You will find maybe over time if Brexit goes the way it looks as if it's going, you'll find that they may decide that their better off throwing in their lot with the European Union and better off having a united Ireland. I'm not sure if I would see it in my lifetime, but if Brexit is as bad as its forecast, one place that will suffer the most is Northern Ireland. Everyone agrees with that. The British government system have come out, report after report, saying they will lose tens of thousands of jobs in Northern Ireland, which they can't afford to. We will suffer in the Republic, but our economy is very strong at the moment and we'll be able to take it. Britain will lose out. It's a lose-lose for everyone, that's the reality.

So, to answer your question, Brexit could very slowly lead to the breakup of the British Union. Under the Good Friday Agreement, there is a clause which says that when the majority of people in Northern Ireland vote for a united Ireland, it will happen – that's agreed. When they will have that vote, that's the big issue. It's up to the political system and, most likely, the British government of the day to decide if and when that referendum would be held. I'll come back to the point made by John Hume, long before you'll have a referendum about a United Ireland, there needs to be a lot more on-the-ground work to try to unite the people. And over time, when there's a change of generation, maybe younger people won't have the same separatist attitudes that their parents or grandparents would have had. Maybe over time, you might see it. However, Sinn Féin for instance, are the main party calling for a referendum on a united Ireland, but most political parties including my own who would have as one of their main goals an united Ireland, would be very cautious about suggesting that Brexit should be the catalyst for a united Ireland.

Participant: It's a bit connected, again, going back to Brexit, but still relating to the peace process. What I was wondering about concerning the backstop is not only worries about employment or trade, but also in terms of security or maybe undoing parts of the peace process that has been established. What is your position on this?

Dermot Ahern: Again, in my article last week, I actually said I have never believed that Brexit will cause a breakdown in the peace that we have. We have an uneasy peace, it has to be said. Very easily something could ignite it again, but because of the negotiations that have taken place and because of the Good Friday Agreement and subsequent negotiations after that, it's highly unlikely that we will go back to a situation where there is war on the island of Ireland. There are a number of very small groups who broke away from Sinn Féin, mainly on the nationalist side, and are still active. But they are very small and they don't have the support of the community in Northern Ireland. At the height of the Troubles, a large portion of the nationalist community in Northern Ireland actually supported the IRA. Not necessarily the methods, but the goals of the IRA. Today, because the IRA are gone, the remaining small dissident groups, as their called, don't have the support of the people at all, and they are riven with informers and the police on both sides have been very good in that respect. If they were to put up new customs posts on the border as there were before 1992, you can take it they will be blown up. You can take it that will happen. Both the British and Irish governments know that well. You will hear my current successor, the Foreign Minister, in the last two days say that we in the Republic will have very difficult choices to make if a no-deal Brexit happens. That is code for, we will have to decide because the European Union will say, 'You have to maintain the border on your side' from a tariff and customs point of view. So, they are talking about mobile checkpoints. This is the latest in the newspapers today. It's a game of cat and mouse. They can't come out and I agree with them. Indeed, my own party in opposition today are calling for the Irish government to be up-front with the people – tell the people what is going to happen in a no deal. Where will the checkpoints be? But the Irish government is saying, 'We're still in discussions with the European Union about, in the event of a no deal, how we are going to maintain the integrity of the single market'. In other words, how we are going to make sure the goods and so on, are coming in from the UK into the EU.

So, our government are being very coy, and rightly so in my view. But there will come a time in the not so distant future, depending on what happens in Westminster, where our government will have to say we are going to put some sort of checks. Personally, I fear this because I hear government ministers saying, 'Well they'll definitely not be at the border'. As I said to you, if they're put at the border, they'll be blown up. They won't last one night. I fear that they could put them in the centre of my town here, which is only ten kilometres from the border. I fear that across on the other side, they'll do likewise. That will mean a huge inconvenience to us, because the thousands of lorries that go up and down that motorway everyday

will end up coming off the motorway and into the main street of my town, going to some location. I hope they can do it, as the British government referred to it, by alternative means. Using the internet, using cameras and all sorts of things. Theresa May famously said, "There's no going back to the borders of the past." I actually said in one of my articles that there might not be the 'borders of the past', but there will be the smuggling of the past. This was a smuggler's paradise despite the military apparatus. Where we live here on both sides of the border, was always a great place to smuggle across the border one way, depending on the Stirling, depending on the Irish Pound, depending on their value. The European Union did away with most of that smuggling, we have very little smuggling now. But the problem is, if Brexit happens, we'll be back to the smuggling of the past and, of course, that will lead to criminality and a lot of the former paramilitaries are still involved in low level criminality. As we say, a leopard doesn't change its spots. You will find that we have a lot of cigarette smuggling mainly from Eastern Europe because the price of cigarettes in the Republic of Ireland is very high. A lot of the paramilitaries who are not killing people anymore, are involved in cigarette smuggling, but that's really the only type of smuggling that is taking place. Brexit will lead to more smuggling.

Participant: If you'll allow me, I would like to ask two different questions regarding the peace process. During this peace process and the negotiations, when the negotiation process started or was in crisis, were there any positive contribution from religious leaders from churches? From the Vatican or from any church councils? Was there any contribution in a positive manner? I was hoping you could share any experiences regarding this.

Dermot Ahern: Our peace discussions took place from 1988 until the Good Friday Agreement ten years later, 1998. Even after that, there was the St Andrews Agreement of 2006, which dealt with quite a number of matters that were not dealt within the Good Friday Agreement. So, peace discussions continued from 1998 probably until 2008. During those times, and even before the Good Friday Agreement back in the '80s and '70s, if there were any talks, and there were some talks, they were on and off. They mainly fell down because of political crisis. A lot of the unionist parties would be frightened off by events and also from time to time there were atrocities, which would make people recoil and any efforts that were being made to discuss with the other side would stop. If there was a bombing or a shooting the night before, the natural inclination is to say 'I can't talk to these people anymore'. A lot of this happened during those 20 or more years. The religious figures in those years would have come out and publicly condemned atrocities. Other than that, they would have tried to resurrect talks that had fallen down, as I said to you, a lot of

these talks were secret and were mostly dealt with at the political and official level - officials on behalf of the Prime Minister in the Republic and the Prime Minister in the UK. They had trusted civil servants, who would have been meeting on a regular basis between themselves, but also with representatives of the loyalist and republican paramilitaries. So other than condemning and facilitating the resurrection of talks, the religious wouldn't have had a huge input or influence in the discussions.

The Vatican did not really get involved, they left it to the local clergy. When I was growing up, the Republic of Ireland was mono-ethnic, mono-religious and mono-cultural. Today it is multi-ethnic and multi-religious – if you have it, it's here in Ireland. It's a completely changed world in the Republic of Ireland. Northern Ireland hasn't changed as much It is still quite restrictive and still quite a conservative society. This is mainly because of the endemic religious mostly on the unionist side, who would be pretty conservative in their Protestant religion. Catholicism in the Republic of Ireland and in Northern Ireland has largely lost a lot of its influence. Its people have moved on. Being an island, our young people have travelled all over the world, so the religious have lost their influence, at least in the Republic. In the north, it's a little bit different. You have same-sex marriage here in the Republic. We are the only country who have brought in same-sex marriage by a referendum of the people, any other country that has brought it in has done so by parliament. The people decided here, we changed our laws in relation to abortion after years of huge difficulty. In the north, they have neither of these and it is unlikely that they will have it, mainly because of the influence of politicians who have a very strong Protestant ethic.

Participant: There were also, for example, people like Paisley who showed negative religious leadership. What sort of lessons can we learn from this?

Dermot Ahern: I grew up with the television on and Paisley abused anyone who was from the Republic, anyone who was Catholic. He said we were priest-driven, he called the Pope all sorts of things. He was a demagogue, he was a rabble-rouser who roused very ordinary, decent people in Northern Ireland to hate anything that was from the Republic. He was incredible. In fact, as I had told you, some of the loyalist paramilitaries I had met in 1987 had done prison time for attempting to kill Catholics. I had met them over the years and became friendly with some of them, one of them died unfortunately of cancer, and they said to me that they had changed their views about other people from the Republic dramatically. They had listened to Paisley and they blamed and hated him. Even though they were on the same side – they wanted to be British, he wanted to be British – they hated Paisley because they had listened to him and his speeches. He was a great speaker and orator, and he would speak in front of hundreds of thousands of people and rile the

public. They used to say that his speeches would send them and their friends out to kill the first Catholic they saw. But they admitted years later that they had changed and they blamed Paisley. He would make a speech and then he would go off to his leafy suburb in Bangor, northeast of Belfast where all the well-to-do live; they would go off to their very poor areas and then they would end up in prison or attempting to kill Catholics. And yet, I met Paisley in this hotel and I have a picture in my house with myself and Paisley standing outside the front door here. At the end, Paisley and I became quite good friends. My Prime Minister also became very good friends with Paisley, but despite the friendship that I had with him, I would never ever forgive him because he was part of the problem. He rabble-roused people and made peace more difficult. He and his party brought down a number of attempts at peace. He, more or less singularly, brought down the Sunningdale Agreement, which was an agreement made in the 1970s. One of the leading nationalists politicians said that the Good Friday Agreement was Sunningdale for slow learners, and he was right. The efforts to make peace in the early '70s were not given a chance by people like Paisley. He called himself a religious person, I have to say that he was the antithesis of what being a religious person is to me. That being said, I did become friendly with him. His wife did say to me that he had changed because he had grandchildren. The BBC had asked me to do an interview for an article and the Sunday Times also did. Paisley was due to die, he was on his deathbed basically. BBC rang me one weekend and asked me if I wanted to do an interview in a local hotel on the basis that they would only play it when he had died. So, I did the interview and I also did the same week an article for the Sunday Times on the basis that they only use it when he died. I did the two interviews, one for the paper and one for television, and he didn't die for another four weeks. I was hoping they wouldn't print it because I was nearly caught once before with this. In the interview, particularly in the Sunday Times article, I said nice things about Paisley because I was assuming he would be dead at this time, but I also said that I still can't get out of my mind his speeches in the main square in Belfast to hundreds of thousands of people decrying Catholicism. I referred to the fact that he had changed over the 20 -25 years and I finished by not blaming him only, but by saying that unfortunately three-and-a-half thousand people had to die in the intervening period and many more people were maimed. So, why did it take so long? It's a pity that he and his like didn't have the views they had later when they were making speeches in the '70s and '80s. He was, I have to say, a malign influence but that was him.

Participant: I want to thank you. It is really important for us to meet with you. This the second time I have listened to you, but it has not been the same speech. It is very

different from the last one I heard. I would look forward to, perhaps, meeting again in another meeting to hear yet another, different speech from you.

When the Cardinal and the Prime Minister gave you the mission of the secret talks, how was the atmosphere in these talks? Perhaps you could share with us, what were your aims, what did you promise the other party, how did you persuade them, how did they take it and how did they communicate their problems to you?

Dermot Ahern: First of all, I was a very young deputy in 1988. I was 33, but I was only elected for a year. My Prime Minister had a very colourful past, he's deceased now. In the late '60s just before the start of the Troubles, he was suspected of assisting the IRA at the time to import guns, ammunition and explosives into the country to help the nationalists fight against the unionists. He was found innocent in an inquiry in that respect, but there was always a whiff behind the Prime Minister. When he was asked by the Cardinal to take part in talks with the IRA, if this had got out that he or people on his behalf had been in secret talks with the IRA, he would been completely abused and thrown out of office. He took a huge risk in my view. He agreed to these talks and then he asked me, I've often wondered at the time and in more recent years, why he asked me. It could be said he asked me because I was the closest Member of Parliament to the north of Ireland, equally so it could have been because I was only in the Parliament a year and I was young. He did say, when he asked me to participate in these talks, using some very colourful language, that he didn't know whether he could trust these people, the IRA and Gerry Adams, but that if it ever got out that these talks were taking place, 'You're on your own. I will deny that these talks ever took place or that I ever sanctioned these talks.' I remember at the time, I came home and asked my brother what he thought I should do, because I knew that if it got out, no matter about my Prime Minister's career, my political career would be over before it even started. At a time when there were horrendous bombs going off, in fact, one of the meetings was to be held on a Monday at a the Redemptorist monastery here in Dundalk. You're going to Clonard Monastery in Belfast, which is Redemptorist. The same religious group have a monastery here in Dundalk and that's where these talks took place in 1988 involving myself and Gerry Adams and four other people, two and two. Only three meetings took place, but subsequently, there were other contacts over the years. Before the second of the initial three meetings, which was set to happen on a Monday morning, on the Saturday night, in a place not too far from here called Ballygawley, a bus bringing British soldiers somewhere was blown up by the IRA and eight British soldiers were killed. That happened on Saturday night and we were to meet on Monday morning with these people and I had huge difficulty meeting with these people because I was

certain that these people that we were meeting, if they didn't know that was taking place, they knew the people that did it. They may not have necessarily sanctioned that, but you can imagine me and the other two going into this meeting. We did talk amongst ourselves of pulling out of the talks without telling the Prime Minister but in the end, we decided that we would go and we would make a very strong protest. How could they expect us to continue meeting with them when an incident like this had happened on the previous Saturday night? Adams' answer was a very smart answer. He said that the very fact that we're meeting is to try and prevent those situations from happening into the future. Again, I wasn't convinced since he was part of the organisation that carried it out, but he may not have known it was going to take place. The atmosphere wasn't great, and they were quite superficial talks, it has to be said.

You need to know a little bit about Irish politics. The two main political parties in the Republic were born out of our civil war. In the early '20s, we had a civil war here in the Republic and it was all based on whether or not you were for the partition of the country or not. My political party, which was not formed at the time but was subsequently formed, was anti-partition. In other words, a number of leading politicians went over, I don't know if you've heard of a famous fellow, Michael Collins, he was the famous man who went over, and signed the treaty to partition our country. He wouldn't be a hero of mine, but he went over and did the partition. So, the two political parties are born out of the partitioning of our country. My party would have the same ideas as Sinn Féin, but where we differ is in using paramilitary activity to, in effect, bomb one million unionists into a united Ireland. My party believed that the only way to achieve a united Ireland is through peaceful and constitutional means. Adams and our two delegations spoke in 1988, we were discussing the birth of Irish republicanism. Adams maintained that my party, today, were only a manifestation of the armed struggle which took place in the '20s. When my party eventually took seats in our parliament in 1933, it was said that they entered parliament with guns in their pockets.

Now, I don't know if that's the case or not, but Adams would have said that what was happening in the north in the '70s and '80s was only what had happened in all of Ireland in the '20s. It was an argument, he was saying that the northern nationalists were discriminated against, which they were. They were discriminated against in housing, in social welfare, if there was a Catholic and Protestant looking to the local authority for housing, the Protestant would always get it before the Catholic. That was the way it was in the '40s, '50s and '60s in Northern Ireland. That's why the British government, in fairness, ultimately prorogued, basically stopping, the

devolved government, because the nationalists didn't get a say. In 1969, you had the civil rights movement, which ultimately was the start of the Troubles. The civil rights movement was based on 'one man, one vote' in places like Alabama. The civil rights movement in the north was the same. They wanted 'one man, one vote' because, even in the '60s, only landowners and house owners got the vote. Because Catholics didn't get a fair crack at the whip in housing, it meant that a lot of Catholics didn't have a vote. All that's why this sort of discrimination was spawned. That's why at our talks in 1988, Adams kept saying that what they are putting up with in the north was exactly the fight for freedom and equality that we had in the Republic in the early '20s.

Participant: In the peace process, the Catholic religious leaders were heavily mentioned, but they were not all Catholics. In Northern Ireland, the Protestants are not a homogenous community. So, within this community, was there a lack in leadership? Were there also in prominent Protestant figures in the peace process?

Dermot Ahern: In the initial stages, there were very few. In the Republic as I was growing up, as I said to you, was very mono-religious. There were very few Protestants, whether Presbyterian, Church of Ireland or Methodist, living in Ireland in the Republic. There was a very tiny minority. But it has to be said, that if you asked any of them, you would have been told that they didn't have an issue with the government of the Irish Republic. The vast majority of them would have said that they were happy and that they were not discriminated against. In fact, a lot of our laws were such that there was positive discrimination in favour of minorities. I even remember from when I was in government, it would often be said that we should hold an election on a Sunday, and inevitably, the objection would be made that the non-Catholic religions in the country would not be in favour of Sunday elections, so we never had them. There other things as well in which there was positive discrimination in relation to schools and in relation to other services. There wasn't discrimination here. Now, it does have to be said that the unionists in the north would have pointed down to the south and said that it is completely Catholic dominated. That's where Paisley got a lot of his vitriol, "It's a Pope-ridden society, whatever Rome said, the Irish Republic did." That might have been the way in the '30s and '40s. It changed in the '60s and, by God, has it changed today. In the later stages of the peace discussions, in relation to things like the decommissioning if weapons, in relation to the international monitoring body on whether or not the various paramilitary organisations, including the IRA, had ceased operations. There was a lot of across-religion involvement. There were quite a few non-Catholics who were involved but it was only really at the end. I have to say that in my early years, the

Quakers had a big influence in trying to get people together and they did facilitate a lot of discussions. But that was because they were driven by a very nice couple, I can't remember their name, they're probably not living in Belfast anymore, but they were extremely active in getting people like me to talk to people from completely different backgrounds. The religious involvement on the non-Catholic side wasn't as prominent, mainly because most of the problem was not coming from the unionist side, most of the paramilitary activity was coming from the Catholic side of things.

Esra Elmas: Thank you so much.

Dermot Ahern: Thank you very much.

Participants and DPI staff with Dermot Ahern in Dundalk

SESSION 5:
INTRODUCTION TO NI PEACE PROCESS AND COMPARATIVE PERSPECTIVES WITH OTHER PEACE PROCESSES

Dr Dong Jin Kim: Welcome everybody. So, you are at Trinity College Dublin in Belfast. My name is Dr Dong Jin Kim and I am originally Korean. I am funded by the Irish Research Council and European Union to research comparatively the Korean peace process and the Northern Irish peace process. I work in Belfast and I also work in Dublin and belong to the Irish School of Ecumenics at Trinity College Dublin. I want to give you a brief overview about today. We will then listen to the prominent Northern Irish peace process scholar, Dr David Mitchell. He is a professor in conflict resolution and reconciliation here. He will give you a brief overview about the Northern Irish peace process, especially focusing on the situation after the Good Friday Agreement and now the situation in the face of the Brexit negotiations and such. After that, I will speak a little bit about my research in why Northern Ireland and Ireland are important for other contexts. I am not necessarily talking about Korea, but I will just talk about Ireland from the perspective of research from other regions effected by protracted conflicts. And then after that, we will have a short break because we have a bus journey which takes about 15 minutes. We will go to East Belfast and hear from the perspective of a unionist and loyalist activist, who is a former paramilitary person. You will see what their views are on the peace process and you will also see the unionist and loyalist murals and their ideas about the situation. From there, we will go to Skainos, which is a reconciliation centre in East Belfast. We will have lunch there, we will hear from the founding figure, Glenn Jordan, who is currently the public theology manager at Corrymeela. From there, you will have some time for prayer, because we have a room there dedicated to prayer and worship. After that, we will move to Corrymeela, Belfast. I am a Corrymeela resident scholar. Corrymeela, as you briefly have heard of from Wednesday when one of the speakers from Trinity College Dublin, Johnston McMaster, talked about it. It is one of the oldest reconciliation centres in Northern Ireland and the centre is actually on the northern coast of Northern Ireland, but they have office space in Belfast. We will listen to the leader of Corrymeela and will also listen to Glenn Jordan, who is taking care of the public theology programme and the religion and peacebuilding programme there. After that, facilitated by Bishop Trevor Williams, former leader of Corrymeela, we will have a conversation with Northern Irish religious leaders committed to peacebuilding on the island of Ireland. So, without further ado, here's Professor David Mitchell.

Prof. David Mitchell, Professor, The Irish School of Ecumenics, Trinity College and Dr. Dong Jin Kim, Research Fellow, The Irish School of Ecumenics, Trinity College, at Trinity College Belfast

Dr David Mitchell: Great, thanks Jin. You are all extremely welcome here today. I've known DPI for some years and usually I go and meet them somewhere else, but it's very exciting to welcome them and all of you to where I work for once. This is where we teach a Master's in Conflict Resolution and Reconciliation. We have students from all over the world here who have come to study the peace process in Northern Ireland and also peacebuilding around the world. I think you have probably become experts in the Irish conflict already over the last two days, so I don't want to repeat some of the things you've heard about the history of the conflict and so on. I'm going to skip on and talk mainly about the Good Friday Agreement and the problems that Northern Ireland has experienced since the agreement and all of the difficulties we have had in implementing the agreement. This will hopefully give you some ideas for questions.

Just to recap, the Troubles lasted for 30 years, 3,635 people were killed between 1968 and 1998. It is estimated that there were 500,000 victims, that is people killed, injured, lost a loved one or who were traumatised in some way; and that's out of a population of about one-and-a-half million. So that's a large proportion of the populations here. There was very little hope during the conflict, many political initiatives were attempted but failed to stop the violence. But eventually, a peace process did emerge in the 1990s for complicated reasons, but I think there were three reasons we had a peace process. One was that Britain and Ireland, the states that were involved in the conflict or responsible for the conflict, developed a very close relationship and they decided that they would work together to resolve the conflict and end the violence. Secondly, there was a military stalemate in the sense that the Irish Republican Army could not fully defeat

the British army, they realised this, but the British also realised that they could also not finally defeat the IRA. So, there was a stalemate. Thirdly, there were also a lot of new attitudes, new thinking and war weariness. There was a desire to spare the next generation from the violence, and that was shared on all sides. People wanted a way out.

So, we come to the Good Friday Agreement. There is a lot in the Good Friday Agreement, but there are two key points. One is that it said that Northern Ireland would stay in the United Kingdom as long as a majority of people wanted it to. However, the trade-off was that Northern Ireland would have to change, it would have to become more equal and more inclusive. So, this was the bargain between pro-British unionists and pro-Irish nationalists. How is Northern Ireland going to change? Well, there would be power-sharing between unionists and nationalists, so both sides could be part of the government; prisoners who were part of militant groups would be let out of prison, there would be strong human rights laws and equality laws, and the police force would be changed to become more inclusive and less militarised. The agreement also recognised that unionism and nationalism were equally legitimate, that it was perfectly legitimate to want a united Ireland and perfectly legitimate to want to stay in the UK. Finally, there were some interesting cross-border and international parts. There was an all-Ireland institution created which would encourage cooperation between the north of Ireland and the south and there was a British-Irish institution also created that would encourage cooperation between Britain and Ireland. All of this was put to a referendum of the people, and 71 percent of the people supported this agreement, which was seen as a great result at the time and as a resounding endorsement.

However, that was the theory, but since then we have had many difficulties implementing this peace agreement and sustaining the peace. I'm just going to mention nine key challenges quickly. Only one of these has been resolved – the first one – the other eight are still with us. First of all, the biggest problem was getting rid of paramilitary weapons. Unionists would not enter government with republicans until republicans gave up all their weapons, which they had fought their war with. So really this was about trust. The unionists did not trust republicans and there was an impasse, a standoff for many years until 2007 when finally, in 2005, the IRA gave up its weapons. Weapons had taken on a great symbolic value and were really a matter of trust. That's been resolved, but now the problems we still have: we have what are called 'spoilers', so-called dissident republicans. These are people who broke away from the IRA because they did not agree with the peace process. They continued to attack the police, the army, prison officers, they killed a journalist back in April during riots. They have very little public support, but they still have a big impact particularly on the police service. These are the extreme die-hards or fanatics. They are small groups, but still a problem.

Thirdly, the agreement told us we had to share power, that unionists and nationalists had to share power together, but this has been extremely difficult. Power-sharing has been very unstable, and in fact right now today, we have no government at all because unionists and nationalists cannot agree to share power. The agreement doesn't give us any other options. We can't create another type of government because it requires unionists and nationalists to be in the government together. Therefore, if unionists and nationalists can't agree, we are stuck – we have no government. So, there is a lot of debate at the moment about whether the institutions need to change, or we need to change our rules and procedures for power-sharing to become more stable. The politicians are currently talking at the moment about restoring power-sharing, but I don't think anyone is really optimistic.

Fourthly, we have had a lot of conflict over cultural expression. For example, what flag should we fly from public buildings? The Irish flag or the British flag or a new flag or no flags? This had been very controversial and as the violence has stopped, unionists and nationalists have started a kind of culture war as a way of asserting their own identities. We also have problems over these Orange Order parades in certain areas, these are Protestant cultural parades. Many Catholics find these offensive and there is still some rioting and disputes around this. We also have a controversy over language at the moment. This is a big reason why we don't have a government. Irish nationalists want laws to protect the Irish language but the unionists think that this would damage their own British identity. Language has become wrapped up in the current political conflict as well.

Then fifthly, we've got social segregation. Despite the peace process, most Catholics and most Protestants live in separate areas, go to separate schools, play separate sports even, socialise in different places. This is, for example, a peace wall which you will see that go through the middle of West Belfast and these peace walls which divide communities are symbolic of the way that people across Northern Ireland actually live in parallel communities. This type of division will take generations to overcome but the government has been heavily criticised for not doing enough to deliberately integrate the communities in Northern Ireland. In a sense, it is in the main party's political interest to keep people apart because that is where they get their votes from.

Sixthly, we still have the problem of paramilitaries. Paramilitaries are not fighting a political war anymore, apart from the dissident republicans, but other paramilitaries have become criminal gangs or mafia-style organisations which control their areas, control the drug trade. They carry out so-called punishment beatings against people they don't like. There is an advertising campaign by the government which is

current at the moment. This is a bus stop. It says, "Paramilitaries don't protect you. They control you." So, there is a campaign to try to get people to stop supporting paramilitaries, because many people still actually do think that they play a role. They act as a kind of police force in certain areas. Many people are quite amazed that 20 years after the peace agreement, we still have paramilitaries, and they are still causing problems.

Then we have, what we might call, new divisions and other social issues. As the political conflict has become less intense, we have become more aware of other problems in our society such as gender inequality and racism as well. We have had a lot of immigration since the peace process because of the peace process, but there have been many racist incidents. I think for many people, this is actually related to the conflict. During the Troubles, we were not good at dealing with difference. We couldn't live with each other and now we can't deal with other differences that have come into the society as well.

And then, perhaps the biggest problem that we have is what people would call dealing with the past – transitional justice. What do we do about all of the unsolved murders during the Troubles? Do we continue to try to prosecute people? Do we have some sort of truth commission? Or do we simply move on or draw a line on the past, as people say? This is a mural that was in West Belfast. This is obviously a relative of someone who died in the Ballymurphy Massacre, when eleven people were killed by British soldiers in 1971. "This woman wants to hide it," this was the British minister responsible for Northern Ireland, so this is giving the message that the British state is not being open about what it did during the conflict. This is an on-going debate and an on-going burden for the peace process, the fact that we cannot resolve what to do with the past and how to move on.

And then finally, we have a new problem – Brexit. This was something that nobody foresaw; it came out of the blue. But Brexit is widely expected to be very bad for the peace process for many reasons, particularly because it may recreate a hard border that may require that there are security checkpoints and trade checkpoints at the border. One of the great successes of the peace process was getting rid of all the visible signs of the border. You all crossed the border and you won't have seen any evidence that there was an international border there. But 20 years ago, there were queues, there were checkpoints, there guns pointed, your car was searched and so on. People in Ireland are very frightened that this kind of border will have to return. Also, because people are so angry about Brexit, most people would say that support for a united Ireland is increasing because people want to stay in the EU. That's how people in the north can get to stay in the EU, by voting for Irish unity, which of

course the Good Friday Agreement provides for. The Good Friday Agreement says that there can be a referendum in the future. So, this is another problem that we have that, despite the peace process, our future is still uncertain. It can still change, we can still have problems that we can't even foresee at the moment.

OK, if I was to give a conclusion, some key factors in the peace process and some of the key failings: I think some key factors, or key reasons for success, were that we had a range of committed leaders during the peace process like Tony Blair, Bertie Ahern, David Trimble, Martin McGuinness, Gerry Adams and John Hume. These were all people who were committed. Despite their different interests, they all shared a commitment to try and resolve the conflict. I am not sure that we have leaders like that anymore unfortunately. Secondly, we have a stable regional context. We're in Europe, we don't have other neighbouring countries trying to meddle in our affairs or trying to whip up problems. As I said before, there was a shared desire before to spare the next generation from violence. And also, I think that the Good Friday Agreement was a good agreement in many ways. It was comprehensive and it was put to the people in a referendum. And still today, people talk about the referendum and that's why we need to retain the Good Friday Agreement. Even 20 years after, we are still getting legitimacy for the agreement from the referendum. If the referendum had not been held or the result had been 50-50, I don't think the agreement could have survived all this time.

And then, what have we done wrong? I think today, and perhaps in the past, there's been a lack of leadership for reconciliation, so politicians have still been defending their own side and have not been sincere about reconciliation. We still have these constitutional and cultural battles. And finally, things like gender inequality and economic equality were not really helped by the peace process. The peace process was about the high politics – unionism and nationalism. We still have a lot of poverty and it's in the very poor areas where paramilitaries are strongest for example. The peace process has not really led to a great transformation of the society that would help the peace to be more sustainable in the future. So that's my little bit. We will switch to you and then go to questions. Jin is just going to say a few things as well.

Dr Doing Jin Kim: So, I will be very brief, thanks David. I've actually learned a lot from David's book, which is on the Northern Ireland peace process. I highly recommend it. What is the name of your book?

Dr David Mitchell: *'Politics and Peace in Northern Ireland.'*

Dr Dong Jin Kim: This is a very good book, which comprehensively looks at the Northern Irish situation and, as a student of the Northern Irish peace process, I have

learnt a lot from David and his insights, doing the comparative contexts between the Northern Irish context and other contexts, including the Korean context. And why it's important is because you came here, I think actually going to these places helps, not necessarily because one context is much better or has progressed further than others, but it simply helps us to learn certain lessons. I am a peacebuilding researcher and peacebuilding has a connotation that the lessons learnt from the Western world, or more developed world, can be shared with other parts of the world, such as with democracy or the market economy and so on. But in terms of sharing experiences between the different local contexts, there are clear benefits that it is not about one side or one-direction lesson learning – it is shared learning together. That is something that I have been learning from my experience. Of course, there are some similarities between the different contexts. There are some similarities between the Northern Ireland and the Korean contexts, but there are differences. As you many of you know, in Korea the border is blocked, it is a militarised border. But you have all come up here without any hassle. There were no checkpoints or anything at all except for maybe a mobile network change. Whenever Korean groups come and are brought to the border between Derry/Londonderry and Donegal, they are always surprised. Derry/Londonderry is technically in Northern Ireland and part if the UK and Donegal is part of the Republic of Ireland. Of course, it is an open border, but you can clearly see that there is a lot of traffic going past. As David talked about Brexit, if Brexit happens, no one knows what will happen between those borders. It has a sad history of proxy bombings and so on. But when the Koreans come, they are filled with ideas of what it would be like to have an open border between North and South Korea, and what that would entail, what would need to be done and how problems like Brexit could be prevented if such a peace agreement was achieved. In terms of the issues on achieving a peace treaty, one important thing is the issue of sovereignty because at most, ethnic, national, religious or whatever conflict you have, they will have different aspirations in achieving their goals. David talked about the issue of culture, but it is relative to the issue of sovereignty, and in Korea as well. Which flag shall be used? It's not just about the culture, it is also about your national dreams and aspirations. In terms of Korean and Irish interaction, these are some of the things that came out for the shared lessons – sovereignty issues, political leadership and some of the other things David has already mentioned like the geopolitical conditions and the socio-cultural aspects. And then, I am focusing on the role of peacebuilding and the role of civil society. As I mentioned, I work with Corrymeela, which you will be visiting this afternoon. The leader of Corrymeela will share much of the history about Corrymeela's work and why it is there. The reason why it's im-

portant is that it brings people together from the different communities. It gives the Koreans an idea on how they can bring people together is such a space. And the Koreans also have their own experiences, as you have your own experiences. For example, this is a South Korean Presbyterian minister and this is a North Korean pastor, surprisingly North Korea does have a church, but that is a different story. They were able to bring people together. These people come to Corrymeela and are surprised to learn that people here are doing a similar thing, which is really inspirational and at the same time reassuring. If some of the things people are doing are actually in the same direction or if there is a challenge, we share the challenge together. Such as in the women's peace movement, the similarities are there.

We have done a number of comparative projects together, but one of the interesting things about this experience was that people do share lessons, but also their frustrations. Because most of the time, the political leaders set the agenda, but sometimes when they need help from the civil society, religious leader or women's sectors, which is Track II diplomacy or whatever name you want to give to it, most of the time the drive is from the higher levels of leadership. After the agreement, like here, civil society actors can be ostracised and are pushed out. When this happens, the whole process becomes fragile because you don't have the necessary support from all the different parts and levels of society. These civil society leaders who were very active in the peace process, will have such frustration and don't understand why the situation would be like this. 'What more could we do to address the current issues?' It was a very interesting experience for us to get those questions and to see them building solidarity. They shared contacts and asked questions. Despite the similarities or the different contexts, I think that this has been a great experience for them to have this solidarity and reassurance of what we do as peace-builders in conflict-affected societies.

Dr David Mitchell: So, are there any questions on anything? Or is there anything else?

Participant: Thank you very much. It seems as though it is easy diagnose the many problems, but what is the remedy? What we need to do, as religious leaders is to step into the conflict, but then what do you do next?

I will give you some examples from Christianity. Jesus' remedies need to be taken into account. It is suggested that there are people who say they are believers, but they are really not true believers. These people are all the same in that they are hypocrites and try to make gains from religion. They devote their time to imperialism and engage in racism.

All the real prophets represent the actual reality – faith. It is important for Christians to better understand this. If we do not take heed, culture will turn away from God. As Nietzsche had said, "God is dead." As the whole world, we experienced the World Wars and after this, we returned to morality. In areas where the voice of Jesus prevails, the non-believers try to suppress the word of God. We need to take heed the word of God and His moral principles and this is why religious leaders must act together. All the [Abrahamic] religions have different prophets of the same God.

Dr David Mitchell: Thank you. Next question please.

Participant: Thank you very much for both of your presentations. You had mentioned the roles of civil society in peacebuilding. For example, there have been lots of changes in Ireland on LGBT and gender equality, etc. How is civil society in Northern Ireland dealing with this? Is there any interaction between Ireland and Northern Ireland in terms of civil society involvement. My second question is regarding the role of religion in peacebuilding?

Esra Elmas: I wanted to ask a very related question actually. We know that the conflict in Northern Ireland was not a religious one. It was a political conflict, but it also has a religious dimension. We also know that, while living in the conflict, the contribution from women was especially significant. What about religious people? Was their contribution also significant or was it just a marginal one? And what is the case today? What is their role now in peace-making or reconciliation in both communities?

Participant: In terms of dealing with the past, do you think that the establishment of a truth commission is a good option? I am thinking about the South African experience in regard to the context in Northern Ireland.

Dr David Mitchell: Ok, good questions. We'll start with the truth commission. There was a lot of debate about ten years ago about a truth commission, but there was not a public and political desire for a truth commission like the South African one. I think people do not like the word amnesty here, they want justice. However, there are proposals for mechanisms of truth recovery. So, there is a plan with different options. There will be an oral history archive where people can record their experiences; there will still be prosecutions, so the police will continue to investigate past crimes; but there will also be a way of anonymously gathering information. There are proposals for truth institutions, but there will not be anything like the South African model. But it is a very controversial topic, because victims of the conflict all have different opinions. Some want justice, some want justice but no punishment,

so they just want to go to court and see somebody convicted. Other people want to forget about the past and then some people emphasise state accountability, while others emphasise paramilitary accountability. The paramilitaries do not want to be open and the state does not want to open either. Therefore, there is not enough desire for comprehensive truth recovery at the moment.

In terms of the religious contribution, I think religious actors were very important. For example, there were some particularly key individuals who facilitated dialogue. The churches were significant in terms of pastoring their own communities, but I think churches find it difficult to find a balance between pastoring their own side and trying to reach out to the other side. This was a great dilemma for churches, because some churches may have been interested in reconciliation, but their own people were getting killed by the other side. It was very controversial and difficult to actually develop relationships with other churches or churches from the other political communities. I think in summary, there were important individuals, but the churches as institutions could have done much more for peacebuilding. Then there were groups like Corrymeela that were not a part of official churches, but were religiously inspired, who did do a lot of peacebuilding and reconciliation work. And today, I think people don't realise that there are a lot of religious people who are doing secular peacebuilding. It's not religious peacebuilding in an official sense or in a way that we would recognise, but a lot of people in human rights groups or other reconciliation-type bodies are actually religious people and they are doing that work for religious reasons.

Finally, on civil society, they were included in the peace process in some ways and excluded in other ways. The Good Friday Agreement was mostly about politics and politicians. However, there was the referendum, which was a way to include the whole of society. Then the agreement created something that was called the Civic Forum, which was supposed to be a body that would express the views of civil society, but it has disappeared and has not come back. So, a lot of people in civil society would say that we need something like a 'civil forum' or a 'citizen's assembly' are some kind of civic voice. However, civil society is divided as well. It is divided just like the rest of society is divided. So, there is not one civic society voice, which is also a challenge. Jin, do you want to add anything to this?

Dr Dong Jin Kim: I could perhaps speak a bit about the role of civil society. What is interesting for me, and I cannot represent the full views of participants from Korea who have learnt things from here, but they were mostly interested in learning about the Opsahl Commission, which was an initiative in the early '90s where a group of people, from very diverse backgrounds such as religious groups, women's

Dr Dong Jin Kim gives a presentation on Northern Ireland Peace Process and Comparative Perspective with other Peace Processes

groups and other different groups from across communities, went to hearings to think about the question of what peaceful models Northern Ireland could be like in the future. There is actually a huge report coming out of these conversations. It was organised by religious groups and many other people, which gave a sense of background from which they could form the Good Friday Agreement. So that was one contribution from civil society members, which laid the foundation to make the Civic Forum happen. Of course, the Women's Coalition had a big role in forming this as well. Having the Civic Forum as part of the Belfast/Good Friday Agreement was hugely interesting for many of the Koreans civil society groups ¬– how civil society groups produced initiatives that actually had a big influence on the political negotiations and the peace agreement. And it was a collective voice, you don't actually have to name one or two people, it was the collective voice. It also was not just a public opinion poll; it was actually the people's ideas on what peace should be like and then the politicians could embrace these ideas and incorporate them into the actual agreements. This was something very interesting with the Northern Ireland peace process that not many people know about or do research on. As David said, in terms of religious people as civil society actors, you would never really have to say whether or not you are a religious person while in civil society. For example, now at the Victims Commission, there is a reverend called Lesley Carroll. This is also like the case in South Africa and the DRC with role of Desmond Tutu. The fact that people trust such religious leaders to take on important positions in terms of equality, justice and human rights is an interesting bit about the Northern Irish case. For the decommissioning of weapons, they trusted both the Protestant Minister and the Catholic Father to oversee that it was done. This is a unique thing that

the Koreans did not understand and could never have imagined, because in terms of the North Korean denuclearisation process, we have the Complete, Verifiable and Irreversible Denuclearization (CVID) process. Here, how could you achieve such trust and cooperation? Here, everyone just believed it when the Father and the Reverend said, 'It's done'. This is the power of the religious leader in peacebuilding and in peace processes, which are lacking from agreements, unfortunately.

Participant: A priest, Father Gary Donegan, said that instead of just holding his rosary beads in church, he decided to do something. He brought together a number of priests and brought people together from the opposite sides. Apparently on an institutional level, there was not much done, but on an individual level, a lot was done. What can you say are the weaknesses of the peace process in terms of Brexit? What are your plans and what sort of unity are you trying to achieve? This delegation came to find out more about religious leaders in conflict resolution. What is being done by religious leaders in Northern Ireland now?

Dr David Mitchell: Are there also any other questions? Because some of these may overlap.

Kerim Yildiz: I think it could be quite useful if you could explain what kind of role the religious have played in Korea, South Africa, Lebanon and different places in which they have been known to initiate dialogue between conflicting parties. It could be quite interesting and give us a perspective how we want to see, as Kezban said, 'We want to see whether religious leaders or institutions in our case could also play a role'.

Dr David Mitchell: I suppose that there were many religious people whose beliefs and theology led them to work for peace, but then other people whose beliefs and theology led them to seek justice by continuing the battle with the other side. For example, the Democratic Unionist Party is the main unionist party. Essentially it is a religious nationalist party and it opposed the peace process because it felt that it was unjust to let paramilitaries out of jail, to change the police force, to share power with terrorists. We still have a lot of that thinking in Northern Ireland today. Probably in the main churches, there's a lot of that sort of thinking, but then you have many individuals, people like Father Gary Donegan, there are many, many Gary Donegans today in Northern Ireland. I don't know how much support they get from their institution. Sometimes they work against their institution, but there are many individuals like that who have made a big difference.

For example, you will go to Clonard Monastery in west Belfast. In Clonard Monastery, the priests there facilitated a secret dialogue between the IRA and between the

British and between other political parties, and they were absolutely secret. They were able to provide a neutral space. Clonard will probably show you the room they were in and the door they came in, because they had to come in through the back, out of sight. They facilitated dialogue from the mid '80s until the '90s perhaps much more recently as well. Another example would be the Four Corners Festival, which is a festival of reconciliation that happens every year. Belfast is a divided city, but the churches have come together to put on a festival for ten days, which will bring people from their corner of the city to another corner of the city. They will hold artistic events or talks in east Belfast that would be of interest to people in West Belfast and vice versa. It's run by the churches to try and unite the city. Jin had a good example with decommissioning of weapons, where the church leaders were able to play an important role because they were seen as credible, believable and honest people and they have a certain status in our society, which enables them to act in neutral ways. But of course, we needed a Protestant and a Catholic – we couldn't just have one. However, still the churches were seen as the right people for that role. Where the political groups couldn't trust each other, the churches came in to provide their good offices, their brokerage powers and their neutrality.

To go back to what this gentleman was saying at the start, there is a lot of hypocrisy in Northern Ireland. I think we do have a lot of religious hypocrisy, which is really nationalism. Nationalism is not a good thing for a peace process where we are trying to bring people together. The last thing I would say is that, somebody was saying to me recently that we are twenty years after the peace process and we have had so many problems, but society is still fairly stable and functioning. He thought that this was a sign that the peace and reconciliation work carried out at grassroots level, by Gary Donegan, by Corrymeela, by hundreds of other groups, has actually been quite successful. So, when politicians fail, society has enough to stick together. Perhaps that is a sign that the religious peace and reconciliation work here has been worthwhile and successful.

Dr Dong Jin Kim: Can I make two short comments, if I may? One is, again, Corrymeela which, when you visit, you will have a chance to listen them. They also fulfil a similar role as Clonard by hosting politicians and paramilitaries. Even at some point the Irish Taoiseach, or Prime Minister, went to Corrymeela and had two-week long secret talks with different paramilitary groups. You will hear all about it from Corrymeela. But recently, one of the most impressive and inspiring things happened here, having to do with the role of religious leaders, was following the killing of the journalist, Lyra McKee, in Derry. She was an important journalist and also a young activist for LGBT rights. Her funeral happened at the St Anne's Cathedral here,

which is generally considered the main cathedral of the Church of Ireland, but the cathedral has now said it is open for all communities. The funeral was presided over by a Catholic father, Father Magill and it was widely attended by religious leaders of different affiliations – both evangelical Christians and Catholic communities. The Catholic father gave a speech, which was very ecumenical, and it was of course heart breaking what happened, but it shows the resilience of the religious society here. It was very impressive to see and was, for me, a glimmer of hope.

SESSION 6:
MEETING WITH UNIONIST FORMER PRISONER, JIM WILSON

Jim Wilson (centre) shares with participants his experience and engagement during the conflict in Northern Ireland

Jim Wilson: Folks, welcome to Belfast, and East Belfast in particular. I was born and bred in East Belfast. I am 67 years of age, I have three children, seven grandchildren and a great-grand daughter, who is just three. At 17 years of age, I engaged in the conflict in Northern Ireland. I was one of the youngest returnees, at 19 years of age, and internment meant being put in jail without a trial. I was involved in an organisation in loyalism fighting against the IRA. The name of the organisation was the Red Hand Commando, which you will see some stuff around the room and then the back room of some of our comrades who died, some who were killed by the IRA. This office, as you can see, is of a loyalist, unionist tradition. The organisation, that was a paramilitary organisation, has moved on from the conflict to what you see here as peace, integration and trying to involve itself in doing good work within the Protestant unionist, loyalist community. A lot of stuff has passed since the Good Friday Agreement, when peace was supposed to come to our country. Unfortunately, we in this country didn't all see it the same way. Dissident republicans have continued to wage an armed struggle even though you have probably heard that the IRA have ceased violence. There are still elements within the nationalist Catholic, republican community who are intent on violence to achieve a united Ireland.

The reason I engaged in the conflict is because I am a British subject, I am a unionist and a loyalist. We took up guns to defend our community against being forced into a united Ireland and, contrary to the beliefs and what republicans would tell you, the British presence in Northern Ireland is not the army or the government, it's

me – I am the British presence in Northern Ireland. The loyalist, unionist community are the presence. We did not want to become a united Ireland by force or any means that nationalism would have pushed us to. So, when my community was being killed, bombed, murdered and mayhem was on the streets in Northern Ireland, I engaged in the conflict and I got interned as I said when I was 19 years of age. I have regrets, I am a human being. But I was a young lad at the time. I had seen bombs going off, my friends getting killed, I've seen my community in turmoil, so I decided that I had to respond and respond we did with their like. There were assassinations, shootings, bombings, murders, killings ¬– all the dirty things that happen in a war.

When I was released from Long Kesh in 1975, I was told by the leadership of the organisation to go and try and advance political ideologies within our communities and this was hard because the conflict was still going on. Still, a lot of us tried to engage our communities in the political element of unionism. Eventually, with people like David Ervine, you may not have heard of him, but he was involved in peace making for the loyalist community in Northern Ireland. He led loyalism into the peace process. We engaged in the peace process hoping that all the violence, all the destruction and all the mayhem would be left behind us, but, as I said to you, republicanism did not fully endorse the Good Friday Agreement. Elements within the republican movement have continued and to this day, are still continuing with elements of violence. I myself, as a loyalist and a unionist, have to watch constantly what is going on, because the reason we engaged in the conflict was to stop our people being forced into a united Ireland. The danger and the threat from dissidents is not what the threat was from the Provisional IRA. It's minor, but still, it has the capacity, if they were to do something to someone of our community, it could ignite the whole fuse again and create another round of conflict. We hope that will not happen, but there is that possibility. In Northern Ireland, it only takes one thing to be a catalyst for that to happen. The road to peace, for me as a loyalist, is a bloody nightmare.

I found fighting the conflict a lot easier than it was fighting for peace. Because in the peace, you have your own community who disagree with it, you have the nationalist community who disagree with it and you're in the middle. It's very hard coming from a background of being an ex-combatant, to convince friends that you spent time in jail with that the road that you are going down is the right road. And especially when you have an element of violence from a section of republicanism still happening. So, the peace process, for me, was hard because you had your own people fighting against you, you had the republicans fighting against you and you had two political entities trying to tear us apart in different ways. People might give you the answer

to the Northern Ireland peace process as being simple, but it is anything but it. The peace was not made by the politicians - the peace was made by the loyalists and republicans, sitting down in this room and places like this, to try and ensure that their communities at the Interface, which is not far away from here, do not engage in conflict again. That's what I've been about for the past 15-20 years now, trying to bring our communities together, working towards getting a solution eventually to all this. But with things like the flag protest that happened, which you may not have heard of, but various things that the republicans have thrown in our way in the course of the peace process, have caused great difficulty. Our parades have been getting stopped and bombed, the flag of our country, the Union Jack, is not allowed to be flown in certain places. We even lately had, and this is laughable if it wasn't so serious, a guy getting £10,000 because he walked by a photograph of our Queen. Queen Elizabeth is the head of our monarchy. This guy told the government he was insulted by the photograph and the government gave him £10,000 in compensation, unbelievable. That's how bad I, as a unionist, feel.

The process around the peace process and the political process, to me, are two completely different things. The political process is in a mess, and it is in a mess because of the leadership of the two political parties. Even though there is that void and that gap, loyalism and republicanism have managed to keep the peace on track. You're not seeing people getting killed every day, you're not seeing bombs going off every day. We have issues here and there, but they're few and far between. When listening to the peace process in Northern Ireland, the people you need to speak to are not the politicians, the people you need to speak to are the people from republicanism and loyalism, who have delivered peace on the ground, not the politicians. Politicians could never have delivered this peace. This peace has been delivered by people like myself and people in nationalist areas who sit down with each other and make a way forward based on what's needed in their communities. So now I'll open it up to questions if anybody has any.

Rev Glenn Jordan: Can you say something about faith, the role of the churches and the conflict?

Jim Wilson: Glenn has told me that there are a lot of people involved in the church and people who are believers in what their God is. The funny thing is, is that this man here [Ian Paisley] was a great leader of loyalism. He was a church minister in this country. He would have influenced me to join paramilitaries to kill people. This is a man of God. So, you understand why I have reservations about the belief and people who say that they believe in God. Ian Paisley, you may well have heard of him because he was in European parliament, was a man of God and he, along with

Martin McGuinness who was a member of the IRA, were the Prime Minister and Deputy Prime Minister of this country. Today, it's been exposed that both of them were engaged in either causing bombings or giving money to the UVF for bombings.

Participant: That doesn't mean that the majority of church ministers follow the same practices. I am a minister as well.

Jim Wilson: I understand what you're saying that one rotten apple doesn't make a whole barrel bad. I understand all that, but from the community that I come, every loyalist is bad in the eyes of media, because we had drug dealers and gangsters in our community. The point that I am trying to make is that, in the course of the conflict when I was a young lad at the age of 16-17, not 400 yards from me was a church which Paisley preached at. But while he preached of God, in other circumstances he sat in rooms with leading members of loyalism and was telling them about getting guns to go and do things that are against God's will. So, you understand, where sometimes a lad like me would say, "What's this all about, this man?" Preaching God's word yet he was doing this behind the scenes. So, I have my reservations about God and the type of God that people believe in, personally. In this conflict, the churches both played different roles. The Catholic Church for a long while, buried IRA men with full military honours. They allowed them to bring the tricolours and place their gloves and berets on top of the coffins. In the early days of the Troubles, they sponsored them in some cases. One priest in an IRA unit in Claudy was in charge of a group of people who bombed and killed over thirty odd people. This was a priest of God and the Catholic Church. Behind the scenes, there was stuff going on in this country, not only in the Protestant religion, but in the Catholic religion. God's impact in this violence and this country was emulated by people who had collar on and were telling us how to worship and believe in God and to do good things for God, but behind the scenes they were creating mayhem in this country. So, I remember well the role of the churches in the conflict, especially the Protestant Church's. Whenever we were evacuated from houses because there were bombs, our churches closed their doors. In the early days, the Protestant churches closed their doors and wouldn't let us in. They wouldn't look after the community, they wouldn't do the things that we thought they should be doing. But the Catholic Church didn't do that in the early days, they allowed republicans to be buried in their churches with full military honours. Eventually around '74, '75, the church put a complete stop to it. They wouldn't let them in or gloves and berets on their coffins and sometimes wouldn't let them in with the tricolour on. They changed their whole attitude towards terrorism. So, the churches involvement in the early days of the Troubles was very negative Northern Ireland.

Coming closer to the end of the conflict and where we are today, I engaged with a guy called Gary Mason, who is a minister, who was involved with Glenn and others over in Skainos, the Church, and I engaged with them to try and solve problems in this community. It was then that we were able to talk to people within the church. The church then started working with us to try and help to solve some of the problems that we have today. So, there has been positive involvement in the last fifteen years, and simply, I think, because we have had to make the journey to go to the ministers. Prior to that, it was only their flock, and anything that happened outside that, they didn't really care about. Eventually, we broke the doors down and we changed the attitude of the ministers, and I am not saying that the congregations have changed their attitudes. They would still look upon some of us as the 'scum of the earth' and stuff like that. There have been two different roles in this conflict – a positive role from the churches at the end of the conflict but a very, very negative role at the start. It was very negative from individuals who professed to be men of God. So I will open it up to yourselves if there are any questions?

Participant: I don't have a question, I would like to just make an additional clarification. Of course, you have this experience, you lived through all of these events. You have the experience of participating in this conflict actively. I just want to make a clarification about the role of ministers, of religious leaders. I am not a specialist and I don't know the situation that existed on this island, the roles of the Protestant and the Catholic Churches in the conflict. I am just going to make a reference to my mother country, I am from Greece originally and I am a Greek Orthodox priest. My country has been, many times in the past, under foreign domination from other nations and countries. And of course, the role of religious leaders was very significant on the attempt of the liberation of the country. Greek priests, Greek bishops took weapons and led wars for liberation. I'm not going to give specific examples, but we should all be critical and judge every situation under the particular circumstances that exist in a society.

Jim Wilson: You were fighting against tyranny and against people who wanted to overrule the democratic will of the people. It was completely different here. They were trying to overthrow the democratic right of the people of this country and I know this because I am a fan of what happens throughout the world and I know that in your country, that you had to do that because that was what was needed, as they had done in the Second World War whenever priests and church ministers all over Europe had to do that against Hitler's regime. But in this country, they weren't fighting against the regime that was doing what the Germans and fascists were doing all over Europe, you had a completely different situation in this country. You

had an illegal organisation trying to overthrow the government and the country, not because of the undemocratic way the country was run, but because they wanted their way of gaining a united Ireland.

Participant: I just wanted to make this clarification in the case of Greece, sometimes the church, as an institution, blesses the weapons.

Jim Wilson: Yes, I understand that.

Esra Elmas: May I ask a question? So, with the research and with the visits we have made to Northern Ireland, we have heard very similar perceptions. When I remember all of these individual reflections, I can understand that, especially when you are engaged in the violence and that when you become a witness to war and all that violence, it is probably very natural for a person to feel that he or she is left by God. So, in this way, it is very easy to understand such a perception from your point of view? But at your age, with your experience today, when you look at the past, what would be the best contribution of churches in both of the communities? If they could do it, what would you expect them to do? You are very critical about the role of religion at the beginning of the conflict, maybe at the end they had some contributions, but how then would you describe the ideal picture, let's say, or what kind of advantages did they have in the past that they didn't use?

Jim Wilson: Well personally I am from a Protestant perspective, I believe that the Catholic Church were more interested in their flock and keeping them together and making sure that they were okay. But as you were saying about what happened in Greece, I think they were more about the rights and wrongs that were going on in their country. There would have been a few individuals that would have stood up in the Catholic Church and said that it was wrong what the republicans and the provos [the IRA] were doing. But then you had commitments from other Catholic priests helping and supporting the IRA and the movement that they were doing. So, could the church have done more? Yes, they could have. They could have been more outspoken in trying to bring our communities together. It was very hard, there was a massive gap between our two communities which created the republican movement, and it was created by the republican movement. I lived, before the start of the Troubles, in a community that was mixed. Most of our communities were mixed. There were at least eight or ten Catholic families living on the street where I lived, in a so-called Protestant area in East Belfast, but once the conflict started the trust and the friendships between us were all broken. They all broke. We had families who had lived in areas of Ardoyne, for example, where hundreds of Protestants were put out of their houses and once the Protestants had seen that, they started putting out

Catholics in their areas, and it didn't matter if they were friends. I know of public houses and bars that were mostly owned by Catholics where I lived and every one of them were really nice, fantastic people, but when the Troubles started, every single bar was burnt down by the people who drank in them. It just answers the question that when conflict erupts and arises, and if you go back to Nazi Germany, they all joined in. We started looking after our community and put all of the Catholics out of our community so that there was no one able to give information to the IRA, and that's the way we looked at it. The republican movement put Protestants out of the Catholic areas so that they could do things and trust the Catholic people that were living there. The Catholic Church and the Protestant churches could have done a lot better.

The biggest voices in those days came from Paisley and others who were big figures in Christianity and the movements. They influenced a lot of young lads over the years, and wrongly. So, the church could have done a lot more, it didn't and I think it's probably paying the penalty today. I could go back to years ago, when my family made me go to Sunday school church every Sunday and every family on my street encouraged their kids to go to Sunday school church and I have seen a complete, massive drop away from that during the Troubles right to the end of the Troubles, so the churches became empty and, I have to say this, I don't know whether or not anyone agrees with me, mostly devoid of young people. I would say that the churches are mostly made up of older and elderly people. Those older and elderly may well have brought their kids in. My family weren't going with the main family, but they did send us to Sunday school church and I know all my friends went to Sunday school. But in 20 years' time, it just wasn't happening.

Kerim Yildiz: Did you get in touch with your old friends after the Good Friday Agreement?

Jim Wilson: Oh yes, we do a lot of debating and arguing. At the start they called me a traitor and they called me all sorts of things. My answer is simple, I want a better life for my grandkids and my great-grandchild. I want a better life for everyone in this community. See, to go through the violence that we went through, no one should suffer that. Especially what I carry now inside me about what I was involved in, it's not nice.

Participant: You have said you would like a better life for your grandchildren. We have the same issue, making a better future for our grandchildren, in my country. This is why I have come here to Northern Ireland and Belfast. Brexit is happening and you may now be leaving this to your grandchildren. Are you doing anything or

how are you preparing for this? Are you in touch with churches or with religious leaders, for example?

Jim Wilson: To answer your question, I am a unionist and a loyalist and I was part of the Good Friday Agreement. I was in Stormont when the Good Friday Agreement was agreed. I was part of the loyalist delegation, who knows what the Good Friday Agreement means to the country, but you are being fed a lot of lies. Within unionism and loyalism, I fought to stay British, I fought to defend my country against the IRA to stay British. The 'backstop' and Brexit take away more from me than what the IRA ever did. It takes away our sovereign right to govern our own country and to have a say in what happens in Northern Ireland. The only people that would have a say in Northern Ireland's economic affairs would be 26 other countries and the Irish Republic. That's not acceptable to loyalists and the unionists. You haven't heard this side of the story yet. We have been talking to Leo Varadkar twice. Within the next two weeks, we will be meeting a delegation from Europe to let them know where we stand on Europe. There's a feeding frenzy of fear out there around the Good Friday Agreement. The Good Friday Agreement was about two communities. Not one, two communities. Republicans and nationalists are very anti-Brexit and unionism wants Brexit. It was an agreement that was made by the whole of the United Kingdom. We are part of the United Kingdom and we don't want to be treated any different than anywhere else in the United Kingdom and the backstop does not do that. It separates us from the United Kingdom, it separates us from British identity that we have fought for and died for, and we will not accept anything less than that. There have been no threats that have come from loyalism, but I can assure you, we are watching the baseline very carefully. I have told people to be very careful what you wish for here. We have heard today that the Prime Minister of the south has said that there will be some type of border. It's not being done by the British, it's being done by the European Union and the Irish. For the dissident republicans, this is like manna from heaven for them because they are going to use this to upsurge the violence in Northern Ireland. We know that. We have even had word that there are threats coming towards people like myself and others within loyalism. To engage us, they are going to have to kill one of us to bring us back into the conflict. We are very aware of all that is going on. Brexit is a divisive tool for both our communities. It will not bring loyalism back into the war unless they start to take away our rights as British citizens, which is the backstop. The backstop keeps us in the 27 countries of the European Union with no say in our affairs in that Union. It's totally undemocratic and it is not going to happen. That is why it has been rejected by the British government on three or four different occasions because of the backstop. The Irish

government and the European government know and realise that what they are doing is siding with one side of this community in this is conflict. They are siding with the nationalists because the Irish Republic are still part of the EU and have more of an interest in Northern Ireland than they should have. We are very conscious, we have said very little, we have warned the Irish government, we have warned Leo Varadkar on two or three occasions. They have completely ignored us. We told them the dangers around having a one-sided process and we have told them to be careful what they do and be careful what they wish for. So, I hope that answers your question.

Participant: Thank you, I would like to ask a slightly more personal question, if you will allow me. The first question I would like to ask is, based on the dichotomy in Northern Ireland – Protestant versus Catholic, unionist versus nationalist, Irishness versus Britishness and recently pro-Brexit versus anti-Brexit. Everyone, from both sides, has expressed their position in light of these dichotomies. In your experience, did you at any time question this dichotomy and say, 'We must go further and we must find a new relationship with each other'. Did you maybe also find that some people from the other side had this sort of self-questioning? And secondly, you basically said your community was under attack and you didn't want anyone to force you to be a part of somewhere which you did not want to be a part of. That is why you took up the gun and entered the struggle. Even when that was the case, which is not really for a religious reason, during your struggle or fight, did you feel within yourself that what you were doing was not making you a good Christian, a good Protestant, that the things you did were not sacred or according to your religious duty, but you had to do them anyway. Did you feel any inner, religious conflict at any time?

Jim Wilson: I'll answer your first one first. Around Brexit, there are various arguments, but you constantly seem to get so much fear-factor from both sides. I believe that Brexit's going to happen, and when it happens, we'll see what comes out of it. On our way down to Dublin to meet with the Irish government, an economist told me that it takes ten years to settle a trade deal. I do not know much about economies, but I took his word that that was it. He was a remainer. I said, 'Ok that sounds very long' and I didn't think much more about it. In the course of listening to the TV and radio, I listened and one day I heard that the Americans had done a trade deal with Australia in ten months. Ten months to do a trade deal. I had been told by remainer, who wanted to stay out of Brexit, lies that it took ten years to set a deal up. And there are lies coming from the Brexit side as well. So, I have listened to both arguments. Being a British citizen, I want to take my rights back, I don't like

as a person being told by a bigger power what our laws should be, what our immigration laws should be, what our social laws should be. I don't believe in that. The United Kingdom has been one of the great leaders in democracy in the world and why would you want to join a bigger thing that is undemocratic? That to me is what the European Union is.

In regard to your second question, I really do not have much of a Christian ethos about myself, but I am a human being and in the course of the conflict I can only tell you that, at the time, what I was engaged in I believed was right. I believed that, my response was against my community being attacked by violent Irish republicans. But it doesn't mean to say that when I look back on it now, it doesn't cause me grief, hurt and heartache. I have, and I have talked about this, a closet inside me that's where I put the stuff that I engaged in in. I know I hurt people, I know there are families that have gone through life with the pain that I forced upon them. It's not a nice place to be, it's not a nice place to be. But I carry it and the only way that I can live with it is the fact that at the time, as a young 17, 18, 19 years-old, I was replying to people who were killing and murdering my people, people who were friends of mine. One of my friends was blown to pieces at the Oxford Street bus station. The stretcher-bearer came to pick him up but his head was blown off, his two arms were blown off and he only had one leg left. They shovelled him onto the stretcher, and that's what was happening to my community, my people. When you're hit in the face with that as a young lad at 17 or 18, you're not going to wait until it comes to your door. I do have regrets, absolutely, because I am a father and a grandfather and a great-grandfather. I don't want to see any of my children ever having to engage in any of this ever again. I have worked my bum off to try and bring our two communities together. I have taken risks within my own community, I have been attacked by people in my own community, by people who were so-called friends of mine because of my stance against drugs and my stance against criminality in this community. So, my family has paid a price too. Not as bad a price as other families in the conflict, but the conflict was the conflict and I live with myself because of the fact that it needed to be done at the time.

Kerim Yildiz: Are there any more questions? Do you have one here?

Participant: I think I missed something. Earlier, there was a mention of the Four Corners Festival, and that it is organised by the churches. Is it just the Catholic Church or do the Protestant churches also help organise the festival together with them? Dr Kim, would you like to clarify that, please?

Dr Dong Jin Kim: Do you want to talk about it? I think that you would be the right person to do that.

Rev Glenn Jordan: The Four Corners Festival was established maybe five or six years ago to coincide with the worldwide prayer for Christian unity. It was recognising that many of the people who were participating in the official events of that week were older and there was very little engagement with younger people during that week. And so, the festival was established, a festival of arts, culture, prayer, and it was designed to bring people from, literally, the four corners of the city together. The aim was that if you were a Catholic in the west of the city, the festival was designed to bring you to the events in the Protestant east part of the city and vice versa. That has now become one of the biggest festivals in the city and is organised by all of the churches together.

Participant: So still, this project serves the peace process and the churches are doing something, assuming responsibility to contribute, right? Is that what you would say? Or is this festival actually working?

Jim Wilson: I don't know, because I don't know if I have ever been to one.

Rev Glenn Jordan: You were, you were at an event over here during the flags protest.

Jim Wilson: Was I? You got me in another part of Belfast then. Was that part of it? No, it's no very productive then.

Dr Dong Jin Kim: You will have a chance to talk a bit more about the role of religion in the afternoon with the group of religious leaders at Corrymeela as well.

Does anyone have one more question? And then we have to move on to lunch prepared for us at the Skainos Centre across the road. There you can also ask Glenn more questions.

Kerim Yildiz: Jim, you explained your case very well and you went to prison for your beliefs. My question to you is actually whether the religious leaders, the religious institutions could have helped to bring peace to this island. Also, you were concerned with the activities of the dissident IRA factions and you said that you might be forced to respond to them. I mean, are you preparing for armed struggle again? Or are arms not to be used?

Jim Wilson: A quick answer to that is that we watch and wait everyday to ensure that our country is safe. It is in the hands of the PSNI and the army at present, but if they lose control, loyalists are ready to step in at any time and I have to tell you that I sit with all the senior loyalists in Northern Ireland, and the last thing we want is violence to come back to this country. It is counterproductive. Gusty Spence, when he made the statement "abject and true remorse" for what had happened within our communities in the conflict, his answer was, 'The only

people who will bring conflict back to Northern Ireland will be the republicans' because loyalists have no appetite for war or fighting. But before you go, there is one thing I would like to tell you, if you have enough time. A delegation of loyalists went to Israel and we talked to a group of Israeli kids in their university. They were asking us for ideas on how their own conflict could come to an end. I said, "Well, I think the answer to the conflict in the West Bank and other areas is to just kill them." I said, "Just kill them." The kids sat and looked at me, "You can't be serious." I let them just inhale it for a moment. I said, "The way I would advise the Israelis to deal with the conflict is to just kill them – kill them with kindness." Kill them with kindness. Whatever they need, whether medicines or food, let the Israeli government supply it. You make sure that you are the ones that give the help and support to their people and their children. It may not work in the first year, two years, three years, but eventually it will get through. Whether they are killing your people or not, you still have to show and reciprocate with kindness. I am not a Christian, I am not a man of God, but I understand that you can do things that support and help each other. And some of those kids in that university afterwards came to me and said to me, "I thought you were serious when you said 'kill them'." I said, "I know but I was serious, I mean kill them with kindness because the only way you are going to stop the conflict between each other is when you sit down and you talk to each other, you will then start to understand where the guy is coming from." I found this out through my own experience in this country. I went to a republican's house on the Short Strand, which is a Catholic area, a nationalist area, and his words to me were that I was the first loyalist in his house since they came in and tried to shoot him dead four years previously. The last time a loyalist went into his house, they tried to kill him and I was there as a friend. That meant something to me.

Participant: This is my first time to Belfast and I empathise with the people living in Belfast. I wanted to ask you something really important. Could you tell us something about these walls and what you think about the neighbourhoods that are locked after 6:00pm? How is it possible to make peace while these are still in place and with Brexit as well, there has been, and will be, a lot of tension in this city. Can you explain the reasons for keeping the peace walls? I am having a difficult time making sense of these walls and these practices. Thank you.

Jim Wilson: I was chairman of a residence group where there are walls in Belfast. The conflict as we have seen it before, is over, but there is still some level of hatred and mistrust on both sides. Some of the walls have gotten bigger and broader since the Good Friday Agreement. There are more walls since the Good Friday

Agreement than there ever were before. It comes down to mistrust of each other. When I was approached by the government about taking walls down, I told them, "When you get the walls down in our people's minds and hearts, then you can take the physical barriers down." We cannot take walls down from a community that feels under siege, whether it be Protestant or Catholic. My most important thing for people, because I went through it with the people down there, is the safety of the people who live in those places. That is paramount. If you lived there, you could rest assured, you would not want those walls down until you were guaranteed the violence was over – that the attacks on your house would stop. I was around in those areas trying to stop the violence. I knew of two old ladies that were living together, who had wheelie bins through their windows every weekend. Every weekend there was something. The walls are needed, but our two governments need to start eradicating the walls in the mind and the walls in the heart. Once those walls are removed and we can move forward as one community, then we can take those barriers down. You can't take physical barriers down that leave someone open to attack and someone that can't sleep every night because someone decided it's a good idea. 'It looks good to the rest of the world, let's take these barriers down and we'll get the kudos for it'. I wouldn't let them do it. They've given me figures and told me that 98 percent of the people in a specific area wanted to take the barriers down. But they fail to tell the people that 96 percent of those that they surveyed were way up the road

Participant engaging with speakers during Q&A

where it didn't bother them because they didn't live there. They didn't live at the Interface. It's the people that live at the Interfaces who are the ones who will say ultimately when they feel secure and safe. Then the physical barriers can come down. But the government hasn't even started to try to take the mental barriers down or make us feel safe in our own communities. No one in government up there, the DUP or Sinn Féin, has given us the confidence that we can move on and create a situation where we trust each other.

Participant: How about the neighbourhoods? Why are they locked after 6:00pm?

Jim Wilson: It's for safety reasons. I can tell you, I live at an interface just 300 yards from here. There are children coming from Ballybeen, Dundonald and very, very different areas. They come down to that interface to cause problems. Our kids get the blame and then they are arrested. It's not our children. It's not the people that live there. It's kids from outside, different areas are coming to fight what they see as their enemy, but they live in areas where they don't have problems sleeping at night, they don't worry about their windows being smashed in, don't worry about someone doing this or that.

Participant: How about policing? Is policing not enough? How about the judicial system, is it not functioning properly?

Jim Wilson: Well, no. You see, to get the police to actually get out of their Land Rovers, it would be a miracle.

Thank you.

SESSION 7:
INTRODUCTION TO CORRYMEELA

Dr Dong Jin Kim: As I briefly explained in the morning, Corrymeela is the oldest reconciliation community centre in Northern Ireland. It has such a rich history, but Alex will talk about it more, and the space we are in at the moment is the Corrymeela Belfast office. We have our centre up in Ballycastle, which is a residential centre, as you can do all sorts of activities and you can host about a hundred people at one time. Let me just briefly introduce you to Alex, who is our new leader from this year. He's such a wonderful person, he's a Presbyterian reverend and minister. He worked in Northern Ireland and he's originally from the United States. He did his PhD at the University of Notre Dame about the different Presbyterian traditions in the US. Corrymeela is lucky to have such a great leader and I just want to say, as a Korean, I want to say 'dear leader'. He will introduce you to the history of Corrymeela and what it does in connection to reconciliation in Northern Ireland. We will get to hear from Bishop Trevor Williams later. He will be the facilitator of the group discussions. He was the former leader of Corrymeela, so you can see multiple generations of Corrymeela leadership. Without further ado, here's Alex.

Rev Dr Alex Wimberly: Thank you Jin. Welcome to Corrymeela. Welcome home to this place. For more than 50 years, Corrymeela has provided a home to people coming from many different backgrounds, traditions, different beliefs and different levels of belief. It is a place where people can feel that they will be heard and

Rev Dr Alex Wimberly introduces the history of Corrymeela

where we then create space for people to listen to one another. The idea is that when you allow people to be themselves and to know that they belong, we can start to relate to each other better, as human beings, and find solutions that are not easy to reach when you try to impose them on one another. Corrymeela, for more than 50 years, has done the work of transforming divisions through human encounters. We have done that at the centre on the northern coast of Ireland at a place that provides sanctuary and solace because of the beauty of its location, but also by going into the community, and in difficult times and circumstances, being a community that tries to bridge the relationships between one side and the other, or at least allow for conversations to happen that wouldn't otherwise. To hold differences differently and to lean into hard conversations knowing that even if we might disagree, it doesn't mean we have to become adversarial with one another, or to see anyone as less than human.

The history of Corrymeela begins with the first leader of Corrymeela, a man named Ray Davey, who was from Belfast and a son of a Presbyterian minister. He grew up in a Presbyterian church, but in the Second World War, as a non-combatant, he decided to enlist with the Young Person's Christian Association (YMCA), and was stationed out in North Africa. He was captured by the Germans even though he was a non-combatant. Even though he could have been released home, he decided to stay in the prisoner of war camps and he moved with groups of prisoners from North Africa to Italy, then from Italy to Germany. The thing that Ray Davey discovered was that, in some ways, it was easier for him to find or create community in the prisoner of war camps than it had been in his divided Belfast growing up. Even though people in the prisoner of war camps were from many, many different backgrounds, they were able to, in that context, create community by listening to one another and by sharing stories of where they were from. "Where is your family? What are your dreams?" And this was a very important thing for Ray Davey to realise: That community could be built across divisions and that people had more in common perhaps than is first recognisable to us. However, he also had a profound transformation as a prisoner of war because he was stationed in a camp outside Dresden, Germany, two days before Dresden was absolutely obliterated by the Royal Air Force – 'the Brits', his people. He realised that he had been, up to that point, too easily dividing the world into 'us and them' and that even though he had realised that we may all be the same and there may be goodness in all of us, we are all capable of participating in the type of evil that we say we deplore. So, he came back to Belfast with those ideas in mind, this idea that we are all the same and we all

are part of the problem of evil and violence in this world. He also came back with an understanding that we are able to create communities when we actually listen to other peoples' stories. As a chaplain at Queens, who gathered quite a group of young and earnest Christians who wanted to live out their faith in more relevant ways and who were as troubled as Ray was by the divisions in society between Catholics and Protestants. In the 1940s and '50s, it really would have been the first time when Roman Catholics would have come to the university in large numbers, it would have been the time that working class people would have been able to go and get a university education. And so, it was a time when new people were mixing together that hadn't before. Ray Davey was hearing things like, "I met a Roman Catholic and he was a very nice" or "Are you sure you're a Presbyterian minister because I have heard they are very different than what I see in you." Ray started two groups, an international group that would bring people who were from other countries together with folks from Northern Ireland, so that they might learn from one another, and he also started a group of Catholics and Protestants who would work together and simply get to know each other. From that university group, the generations of students that Ray worked with, and their friends and their friends, what became the Corrymeela community developed. It wasn't named the Corrymeela community until 1965 when the group raised the money to buy land up on the north coast, where a residential centre was. In 1965, before the Troubles broke out into their high period, Corrymeela had this vision of using the space up there to create the environment for people to come together who would otherwise not. They brought up students from Catholic and Protestant communities, they brought together women from different sides of the community to spend a weekend together and to learn more from one another. That is how the Corrymeela residential centre really began. Are there any questions about that so far?

Participant: What does Corrymeela mean?

Rev Dr Alex Wimberly: Very good question. When they bought the land up on the north coast, the land was called Corrymeela and they were told that what Corrymeela means is 'hill of harmony' which was such a lovely image of what they wanted to achieve. Corrymeela is Irish and not a lot of the people who started Corrymeela spoke or learnt Irish. But they finally asked somebody who knew a bit of Irish, and the Irish speaker said, "It does not mean 'hill of harmony', it means 'lumpy crossing place'" which is actually a better fit for what we are and do. We have never achieved a hill of harmony, but we have allowed a space where people come and meet and deal with the lumps in their own life and deal

with the lumpiness in our relationships with one another. To this day, we continue to do this work of transforming division through human encounter. I am going to show you what that is with a video. The video was made on the 50th anniversary of Corrymeela, so about four years ago. I think you will see that the historic association with Corrymeela between Catholics and Protestants and trying to find commonality, or something that connects us across that barrier, has been expanded to talk about how we transformed divisions of a variety of types, because there is this human tendency – not a Christian or non-Christian – a human tendency to divide the world between us and them and to decide too quickly that we have more to fear from those we don't know than to gain something from their insights. So, this idea of transforming division through human encounter will come up in this video.

Participant: Can I ask something? The founder, Ray Davey, put this idea forward. Did he convince other people by saying that we must be pacifist or that we should be anti-violence? What sort of language did he use or what was his approach?

Rev Dr Alex Wimberly: I think Trevor can answer that better than I could. I think that Ray Davey was very interested in allowing peoples' stories to be heard. Certainly there was a nonviolent impulse both in Ray and in those who were seeing the trajectory towards violence in the 1950s and '60s. Ray wouldn't have put it this way, but in thinking about the theology of this, there are thinkers that Corrymeela would have been influenced by, and Ray Davey included, that if we revert to violence and to force, if we try to impose our solution or what we think is right upon someone else, we will probably be more likely receive resistance and unwillingness to accept the solution no matter how good it is. If instead, we get into a better relationship with the other, if we risk the fact that we might be changed by their experience and what they have to tell us and with what we can learn from them, we get into a better relationship with the ones that we are in conflict with, and instead of imposing a solution onto another person, or feeling like they are trying to impose their flawed solution onto us, whatever solution is possible will more likely arise in the space created in that healthier relationship. So that is a movement away from force and violence, towards the working of community, the sharing of stories and the welcoming of the other, even at the risk that it might change you.

So, the video gives you a sense of what Corrymeela has been doing more recently. As I have said, Corrymeela has long been associated with the Troubles in Northern Ireland and Corrymeela began as an ecumenical Christian community,

ecumenical meaning not tied down to one doctrine or one tradition and in terms of working with Christians no matter what background, being united by the commonality of Christianity and really trying to find a way to find unity in our service. The idea of reconciliation itself has a lot of connections with Christian theology, both in an understanding of Christians believing that the sinner needs to be reconciled to God but also in the idea that those who have been reconciled by God are then becoming ministers of reconciliation in the world to make this earth more like God's kingdom. So, the Christian impulse of reconciliation allowed for Catholics and Protestants to do work as Corrymeela at the height of the Troubles and say that we are actually working for something we think will heal, rather than divide. However, we have built into us here at Corrymeela a paradox in that we, a community, are an ecumenical Christian community. The centre has always been meant to be an open village that is open to any people of good will to come. Though we do not shy away from our Christian faith, we also want to make our Christianity as accessible to people who are not Christian and who come from different varieties of Christianity or who don't come from any faith background at all. Part of our mission that we have come up with within the last few years, or at least have come up with the wording for, is 'transforming division through human encounter'. Transforming division through human encounter, from my years as a Christian minister, I hear the theological language that Jesus is the one who can reconcile humanity with God through and over that division – through the human encounters that we have with each other and with the human figure of Jesus of Nazareth. However, I am very pleased that you don't have to be a Christian or have particular theological leanings to hear 'transforming division through human encounter' and still want to be a part of that work.

The four areas of our specialised mission, in transforming division through human encounter, have to do with sectarianism or the particular division of a religious nationalism that has really defined the conflict here in Northern Ireland for as long as there has been a place called Northern Ireland. The second area that we focus on is issues in marginalisation, and that has been seen very visibly with trying to bring in from the margins of society those that society would often ignore or ill-treat. So, it is particularly seen with asylum seekers and refugees, people of colour, it can also be women in certain parts of society or those with unemployment issues. The third area that we would focus on is something called the legacies of conflict, which again, has to do with the history of Northern Ireland and the fact that many people on the island of Ireland are telling a British

history and then trying to square that with Ireland and others are talking about an Irish history and trying to square that with a British history. So, there are two communities telling two stories about the same events and the same history. Can we in some ways respect both those histories while leaning them towards a shared future and a story that respects and includes both of those legacies? But also, we need to recognise that the legacies of conflict mean that the trauma of the past continues to be felt in the tissues of generation after generation as they grow, even subconsciously having a sense of how the world is divided. The legacies of conflict are part of our education work and the fourth area that we work in is called public theology which is a way that we try to talk about faith and religion and belief in ways that would bring healing and community rather than make divisions worse. That would be a good place for me to stop if there are questions. That was an introduction to Corrymeela. Glenn is also here, who is our public theologian and has been doing work on Borders and Belonging through the story of Ruth in the Old Testament and also starting to work on Sunday school stories now that we're all grown up. Are there any questions you would have for me before I will be passing off to Glenn? I didn't mean to make it sound like the four areas I was going through were from worst to best and therefore culminating in Glenn, but I am glad we got to public theology just in time for Glenn to be able to tell us about it.

Participant: Yesterday, we listened to a speaker who said his faith was not individual but has a communal side to it. Could you please clarify for me the difference between the religiosity of faith versus the communality of faith?

Rev Dr Alex Wimberly: That is really interesting and I think this is testimony to the fact that in this part of the world, and in the part of the world that I grew up in, religion more and more seems, in certain sectors at least, to be an individual thing. It has to do with what I myself believe. However, it is also true in traditions such as Roman Catholicism and other Christian contexts where communal theology, or the theology of the community, is something that you don't try to over individualise. You just subscribe to the idea that this is a part of it, and I struggle with it, but if I am to identify with this, it is part of what the belief is. If what you are hoping to talk about and discuss is how we allow for our individual faiths to coexist with those of different faiths or different practises of the same faith, that in many ways, has been the struggle for Corrymeela and we call ourselves a faith-based organisation, an ecumenical Christian community, but when we are pressed on what we actually believe, we get very silent, or we can talk about it only in very broad themes of love and reconciliation and the desire to

treat others as we want to be treated. We probably do not allow ourselves to get into the particulars of doctrines so that we have a precise and cohesive fit that then can be accepted or not by others. The ecumenical project of trying to find how our personal faith can motivate us to work with others who may or may not believe, to find enough commonality, to find common purpose is an on-going struggle and I would argue that the emphases that we make at Corrymeela theologically have to do with a Christian and further-than-Christian idea that you will encounter something divine if you expect to see an image of the Creator in those people who look, act and think differently than you. That lends itself to a cooperation with others because of your faith but also an inclusion of others and those from other faiths into that project. Glenn will tell you more, he is the public theologian.

Rev Glenn Jordan: Good afternoon everybody. You will remember we met Jim this morning and when he spoke about the role of faith communities in the conflict, he was quite critical, perhaps in a way that might have shocked some of you. Certainly, in his understanding, people of faith played a very negative role in the conflict in the early days but towards the latter end, worked more positively. That's an analysis that is open to debate and argument and he and I have had that argument many times. My approach to this is that in the lead up to the peace agreement, from the ceasefires of the main paramilitary organisations up to the signing of the peace agreement, clerics, clergy and people of faith played a very significant role in the shaping of the peace agreement. Indeed, several clergy were involved in significant elements such as the verification of arms decommissioning on the part of the paramilitaries and so on, and they were very trusted voices. However, it seems to be from the signing of the agreement, churches who had previously played a very significant role then began to turn and focus on their own institutions and organisations. I think what had happened was that during the years of the conflict, in both Protestant and Catholic communities, church attendance was really important because it was a way of identifying yourself with your side, so whilst on the rest of the island of Ireland and in the UK church attendance was in very steep decline, here in Northern Ireland, church attendance remained quite high. But once peace came and the peace agreement was signed, the need to express political identity through church attendance was removed. Attendance declined and those faith leaders who had been involved in the peace agreement suddenly realised that the numbers in their congregations and parishes were declining. Some institutions were also caught up in their own scandals, but in the years since the peace agreement by and large,

the clergy withdrew from playing significant roles almost completely with some honourable exceptions. They withdrew almost completely from the political environment. At the same time as that was happening, with the advent of peace here, or a form of peace here, Northern Irish society and culture underwent very rapid cultural and social change that we had previously been sheltered from because of the conflict. So, while we were withdrawing from the public sphere, the world was also moving on and moving away from the churches and people of faith found ourselves in a significantly reduced status in the culture and in society. This is a large generalisation that some friends and colleagues might have some alternatives views of, but it seems to me that by and large, people of faith were not looked to for wisdom, or a contribution to the political questions of the day and to comment on social and cultural change. Corrymeela, however, has always found itself right in those places of fracture, in those places of change and development and movement. The public theology programme of Corrymeela is an attempt to bridge the gap between the lives and interests of people of faith and the issues that are of central concern in the public sphere, in civic society. So, whilst the churches had turned in on themselves, consumed with their own internal issues, Corrymeela's public theology programme is an attempt to try to bring theological reflection and input into the issues that are animating the rest of our culture here, in the rest of our society.

The best thing to do is to give an example of that. For the last eighteen months, or two years, we've been running a programme helping Christian faith communities talk about the issue of Brexit. Apparently some years ago in conversations with the Irish government but also with representatives of the British government, Corrymeela people were told that the government in the south of Ireland had had all sorts of submissions from different groups in society, industry, education, the arts, but the churches had said nothing. Faith groups had said nothing. We got the same message up here and so a number of years ago Corrymeela took on to try and animate this conversation in church and faith communities about Brexit. We talked first to some clergy who had informed us that because their congregations were split and divided on the issue, it was just too hard of a conversation to have. They also felt that they didn't have the kind of skills to have that conversation. So, we took on to do it and see if we could catalyse the conversation about Brexit amongst people of faith. We developed a resource based upon the book of Ruth in the Hebrew scriptures, which is a story about border crossings, about different identities rubbing up against each other, about the role of the law and social protection, about community versus isolation and

in the last eighteen months, over four thousand people have taken part in these conversations about Brexit, borders, belonging and identities. We are just in the process at the moment of writing up a report for southern government politics up here and the Westminster government on our findings from that project. One more thing to say is that we are deeply committed, as Alex said, to the idea that conflict can be transformed through human encounter, particularly when we encounter the stories of the people we are in conflict with. Out of our Christian heritage as well, we are deeply committed to our shared sacred text and sometimes in the practice of meeting division and difference head on, it can be too difficult to talk directly about the things that divide us, but one of the ways we do this is by taking a familiar text from our Bible and putting the story in the middle of the room, talking about the story from our sacred text, finding roots into understanding and discussing aspects of the stories. And the story can act like a sponge to attract all the toxicity of our conflict. We deal with it through the third, independent story that then enables us, as human beings, to encounter each other without the hate and the anger, which we have worked out through the Bible story. Ruth has helped do that, it has absorbed our conflict into itself and then enabled us to talk reasonably about our difference. So, we have used our sacred text as a means by which we can have conversations that are otherwise too difficult to have because of our differences. There are other programmes and aspects of what we do but that has been the biggest one. I know Jim had had a particular heated view on Brexit this morning. I might have a very different view and he and I have clashed on that in groups like this before, but I decided to let him have the floor because I knew I would be with you this afternoon.

Participant: Are these projects at Corrymeela related only to inter-Christian relations and dialogues or with other religious communities as well?

Rev Glenn Jordan: Corrymeela is interfaith and also with people of no faith. The Ruth and Brexit project has been an attempt to address the conflict and differences between the Christian communities on the issue of Brexit.

Participant: I think with the Brexit issue, if you remember the whole campaign before the referendum, there was the question of migration. The whole campaign was based on migration to the United Kingdom. With migration, this was making references mainly to migrants from the Middle East, Islamic societies. I think this is also very important and something you could take into consideration - the fear of the unknown.

Rev Glenn Jordan talks about his involvement at Corrymeela

Rev Glenn Jordan: Migration became an issue in Brexit, but it wasn't the catalyst for Brexit. It became a tool by one side in particular to win the vote. But in the Ruth and Brexit project, the beauty of it is that it is a story in which a group of people with a particular religious identity are forced to encounter the real humanity of a group of people that they have a long and historic enmity with. So, it operates here in the context of the Protestant-Catholic debate, but it also operates on the level of ethnicity, it operates on the level of different religious traditions. So, for instance, I have led workshops using the material on the book of Ruth in the United States where Brexit isn't an issue at all, but the issues on their southern border are profoundly important. It has functioned on the level of ethnic difference. I also know from other people who have made use of the materials that in other settings, both Jewish and Islamic, Muslims have taken part in the conversations as well. The material has been used on an interfaith basis.

Participant: A second question, you referred to, during the conflict period, the self-identification of people in the population through church attendance. That means that there was a strong link between religious and national identities for the people. Sometimes religious identity was stronger in that period at that time than national identity. Has this relation weakened nowadays? Was it that, or was it just instrumental as a means of expressing their political affiliation via religion?

Rev Glenn Jordan: Yes, Jim who we met this morning, would identify as Protestant but he hasn't been to church in decades. His former colleagues in the organisation he was part of would describe themselves as a Protestant loyalist organisation, but there isn't one of them that I know that has ever attended church. Therefore, it is less about their religious identity, more about their cultural, historical and political identity.

Participant: But that's just for the Protestants. What about the Catholics?

Rev Glenn Jordan: I think it is slightly different on the Catholic side. Martin McGuinness, who was one of the strong leaders of the IRA, was a very devout Catholic. In fact at times in his life, he was a daily mass-goer. But to some extent, that says more about the way, historically, Irish identity has been wrapped up politically and religiously. There has been a different formulation on the Protestant side, because of traditions of Protestant dissent and because of the fragmentation of Protestantism. The religious element of that has been slightly less of a bind that would keep the Protestant community together. But certainly, on the Protestant side of the conflict here, it's much less of a religious identity, it's much more political and cultural.

Participant: So, has it just been an instrument?

Rev Glenn Jordan: Well you went to church because of people like us. It was also important to keep the sign up. 'We're still here. We're still here in numbers. There's security in our gatherings'. Once you removed the insulation of the conflict, there was less of a need to express your political identity through your religious allegiance. So numbers, on both sides, had catastrophically fallen off, and I think that continues today. That hasn't been arrested.

Esra Elmas: Today we heard the perception of Jim when it comes to religion. So, as a centre, or individually, have you done any kind of research or surveys on the perception of the rest of the society when it comes to the relation within religion and conflict resolution today?

Rev Glenn Jordan: I don't know if I am qualified to answer that other than to give you my personal impressions, and you got plenty of personal impressions from Jim today. I don't know what the academics would say about these things.

Dr Dong Jin Kim: I thought the question was about whether we have done some research in this field. I know that there were some programmes, not at Corrymeela, but some different churches may have done some work on finding out the perceptions of the community.

Esra Elmas: Or, if you haven't yet done any research, what about your impressions when it comes to what people think about religion. Do they find it counterproductive or positive in terms of peace making or saving the peace today? And of course, I am asking for all of the communities.

Bishop Trevor Williams: Just going off of what Jin was reminding us of, other churches have recently done some research in terms of peacebuilding and so on in their peace project, which was around borders between the border areas. The Church of Ireland did one exploring sectarianism. What is it about? How has it manifested itself and not point the finger at other people, in terms of our own membership and our own structures, so that we might be better equipped to show a different model to society and to be free of sectarianism. The Presbyterian Church also did a longitudinal study with young people, but also more widely on peacebuilding and so on. And so, the churches have done various different research for projects.

Rev Glenn Jordan: The Presbyterian Church here is just about to publish research on the impact on clergy of pastoral care within the context of conflict. So, the impact on the emotional and spiritual lives of the clergy while they were dealing with deaths and injuries in their congregations throughout the Troubles. There are a variety of things that are happening. There's an annual survey here called the Life and Times Survey, which analyses attitudes and values across society here. One of the striking aspects of the current piece of research is that there has been quite a clear and marked decline in the numbers of people who are identifying now as Protestant, unionist and loyalist and Catholic, nationalist and republican. Both of those cohorts of people are declining rapidly and the fastest growing group in Northern Ireland society are people who identify themselves as neither Protestant nor Catholic and neither Irish nor British. The average age of that group that tends to be fastest growing among younger people under 30. So, people are less likely now to self-identify as Protestant or Catholic and more likely to identify as this larger group in the middle. They still don't constitute a majority, but in the most recent elections, the most marked change in peoples' voting habits was seen in the decline of both of the parties and the major, larger parties of representation from Protestant and Catholic communities, Sinn Féin and the DUP. Both saw declines in their vote, but the party generally perceived to be the centrist party saw the largest increase in its vote. That seems to reflect the changes that are happening in the Life and Times Survey.

Bishop Trevor Williams: Could I give an example? My eldest son, when he left to go to university in England, said to me, "You can live without this, you know,

Dad." And he hasn't come back. So that reflects that group who don't want to be identified either as Catholic or as Protestants, or one side of the argument or on the other side of the argument. 'We can live without this, this is nonsense'.

Dr Dong Jin Kim: if you are looking for a resource, it's not a Corrymeela resource, but there's an Irish School of Ecumenics resource called 'Moving Beyond Sectarianism' and then I can also recommend to you, for the numbers, the Peace Monitoring Report done by the Community Relations Council, or CRC, which they produce roughly every year. They mention religion, ethnicity and gender and so on.

Esra Elmas: I wasn't really searching for numbers actually. Of course, religion has its own meaning here and its own ways here, which I can understand. For example, I am not a religious person as an individual, but I believe that different religions can have a positive role in peace making. This is another dimension of sectarianism. Any kind of religion that cares about peace-making will naturally be further away from sectarianism. I was searching for anything of any kind of social tendency in terms of people giving their views on religion, while making peace here in the communities of Northern Ireland. Maybe journalists would know perhaps.

Rev Glenn Jordan: It's a very recent thing that I would describe myself as a theologian. I am that, both by training and by instinct, but it seems to me, and this is a personal response to that, it is only in the personal frustration I feel of the void that has opened up in this society for sharp, incisive and meaningful theological comment on the place we find ourselves in. I'm not claiming to be the one providing that sharp and incisive comment, but I'm more likely now to publicly identify as a theologian because I believe passionately in the fact that good theology can be restorative and curative of our divisions, in the same way that bad theology led us into the conflict. So, whilst this hasn't been a conflict of religion, it's been political and cultural, bad religion created the circumstances in which toxic politics descended into conflict. I believe passionately in the reverse. Part of my role that I feel deeply passionate about here at Corrymeela, is trying to develop a cohort of young adults equipped to think theologically about their circumstances and their world, whatever walk of life they find themselves in. Because good theology can be restorative every bit as bad theology is toxic.

Participant: I have a concern, about theology, meaning 'word about God'. Is there a bad theology?

Rev Glenn Jordan: Yes.

Esra Elmas: There shouldn't be but there is.

Rev Glenn Jordan: Yes, there shouldn't be but there is theology which imbeds sectarian divisions; there is theology which reinforces an 'us versus them' approach to the world; there is a theology which creates a sense of law which points me as right and you wrong.

Participant: But this is not theology because we are talking about what God, what the Divine, through revelation, revealed to humankind. You don't find all of these bad aspects in the Bible.

Rev Glenn Jordan: Well, we can have a conversation about this later.

Dr Dong Jin Kim: Let's have a five-minute break and then regroup. Thank you very much and thank you Glenn.

SESSION 8:
THE ROLE OF RELIGIOUS LEADERS IN PEACE AND RECONCILIATION IN NORTHERN IRELAND

From left to right: Dr Jude Lal Fernando, Rev Dr Alex Wimberly, Bishop Trevor Williams, Rev Cheryl Meban, Rev Glenn Jordan and Fr Gary Donegan

Dr Dong Jin Kim: This session will be facilitated by Bishop Trevor Williams, who I had introduced briefly before. He is a former bishop for the Church of Ireland and the former leader here at Corrymeela during the time of the peace negotiations before the Good Friday/Belfast Agreement and afterwards. He was the anchor of the Corrymeela community during the time period where the politicians, parliamentarians and religious people were in negotiations. They needed a lot of support and Trevor was there. Even before that he worked for a reconciliation firm for many, many years, and he is still connected and involved. I am quite pleased and honoured to have Trevor as our facilitator for this afternoon's conversation. Trevor will introduce the panellists.

Bishop Trevor Williams: Thank you very much indeed. It's a lovely opportunity to meet with you at a very special moment for me and for those of us here. I am aware that we are coming on a Friday afternoon late in your programme and you have heard a huge amount of information. I'm hoping we can find a way of working together so that we will be able to learn effectively from one another because every meeting is a meeting of at least two people and there should always be learning both ways. Therefore, I'm looking forward to what I'm going to learn in this session as well. Jin has kindly introduced me and you've met Alex before, you've met Glenn before. So, I'll just introduce Cheryl, who is a Presbyterian minister and works as

a university chaplain in Ulster University. Cheryl is a member of the Corrymeela community. Now, some of you know Father Gary Donegan and, as well as being a bishop way down in the south of Ireland, before that I was working in North Belfast in the same area that Father Gary was working in at that point. In fact, Gary still works in that area. So, we got to get to know each other and got to work together there. Gary will tell you a little bit about himself as well as, so that's who we are. I thought it might be quite nice as a way of working together if we all started and talked about the academic subject, of the church leaders and peacebuilding. Each of us could probably talk for an hour, though I think that would not be good idea. In Corrymeela, what we are trying to do is actually help people encounter each other, we've been talking about that. One of the ways in which we encounter each other is by listening to each others' stories. There was a time when I was leader and we had a weekend for new members of the community and we set up the weekend in this way: we didn't do anything else apart from listening to each other's life stories. We did a very simple exercise, and maybe you have done this, where a person draws a line and talks about the good things and the difficult things that have happened in their lives. And then they can share for 20 minutes what they want, looking at their lives, a lifeline. This very accomplished businesswomen, who was thinking about membership and she did want to be a member of the community, said, "This has been the most amazing weekend. Never before in my life have I been able to talk for 20 minutes to other people about who I am." So, there is something about our story that is very precious to us, it is who we are. And yet the opportunity to share exactly who we are with other people doesn't happen very often. So what I'm suggesting is that we spend this time sharing some of our stories from Northern Ireland and I invite you, maybe to reflect and, if you wish, to reciprocate in that so we can hear each other's stories about faith leaders and peacebuilding in terms of what we do here. So, this might be a way, if you like, of catching on and making real in terms of human experience, the kind of information that we've actually learnt from our own experience but also that we've been receiving about Northern Ireland. That's just a suggestion of what we might do.

So, I would like to start off with a story just from an experience at Corrymeela because it relates a little bit to what Glenn was talking about a few moments ago. At our centre, Alex was talking about the creed where people twice a day can actually come and, if they want to, use the space for worship together. It is also used for many other things and this story takes place at the end of a residential between two school groups. They were 16-year-old girls, 25 from Protestant schools and 25 from a Catholic school. This was during the period we know as the Troubles and

they came together at Corrymeela. For the first two days of their programme, they did activities that would help them relate to each other and to build up friendship and trust and so on, across the divide. Then on the evening of the second day, they met together in small groups and in this particular group, there were eight young people, four Catholics and four Protestants. The theme was "How the Troubles have affected my life" and each person was invited to share what that meant. There were rules, you let a person finish speaking, you could ask a question if you wanted more information but it should be that the person had the right to answer or not, everything should be confidential and all the usual things that you would know in terms of group work. This girl said, "My father was a member of the RUC, the police, and he was shot by the IRA." Now that is something you would never say in mixed company because you're likely to get put down by the other side. They would react to that defensively and so on and they might make a joke about it. This is the sort of thing in a sectarian society that would give people an opportunity to actually exploit you. But she felt comfortable having made relationships with these other people to say that, and then she went on and said what that meant and how her mother and herself now eat together and that her father's chair is empty and what that meant at Christmas time and what that meant on special holidays and birthdays. Then the next person spoke and they said, "My brother was walking home and he was shot by a paramilitary from a Protestant loyalist group just because he was a Catholic." Then the next person spoke and the next person spoke, and out of those eight young people, six of them told similar stories of the loss in a personal way of someone in the family or a close relative or a friend. At the end of sharing those stories, they sat together for a moment and spontaneously they just got up and fell into each other's arms and cried on each other's shoulders. The interesting thing was that those six people who had suffered bereavement couldn't be separated afterwards. They went on a long walk after that session. The next morning, they ate together and they kept up their relationship afterwards. Something very powerful happened in the freedom of being able to share their pain with the other side, the enemy, and hear from the other side the same story coming back to you, and having your story not being made little of, but treated with respect and actually learning how to respect the other story because you see yourself in that story, even though the context is totally different. Something really happened here with this and what's the technique here? The technique is to just listen to the other – meet and listen and to be open to share. So that was just one experience of the kind of work that Corrymeela has been doing in the past. That is my little story. Maybe after our stories, we'll actually think of if there's any other comments on that or do you

resonate with that story in your own context? Have you, as faith leaders, been able to enable that sort of thing to happen in terms of bringing people together? What's your experience?

Participant: None of these experiences are alien to us in Turkey or in the entirety of the Islamic world. There is a large problem in both places where young people are abandoning religion.

John says, "God is love." In Islam, we have the same tenet and one of the names of Allah is "The One who Loves in Return." Our test is a test of love, but we are not necessarily aware of this. We make our lives about greed, etc. Sadly, we see this happening. The clergy are not necessarily carrying the message and members of the clergy are sometimes subject to politics, but they should always speak the truth and dictate this to politicians, not the other way around. Young people often believe the church is irrelevant and instead pursue money and wealth and don't feel the need to include religion in their lives.

Jesus is an Islamic prophet as well. The word of God is one. We need to follow the word of Jesus Christ. In the Pater Noster, it says, "Thy kingdom come." When Jesus comes, we will be held accountable and that is why it is all about love. We should be protected from what Satan or what ISIS, or Daesh, dictates. That's why we need to pursue the justice of love and never accept the impositions of politics and imperialism.

Bishop Trevor Williams: Thank you very much.

Participant: I would like to make two comments regarding what you said. I think, if you'll allow me, I will describe what you are doing in Corrymeela as a group experiment. In light of this experiment, we could say that in the Northern Irish context, there are two big challenges. The first challenge is whether we are going to imprison ourselves in a culture of death or are we going to build a culture of life? If our answer is that we want to build a culture of life, that is where, probably, religious leaders can contribute to peacebuilding and the peace process and harmony in Northern Ireland. Corrymeela is a place where you and your colleagues want to build a culture of life. The main practice here is listening, where people listen to each other, people explore through stories how life is wonderful and how death, losing a human life, is horrendous. So, my point is that last night and today we had the chance to go through some of the streets of Belfast. In the city of Belfast, you see that places like the city centre and Corrymeela are nice places, very 'sanitary' places, it has been nice to be to these places and talk to people and listen to each other in a unique manner. But if you look at the some of the streets, they are dan-

gerous and dirty. They are feeding the culture of death. We can see in data tables, a picture of lots of militants, there is still a very militant state here. And these people have stopped listening to each other. So, the main challenge is how can people, or how can religious leaders, go out into the streets and get people to listen to each other? That, I think, is the challenge. This experiment is wonderful, but at the same time, the streets produce a cultural of death, radical language and a radical picture. Everywhere is radicalised. In this state, how can people go to the streets, how can we make people listen on the street, and not only in our well-structured buildings? I think this is another big challenge for the Northern Ireland context.

Bishop Trevor Williams: You are absolutely right. Cheryl, do you want to come back with something?

Rev Cheryl Meban: Yes. I'm very grateful for the opportunity to talk with you today and I'm learning from you as I hear what you're saying. I really appreciate this call to engage from the 'sanitary' Corrymeela and the 'sanitary' church institutions with the real problems on the street. That's a huge challenge for us and it's a challenge which I think is perhaps women feel more strongly about than men because women are often marginalised from the organization of the churches and from the big institutions, the decision making and the big conversations. And when that happens, it means that the real issues of justice when it comes to domestic violence and how violence that is happening at a constitutional level plays out in the family. It is the women are who are being beaten at home and know when the children are being terrorised. It's the women who see these most clearly. It's experience in issues of bad housing and inequality in the provision of facilities for citizens. Historically in Northern Ireland, it has been the women who have sought to engage politically, often bypassing the churches, to the peace makers and it was the Women's Coalition that was very influential in trying to build peace at key points in our conflict. The churches gave them very little support because it was women leading them and women are not to be allowed to be or considered as leaders. Their style of leadership tends to function differently from male leadership. So often the churches, instead of working with two hands, are putting their best hand behind their back, that's their women, and are trying to do everything with their worst hand, which is the men who are already tied into the structure. It's not that the men are evil or bad, but they are tied into the structures of male power and the need for confirmation from other men and the way that men relate to each other is very complex but, as a woman and one of very few women in the Presbyterian church as a minister, I've had lots of opportunities to see how men interact at Presbyterian church functions and in committees. It's very republican in that sense, not in the sense of the

Republic of Ireland, but the sense of a flat structure with a parliament at the top, a general assembly, where all the ministers and the representative elders from each local church gather together, once a year, to make decisions. But those decisions tend to be organised by the male figures who are mostly the ministers, mostly elders. It's hard for women to be elders in their church, because many people think that a woman shouldn't be an elder. Many people think that a woman should not be a minister. So, for many people, I am not a real minister because somehow, I'm less equipped to serve God in God's church because my chromosomes are different or "God got it wrong or something, not my problem." To again, answer your question of how transformation can come through faith, when I was a young person I had, what we call, a very evangelical faith and I believed in the power of a relationship with Jesus who brought us to a relationship with God and I saw and met people who had been prisoners, who had been violence-led, who had encountered God through Jesus Christ, the Bible and it had turned their lives around and they wanted then to learn to love their enemies and they had love for Christ and gratitude to God. The forgiveness that they received from God meant that they tried to make friends with their enemies. That meant that they lost their friends because they became dangerous. People were afraid of them.

This story was very important in my life because I saw the power of Christ, of Jesus and under God through that, bringing people to a transforming relationship of love, which is what you've been saying, my brother. Love. God is the god of love and He makes us love each other. At that time when I was young, I believed that women couldn't preach, women were different, but I found myself serving God and organising little groups of students who wanted to read the Bible together, to think, to pray, to study, to grow, and often I would organise events and I would invite male ministers and leaders to come and lead those events. On many occasions the men cancelled at the last minute. In my relationship with God, I have to say, "God, what are you doing? Do you want these young people to know you or not?" I felt that God was saying, "Yes, you get on, do what I've taught you to do. What's wrong with you? Just do what you know you need to do." So I found myself in a situation where I was a leader, even though I thought women shouldn't be, and from there, when I was living in France, the peace process was going on here. I asked God if He wanted me to be a part of making peace here. I really liked living in the south of France. It's warmer, the food was good and I liked French. But when I applied to the Presbyterian Church, they opened the door and allowed me to come back, even though most Presbyterians don't believe that women should be ministers. So for me, I felt that God said, "Come back here."

My background is that my father is from the south of Ireland, but his parents were Scottish. So, my father's family grew up as a very small minority of British people in a very anti-British Dublin. So, my father went to England, met my mother, they came back here, I was born, my two sisters were born in Dublin and my brother and I were born here. We have an English name and an Irish name. I sound to most people in the north like a normal Presbyterian, but I am not. I have always been an outsider. I have always understood that I don't understand the culture. I don't understand the battle for land here because my family weren't from here, so being an outsider culturally, because my mother is English and my dad is from the south and his parents were Scottish, and then being an outsider in France for five years because I was just foreign, I came back here and I knew that I would be foreign forever. Being an outsider as a woman in ministry means that you have to accept that you can't change everything. I tried it. I engaged with the Presbyterian system. I was involved in lots of committees and boards, but when I challenged sectarianism where I saw it in the way that the church was engaging in education or in politics and when I tried to say, "But this is sectarian. This is not the gospel. This is not the good news." I would be taken aside afterwards and it would be gently explained to me, "That's just not how it works." I was meant to understand that the real power in the room was somewhere else. The real decision making was happening with other people and that I shouldn't create trouble. So, the story of getting to making a real difference on the ground, I do it now as an outsider, as a university chaplain. Lots of people don't think that a chaplain is a 'proper' minister's jobs, anybody can do it and that's okay, but it gives me the opportunity to work with outsiders. God sends international students to us, God sends students who have learning difficulties to us, God sends women, often women who have suffered difficult relationships. Women who are trying to study and raise children alone, trying to bring a new future, better future for their children. And so, my job is to bring the good news of God to all these outsiders and to trust that God is transforming the messiness of the streets through the little people. I have little hope for the structures and for the people at the top. I would like that to work but even when we get women in these parties, they are chosen because they are women who will parrot the traditional male conflict, which doesn't address the underlying inequalities of rich and poor.

Bishop Trevor Williams: Thank you very much. Obviously, that's a big subject we raised that in terms of the relationship between men and women in society and different cultures have different ways of expressing that. But it's interesting how the whole fault-line of diversity and difference can actually mean that power is understood as belonging to one group and powerlessness is actually attributed to the

other groups. That is a real issue that we face and is one of the big underlying generators, ultimately, of violence between us in different contexts. I want to just, not move on from that, but incorporate that because Cheryl has been talking about how her faith and her living out of that faith is actually working in relation to that particular diversity. There was a question then about, and I think it's an important one, about how does what can happen in a special place, like Corrymeela, where you can control the atmosphere and context in a much more clear way, and comparing that with what Cheryl has been talking about in her own personal context, at the university, as one example of that. And I think Gary, could you talk about the possibility of peace-making through openness, dialogue, understanding and creativity on the streets of Belfast? Gary has been working for years very closely with a community in one of the most difficult areas, one of the areas that has suffered the most violence actually than in any other area of Belfast throughout the Troubles.

Fr Gary Donegan: Jin, I'm delighted to be invited and it's lovely to meet you all. I'll come on from Cheryl because if she thinks it's tough being a woman, you should try being a 'real man' in the Catholic Church. So, one of the things that I go to is Pope Francis and I'm considered very left in the church and I work from what's known as liberation theology, which is basically the church of the street. When I came to Belfast reluctantly, we would have had a 25% practice rate, which would have been very, very big numbers in an inner-city place. I maintained that, but that left up to 75% of the people not practicing their faith. A big part of that area was Ardoyne and the surrounding areas, which suffered the largest loss of life during what we euphemistically refer to as the Troubles. I spoke at the UN a couple of years ago, to put it in context, this is the equivalent of 50,000 people dying in LA, 250,000 people dying in the state of New York, or 4.2 million people dying in America. So, you can imagine collectively in that whole society, how do you even begin the healing process, even post conflict? So, Pope Francis and I hope to get a photograph of this later on because, despite my two doctorates, I'm outranked by the Bishop here and I am known as the priest with the jeans. So, I'm delighted to see the Bishop put the jeans on today so I'm going to get that photograph for posterity because I am even outranked in that. But the reality was Pope Francis said, "If you are going to be shepherds, get out and smell the sheep." You are not going to be pastors if you're hiding behind the desks, the institutions, if you are collectors of antiquities and in the ancient Christian Church, it was not a crucifix that you saw of the crucified Lord, what you saw was a shepherd with his sheep around him. That's what was carved in the ancient small church settings. Now I am from the country, not from an urban but a rural background. The nickname in Ireland is a *culchie*, right? So, I am a *culchie*

because I'm from the country. So, when people are reading little bedtime books at night about the little sheep, they are nice little fluffy, lovely things, but sheep are rotten, sheep are stinking. So, to actually have sheep around you and to have the smell of the sheep around you, that's what Francis has said. It is like Jesus washing the feet of the disciples in the dirt and the grime in the open toed sandals with the hacks and the dirty feet. That's where Jesus was. So, my call I believed was to be on the street. And you said about, in a sense, the perception when I went to Ardoyne was that the church, at best, was complicit in what was happening – at best it was an antiseptic, at worst it was complicit in what was actually happening. Now, it may not be a reality, but the perceptions in interface areas, in sectarian areas, in areas where the conflict is actually taking place, that's the reality. A horrible incident happened called the Holy Cross blockade, where children were being prevented from going to school. My colleague and I wore our religious habits as a contradiction to the madness that was actually going on, and nobody knew what to do with us. The Holy Mother Catholic Church would have preferred we were hiding under the bed saying our rosaries, because that's what priests were meant to do. The loyalists didn't know what to do and one of them asked one time, "What is that thing on your chest?" Which was the Passionist sign. We said, "Why do you ask?" And he said, "It makes a great target because it's right over your heart." That was the reality. That is when I met this good man, and what we were trying to do as churches, as people was at first, we stole the militancy out of the situation. And as a result of that, I became more and more involved, started destroying lots of weapons, drugs, helping people who were abducted, negotiating their release, working with the British, the Irish, the American government, and yes, in terms of peace and reconciliation work, but primarily with post-conflict, former paramilitaries and ex-paramilitaries. One of my big jobs was to keep people who believed in the Good Friday Agreement, but did not believe in the politics of Sinn Féin, who would have been courted by dissidents to bring their, so-called expertise, in. So my job was to keep them on the fence and, of course, then it led on to other stuff like Columbia and ETA anddifferent things like that. But the reality is that in a post-conflict situation, one of our biggest issues is the healing, and we have to be, in a sense, prophetic in our work. Don't expect people to come to the churches. Go out onto the streets and actually meet them.

Another opportunity was almost every night for three years, there was a blockade, costing £20,000 everyday, and over £20 million to police the situation. And eventually it was just myself and my wingman patrolling the streets up and down, trying to give witness to what was actually happening. But it gave us an opportunity that we couldn't get any other way. I still do funerals, baptisms, weddings, the normal

priestly stuff, but that's mere maintenance. In order to be a peacemaker, you must actually get out, and that costs. At the moment, immediately after this, I have to go across the border again because last week I spoke out against the dissidence and the PSNI said, "You have to get across the border. So, I am under threat again, but in an ecumenical matter, if you're under threat from loyalism and republicanism, I must be doing something right. The reality is, you can make a difference. One of the things about being in the church is you get no grants here, ironically, in the north of Ireland. I sat beside somebody at this conference and in Clones in the Republic of Ireland, which is literally five miles from my home, there's a multimillion pound peace centre, paid for with peace money. So, I turned to the guy who runs it and I said, "When did you last see a Garda Síochána with TSG gear? When did you last see a water cannon deployed in Clones? When did you last dodge a Molotov cocktail? Meanwhile I had to raise the millions through private funding in order to build the peace centre called the Houben Centre, which straddles both sides of the community – the Protestant-unionist-loyalist and the Catholic-nationalist-republican. On the first morning that it opened, I had a breakfast roll with Eddie "The Bubbles" Copeland, once named the most wanted man in Ireland and Britain from the republican side; by 11 o'clock I was having coffee with Winston "Winkie" Irvine, the alleged brigadier of the UVF. But then Gerry Adams was never in the IRA either. So, in a sense, that was that, but we have now children from the Shankill, children from Ardoyne, 80 of them and another 20 are about to graduate from University College Galway in the Republic with a leadership for life programme. I brought the largest youth organisation in Ireland, Foróige, across the border. All those young people have spent a whole summer together. We don't ask them to do the antiseptic 'little house on the prairie'-type thing. If you walk in with a Glasgow Rangers top, fair play to you, or a Linfield top, if you walk in with a GAA Antrim jersey or you're walking in with a Celtic top, that's who you are because you've got these 'do-goodie' people who think if you educate these kids together, Seamie from the republican side and Cecil from the loyalist side, that when they spend the whole day at school together and they don't thump each other they get a little star, my, who! Great. But they go back home into raw sectarianism. You bring the parents and everybody together. You bring them where they are, if you're into the bonfires, brilliant. That's your culture. If you're into a republican parade, then that's your culture. But the two have to be brought together, not in some antiseptic, foolish kind of way or to have these, what I call ego projects where money's thrown at them and nothing actually happens. We have now Pierce who's finished his degree. He is the poster boy of Ulster University. We pulled him off the street during a parade because we knew he was a potential

rioter, potential guy who is going to listen to people filling his mind full of lies and radicalising his brain. Then you have Chelsea, whose father put a death threat on me 16 years ago and now she's about to enter into the third year for her degree. And both of them are in a relationship. That's the reality of being on the street because if you think you can do it from the ivory tower, it's never going to happen.

I was sharing this with Trevor. Trevor and I were once asked, and this was hard to believe, to bless a shopping centre. An actual shopping centre. The two of us went down to this massive shopping centre past the Holy Cross blockade, trying not to laugh all the time, walking up and down the aisles blessing every fruit, every tin, everything you're going have to eat. And they actually said they won't stock coconuts or pineapples in case the patrons the following day fired them at each other. So we blessed everything but after all the blessing, they still closed the shop a few months later. It didn't work. Such was the tension in the area. But that was a case of literally being on the ground and until you actually do that, and that's why the last thing in the world I ever expected to be was a Catholic priest. In fact, there were probably girls in my class that had a better chance of becoming a priest. The headmaster of my school said I wouldn't make an altar boy, so in order to actually live out religious life, to me, it's a complete commitment because I have given up a wife, children and normality as I see it. To live that sacrifice every day, means that you must be willing to be fully committed. So, it isn't a surprise that I have to stick on the bulletproof vest but that's the price of it because, we have incredible people down through the years. One of the proudest moments of my life was bearing the weight of Father Alec Reid and Father Alec Reid was present when two corporals were murdered and there's that iconic picture of the corporal lying with his arms open, stripped down, Christ-like on the ground and this bewildered little Tipperary priest with a cheap anorak on and he's in the puddle, but the antiseptic picture is black and white. If you see the real picture of that, his mouth is covered in blood where he tried to give the kiss of life. What a lot of people didn't know is that inside the anorak was the document pathway to peace and he was leaving Gerry Adams and going to John Hume, the moderate and eventually Nobel Peace Prize winner. And then Hume took the risk of entering into the talks. One person can make a difference. Harold Good, Good by name, good by nature. He went down into the silos with Alec Reid and witnessed the destruction of the weapons, they were not afraid to get their hands dirty and they are inspirations for all of us. So, what we need to do is take off the mantle, and it doesn't matter because, this good man said, our goal is for all. When I was ordained, I was ordained for all creeds, all races, all colours, all genders. I happen to be, accidentally, a Catholic priest.

Bishop Trevor Williams: Thank you, Gary. I think that certainly addresses, maybe not answers the question, but is an experience of a person making it real at the grassroots level in the community. I'm just wondering, are there any quick responses to that? Just briefly speaking, is that the sort of thing that you can do in your context? Every context is different, both in terms of your religious expectations, but also in terms of the community, in terms of what the opportunities there are for you? Is that something you share being on the street with people?

Esra Elmas: During the break, we were talking about the difference between Turkey and Northern Ireland. So just very quickly, in Turkey actually we have a different story obviously. We have a Kurdish issue, which can be labelled as an ethnic issue, but mainly it's political, so it is different than the conflict that you had here in Northern Ireland. There is no difference in terms of religions. We once had a resolution process in the near past and religion was presented as the main common ground that was shared. It was a fact, but after a while it was not enough to keep the process going. In religion, for example, there's the story of Cain and Abel. When we talk about brotherhood and sisterhood or any other kind of 'hood', there is however always another story. So, while I was listening to you, and I have heard you before, it's really impressive and you can feel the hope on the street. But I have wondered, how is it possible for there to be so few religious authorities or religious figures or religious institutions that use the approach of going out into the streets? You are so few, those of you who do this in the community. And in Islam as well, there is a lot of talk from religious people about peace-making and dialogue, but this shouldn't be described as 'peace-making' as in any kind of constructive approach it is, unfortunately, not common. You can also see this in reality. When you talk about an ideal picture and tell me how the Bible or the Quran define it and so, the one you see on the streets is therefore not the real Islam or Christianity. At one point in time however, the socialists or the communists were also saying that the one we see is not the real socialism or communism. The reality of what we are seeing is all we have. So why are you so few within your institutions and how can this problem be solved?

Fr Gary Donegan: I think that institutions, often their nature is to try to protect themselves. We've had massive issues within the Catholic Church in terms of scandals and stuff like that. And in fact, first of all, facing it and admitting what actually happened and letting people who actually knew, actually deal with it. Basically, there was an arrogance that if the truth comes out, the people will not be able to handle it, it will damage their faith. And actually, ironically by covering up the situation or trying to deal with it in house, it became an even bigger scandal. Therefore, in a sense, what you actually see is that, and I shared this with Trevor, there was a bishop who

rang me up one night and said he was going to send me a letter to be read out at masses. And I said, "Bishop, I don't want to be cheeky, but the reality is every July here in Belfast, which is the most contentious time, the Diocese chooses to go on pilgrimage to the foot of the Pyrenees to Lourdes. I said, Jesus' mother will be there next week as well. Why would the shepherd choose to be as far away as possible from where the actual difficulty is? And if you honestly believe that by sending a letter, that that's going to make a difference and read the letter out to the 25% of people who literally, if Jesus' bones were found, they would still believe. They are so institutionalised in their faith and they are so committed to their faith and, in fairness to him, there was a lot of silence on the other end of the phone for a while, but then what he said was, "Right." So the following day he sent his Auxiliary Bishop, so in the church, which I keep open, ironically, all of the time so it was a sanctuary for people to come to during rioting and all sorts of stuff, he came and he said mass to the people. If he had gone every other day of the year, he wouldn't have given this much witness, and then on the following day on the 13th when there was 13 burnt out cars and the tricolours, the Irish flag laying on the ground soaked and dirty. He was walking around the streets with me and he met one of the local people who said, "All right, Father Gary, who's your man?" To which I said, "He'd actually be your bishop." And he said, "All right, Bish, if your Gary's mate, you're okay with me." You know, you could not make this up. So, he did that until eventually he was promoted to being Bishop of Derry diocese. But the other evening, and I can show you on my phone, he said, "There's a lot of nasty people out there. Keep safe, D." Not 'the Most Reverend Dr Donald McKeown', but just 'D'. So he got down into the hood as well, and he knew what it was like to be in there and it opened his mind. And the other thing is, some atheists in the peace process have actually done some of the most Christian things that I've witnessed, and I went to an atheist one night and he said to me, "Do you ever doubt?" I told him a couple of experiences of struggling with faith and I said, "Why did you ask?" He said, "Since meeting you, I doubt, there might a God." That's one of the best things ever said to me.

Dr Dong Jin Kim: Were there any more questions?

Kerim Yildiz: You have been involved with the conflict now for over 20 years. And of course, it is now perhaps very different today compared to 2 decades ago. Are there any lessons that you think we have not learnt from these 20 years and is there anything that would help us to rethink the structure of the role, or rethink the role of religious leaders in getting involved in conflict resolution overall?

Bishop Trevor Williams: Well, I'll try to say something very brief here. The problem with Northern Ireland now is that the world thinks that we're at peace, that there

was a peace agreement signed and so on and the levels of the violence have been reduced hugely as well. The world says, now we can move on, Northern Ireland is no longer the embarrassment of this European country in a civil war. Now we see actually that assessments about sectarianism, namely demonising the other because of their different identity, part of which is religious identity, is as bad as it ever was. And why is this? Because there have been missing elements within our peace process. A peace process is not only at the high level, where political leaders can actually say, "Okay, we will agree to agree" and influencing paramilitaries to stop their campaign for violence because there's now a political place for them to be incorporated into. What about the communities from which those paramilitaries originally gained their support and in which they thrived? The most deprived communities, the poorest areas of Northern Ireland, have not seen any benefit from the peace process – economic benefits. They've seen a reduction in violence yes, but they have not seen an economic benefit. Their prospects in life for their advancement, for their progress have not been greatly improved for many reasons. And so, we have now a dissident republican movement and a waiting, if you like, loyalist movement in readiness who are actually exploiting the grievances and the desperation of those people in the deprived communities. At the moment that is a real threat among us because the political work has not actually addressed the problem of inequality in our society. That's only my perspective. I'm not too sure if others have different perspectives. Glenn, what would you say? Would you go along with that at all?

Rev Glenn Jordan: I think a lot of people have said that the peace agreement signed here stopped the worst excesses of violence against one another, but it didn't achieve reconciliation. We have not managed to parallel a peace process alongside a reconciliation process, so reconciliation lags behind peace and we still have to do the work of reconciliation. We've ended up with two communities that are actually, in most places of the country, relatively happily existing in singular identity units. Politically, our parties operate essentially separately and run departments separately. So, until we can find a way of integrating a reconciliation process with a peace process, I think we will still struggle.

Fr Gary Donegan: I think some people would find it hard to believe that 200,000 people do not vote here. A couple of years ago, just across the way, the head of Inspire, Professor Peter McBride - you have Ryan Feeney now and you had Debbie Watters before - who worked in conflict resolution and also with loyalism, myself and there was my equivalent in East Belfast and basically we started the Make It Work campaign, and we got financial help, we got everything. Literally, what we wanted to do was bring parties together. So we met all the parties - with the excep-

tion of one - and we met them all together. But the apathy in the middle-minded and middle-grounded people was quite scandalous and shocking. It was, "I'm all right, Jack, I'm getting a nice pay cheque at the end of the month or the week. As long as it's played out in the Ardoynes, the Shankills, the West Belfasts, the East Belfasts and I am living in the leafy suburbs. In fact in some cases I'm actually benefiting from the post-conflict situation depending on what job I'm actually in." So, in a sense, it's calling them to task. I'm basically saying, don't be blaming the girls and the boys on the hill because we voted them in. We voted them in and we continually vote them in. If there was another election, we'd vote them in again. The reality is, what about that middle ground? The title of the movement was 'Make It Work' and we find out very quickly 'it's somebody else's problem'. So it's not just the church and churches that are to be called, unions, education, the big employers, people trying to bring jobs in, they would go so far, but ask them to put their head above the parapet, "That's not my job."

Participant: I am wondering whether the emphasis should be on morality and shared values, such as not killing one another, not to be unjust, and so on. How do you teach this to young people? Would you say that religious leaders have failed in spreading the word of God or the meaning of life? For instance, you said that your son has gone to the UK and has never come back. What I don't understand is what is missing in the picture? What is sorely missing here? What have religious leaders fallen short in doing or what could they do better?

Rev Dr Alex Wimberly: Thank you. So I'm coming here to this question, as kind of an embodiment, in some ways, of what's wrong. We've heard from Father Gary about how you will not be able to solve these problems in the ivory tower. And I'm sitting here looking down and seeing 'Reverend Dr'. What a wonderful title in the front of my name. I'm really embarrassed that I'm wearing slacks rather than jeans today and that I represent Corrymeela in a way that we have talked about Corrymeela in terms of providing safe oases, safe spaces for people to be sheltered away from problems. We haven't talked about Corrymeela or about faith, or about the roles of the clergy in terms of, not being the experts who have something to share, but as I think Father Gary has demonstrated, practitioners of faith who are down in the streets dealing with the problem. Our friend who asked, what are you actually doing? And in some ways your question earlier about what is the difference between individuals and communal faith reminds me of my barber about 10 years ago, a wonderful man named Ahmed who asked me, "Oh, you're a minister. What do you do?" And I said, "Well, I mean I spend a lot of time with my parishioners in prayer and I visit fellow people from the church who might be in the hospital, I think

about how I could live my life in a more Christian way and I share those insights with people in my congregation and I study the Bible obviously, quite a bit." And Ahmed's response to that was, "Well, isn't that what any Christian would do? Why are you a professional? What do you do differently from the actual, average Christian?" He is a Muslim who was basically demonstrating to me that we had professionalised our religion in a way that, in his experience of Islam, was just being practised by anyone who would adhere to the faith. So my response, thinking now to this conversation, is the true point of religion. The point of preaching, the point of being someone who expresses religion is - to paraphrase a great preacher - it's always to comfort the afflicted, but also to afflict the comfortable. There is a role, particularly in areas of conflict, to provide comfort for those who have been afflicted. There is also a demand of people who take this religion or their religion seriously, to afflict the comfortable and to allow someone who is very comfortable, like myself, to be afflicted and made uncomfortable by the preaching the message that I actually profess.

At Corrymeela, one of our great struggles is that we have this beautiful place on the north coast of Ireland, we bring people together and hopefully remind them of what it means to be human again by getting into relationships, simply by being people. But when we go from the centre we are reminded of the words, quote: "Corrymeela begins when you leave." Corrymeela begins when you leave this beautiful place and are reminded of how humans are actually supposed to live and work, Corrymeela begins when you actually take that insight and that relationship back to where you live, whatever conflict you may be in, and actually try to resolve, fix and heal by being brave enough to lean into the difficult and the brokenness that is actually there. That takes a courage that most people who don't have to risk anything are willing to risk. And it can take courage when we actually go into the streets of Belfast and when we actually talk to our neighbours and when we actually remind ourselves and our neighbours of the conflict, of the difficulties that we would like to, in our likeness, just let go. Every 21st of June, the longest day of the year, at Corrymeela we open a book of lost lives. More than 3,500 names are kept in this book. An entry for each person has been made, each person who was killed because of the conflict, either in Northern Ireland or because of the conflict in Northern Ireland. When you read it, is shows the name, the age and the place where the person was killed. You're not going to hear the names and the flesh-and-bones stories. You also see the street name where this murder took place and you realise that simply encountering people in Belfast and having the courage to ask people about their stories or even to mention Derryvolgie Avenue, Tennent Street or Tower Street, is to evoke painful, painful memories, to afflict people again. My point is that if we are actually going to live out

our faith, we can't do it from the ivory tower. We can't do it in a power structure that says we are the clergy and we're going to tell you what to do. We actually have to get down into the streets and then be aware of how our small, seemingly mundane conversations and encounters can actually be both transformative but also dangerous. We have to have the courage to have those conversations and do that work anyway.

Bishop Trevor Williams: Can I just add one or two things to that. The first is that in the makeup of Northern Ireland and the two communities which dominate our politics, a large part of that identity, which is both political and religious, is knowing who you are because you are not one of them. It's a negative identity. As a Protestant we are the people who are right, and they are the people causing the problems. All that's wrong with me is due to them and that goes back to 800 years of Irish history. This is not a new story. This is the story of Ireland through the to the centuries. So, these are deeply ingrained. Secondly, people came to church during the difficult times as a place of security, a place where they could be with their own people, where they didn't want, didn't have to watch what they said, didn't have to pretend that it didn't matter when something was really annoying because you didn't know who you were speaking to. In a mixed society, you have to pretend to not be yourself very often, but in church you were with people who were like you and your minister or your priest. It's just the point you're making. Why haven't we taught people to put love first and to love as Jesus said, "Love your enemy." That's a basic teaching of Jesus. Why didn't we teach that? Because people like me felt it was too difficult to hear when people had suffered hugely because of fear, loss and terror. To say, "You've got to love the people who caused that, it felt too much. In other words, we lacked the courage to do that. And so, I would be critical of my own church, critical of myself and that we weren't courageous enough to actually be the peacemakers that our circumstances demanded that we should be. And one of the things I would like to do towards the end of our time, perhaps, is to just read together. I'll read to you a prayer that we use in Corrymeela. It's called the Prayer for Courage.

Rev Dr Alex Wimberly: Just to add to that, courage, is the test of faith that if we don't go and do these things in the street, we are belying, we are revealing the doubt in us or our lack of faith. We don't actually believe that the message, 'God is love', is true. We are showing in our lack of courage the fear that what we believe to be true won't stand the test of being put at risk. What I believe is true and good and eternal, it will survive even if the institution of the church collapses, even if my status is compromised. But if it is true, it will reveal some truth in its ability to survive everything else that I have going around me.

Rev Cheryl Meban: Something came to mind as I was listening to my two brothers who have great wisdom and spoke very eloquently. There's a former moderator of the Presbyterian Church called Reverend Dr Jonathan Locke who has been very courageous over the years and tried to give leadership, tried to build relationships and this has often been very costly for him. At one stage, the Presbyterian Church was having internal discussions about our building. We needed to spend millions on the building. The building was falling apart and there was a risk that some passer-by would be hurt by a piece of the stone falling off of it. We had to spend millions to get the building fixed or else move. Everyone said that there was no money. "We don't have the resources." And it's this question of resources that I want to remember. This is when Jonathan Locke said, "We have the money, you have the money, it's in your pockets. It's in your bank accounts, we have it if we decide to use it and if we don't work together, then we won't see it, but we have it." But it takes everybody to show the courage to invest what they have, to do the right thing. I don't care about buildings, but I do care about building peace, I do care about building a country of grace, of welcome, of hospitality. And yet, I struggle. Even today, I have been struggling for weeks to find a place for a single student to stay with a Christian family so that he can discover more, he is from China. He is in the Communist Party, he is a policeman. He wants to live with a Christian family. So why would the Christian church not jump at the chance to make hospitality available to this man so that he can discover the welcome of God and take that home to China and to the way that he lives as a policeman and in the Communist Party. I have tried for three weeks - and today, I found one young man who is a banker. His mother is in a Church of Ireland minister, but he does not say that he has faith, yet he is willing to share his house with the Chinese man. We are not good at loving the other and until we learn that our faith is that God loves us, God loves the other, therefore we love each other, we don't have a faith. We don't have any religious leaders worth leading.

Fr Gary Donegan: My thing about Pope Francis still stands, you know, here's a man who was elected Pope, probably the most shocked person in the Sistine chapel, but he actually was elected Pope. When he came out onto the balcony, first of all, he went to put on all the paraphernalia, and I do have a clerical collar, it's actually a Protestant one, but what happened was he turned to the guy who was supposed to dress him and he said, "You wear it." And he put on the most simple white cassock. When he went to out, he bowed to the people, not the other way around. And when he had actually asked for their help, he said,

Good evening. He jumped on a bus to take him back to all the other cardinals in black. There's the one guy dressed in white. He refuses to live in the papal residence. He lives with the rest of the people working the place. And he goes out and wanders around, it drives the security guys mad. He goes in a very small Fiat car, which drives them mad also, and he goes into the prisons. I got into a lot of trouble a number of years ago as a student priest in Dublin when it came to re-enacting the washing of the feet on Holy Thursday. I had six women as well as six men and I was brought in front of the Archbishop of Dublin for doing it to get my knuckles rapped. Pope Francis chose the prison to go into in the first place and he chose women to wash the feet with. Here's the guy that is in the ultimate ivory tower. And yet he has shown that he is an incredible visionary. But what is holding him back? The Curia. It's sometimes a bit like here and Stormont. The civil servants are trying to run the politicians because they've had the power. The reality is you need prophetic people like that and there are people in the Catholic Church who cannot wait until God calls Francis home. Let's restore it back to the most conservative Catholic views possible and protect the institution at all costs. Francis is saying, the institution comes second. While we are worried here in the Western world with public scandals and those things that are happening, Pope Francis is a leader of the world church. He's not a colonialist, he's not a European, he didn't take a name like Benedict who was patron of Europe. He took Francis of the poor. 1.2 billion Christians and rising, its actually the fastest rate it has ever been. So it's actually not in crisis. It's in crisis here in the selfish Western world where colonial power is still present, Francis is showing that he goes to South America and the Third World. In the developing world, that's where the churches are thriving because they come from the ground up. And this is where we have the answer. The kids in our city, are not interested in what's on the murals. They're interested in being friends with each other. They're interested being able to love each other and that's where the hope is. People turn around and say nothing has changed. Everything has changed. There is a fatigue, a conflict fatigue that exists here.

I'll give you one last example. In the days of the height of the Troubles, if there was a gun battle between the provisional IRA and the security forces, the gunman would have run into the big massive one-mile housing estate. He would have run through the front door, which was left open for him. Even though the person in that house may have been a practising Catholic, who abhorred violence, they would still open that door and open the back door and the next door and the next one until that person got away. I can guarantee you that door is

shut today. That would not happen. That would not be facilitated today. That's the difference. The sporadic parts, and we have to face up to those people and stand up to those people and name them for who they are, but also the hope is from our young people. I'll give examples of when kids have been radicalised. I went down to Dublin as a teenager and to Clerys shop, the biggest department store in Dublin, and I'm standing at the shop like this [standing with arms up to be checked by a metal detector] with my friend and after about two minutes I realised we were the only two doing that. So, I was trying to put my arms down without looking a complete fool and the reality was in my late teens, I had never made it into a department store without being searched. So when they're radicalising the minds of the young, we're telling those stories. The reality, the truth. If you work with prisoners and ex-prisoners and paramilitaries, they will talk about the loneliness of being incarcerated, the broken marriages and long-term relationships, their children rebelling against them, there's very few romantic stories told by ex-prisoners. They'll tell you the truth. But these other guys, when the war was on, they were under the bed. We called them 'ceasefire provies'.

Participant: Pope Francis caused quite a stir in Istanbul in 2017. He came to Istanbul and when he came, there had been an assassination attempt on a previous Pope, so he was given a high security vehicle, but Pope Francis turned it down. The traffic was awful and the security forces were very mad. He was in quite a small rental car and then the tyre went flat. I was part of the delegation at the time and I had the honour of meeting him as well. He calmly waited inside the car for the tyre to be changed. We were on our way to visit the Patriarchate.

Bishop Trevor Williams: Just one comment about the influence of faith leaders in Northern Ireland. I think Father Gary has said that it was a high percentage of people who actually went to church in his area, for Catholics, 25%, probably less than that now, maybe 10%. So, the church isn't in touch with people anymore. And they can say everything that might be right, even though, I was saying perhaps we lack the courage sometimes to do that in terms of our institutions, certainly we do. Individuals have been very, very brave. But I think what we can do, and I believe this may always be the case, is that faith leaders and faith communities have the opportunity to model something different, to be an example of how relationships can be different. In other words, it's not us and them. We can be together. It's better together. And that's why it was a great privilege for me to work with Father Gary. Because together I think we could say something. There was a big peace wall between our two communities, 70 feet high. But we could actually be together and do things together. That was really, really important.

And I think faith leaders need to be the ones who explore those opportunities. Although people may be divided, there are opportunities. And this is where I think the initiative, for instance, for that Shankill and Ardoyne partnership that you have grown in your youth group. That's an amazing bit of work in one of the most contentious areas maybe in all of the Troubles. Someone said, "No, we can be together." You invite people to try it and believe that this will work with God's blessing, and it does. Build it and they will come. Absolutely wonderful. I think we are called, as faith leaders, to be people of vision, visionary people who actually see that God is a God of love. And if God is a God of love, how do we make that real in the lives of the broken society in which we live?

Rev Cheryl Meban: I was in a meeting today at the university and our chaplaincy is made up of a Catholic chaplain, myself and a layperson who represents the Church of Ireland and the Methodist church. It's the only university in the north of Ireland where we all really work together. We share the space, we share the resources and we work as a team. But there is a church just here called Fitzroy. The minister of this church used to be a chaplain in this university and he has built a relationship with Father Martin Magill, who I think you may have heard of, and a Methodist called David Campton and Jim Deeds. There's a group of them that make up a committee called the Four Corners (north, south, east, west) forming churches from the four corners. And they started a festival every year for one week where they discuss things like the future of Northern Ireland. Last year's thing was 'Scandalous Forgiveness' and they discussed how we can forgive each other. This year's theme, in February, will be 'Building a City of Grace' and in Ulster University, grace is God's gift to us and then our kindness to each other. So, our little group project is to bring two or three 16-17-year olds, one from each school in Belfast. So, we will invite every school in Belfast to send two or three young people to meet for one day only and we will talk to them about the physical building of the university, which is being extended. There's a new building that's being built out in a place where historically Catholics and Protestants are very divided. And the idea is to make the whole ground floor of the university open to the public and to be a place for the whole community, from every background to meet, to learn together and to own the new city. We have this opportunity to talk to the young people and to help them to talk to each other about how they can build, not just physical buildings, but relationships and communities of grace where there's room for each other. So, it's just a little sign of hope.

Bishop Trevor Williams: Thank you for the attention that you have given to us.

It's been a privilege for us to be here. I wanted to just to share these words with you. It is a prayer that we use. I don't offer that this should be a prayer now for us. But these are the words we use as a prayer and you will hear it. It uses the word croí, which is the Irish word for heart, which is the name of our worship centre. So here we go.

Courage comes from the heart
and we are always welcomed by God,
the croí of all being.

We bear witness to our faith,
knowing that we are called to live lives of courage,
love and reconciliation in the ordinary and extraordinary
moments of each day.

We bear witness, too, to our failures
and our complicity in the fractures of our world.

May we be courageous today.
May we learn today.
May we love today

Amen.

Participants, DPI staff and speakers at Corrymeela centre, Belfast

SESSION 9:
MEETING WITH REPUBLICAN FORMER PRISONERS

Participants listen to Peadar Whelan and Jim Gibney talk about their experiences during the Troubles

Dr Jude Lal Fernando: Good morning to everybody. We are honoured and pleased that Peadar Whelan and Jim Gibney are hosting us here this morning. They will introduce themselves, but one of the things that I have to tell you about them is, whenever we contacted them, they were extremely welcoming and hospitable and went out of their way to welcome visitors. This area is one of the most international areas I have ever seen on Earth. I'm not exaggerating, one of the most international areas, which extends solidarity across the borders in the world. To cut short what I'm saying, Peadar, Jim, thank you so much for giving your precious time. We started this visit on Wednesday from Dublin with the Book of Kells, which presented the ancient and the medieval common Christian heritage of this island. And then there were sessions that reflected on the Irish reality, politically and religiously. The second site was Trinity College, the imperial project, if you want to say it that way, which has transformed itself immensely today. The third one was the GPO, the republican heritage and the fourth one was the Chester Beatty Library, which is modern Ireland. Yesterday, they were with Jim from the unionist side, as you know, and with Corrymeela,

which is a centre for peace and reconciliation. Today, they are here with you to represent the republican ideas in Ireland in a very inclusive way, seeking equality of all citizens of this island of Ireland. Thank you very much and that's my brief introduction.

Peadar Whelan: My name is Peadar Whelan and I have known Jude for a number of years now. I have worked very closely on different projects, which has been very useful because one of the things Jude mentioned was the international element, if you want, of republicanism. Both myself and Jim are republican former prisoners, and one of the important elements and aspects of republican political activity is how we reach out, across borders, to people who are involved in struggles across the world. People we would identify with and understand their struggles, particularly in an anti-colonial context. I also worked with an organisation called Coiste Na nlarchimi. It's an organisation, which deals with republican ex-prisoners. So both myself and Jim are former republican prisoners. In fact, I first met Jim in 1977 in the Crumlin Road Gaol. Jim was one of the intellectuals of the republican prisoner society at the time. So his shining, guiding light was something that young people like me would have followed through the years. I know he's laughing with embarrassment, but it is actually true. So, I spent 16 years in the H-Blocks in Long Kesh. I had been convicted of trying to kill an RUC man, or a policeman. When I was released from prison, I came to work here in Belfast with An Phoblacht, which is the Sinn Féin newspaper. I'm originally from Derry City and when I was growing up, my family would not have been particularly political and certainly not republican.

However, when the conflict erupted here over the issue of civil rights, in particular in the late 1960s, young people of my generation, became politically motivated by the oppression with which the unionist governments met the civil rights protests. The British army, when they came onto the streets, were for a lot of people peacekeepers and seen as a force for good. However, as the conflict intensified, it soon became clear that the conflict in Ireland from a British point of view was about colonial control. So it was about Britain maintaining political military oppression and control over their first colony, Ireland. Through the late 1960s and early 1970s, actions of the British army, including the killings of 14 civil rights protesters in Derry in 1972, would have been one of the things that motivated people like me to become involved in the IRA. So as far as I was concerned, becoming a member of the IRA, becoming active in military action against the British was about fighting back. The important thing about the imprisonment of republicans is that the Long Kesh prison became synonymous with the struggle,

particularly through the hunger strike of 1981. The Long Kesh prison was given the name 'the university of revolution'. Young people like me who went to prison and the military activists who came out of prison came out as political activists, who saw it as our job, and our responsibility, to build a political movement. It was from those efforts that you see this development, the Sinn Féin, the republican party that has led us to a position now, where we were strong enough politically to engage with the British, with our political enemies, and the development of the peace process, which led to the Good Friday Agreement. The Good Friday Agreement wasn't a solution, it was a platform to provide that solution, and, as yet, we haven't got there, but that's part of the struggle that we are still engaged in. So I will curtail my remarks now and allow Jim the opportunity to tell you his story and give you a sense of his experience. Thank you very much.

Jim Gibney: Well first of all, Peadar thank you very much for those kind words. I appreciate them. 1977 was a long time ago. We were teenagers or young men then. I suppose what brought Peadar and I to prison in terms of Ireland is a long historical conflict and it's essentially, as Peadar said, a colonial problem with our next door neighbour, Britain, who has had designs on Ireland in one form or another for almost 1,000 years. So, our imprisonment in 1977 was a product of that conflict lasting 1,000 years. Our forefathers and mothers, going back centuries, were involved in the exact same conflict as we were and still are. At the source of it is privilege and political power. It's essentially what the problem is, external influence on Irish affairs that led to the conflict that Peadar referred to. But the conflict itself is now part of the historical backdrop against which we talk about peace in Ireland. We are trying to unravel the complex history at a human level, which that long conflict bequeathed, if you like, to us. But essentially at its core, the issue is about, first of all, sharing political power on this island with people who have been part of the historical conflict on this island with us. They would be known, I'm sure you'll meet them, as people from a unionist, pro-British background. We represented the nationalist tradition on the island, which is the majority tradition within the Island. And we were attempting to unravel the unresolved legacy of that long, long, long conflict.

Wrapped up inside that, of course, are emotions, personal histories, personal hurt and conflict within families, within communities. So, there are many layers of difficulty at a personal and human level. And then, there's the political framework around those personal difficulties, but we have made a lot of political progress. Peadar referred to the peace agreement, that's the Good Friday Agreement as we call it, an institutional framework that addresses both the issues that

led to the conflict in the first place and a plan to get out of it. So we work inside that framework, and I can't emphasise enough how important the Good Friday Agreement is, nor can I emphasise enough the circumstances which brought that about allowed the IRA, which was the principle armed organisation, not just to call a ceasefire - which was very important in itself in 1994 - but also to end its armed struggle. The ending of the IRA of its armed struggle was probably the most important development in Ireland since the British arrived here almost a thousand years ago, because what it signalled was an end, once and for all, to armed resistance by republicans to Britain's involvement in Ireland. It showed that for that to happen, we had to have dramatically changed political circumstances, to allow the leadership of the IRA to make that decision. For people like Peadar and myself, we come from a tradition of armed resistance. In our lifetime, we never thought we would live to see the IRA make such an important decision. What it has allowed to happen is Peadar, for example, has a son, I hope he doesn't mind me mentioning him. Peadar and his wife are republican activists and his son is a republican activist, but the difference is his son will not have to do what his daddy did when he was Peadar's age as a teenager. That is a very important change in the lives of the community, like the one we come out of, who fought the British, who went to prison, who were part of an organisation that killed people and were among people who died themselves. So, you're in Ireland at a very important time, a very exciting time, a time of peace and change. And so maybe we'll leave it there and take some questions.

Peadar Whelan: Could I just say before we go into the questions, just to apologise. This is an ex-prisoner's facility and Eibhlin Glenholmes, who's a long-time republican activist and who is the director of this organisation was supposed to be here, but she was not able to make it. She sends her apologies and we apologise as well that we don't have the gender balance that we had hoped for.

Participant: Can you please remind us the reason why this centre was established in the first place and what purpose it serves today?

Peadar Whelan: During the armed conflict, Sinn Féin had a prisoner of war department and the people who worked there would have coordinated with the prisoners who weren't out. There was a lot of political communications between the prisoners and the movement outside, which would have been facilitated through the POW department. The POW department also was very central to publicising and organising support around issues that affected republican prisoners whilst they were in prison. This signing of the Good Friday Agreement and the release of the republican prisoners as a result of the Good Friday Agreement

the parties had seen the need to establish some organisations through Coiste Na nlarchimi, Tar Anall and other offices across the country and they were to deal with issues that would have still affected people in prison. One of the big political issues for republicans is that 99.99% of republicans that were imprisoned would never have seen the inside of a prison where it not for the political conflict. So, one of our arguments is that our imprisonment should be regarded and treated as a political imprisonment, our prison records should be cleared so that we no longer have problems applying for jobs, which can still be an issue. Travel is a big issue for republican prisoners in that there's a blanket ban on people going to the United States, which is being politically reinforced now by the Trump administration. Organisations like this at that political level are dealing with those types of issues. But this facility here was also an open-door facility for education. There would be training going on in here for young people. For example, they do courses to train people in the use of hydraulic equipment, so it obviously helps them to get jobs. There's a young woman friend of mine who's a hairdresser and every Monday, she does classes here with young women teaching them to be hairdressers. That's the range of projects that you would see in here, essentially, it's about being a focal point for republican ex-prisoners and their families. Because a lot of these things that you see here around the world, they were done by either the children of ex-republican prisoners or older women who would all be republican activists and come here every Wednesday. They call them the 50+ group and they are engaged in a lot of other activities. One of their projects was to make this banner to remember the women who took part in the 1916 Rising.

Participant: Regarding the release of criminals, has there been no agreement in Stormont to sort this out?

Peadar Whelan: Well, and again, I wouldn't use the word criminal. We were political prisoners of the British. But the release of the prisoners started out with the Good Friday Agreement. But as I say, the British refused to clear our record and clearly that's a political issue, but the British didn't want to go down that road because it would be acknowledging that we were prisoners of war and they said they never wanted to be doing that and still don't want to do that.

Participant: Thank you for the presentation. I would like to ask about why you got involved in this armed struggle activity. Basically, what you are saying is Britain colonised Ireland more than 1,000 years ago and that they forced you into an armed struggle because you want to be yourselves, you want to be Irish on this island. And in order to achieve this you and your people set up an organisa-

tion called the IRA to respond to the British army. So the point is that, in the light of your personal experiences and in light of the experiences of the IRA, do you think in order to achieve a political aim, when you look at the past now, did you feel that armed struggle was really the right way or that without armed struggle could you have achieved your goal in a peaceful, much more efficient way? And the question I would like to ask, from 1960 the IRA conducted, or implemented a very active armed struggle and then you reached the level of the Good Friday Agreement. But your final aim has not been achieved and at the end, if we reach an agreement such as this, why did we do all this armed struggle for so many years? During the peace process, what was the internal discussion within the IRA and republican circles? Thank you very much.

Jim Gibney: Okay, so the question then about under which circumstances is it acceptable to engage in armed struggle? Now it's very important when trying to answer the question, you have to understand the circumstances and the nature of the society that Peadar and I grew up in, because armed struggle is always used as a last resort, not as a first option, a last resort. So, the circumstances have to be that there is no other alternative to bring about basic change or greater change. The peaceful and political means had been closed down by the state. The armed presence of the state in people's lives dictates the methods that are used. The armed presence of this state in our lives left us with no other option other than to use armed struggle. It would have been preferable had the British government peacefully reacted to a peaceful organisation called the civil rights movement in the mid '60s. The demands of the civil rights movement, had they been met peacefully, it's arguable that the IRA would not have been involved in the conflict. The IRA were our response to the injustices around these communities and wider society. The circumstances that give rise to the use of armed struggle must be themselves scrutinized to ensure that if armed struggle arises, then the issues that give rise to that arm struggle have to be addressed by the state because armed struggles always arise out of injustice. The duration of that struggle, it's length of time, the nature of it, depends very much on how the state responds to it, and the circumstances that give rise to it. All struggles, armed or peaceful, have a political solution at their heart. Therefore, it's very important, whatever the circumstances are in a given society that the issues that could lead to an armed struggle beginning or being used, are addressed and dealt with. All conflicts, armed or peaceful, come to a negotiated end, all of them. That's the lesson of history. They all come to an end. Therefore, in the course of the negotiations, as was the case here, you attempt to achieve your ob-

jectives to the best of your ability. And that's what Sinn Féin did and out of that came, the Good Friday Agreement. The Good Friday Agreement is not a United Ireland nor an independent Ireland, but what it is, is a plan that allows us, on the basis of equality and respect by others, to peacefully work for change and people's lives and for the independence and reunification of Ireland. So, I think Peadar and I would agree, our experience in being part of an armed movement is a very difficult experience at a personal level, there's no doubt about that. Wars are terrible, not only while you're living through them, but dealing with the consequences when it's over. Particularly for the families of the people who died in the conflict, combatants or non-combatants, particularly for the people who experienced the worst excesses of the conflict, the former political prisoner community particularly. And then the consequences for wider society in terms of trauma and post-traumatic conflict. So, if armed struggle can be avoided, it should be avoided. That's my experience. But there are circumstances in which the use of armed struggle in and of itself is a necessity.

Participant: I was very influenced and affected by your struggle, your story. I see this as an act of legitimate self-defence and I'm curious about whether the Irish public was harmed or not by the legitimate violence and whether you took any precautions to prevent that from happening?

Participant: Thank you very much for both of your presentations, it was very valuable. This is my first time in Ireland. I just wanted to ask a few quick questions. First of all, we hear of the existence of the peace walls, though I haven't seen them yet. Do you think they are still justifiable? Are they still needed? And what are the trajectories for future? The second point I wanted to ask was what are the plans for after Brexit? What kinds of political options will you have or what would happen ideally?

Participant: Just to further comment on one of the previous questions, do you think that the armed struggle remained proportional? Do you think that at times the limits of proportionality were exceeded and that things went, sometimes, out of control?

Peadar Whelan: Well, the IRA would have been very conscious when carrying out operations when civilians were endangered. However, clearly there were operations that, for different reasons, went badly wrong and civilians lost their lives. And I don't want to sound flippant in respect of this, but the sad thing about war and armed struggle is that often, uninvolved or innocent people lose their lives and we regret it. The IRA had always accepted responsibility when

operations that went wrong killed civilians. I joined the republican movement in 1972. In my experience, of all the republicans and IRA volunteers in particular who I have known, whether on active service before I'd been to prison, or in prison, or those I met through my political work on release from prison, were largely honourable people who identified very clearly that the British were the enemy and therefore when they were carrying out actions around operations against the British, they were very conscious of the effect of that on the civilian population. But as I said, sadly and unfortunately, that always wasn't the case. And there are quite a number of incidents and operations where not only were one or two civilians killed, but there were multiple casualties caused by the IRA, and as I say, the IRA has always accepted its responsibility and expressed regret for those operations. But certainly there was no sense of the armed struggle being reckless to the point where civilians weren't cared about and I think that's important because at the heart of this question again, I think to be quite frank, is the issue of whether or not armed struggle is legitimate and, given the political conditions that we were dealing with, Ireland was partitioned by the British and their interests in the early 1920s. When the northern state was built upon repression, then it was those political conditions and that repression that gave rise to the armed struggle. From that point of view, as a former IRA volunteer, former republican prisoner, armed struggle was legitimate. It was the action we took because, as Jim said, it was an action of last resort. When we engaged in armed struggle, we believed we were quite legitimate and that our objective was ending 800 years of repression.

In respect to the so-called peace walls, Jude has actually asked me to bring you to one after you're finished at Clonard, so I can talk a wee bit more about the walls when we go round after you visit to Clonard. I think Jim may be me more qualified to answer the question on Brexit given his more central role in the party, but as an Irish republican, seeing if it leads to the breakup of what's called the United Kingdom, I would be quite happy. There's a momentum around Brexit in respect to Ireland where a lot of people are jumping at the chaos and the mess of the British parliament at the minute. And so, the issue of a border poll or a referendum on Irish unity may be put to the people, and that's part of the Good Friday Agreement by the way. So if that border poll is called, I would hope, as a republican, that the momentum as well as a lot of unionists who believe their position is better served in a united Ireland and Europe rather than being in Britain and out of Europe so we could get, ironically, a united Ireland through that, which opens up a whole other debate and conversation. I would like to see that

accelerated and moved on, but as I say, my instinct is, as a republican and given my view of Britain and with Britain's record across the world is, if Brexit leads to the breakup of the United Kingdom, Scottish independence, Welsh independence, I'd be happy to see it.

Jim Gibney: I think just to make this point about proportionality, I think it's an important point that you made. It's because you see, the IRA ceasefire of 1994 was the third serious attempt made to bring the conflict to an end. The IRA's first ceasefire was in 1972, it had another ceasefire in 1975 and throughout all of those years, there were private channels to the British government from IRA related circles. There's always been a line of communication between the leadership of the IRA and people close to the British government. So, republicans have always been interested in a peaceful negotiated settlement, so armed conflict, as I said earlier, was always a last resort. I think there's nobody who regrets more the loss of civilian life, the loss of any life, because we have personal experiences of it ourselves. We know the burden that comes with it, the personal and the emotional tragedy of it. The IRA did do its best while it was involved in armed struggle, but wars are terrible. There's no other way to describe it. Terrible. And the civilian and non-involved population invariably are hurt in all conflicts. There's no justification for it and Peadar made the point, the IRA apologised when it happened at the time when civilian lives were lost. I think the overall conduct of the armed struggle by the IRA was proportionate to the level of oppression that the communities out of which the IRA came and were experiencing. This doesn't make it easy for the people who were lost in our conflict. But the fact of the matter is that when societies are treated with disrespect and people are treated with disrespect, it leads somewhere where there will be an outlet of anger. There'll be resistance of some sort or another because human beings don't sit comfortably with being oppressed or disrespected or denied their rights, they don't. They will organise, they will oppose, they will resist and normally it's peaceful in the first instance. It is only whenever there are peaceful protests and attempts to change society peacefully are rejected that this option, which is our story, then comes into play.

In relation to Brexit, I think Brexit probably is the most recent example of how decisions made in Britain have an undemocratic impact on our country and the people of our country. We didn't vote for Brexit. In fact, the people of this part of the Island voted to remain. That vote was a democratically expressed will of the people, but this part of the island is ignored by the British government in the same way that the vote in Scotland by the people of Scotland is ignored by the

British government. So, there's an issue of the abuse of democracy. And I think that no one is quite sure what the implications of Brexit are in its entirety, but at that very basic level of democracy in action, you get people here who voted to remain and oppose Brexit, you get people in Britain who voted for it and it's that vote that dictates our lives, not the vote that we voted for, which was to remain. So, this is a very good recent example of the undemocratic involvement by Britain in Ireland because the people of Ireland now, north and south, are facing a very uncertain economic future in relation to what may happen whenever Brexit finally is implemented. And by the way, as far as we're concerned, if the people of England voted to leave, that's a matter for them. That vote has to be respected. However, it's respected, it's the democratic will of the people of England. It has to be respected. The vote in Scotland has to be respected. You can't be a selective democrat. You're either a democrat or a tyrant, you can't be either or. We are fearful about the economic consequences that Brexit could bring. We're fearful that armed actions could arise if there were any sort of economic border on this island dealing with checkpoints or dealing with checking goods or whatever the case may be. So this is a very worrying period for republicans. We will be doing our level best to find peaceful solutions to this latest undemocratic intervention in Irish affairs.

Participant: I want to follow up on a previous question. Yesterday, we talked to the other side representing unionism and it seems the Protestants think the peace walls should remain. Do you think there should be walls? Should the peace walls remain standing as they are now?

Peadar Whelan: Well, a number of years ago when the Executive, or the government as it was called, was up and running, they had a project, or a programme of work which was working together in building a united community, and they projected that the wall or walls should come down by something like 2023. Personally speaking, I think that was very aspirational because the reality of Brexit, for example, has demonstrated that all politics in the north are largely defined by partition and by what's noted as a constitutional question. So, if you look across society, you can see the way in which both the unionists and the nationalists have their own political outlook and the wall has come to represent those divisions. But, as I say, the wider political issues around Brexit have reinforced the idea of unionists wanting to be part of Britain and nationalists wanting the end of it. Brexit started to really force this to the surface in a way that had kind of diminished over the years that the Executive was functioning and was up and running. So my own personal opinion is that the walls can't really come down

until we have a political structure and a country that allows for it and, as a republican, I firmly believe that that won't happen until partition ends because we shouldn't lose sight of the fact that we have two states in Ireland because Britain partitioned the country. That's at the heart of the division. We can't establish a national democracy until this partition ends and it won't be until that happens that I think that unionists will realise that their future is better served in a country built on equality, built on justice, built on fair play and ending the discrimination against any section of our community. The Proclamation of 1916 that was read at the GPO at the time of the Rising talked about cherishing all the children of the nation equally. At the time it was written, it was probably addressing unionists more than anybody else and in today's Ireland, we need not only to address the question of unionism, we also need to address the issues of women's rights, we need to address the issues of gay, bisexual people. We also need to be looking at the scandalous treatment of people who have come into this country from, whether it's the Middle East, whether it's Syria or whether it's Africa because the kind of political outlook in both is very right wing. It's very conservative and we need to address all those issues. I think the wall, specific to the north, is symbolic in a lot of respects of all those other divisions.

Jim Gibney: I also think it's important when Peadar brings you to the wall, that you look at how close the communities are to the wall on both sides of it. It's very important, whatever political views that Peadar or I might have about whether this wall should be up for down, the people who live close to the wall, who feel secure with the wall, because before it, they experienced fear and attacks and in some cases their homes were burnt, they were killed. So, people have to have the confidence that live within the proximity of the walls because they should make their minds up about whether to live with the walls up or with the walls down. I think as we change society, it will make that decision easier, but in my opinion, they are the people who decide about the future of the wall because they live there and it's their lives that have been affected both with the wall and before the wall.

Dr Jude Lal Fernando: One thing that I observed was that there was a process that helped to build confidence, which facilitated the end of the armed struggle and the transformation of the relationship. For me, Jim, Peadar, that process I think for our Turkish colleagues is important, especially the role people like Father Alec Reid played in building confidence. For example, I remember in one of his interviews, he told me that he personally wrote the letter of recommendation for Gerry Adams to get the visa for him to go to the US, because allowing him to

enter the US was the measure of building confidence that checked whether the political leaders were genuine in this process or not. So, it's one thing to debate about the armed struggle, whether it is ethical or unethical. It is another thing to talk about a process that can help the transformation and how that process can be mediated by civil society groups, churches, NGOs, international bodies like DPI and all those who are based here and at universities. Could you kindly throw light on the role of the religious actors to some extent very briefly. I know the time is very short.

Kerim Yildiz: You mentioned that there have been channels of communication between the Irish and British throughout Troubles. My question is when times are very difficult in a country, when conflict is ongoing, when conflict is intensifying, when there is a polarisation within the community and the hopes for peace are diminished by people who say it's never going to happen, when you look at your experiences, what would you say would be the best course of action for people during times when the conflict is particularly difficult and challenging?

Jim Gibney: Jude asked the question about process and you are asking a question about channels of communication and basically these are the same issue. In our circumstances, Ireland, by and large, is a Christian country with two different faith beliefs, if you like, Protestant and Catholic. Therefore, the role of religion as an institution, a faith institution in people's lives, even though society is changing, it's still very important. And historically that has been the case. But as institutions, the churches themselves weren't helpful. They are not helpful as institutions now, nor in dealing with injustice before the conflict broke out and then dealing with the consequences of the conflict. There was a tendency, or more than a tendency, for the institutional churches, Catholic and Protestant, to blame Peadar and me for the conflict because we were, with others, activists. So instead of addressing the issues that lay at the heart of the conflict, because they were very influential, very powerful individuals and institutions, they chose not to. They supported the status quo, but there were a number of honourable individuals both from within the Catholic Church and within numerous Protestant churches. There are a number of denominations inside the Protestant churches themselves and inside those different denominations, there were individuals who were in contact with the IRA or Sinn Féin or both. Particularly, Father Alec Reid was probably the best publicly known Catholic priest, but there were others and a very important priest to this constituency of West Belfast, Father Des Wilson was himself, a huge figure inside the church arguing for dialogue. So, individuals within both the Protestant and Catholic churches helped, there's no doubt about

it. They were central to the peace process that came out of the IRA's talks in '94. The churches on the Protestants' side, I think were also individuals that were very important in helping to shape the attitude of the IRA to the peace process in the late '80s and early '90s. There's no doubt that individuals inside church organisations were crucial to the changes that have taken place. But the process that Jude is talking about, and this is very important, you can't have enough contact with - the coin of phrase - the 'other side'. It is absolutely crucial that dialogue, public if possible but definitely private, goes on. Private and public dialogue are very, very important. It's also very important that where injustice is taking place, the people speak out against it. It's also important that the issues that create conflict are also challenged – the issues of discrimination, inequality, poverty, all of these different issues need to be addressed. If you have the maximum amount of private or public engagement, then the difficult situations that arise can very easily be resolved before they get to a critical or crisis point. So, I can't emphasize enough the need for those sorts of low-level engagements, and by the way, there should be low level engagements, middle level engagements, high level engagements. All of these different layers of engagement need to take place at all stages and the circumstances of your society as it's dealing with whatever the problems are that history has handed to you and your generation. We are passing on to you our experience. We were helped to bring about the 1994 ceasefire by the ANC because the ANC had the experience in South Africa, and they passed that on to us to help us arrive at 1994 and how to handle the difficulties thereafter. In some ways, and I'm not dealing with this lightly, but in some ways it's arguable that getting a ceasefire is the easier part of the peace process. It's what happens thereafter. That's where the big challenges are raised. But dialogue, contact, understanding and speaking out are all essential ingredients to build confidence that change can happen. The other thing that's very important, and I'll finish on this point, you have to see change. So let me just say this to you, when the IRA called its ceasefire in 1994, it broke down two years later. Why? Because there was no visible change in society after the IRA ceasefire. The British government at the time ignored appeals to change society, to ensure that the IRA ceasefire didn't break down, but it ignored those. What happens when the British prime minister, Tony Blair, the Labour government prime minister comes in, he immediately responds and brings in changes. Then negotiations begin, the political prisoners were released, a new police service is established. Societal changes take place and then people say, "Yes, it's working. The ceasefire is working." And then other things happen, which lift people's morale and confidence.

Participant: Excuse me, I don't want to take your time, but I really just wanted to make something clear for myself. You gave a great struggle for civil rights, but today, for example, after a fragile agreement, is there any change or has there been any progress in civil rights? And what were your expectations and offers regarding civil rights in the negotiations? In these days, what level would you say you are on?

Jim Gibney: In terms of change, the society that we live in today is so different from the society that we grew up in. The visible injustices of the armed presence on the streets by the state are gone. They're gone. There are no armed militias, state armed militias, they're gone. The political prisoners are all home. There is progress that's been made on the economic front as well. There's been progress made on the cultural front in terms of respecting peoples' language and cultural identity. There are aspects of all of this but there's more work to be done obviously. In real terms however, there is a significant shift in so many different ways in this society. The Good Friday Agreement is the framework wherein all of these changes have taken place. Now, there is no government here at the moment because not enough changes have taken place. So the government had to be brought down for different reasons, including corruption. But the important thing is, in the totality of our lives, significant change has happened and there is more to come. There's more come.

Dr Jude Lal Fernando: Thank you very much, Jim. Thank you very much, Peadar. I am sorry we couldn't take care of that second question.

Jim Gibney: Could I just say on behalf of Peadar and myself and the party of Sinn Féin, I'd just like to thank you for coming to Belfast and listening to our experiences of conflict. And I hope that while you're here, you will be able to bring back from here what people are talking to you about and be able to use them in your own conflict to bring about peaceful change. Thank you very much.

LIST OF PARTICIPANTS AND STAFF

Participant List

Prof. Dr. Ahmet Yıldız, Academic, Legislative Expert in the Committee on Human Rights Inquiry of the Grand National Assembly of Turkey & Expert on Kurdish Islamic movements

Ayşe Acar, Columnist at Jewish Weekly Salom & Executive Member of Baba Mansur Ocağı (Alawite organisation in Turkey)

Prof. Dr. Bilal Sambur, Professor of Theology & Deputy Director of the Institute of Social Sciences, Yıldırım Beyazıt University

Kezban Hatemi, Representative of non-Muslim communities in Turkey

Prof. Dr. Fazil Hüsnü Erdem, Professor of Constitutional Law at Dicle University

Ferda Balancar, Theologist & Editor in Chief of Armenian weekly Agos Newspaper

Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, Professor of Law at İstanbul Ticaret University & Expert on Shia Islam

Necdet Subaşı, Theologist, Advisor to the Minister of Education & former Advisor to the Directorate of Religious Affairs

Revd Arch Dr Nikodemos Anagnostopoulos, Orthodox priest of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople

Sema Kılıçer, Political Officer, Delegation of the European Union to Turkey

Yıldız Ramazanoğlu, Columnist at Daily Karar & Advocate for Islamic Feminism

Staff List

Kerim Yildiz, CEO

Esra Elmas, Head of Turkey Programme

Ulpjana Ruka, Programme Officer

Craig Mishler, Intern

European Union
Norwegian Ministry of Foreign Affairs
Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands
Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

Bu proje Avrupa Birliği, Norveç MFA, Hollanda MFA ve İrlanda Yardımları ile ortaklaşa finanse edilmektedir.

Dini Liderlerin Barış ve Uzlaşmadaki Rolü Karşılaştırmalı Çalışma Ziyareti - DPI

3-8 Eylül 2019
Dublin ve Belfast

DPI Democratic Progress Institute

Yayınlayan

Demokratik Gelişim Enstitüsü

11 Guilford Street

London WC1N 1DH

www.democraticprogress.org

info@democraticprogress.org

+ 44 (0) 20 7405 3835

İlk Baskı, 2019

ISBN – 978-1-911205-44-9

Demokratik Gelişim Enstitüsü

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve galler'de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin yada önceden izin alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncıdan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Listesi 170

Foreword 172

Rapor Özeti 174

Birinci Oturum: İrlanda Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı'na Bağlı Çatışma Çözümü Birimi'nden Hoş Geldiniz Konuşması ve Giriş 178

İkinci Oturum: Dini Liderlerin Barış ve Uzlaşmada Oynadığı Rol 188

Üçüncü Oturum: Dini Çeşitlilik ve Dinlerarası Uyum 206

Dördüncü Oturum: Kuzey İrlanda Barış Süreci Müzakerelerine Genel Bakış 228

Beşinci Oturum: Kuzey İrlanda Barış Sürecine Giriş ve Diğer Barış Süreçleriyle Karşılaştırılması 242

Altıncı Oturum: Eski Birlikçi Tutuklu Jim Wilson ile Buluşma 256

Yedinci Oturum: Corrymeela ile Tanışma 268

Sekizinci Oturum: Kuzey İrlanda Barış ve Uzlaşma Sürecinde Dini Liderlerin Rolü 280

Dokuzuncu Oturum: Cumhuriyetçi Eski Tutuklularla Buluşma 298

Katılımcı ve Çalışanlar Listesi 310

KISALTMALAR LİSTESİ

AB Avrupa Birliği

ABD Amerika Birleşik Devletleri

ANC Afrika Ulusal Kongresi (African National Congress)

BBC Britanya Yayın Kuruluşu (British Broadcasting Corporation)

BM Birleşmiş Milletler

BMGK Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

ÇBÇ Çatışma Çözümü Birimi

DPI Demokratik Gelişim Enstitüsü (Democratic Progress Institute)

DUP Demokratik Birlikçi Parti (Democratic Unionist Party)

ETA	Bask Yurdu ve Özgürlük (Euskadi Ta Askatasuna)
GBG	Gençlik, Barış ve Güvenlik
IRA	İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army)
IŞİD	Irak Şam İslam Devleti (Islamic State of Iraq and Syria)
KBG	Kadınlar, Barış ve Güvenlik
LGBT	Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans (Lesbian Gay Bisexual Transgender)
UEP	Ulusal Eylem Planı
YMCA	Genç Hristiyan Erkekler Birliği (Young Person's Christian Association)

ÖNSÖZ

Elinizdeki bu rapor, DPI'ın Trinity College Dublin Din Okulu işbirliğiyle İrlanda Cumhuriyeti'ne ve Kuzey İrlanda'ya 3 - 8 Ekim 2019 tarihlerinde düzenlediği "Dini Liderlerin Barış ve Uzlaşmadaki Rolü" başlıklı karşılaştırmalı çalışma ziyaretinin kayıtlarını içermektedir. Bu etkinlikte ilk kez dini liderlerin barış ve uzlaşmadaki rolü ele alınmıştır.

Karşılaştırmalı çalışma ziyareti kapsamında farklı arka plandan gelen bir grup katılımcı – akademisyenler, ilahiyatçılar, gazeteciler ve kamu çalışanları – Dublin'i ve Belfast'ı ziyaret etti. Tartışmaların odağında dini liderlerin Kuzey İrlanda'daki çatışmanın çeşitli aşamalarındaki rolü, bilhassa şiddetin ve güvensizliğin tırmandığı zamanlarda farklı tarafları bir araya getirerek onları diyaloğa sokma çabaları vardı.

Katılımcılar, Kuzey İrlanda barış sürecinde rol almış dini liderlerin tecrübelerini bizzat kendilerinden dinlediler, geçmişte ve günümüzde Kuzey İrlanda'da yaşanan zorlukları öğrendiler. Grup aynı zamanda akademisyenler, cemaat liderleri, siyasi liderler ve eski birlikçi ve cumhuriyetçi siyasi tutuklularla bir araya geldi; bu kişileri dinleyerek Kuzey İrlanda barış sürecine dair daha kapsamlı bir bakış açısı edindiler.

Etkinlik kapsamında Türkiye'den farklı arka planlara sahip bir grup bir araya gelerek çeşitli tartışmalar yaptı; bu sayede kendi grupları ve cemaatleri içerisinde diyaloğu geliştirmelerine de destek sağlandı. Raporun sadece dini liderlerin barış ve uzlaşma sürecinde oynadığı rolle ilgilenen kurumların ve bireylerin değil, Türkiye'deki çözüm süreciyle ilgilenen siyaset yapıcıların ve aktörlerin de ilgisini çekeceğine inanıyoruz.

Bu karşılaştırmalı çalışma ziyareti, AB'nin yanı sıra İrlanda, Hollanda ve Norveç hükümetleri tarafından desteklenen *"Zor Zamanlarda Türkiye'de Kapsayıcı Diyaloğu Desteklemek"* projesi kapsamında planlanan bir dizi faaliyet arasında yer almaktadır. Karşılaştırmalı çalışma ziyaretimize verdikleri destek ve yaptıkları katkılardan dolayı Trinity College Dublin'e bir kez daha en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Tecrübelerini ve uzmanlıklarını bizimle paylaşan konuşmacılarımıza ve katılımcılarımıza, etkinliği düzenleyen DPI Londra ve Türkiye ekiplerine, raporun hazırlanmasına yardımcı olan DPI stajyeri Craig Mishler'e teşekkür ederiz.

Kerim Yıldız
İcra Kurulu Başkanı
Demokratik Gelişim Enstitüsü

RAPOR ÖZETİ

3 – 8 Eylül 2019 tarihleri arasında DPI, İrlanda'daki Trinity College Dublin'in Din Okulu ile işbirliği içinde bir karşılaştırmalı çalışma ziyareti gerçekleştirdi. Bu etkinlikte ilk kez dini liderlerin barış ve uzlaşmadaki görevi ele alındı. Ziyarette bir dizi farklı arka plandan – Alevi, Müslüman, Ortodoks Hristiyan – dini figür bir araya geldi; bunların yanı sıra akademisyenler, ilahiyatçılar, gazeteciler ve kamu çalışanları da katılım göstererek Kuzey İrlanda tecrübesini dinlediler ve dini liderlerin barış ve uzlaşma bağlamındaki rolüne dair bilgi edindiler. Etkinliğin odağında, bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalar ve faaliyetler için bir temel hazırlamak vardı. Ziyaret kapsamında katılımcılar ilk iki gün Dublin'de bulunduktan sonra üç gün boyunca Belfast'ı ziyaret ettiler.

Ziyaret esnasında katılımcılar, Kuzey İrlanda barış ve uzlaşma sürecinde doğrudan görev almış, hâlen de almaya devam eden dini liderler ve figürlerle doğrudan temasa geçtiler. Bu etkinlikler sayesinde katılımcılar dini liderlerin ve kurumların, çatışmanın farklı aşamalarında barış ve uzlaşmayı teşvik etmeye dair başarılarına ve başarısızlıklarına dair bilgi edindiler. Bu tecrübeler ışığında katılımcılar, Kuzey İrlanda'da karşılaşılan güçlüklere ve çıkarılan derslere dair değerli görüşler edindiler.

Etkinliğin ilk günü, Profesör Fainche Ryan'ın açılış konuşması ve Kells Kitabı turuna liderlik yapması ile başladı; bu sayede, dokuzuncu yüzyılda İrlanda'da hakim olan dini pratiklere dair bilgiler paylaşıldı. Katılımcılar meşhur resimli el-yazmasını görme ve Trinity College'daki Old Library'yi (Eski Kütüphane) gezme fırsatını buldular.

Sabah oturumunda İrlanda Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı ziyaret edildi. Çatışma Çözümü Birimi yöneticisi Áine Hearns grubu ağırladı ve Türkiyeli heyete birimin çalışmalarını tanıttı. Sunum sayesinde katılımcılar İrlanda'nın üçüncü Ulusal Eylem Planı'na, bunun yanı sıra BMGK 1325 ve BMGK 2250'ye yönelik çalışmalarına dair bilgi edindiler. Sunumu takiben barış süreçlerinde dini liderlerin rolüne ve hâlihazırda İrlanda'da bulunan sığınmacılar meselesine dair verimli bir tartışma yapıldı.

Trinity College Dublin Ekümenik Profesörü Linda Hogan öğleden sonraki oturumuna başkanlık yaptı. Bu oturumda ziyaretin temel temasına odaklanıldı: Kuzey

İrlanda'da dini liderlerin barış inşası ve uzlaşmadaki rolü. Konuşmacılar arasında İrlanda Cumhurbaşkanı'nın Danıştay üyesi Rahip Dr. Johnston McMaster, Anglikan Clogher Piskoposu Dr. John McDowell, eski Redemptorist idarecisi Peder Michael Kelleher ve Trinity College Dublin Din Okulu Dini Çalışmalar Kürsüsü başkanı Profesör Andrew Pierce yer alıyordu. Kuzey İrlanda'daki süreci tanıtmanın yanı sıra konuşmacılar, çeşitli dini liderlerin barış inşası ve uzlaşma sürecine katkılarına değindiler. Çoğu konuşmacı, kurumlardan ziyade dindar bireylerin Kuzey İrlanda'da önemli bir rol oynadığının altını çizdi. Katılımcılar, ruhani görevlerinden dolayı dini liderlerin müzakerelerde üçüncü taraf olarak rol alabileceğini, muhalif taraflar arasında iletişim sekteye uğradığında güven inşasına destek olabileceğini belirtti.

Oturumun ikinci kısmında Budizm, Hristiyanlık, Hinduizm, İslam ve Musevilik gibi farklı dinlerin temsilcileri bir araya geldi ve İrlanda'daki dini cemaatlerin liderleri olarak tecrübelerini tartıştılar. Katılımcılar oturum esnasında anlamlı tartışmalar yürüterek dini liderlerin nasıl diyalogları kolaylaştırdığını, barış ve uzlaşmayı hedeflediğini aktardılar. Bu oturumda, günümüz İrlanda'sında hayatta olan ve barışçıl bir biçimde bir araya gelebilen dini inanışlar sergilenmiş oldu.

Katılımcılar Dublin'deki çeşitli tarihi mekanları gezdiler: Trinity College Dublin, Merkez Postane ve Chester Beatty Kütüphanesi. Bu sayede katılımcılar İrlanda'da dinin nasıl geliştiğini, İrlanda Cumhuriyetçiliğinin tarihini öğrenme ve İrlanda'daki çeşitli cemaatlerin dini kitaplarını sergileyen koleksiyonları görme fırsatını buldular.

Katılımcılar Dundalk'ta eski Dışişleri Bakanı Dermot Ahern ile bir araya geldiler; Ahern dini figürlerin müzakereler esnasındaki rolüne dair bir sunum yaptı. Ahern, dini liderlerin birkaç başarısızlığa uğramış anlaşmada barış görüşmelerine nasıl aracılık ettiğini, bunun yanı sıra silahları bırakma ve silahsızlanma sürecindeki rollerini ele aldı. Toplantı esnasında AB'nin Kuzey İrlanda'daki rolüne de değinildi. Toplantıda AB'nin çatışmayı ulusallaştırmaktaki işlevi aktarıldı – öncesinde İngiltere'nin iç problem olarak görülen çatışma böyle bir dönüşüme uğradı; dahası, AB'nin sınırı kaldırma ve sivilleştirme çabalarındaki büyük rolüne değinildi. Katılımcılar Brexit'e dair güncel durumu ele alarak bunun Birleşik İrlanda'ya yönelik desteği arttırıp arttırmayacağını tartıştılar.

Belfast'a geçen grup, Trinity College Belfast'ta İrlanda Ekümenik Okulu tarafından ağırlandı ve Kuzey İrlanda çatışması, Hayırlı Cuma Anlaşması ve anlaşmanın

uygulanmasında hâlihazırda yaşanan zorluklara dair bir sunum dinlediler. Kuzey İrlanda'daki başlıca sorunlardan birinin uzlaşmaya yönelik olduğu belirtildi.

Sonrasında katılımcılar, Kuzey İrlanda'nın en eski barış ve uzlaşma kuruluşu olan Corrymeela'nın lideri Peder Alex Wimberly tarafından ağırlandılar. Bu oturumda katılımcılar Corrymeela'nın tarihini dinlediler ve hem Kuzey İrlanda'dan hem dünyanın dört bir yanından farklı dini inançlara sahip insanların nasıl bir kuruluş çatısı altında bir araya gelebileceklerini öğrendiler. İlahiyatçı ve Program Yöneticisi Peder Glenn Jordan gruba Corrymeela'da devam eden programlara dair bir sunum yaptı; bu programlar arasında, Brexit'e dair farklı görüşlere sahip Hristiyan cemaatleri için kutsal metinler üzerinden bir araya gelip tartışmalar yürütmek var. Oturumun ikinci yarısını eski Limerick ve Killaloe Piskoposu Trevor Williams yönetti; Williams Kuzey İrlanda'da uzun yıllardır uzlaşma üzerine çalışıyor. Corrymeela'nın eski yöneticisi olan Piskopos Williams, Protestan ve Katolik kız öğrencilerin bir araya geldiği bir programdan bahsetti. Katılımcılar insanların acılarını düşmanlarıyla paylaşmasının ve bu acı hikayesini karşı taraftan da dinlemenin önemli olduğunu dinlediler.

Ulster Üniversitesi Presbiteryen Papazı Cheryl Meban, dini bir kişilik olarak tecrübelerini aktardı ve kadınların dini kurumlar tarafından sıklıkla marjinalize edildiğini anlattı. Eski Ardoyne Kutsal Haç Kilisesi rahibi Peder Gary Donegan, Belfast'ta şiddetten en kötü etkilenen mahallelerden birinde yaşadığı tecrübelere dair kişisel hikâyesini anlattı. Konuşmacılar, dini liderlerin ihtiyaç duyan cemaatlere ve topluluklara destek vermesinin çok önemli olduğunu vurguladı.

Katılımcılar hem birlikçi hem de cumhuriyetçi taraftan eski siyasi tutukluların hikâyelerini dinlediler. Çatışmadaki kişisel rollerinden bahseden konuşmacılar, çatışmanın topluluklara yaptığı etkiden bahsettiler. Bunun ardından barış duvarları ziyaret edildi, bu duvarlar, Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan sonra bile iki taraf arasındaki ayrımların tamamen ortadan kalkmadığını gösteriyordu.

Grup Belfast'ta Clonard Manastırı'nı ziyaret etti ve Peder Alec Reid'in Gerry Adamsile John Hume'u bir araya getirdiği odayı görme fırsatını buldu. Katılımcılar Clonard Topluluğu üyelerinden Peder Gerry Reynolds'ın iki taraftaki paramiliterlerle diyaloğu teşvik etmekte oynadığı rolü öğrendiler.

Ziyaret, katılımcılara Kuzey İrlanda barış sürecini birinci elden öğrenme, süreçteki önemli aktörlerle bir araya gelme ve günümüzde Kuzey İrlanda'da barış ve uzlaşmayı teşvik eden kişilerle tanışma fırsatını sundu. Katılımcılar, etkinliğe katılan AB Türkiye Delegasyonu temsilcisi Sema Kılıçer ile bir araya geldiler. Etkinlikte dini figürlerin Kuzey İrlanda'da oynadığı önemli role, bu figürlerin ta-

raflar arasında iletişim kurmaya yardımcı olduğuna değinildi. Bu, dini liderlerin barış ve uzlaşma süreçlerindeki rolüne odaklanan ilk DPI etkinliğiydi; gelecekte bu ziyaretteki tartışmaların ve temaların üzerine inşa edilecek faaliyetler gerçekleşecek.

BİRİNCİ OTURUM:
İRLANDA DIŞİŞLERİ VE TİCARET BAKANLIĞI'NA BAĞLI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ BİRİMİ'NDEN HOŞ GELDİNİZ KONUŞMASI VE GİRİŞ

Çatışma Çözümü Birimi'nin yöneticisi Áine Hearns ziyaretçi gruba sunum yaparken.

Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı Çatışma Çözümü Birimi'nin yöneticisi Sn. Áine Hearns, "céad míle fáilte" sözleriyle gruba "İrlanda'ya hoş geldiniz" demiş oldu. Hearns, grubun ziyaretlerine İrlanda'da turistlerin en çok ilgisini çeken unsurlardan biri olan Trinity College'deki Kells Kitabı'nı görerek başlamış olmalarından duyduğu mutluluğu ifade etti.

Sn. Hearns Çatışma Çözümü Birimi'ni (ÇÇB) kısaca tanıttı. ÇÇB 2008 yılında İrlanda'nın barış yapımı, barışın inşası, arabuluculuk, kolaylaştırıcılık, anlaşma desteği, çatışma sonrası geçiş dönemleri, uzlaşma, hukukun üstünlüğü, kâh Kuzey İrlanda barış sürecinden kâh dünyanın diğer yerlerindeki süreçlerden edinilen tecrübelerin ve derslerin herkesle paylaşılması gibi hususlarda faaliyet göstermesini desteklemek amacıyla kuruldu. Yakın zamanda İrlanda dış siyasetine dair kaleme alınan bir raporda, birimin faaliyetlerinin bir öncelik olarak görüldüğü belirtiliyor.

ÇÇB çatışma çözümünü üç bağlamda ele alıyor:

1) 'Küresel Ada', dış siyaset raporu

2) Daha İyi Bir Dünya', denizaşırı kalkınma desteği siyaseti raporu

3) İrlanda'nın 'Kadınlar, Barış ve Güvenlik' isimli üçüncü Ulusal Eylem Planı.

ÇÇB'nin odaklandığı önemli konu başlıkları şöyle:

>> **Kadınlar, Barış ve Güvenlik (KBG) Ajandası,** ÇÇB'nin çatışma engelleme ve çözümü çerçevesinin temel bir unsurudur.

>> **Gençlik, Barış ve Güvenlik (GBG) Ajandası.** Bu ajanda, gençlerin çatışmayı önlemede oynayabilecekleri kritik rolü tanımaktadır. Kâh yurtdışındaki Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı misyonları aracılığıyla, kâh çok taraflı sistem -Birleşmiş Milletler, AGİT, AB – sayesinde ÇÇB'nin Gençlik, Barış ve Güvenlik inisiyatifleriyle irtibatı ve faaliyetleri günden güne artmaktadır.

>> **Sivil Toplum Katılımı:** ÇÇB'nin sivil toplum, hükümet dışı kuruluşlar ve sürdürülebilir barış sağlayıp çatışmayı engelleyebilmek için sahada aktif olarak çalışan ortaklarla güçlü bağlantıları mevcuttur.

>> **Derslerin paylaşılması:** İrlanda'nın Sıkıntı Yılları esnasında çatışma üzerine edinilen tecrübe ve bilgiler, birimin çatışma çözümü, önlenmesi ve uzlaşmaya yaklaşımını şekillendirdi. Edinilen tecrübeleri paylaşmak İrlanda'nın dış siyasetinin temel unsurları arasında.

KADINLAR, BARIŞ VE GÜVENLİK AJANDASI:

Kadınlar, Barış ve Güvenlik Ajandası, 2020'de 20. Yılına girecek olan BMGK 1325'i (2000) temel alıyor. Son 19 yıl içerisinde Kadınlar, Barış ve Güvenlik Ajandası'na dokuz karar daha eklendi. Aralarında 22 tanesinin AB üyesi olduğu 80 BM üyesi devletin hâlihazırda ulusal eylem planları var. BMGK 1325'de her ülkenin kendi ulusal eylem planını tasarlaması öngörülüyordu.

İRLANDA'NIN ÜÇÜNCÜ ULUSAL EYLEM PLANI

İrlanda'nın 2019'da başlattığı üçüncü Ulusal Eylem Planı (UEP), 2024 yılına kadar yürürlükte kalacak. Bu Eylem Planı oluşturulurken, ikinci Eylem Planı'na dair istişari değerlendirmelerde bulunuldu. Eylem Planı, KBG ajandasına hükümetin tümünü kapsayan özel bir yaklaşım öngörmektedir. İçinde yer alan taahhütler ve eylemler hükümetteki bir dizi bakanlığı ve birimi kapsamaktadır: Adalet ve Eşitlik Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Topluluk ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı, Eğitim ve Beceriler Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri İdaresi, Savunma Kuvvetleri ve An Garda Síochána (İrlanda'nın polis hizmetleri). Planın tasarlanması sürecinde mevzubahis bakanlık ve birimlerin hepsiyle istişarelerde bulunuldu.

Üçüncü UEP, esas kararda belirtilmiş dört temel sütun üzerine bina edilmiştir: Katılım, Önleme, Koruma ve Teşvik Etme. Sadece kadınlar ve kızlar için değil, İrlanda'da yaşayan ve çatışmadan etkilenmiş bölgelerden olan erkeklere ve oğlan çocuklara yönelik olarak da tasarlanmıştır. Ayrımcı toplumsal cinsiyet kalıplarına meydan okumak ve bunların erkekleri ve oğlan çocuklarını nasıl etkilediğini görebilmek ajandayı desteklemek açısından önemlidir. Kadınlar, Barış ve Güvenlik meselesi erkeklerin, özellikle de genç erkeklerin sürece katılımı olmadan çözülemez. Özellikle çatışmadan etkilenmiş bölgelerden İrlanda'ya gelen mültecilerin ve göçmenlerin sayısı göz önünde bulundurularak planda çatışmadan etkilenen insanlara gereken hizmetlerin nasıl sunulacağına dair maddeler de yer almaktadır. Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı meselenin uluslararası boyutunu ele alırken alakalı diğer bakanlıklar ve birimler ülke içindeki konularla ilgilenmektedir. Örneğin, göç stratejisinden Adalet Bakanlığı sorumludur. Bu strateji bağlamında faaliyetleri ve eylemleri bulunan bakanlıklar Eğitim ve Beceriler Bakanlığı, Topluluk ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı ve Sağlık Hizmetleridir.

UEP dahilinde, planın kendisiyle birlikte gelen bir denetleme mekanizması mevcuttur; Gözetim Grubu adındaki bu grupta sivil toplum ve hükümetten temsilciler bulunmaktadır. Gözetim Grubu hem uluslararası hem ulusal düzeyde çalışır. UEP'de yer alan Denetleme Çerçevesi kapsamında ise, her sütun altında ilgili bakanlıkların ve birimlerin üstleneceği faaliyetler ve eylemler yer almaktadır (bunların arasında zaman çizelgeleri de mevcuttur). Uygulanabilirlik ve hesap verebilirliğin sağlanması için bu eylemler ve faaliyetler söz konusu bakanlıklar ve birimlerle işbirliği halinde tasarlanmıştır.

UEP dahilinde kadınların barış süreçlerine anlamlı katılımını – barışı korumak, barışın inşası, çatışmayı önlemek, çatışmanın kökenindeki sebepleri ele almak, kadın ve kızları çatışmayla gelen tehlikelerden korumak, toplumsal cinsiyete dair bakış açısını teşvik etmek, barış ve güvenlik alanında uzmanlık – sağlamlaştırmayı hedefleyen taahhütler mevcuttur. Çok taraflı diplomasinin merkezinde kadın ve toplumsal cinsiyet odaklı bakış açısı yer alacaktır. KBG faaliyetlerine yönelik bütçeyi önümüzdeki beş yıl boyunca arttırmaya yönelik bir taahhüt de mevcuttur.

UEP içinde yer alan önemli unsurlardan bir başkası ise edinilen derslerin paylaşılmasıdır. Kuzey İrlanda'daki ve sınır illerindeki kadınlar çatışmayı ve barış sürecini bizzat tecrübe etmiş olup paylaşabilecekleri çok önemli tecrübelere sahiptirler.

İRLANDA'NIN ÜÇÜNCÜ ULUSAL EYLEM PLANINI GELİŞTİRMEK:

UEP şu süreçler aracılığıyla oluşturuldu:

>> Gelişmeleri ve tecrübe edilen uygulama zorluklarını değerlendirebilmek için İrlanda'nın ikinci Ulusal Eylem Planına dair dönem ortası ve dönem sonu değerlendirmeleri yapıldı.

>> UEP'nin geliştirilmesi için KBG Ajandası tecrübesine sahip, kamu kurumlarından, sivil toplumdan ve akademiden temsilcilerin yer aldığı bir Çalışma Grubu kuruldu.

>> Yazılı başvuruların kabul edileceğine yönelik bir duyuru yapıldı.

>> Üç istişari çalıştay yapıldı:

- İlk çalıştay Cork'ta gerçekleşti ve UEP'nin ulusal boyutunu ele aldı. İrlanda'da yaşayan göçmen kadınlar için yapılan bu çalıştay, kadınların bir araya gelerek sorunlarını ele alabilmelerini sağladı.
- İkinci çalıştay da Cork'ta gerçekleştirildi ve yine ulusal bir çerçevedeydi, fakat bu sefer sivil toplum kuruluşları daha geniş katılım gösterdi.
- Üçüncü çalıştay Dublin'de gerçekleşti ve uluslararası bir boyutu vardı; uluslararası kuruluşlar katılım gösterdi.

Bu süreç sayesinde sivil toplumun, akademinin, hak savunucu grupların ve göçmen kadınların üçüncü UEP'in tasarlanmasında seslerini duyurmaları sağlandı. Üçüncü UEP'in tasarlanmasına dahil olan insanların sayısı önceki UEP istişarelerinin iki katıydı. Ulusal eylem planları olmayan fakat öğrenme faaliyetlerine katılan diğer AB üyesi devletler arasında Bulgaristan, Malta ve Yunanistan var.

ULUSLARARASI KAPASİTE İNŞA ETMEK

ÇÇB'nin KBG ajandasına dair işlerinin önemli bir boyutu, tüm bölüm ve birimlerdeki personeli eğitmektir. Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı personeli yurtdışı görevlerine gidecek olduğu zaman KBG üzerine oturumlar düzenleyip belirli ülkelere ve birimlere yönelik önemini ele alırlar. Kendileri yurtdışındaki misyonlara gittiklerinde ise misyonlarda görevli olan personel için bilgilendirme oturumları düzenlerler. Filistin, Liberya ve Sierra Leone'ye yönelik odak programları bulunmaktadır; bu ülkelerde KBG inisiyatiflerini teşvik etmek amaçlı özel faaliyetler mevcuttur.

ARABULUCULUK

ÇÇB'nin arabuluculuk faaliyetleri için Arabuluculuk Dostları adındaki grup kullanılmaktadır. Geçen sene Trinity College'da "Barış için Arabuluculukta Kadınları Teşvik Etmek: Ağların Önemi" başlıklı bir etkinlik gerçekleştirildi. Bu etkinlik esnasında "İrlandalı Kadınlar Barış Arabuluculuğu Ağı" fikri ortaya atıldı; bu ağın bir bütün olarak İrlanda adasını kapsaması öngörülüyordu. Sonrasında bu fikir üzerinde pek çalışılmadı, zira İrlanda'nın üçüncü Ulusal Eylem Planının geliştirilmesi, yayınlanması ve uygulanmasına öncelik verildi.

GENÇLIK, BARIŞ VE GÜVENLIK

Gençlik, Barış ve Güvenlik konulu BMGK 2250 (2015) ve bunu müteakiben gelen 2419 (2018) numaralı karar, dünyanın her yerinde gençlerin barışın inşasındaki önemli rolünü tanırken aynı zamanda gençlerin barışı teşvik etmeye yönelik potansiyellerini geliştirmeye dair bir ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. ÇÇB için Gençlik, Barış ve Güvenlik (GBG), KBG'den ayrı düşünülemeyecek ve onu tamamlayan bir ajandadır; dolayısıyla ÇÇB, GBG üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Ulusal düzeyde baktığımızda, BM Siyaseti Birimi'nin her yıl iki BM Gençlik Elçisi atamaktadır. Ulusal Gençlik Konseyi'yle işbirliği hâlinde olan Gençlik Elçileri BM Genel Kurulu'na ve Kadının Statüsü Komisyonu'na giderek bu platformlarda İrlanda'nın siyasetini ve tavrını temsil etmektedir. Aynı zamanda katılımlarının bir getirisi olarak ÇÇB'ye gençliğe dair geri bildirimlerde bulunmaktadır. Uluslararası boyutta ise ÇÇB, BMGK 2250 tarafından şart koşulan "Kayıp Barış: Gençlik, Barış ve Güvenliğe Dair Bağımsız İlerleme Raporu"na fon sağlamıştır. Bu raporun oluşturulmasında çok etkin ve kapsayıcı bir istişari süreç yürütülmüştür; dünyanın dört bir yanından 4320 genç insana doğrudan danışılmıştır.

İRLANDA, BARIŞIN İNŞASI VE BARIŞIN KORUNMASI

İrlanda BM Barışın İnşası Komisyonu'na üyedir. Bu sayede, çatışmadan çıkan ülkelerdeki barış faaliyetlerini destekleme fırsatına kavuşmuştur. 60 yılı aşkın bir süredir İrlanda Savunma Kuvvetleri'nin barış koruyucuları Çad, Lübnan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Suriye'nin aralarında yer aldığı çeşitli ülkelerde bizzat mevcut bulunmaktadırlar. İrlanda'nın Savunma Kuvvetleri'ndeki Toplumsal Cinsiyet Danışmanları, toplumsal cinsiyet hassasiyeti ve korumasını teşvik etmekte ve KBG ajandasını temsil etmektedirler, aynı zamanda UEP Gözetim Komitesi'nin üçte birini oluşturmaktadırlar.

UZLAŞMA

Kuzey İrlanda çatışmasından çıkarılan derslerden biri, barışın sebat gerektirdiği ve tam olarak tesis edilmesinin uzun zaman aldığıdır. 1969, 1985, 1993, 1994, 1998, 2007 ve 2013 yıllarında yapılan anlaşmaların yanı sıra en son 2014 yılında imzalanan Stormont House Anlaşması, barış süreci bağlamındaki önemli dönüm noktalarıdır. Barış, güvenlik siyasetinin çözüm olmayacağını ve devlet dışı unsurların uyguladığı şiddetin hedefleri elde etmekte işe yaramadığını kabullenmeyi gerektirmiştir. İrlanda, çatışma çözümünü sağlayabilmek için altta yatan ideolojik çatışmayı ve mağduriyet hissini ele almanın gerekli olduğunu öğrenmiştir; burada dışarıdan gelecek destek ve uzmanlığın faydası olabilir. İrlanda, süreçlerin kapsayıcı olması gerektiğini öğrenmiştir; kapsayıcı bir ajandanın yanı sıra hak temelli bir yaklaşım olmalı, anlaşmalar demokratik olarak geçerli kılınıp halk tarafından desteklenmelidir. Nihai olarak asıl önemli husus uygulamadır; uygulama aşamasında ise karmaşık ve zor geçmişle yüzleşebilmek gerekir. Çatışma esnasında pek çok şiddet olayı ve kayıp tecrübe edilir, şiddete karışanların bir kısmı ise barış süreçlerinde ortaya lider olarak çıkabilir. Uzlaşma süreçlerinde bu meseleler çözülmelidir. Bu sadece İrlanda değil tüm dünya için geçerlidir.

Örneğin Uganda'daki Juba barış sürecinde uzlaşma, temel sorunlardan biriydi. Pek çok Ugandalı Tanrının Direniş Ordusu'na katılmaya zorlanmıştı ve sonrasında kendi köylerine dönmek istediklerinde, köyde gerçekleşen katliamların bizzat arkasında bulunuyor olma ihtimalleri mevcuttu. Bu sorunu ele almak için Ugandalılar *mato oput* adı verilen bir kültürel uzlaşma formu kullandılar. Zordu, fakat işe yaradı. Her kültürün, ulusun ve ülkenin kendine has uzlaşma mekanizmaları var; Kuzey İrlanda çatışması örneği bize zor ve uzun bir süreç olsa da barışın mümkün olduğunu gösteriyor.

Sıkıntı Dönemi'nden tecrübeler paylaşmanın yanı sıra Kuzey İrlanda'daki her tecrübenin başka yerlere uyarlanamayacağını da vurgulamak gerekli. Her bağlam kendine özel; örneğin Kuzey İrlanda'da toprak sahipliği bir sorun başlığı değildi. Çoğu çatışmada ise toprak ve kaynaklara erişim temel sorunlardan biri olagelmiştir. Buna ek olarak Kuzey İrlanda'nın adalet sistemi süreç boyunca işlemeye devam etti; bu sistemin iflası sebebiyle yaygın cezasızlığın tecrübe edilmesi gibi bir durum yaşanmadı. Bölgesel ve uluslararası ortaklar barışı destekliyordu, hem AB hem ABD tüm tarafların gözünde tarafsız aktörlerdi. İrlanda ve Birleşik Krallık AB'nin üyesi olan, ortak pazara dahil ülkelerdi. Kimlik ve dinin yanı sıra, müşterek olduğumuz Batılı değerlerimiz ve siyasetlerimiz vardı. Böyle olmakla birlikte, ateşkesin sağlanabilmesi çok uzun zaman aldı: 1969'dan 2004'e sürdü.

FONLAMA

ÇÇB, arabuluculuk faaliyetlerinde bulunan veya tecrübelerin paylaşılmasına aracılık eden, aralarında DPI'ın bulunduğu bir dizi ortağa fon sağlamaktadır. ÇÇB'nin birlikte çalıştığı benzer kuruluşların arasında Uluslararası Kriz Grubu, International Alert, Diyalog Danışma Grubu, Uzlaşma Kaynakları ve İnsani Diyalog Merkezi yer almaktadır. KBG ve GBG odaklı programlara da özel olarak fon sağlanmaktadır.

SORU CEVAP OTURUMU

Brexit'in barış sürecine etkileri neler olabilir? Özellikle kadınlar bağlamında bu soruyu cevaplayabilir misiniz?

Hayırlı Cuma Anlaşması öncesindeki süreçte Kadınlar Koalisyonu, kadınların masaya oturması için çaba gösterdi. Fakat barış süreci ve seçimlerden sonra bu çaba karşılıksız kalmaya başladı. Kadınlar Koalisyonu'ndaki kadınlar hâlen çok faaller Kuzey İrlanda'daki kadın grupları içerisinde. Bu kadınlar ve daha genç nesil kadınlar arasında, İngiltere AB'den anlaşmasız bir şekilde çıkarsa neler olacağına dair kaygılar var. Brexit gerçekleşirse, sahip oldukları insan haklarına zarar geleceğini düşünüyorlar. AB'nin topluluk ve kadın projelerine sağladığı fonlar var hem İrlanda

Cumhuriyeti'nde hem Kuzey İrlanda'da, bu fonlara ne olacağı da belli değil. AB fonların yavaş yavaş geri çekileceğini taahhüt etti, yani hepsi aniden kesilmeyecek ama eninde sonunda son bulacaklar.

Hayırlı Cuma Anlaşması bir koruma mekanizması olarak görülüyor, zira adadaki tüm vatandaşların haklarını koruyor. Şu anda tecrübe edilen ek bir zorluk, Kuzey İrlanda'da mevcut bir hükümetin bulunmaması. ÇBB'nin KBG çalışmaları arasında, kadın gruplarıyla irtibat hâlinde olan bir Belfast sekreteryası bulunuyor. Devamlı olarak temas hâlindeler ve Kuzey İrlanda'daki kadınların hangi sorunları yaşadıklarını takip ediyorlar. Günün sonunda Brexit'in ne getireceğini bilemeyiz, fakat bunlar yakın markaja alınmış, üçüncü UEP istişarelerinde gündeme getirilmiş konular. Hayırlı Cuma Anlaşması bağlamında garantisi verilmiş hakların uygulanması ve korunmasını İrlanda hükümeti sağlayacak.

İrlanda'da mülteci krizi var mı?

İrlanda nüfusunun yüzde 11'ini ülke vatandaşı olmayanlar oluşturuyor. Bunların içinde ise sadece birkaç bini mülteci. Öte yandan meslekleri sayesinde gelip

burada kalan ve nihayetinde vatandaşlık alan göçmenler var. ÇBB'nin önceliği, çatışma bölgelerinden buraya gelen herkesin eğitime erişim, psikolojik danışmanlık ve dil eğitimi gibi ihtiyaç duydukları hizmetleri almaları.

ÇBB İrlanda veya yurtdışındaki dini temsilcilerle işbirliği yapıyor mu?

ÇBB'nin İrlanda veya yurtdışındaki dini temsilcilerle doğrudan işbirliği yok. Fakat ÇBB Gözetim Grubu çalışmaları kapsamında "dinlerarası diyalog" kavramına bir tema olarak değinildi. Son toplantıda dini temsilciler gelip dinlerarası diyalog hakkında sunum yaptılar.

Kimi zaman insanlar İrlanda'ya çatışma tecrübelerinden edindikleri travmalarla geliyorlar; bu travmaların ele alınması gerekli, bunun yanı sıra yeni dil, yeni kültür, yeni yemekler gibi konular da var. Entegrasyon ve uyum zor olabilir, ama bu sürecin kolaylaştırılması mümkün. Dinin mültecilerle iletişim sağlamak için bir aracı olarak kullanılması fikri değerli, fakat Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı'nın doğrudan böyle bir girişimi yok. Fakat kimi topluluklardaki imamlar destek merkezlerine giderek doğrudan yardımda bulunuyorlar zaman zaman. Yerel halk ile göçmen grupların entegre olarak birbirlerine yemek yapma ya da bahçecilik gibi beceriler öğretmelerine dair hikayeler de gittikçe artıyor.

Dini liderlerin rolü üçüncü UEP'de vurgulanıyor. Ulusal Eylem Planı'nın 15. sayfasında görebileceğiniz gibi, erkeklerin ve oğlan çocuklarının yanı sıra siyasi, cemaat ve dini liderlerin her düzeyde dahil edilmesi de KBG ajandası için bilhassa önemli.

Göçmenler nasıl bir eğitim alıyor?

İrlanda'ya sığınmacı olarak gelenler "doğrudan tedarik merkezi" adı verilen yerlere yerleştiriliyor. Bu merkezler ülkenin dört bir yanında mevcut, bulundukları yerlerdeki okullara gidiyorlar. Ekonomik göçmenler de yerel okullara gidiyorlar. Bazı göçmenler iyi bilmedikleri bir dilde eğitim aldıkları için sorunlar yaşayabiliyor. Dolayısıyla ek dil dersleri sunuluyor.

- Katılımcılar bu sorunun İrlanda'ya has olmadığını, Avrupa'da büyük göçmen gruplarının ağırlandığı her yerde gözlemlenebileceğini belirttiler.

İrlanda halkının göçmenlere ve sığınmacılara yönelik tavrı nedir?

Göçmenlere ve sığınmacılara neredeyse tüm ülkelerde biraz direniş gösterilir. Örneğin 15-20 yıl önce göçmenler İrlandalıların arasına ilk gelmeye başladıkla-

rında kimi sorunlar yaşandı. Fakat yerel liderler, rahipler ve mahalle konseyleri bir araya gelerek toplantılar yaptı ve bir mülteciyi davet ederek tecrübelerini paylaşmasını istedi. Bu sayede düşmanlık duyguları azaldı. Bu örnek bize diyaloğun gücünü ve önemini gösteriyor, dini liderlerin insanları bir araya getirmekte oynadıkları rol de çok önemli. Sorunlar pek tabii var. Örneğin okullarda ırkçılık ve zorbalık kaynaklı sorunlar yaşanıyor. Bu sorunlar ciddiye alınıyor, zira anlayış ve kabulün esas olduğu bir atmosfer yaratmak istiyoruz okullarda. Topluluk liderleri ve dini liderler, İrlanda'daki göçmenlere karşı gösterilen direnişi ortadan kaldırmak için çabalıyorlar. Çatışmaya neyin sebep olduğunu anlama görevleri var. Bu sebep bazen korku; karşıdakini tanımamanın getirdiği bir korku. Dil bariyeri de insanların birbirlerini anlayamamasına yol açabiliyor. Sığınmacıların başvurularının işlenmesi epey zaman alıyor, bu da sorunlara yol açabiliyor.

Yakın zamanda Dublin'de 40'lı yaşlarındaki bir kadın saldırıya uğramıştı ve başörtüsü çıkarılmıştı. Türkiye medyasında buna geniş yer verildi. Müslüman sığınmacıların buna tepkisi ne oldu? Müslüman göçmenlere karşı benzer başka olaylar yaşandı mı? İrlanda'da İslamofobi olayları yaşanıyor mu?

Bu İrlanda'da normal karşılanan bir davranış biçimi değil; bahsettiğiniz olay İrlanda'da herkesi çok öfkelendirdi. "Bilinmeyene karşı duyulan korku" üzerinden tartışma ilerledi; Batı toplumunun gerçek İslam'ı aslında bilmediği konuşuldu. Dolayısıyla insanları, özellikle gençleri İslam üzerine eğitmek gerektiğinden bahsedildi. Müslüman ve Hristiyan cemaatlerin işbirliği yaparken karşılık ve mütekabiliyet ilkelerini siyaseten değil teolojik bir bağlamda yorumlamaları gerektiği ifade edildi.

Participants and DPI staff at Iveagh House

İKİNCİ OTURUM:
DİNİ LİDERLERİN BARIŞ VE UZLAŞMADA OYNADIĞI ROL

Soldan sağa konuşmacılar: Peder Adrian Eagan, Prof. Andrew Pierce, Prof. Linda Hogan, Rahip Dr. Johnston McMaster, Peder Michael Kelleher ve Dr. Jude Lal Fernando

Dr Jude Lal Fernando: Herkese iyi günler, öğleden sonrası oturumuna hoş geldiniz. Adım Jude Lal Fernando, Trinity College Dublin Din Okulu'nda kültürlerarası din çalışmaları profesörüyüm. Size bu oturumun başkanını takdim etmek isterim, Profesör Linda Hogan aynı zamanda oturumu açacak. Önümüzde iki oturum var. İlk oturumda dini liderlerin barış ve uzlaşmadaki rolüne, özellikle İrlanda bağlamında değineceğiz. İlk oturumdan sonra kısa bir kahve molası verip 15:45'de ikinci oturuma başlayacağız. İkinci oturumumuz dini çeşitlilik ve dinlerarası uyum üzerine. İlk oturumun başkanı dediğim gibi Profesör Linda Hogan. Kendisi Ekümenik Profesörü olmanın yanı sıra Trinity College Dublin'in eski Baş Akademik Görevlisi ve dekan yardımcısı. Kendisi din ve siyaset alanında uluslararası bir uzman ve özellikle eğildiği konular arasında din, etik, insan hakları ve toplumsal cinsiyet yer alıyor. Kendisinin pek çok araştırmaları ve yayınları mevcut, ve kendisini burada ağırlamak için bizim için bir onur. Linda, oturum başkanlığı teklifini kabul ettiğin için çok teşekkürler.

Prof Linda Hogan: Çok teşekkürler, Jude. Sizi dini liderlerin barış ve uzlaşmadaki rolü üzerine olan bu oturumda ağırlamak benim için büyük bir mutluluk. Jude'un en başta belirttiği gibi, DPI ve Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği hâlinde barış ve uzlaşma arayışından edinilen dersleri sizinle paylaşmaktan büyük onur duyuyoruz.

Scott Appleby 1990'larda "kutsalın muallaklığı" kavramını ortaya attı; Ortadoğu'dan Doğu Afrika'ya, Asya'dan Avrupa'ya yaşanan çatışmalarda din, şiddet ve barış arasındaki ilişkinin karmaşıklığına dikkat çekmek için bu kavramı kullanmıştı. Dini ideolojiler sıklıkla siyasi şiddeti çerçevelemek ve haklı göstermek için kullanılır. Fakat dünyanın dört bir yanındaki dini inanç sahipleri ve dini liderler, sıklıkla kendi adlarına uygulanan şiddeti kınadıklarını ifade etmektedir. Çok sayıda dini aktörün eşitlik, insanlık onuru, barış ve insan hakları temelli siyasi amaçlar güttüğünü biliyoruz. Dini liderlerin çatışma çözümü ve barış inşasında önemli bir rol oynayabileceğini de biliyoruz. Elbette din, çatışmalarda pek çok farklı rol oynayabilir. Etnik, kültürel ve ekonomik sorunları temsilen – bu sorunlar gerçek de olabilir hayali de – kullanıldığı sık sık görülür. Bir dizi tarihsel mağduriyet arasında bir faktör olabilir veya bizzat çatışmanın sebebi olabilir. Fakat daha sıklıkla gördüğümüz üzere, dini faktörler çatışmanın diğer unsurlarıyla oldukça iç içe geçtikleri için eğer barışın sürdürülebilir olması isteniyorsa bunların ele alınmaları elzemdir.

İrlanda'daki çatışma tecrübemizde dini kimlik çeşitli yollarla kendisini çatışmanın bir parçası kıldı. Fakat aynı zamanda cesur ve yaratıcı liderleri de gördük, özellikle çatışmanın ortasında faaliyet gösteren bu dini aktörlerin bir kısmı bugün aramızda ve bizimle sürece dair tecrübelerini paylaşacaklar. İlk oturuma başlarken Rahip Dr. Johnston McMaster bize barış teolojisine dair 15 dakikalık bir sunum yapacak, ardından Clogher Anglikan Piskoposu Dr. John McDowell, İrlanda Redemptoristler eski idari yöneticisi Rahip Michael Kelleher ve Trinity College Din Okulu profesörü Andrew Pierce ile bir panel tartışması yürüteceğiz. Konuşmacıların hepsini konuşmalarından önce size takdim edeceğim; şimdi size meslektaşım Rahip Dr. Johnston McMaster'ı takdim etmek istiyorum. Kendisi İrlanda Cumhurbaşkanı'nın Danıştay üyeleri arasında; aynı zamanda İrlanda Ekümenik Okulu'ndaki Uzlaşma Eğitimi Programı'nda okutman ve koordinatör olarak görev yapıyor. Doktorası ABD'deki Garret-Evanjelik Teoloji Okulu'ndan; kendisi uzlaşma eğitimi ve araştırması konusunda önde gelen kişilerden. Sadece eğitim metodolojileri ve ders programına odaklanmakla kalmayıp geleneksel teoloji yöntemlerine meydan okuyan Johnston, bu teolojileri uzlaşma ve barışa hizmet etmek üzere yeniden şekillendirmeyi amaçlıyor. Kendisi çok rağbet gören bir konuşmacıdır. Avrupa, Sri Lanka, Güney Kore ve ABD'nin pek çok yerinde konuşmalar vermiş, uzlaşma ve barış inşasının yanı sıra sosyo-politik hermenötik, etik hatırlama ve dinlerarası diyalog gibi konular üzerinde çalışmıştır.

Rahip Dr. Johnston McMaster: Linda, bu cömert takdimden ötürü teşekkür ederim. Bugün aranızda olmak beni çok mutlu ediyor. Profesör Hogan'ın din, siyaset, kültürel kimlik ve diğer pek çok mesele arasındaki karmaşık ilişkilere ve dinamiklere dikkat çekerek başlamasına sevindim. Olumsuz çağrışımlar ve dinamikler mevcut

olsa da tarihsel olarak baktığımızda dinin barış ve uzlaşmada olumlu bir rolü olduğunu görüyoruz zira dinlerin içinde hem liderleri, hem takipçileri barışçıl olmaya yönlendirecek kaynaklar mevcuttur. Barış inşacıları ve uzlaşmacılar, neden dinlerin kimileri için terör, şiddet ve savaş sebebi olurken başkaları için adalet, insan hakları, demokrasi ve barış yönünde ilham kaynağı olduğu sorusu üzerine uzun uzun kafa yormuşlardır. Barış ve uzlaşma yönünde ciddi bir taahhüdümüz varsa bu soruları ve gerçeklikleri göz ardı edemeyiz. Dinin barış ve uzlaşmada rolünden bahsederken İrlanda tecrübesine bağlı kalmayı, çok genel konuşmamayı amaçlıyorum. Kimi zaman nereye gideceği belirsiz olsa da, barış ve uzlaşma konusunda ciddi taahhütlerimiz ve kazanımlarımız oldu. Size Kuzey İrlanda'da Din, Sivil Toplum ve Barış kitabının son paragrafını okumak istiyorum; bu, ilginç ve provokatif bir paragraf:

> *"Bir-iki kayda değer istisna haricinde Kuzey İrlanda'daki kiliselerin İncilleri havaya kaldırarak inananları kutsal savaşa çağırmadığını görüyoruz. Fakat bunun haricinde ne yaptılar? Görünürde seküler olan şiddeti engellemek için bir bariyer işlevi gördülerse de, kiliseler barış sürecini desteklemek için daha fazlasını yapabilirlerdi. Kilise kurumları proaktif davranmadı; görev alan bireyler, bağımsızlar ve aykırı figürler sadece soylu amatörlerdi. Gerekli eğitime ve becerilere sahip olmayan bu kişiler, profesyonel barış müzakerecileri değillerdi. Fakat yine de birkaç açıdan önemli başarılar elde ettiler. Aralarından bazıları işi ciddiye almayıp barış inşasını bir hobi olarak gördüyse de ciddi ve adanmış dini barış inşacıları kayda değer bir fark yaratmayı başardılar, hem siyasi, hem toplumsal barış süreçlerinde. Kilise kurumlarının peygamberane liderliği bıraktığı bir dönemde bu kişilerin peygamberane bir duruşları oldu. Fakat anlaşma öncesi gösterdikleri çabalar, bireysel yaklaşımları tarafından şekillendirildi ve anlaşma sonrası dönemde pozitif barışın tesis edilmesi gerçeğini fark etmemelerine sebep oldu. Buradan şunu anlıyoruz: ruhsal sermaye retoriği, kiliselerde toplumsal sermaye retoriği kadar başarılı bir şekilde yaygınlaştırılıp kiliseleri yeni mücadelelere katılmaya teşvik amaçlı kullanılabilir."*

Bu eleştirel yaklaşım bence iki zıt uç arasında kendine yer buluyor. Kitaptan kısa bir alıntı daha yapmak gerekirse: *"Çoğu yorumcuya göre Kuzey İrlanda kiliselerinin barış sürecinde hiçbir önemli işlevi yoktu, birkaçı ise bu işlevi oldukça abartıyor."* Değerlendirmede aynı zamanda, peygamberane liderlik yaklaşımını bırakmış kilise kurumları ile bireyler, bağımsızlar ve aykırı figürlerin barış girişimleri arasındaki mücadeleye değiniliyor. Kilisenin kayda değer girişimleri oldu. 25 yıl önce, İrlanda'daki Presbiteryen Kilisesi barış çağrısında bulunarak Presbiteryenlere, inançlarıyla milliyetçiliklerini ayrı tutmalarını söyledi. İrlanda Kilisesi, yani Anglikan kilise ise kutsal kitap odaklı, hizipçilik karşıtı bir proje başlattı. Kiliselerin bünyesindeki inananlar,

yoğun dini ve siyasi hizipçilik bombardımanı altında kalmışlardı ve kiliseler buna karşı çabalıyordu. Kayda değer dini liderler vardı: Katolik ve Anglikan başpiskoposlar ve piskoposlar, bazı Presbiteryen moderatörler, Metodist başkanlar. Hepsi farklı roller oynadı. Ateşkes sağlamakta, İrlanda'daki şiddetin temel sebeplerini eleştirel olarak incelemekte, siyasi, dini ve topluluklararası bölünmüşlükleri aşacak köprüler kurmakta çok faydalı oldular. Silahsızlanma süreçlerinin güvenilir doğrulayıcıları oldular; barış vizyonlarını paylaştılar, Katolik ve Protestan liderler sık sık bir araya gelerek acı çeken topluluklara destek verdiler. Bu kurumsal liderler hem çeşitli barış inşası yöntemlerinde faal rol aldılar, hem de kilise kurumlarının önemli ifadelerini ve raporlarını şekillendirdiler.

Şu da doğru, barış ve uzlaşma bağlamında önemli rol almış çoğu kişi daha etkin ve radikal barış inşacıları olabilmek için kurumlarının dışına çıkmak zorunda kaldılar. Aracı olmayı göze alan tekil din adamları ve halktan kişiler oldu, şiddet kullanan ana aktörlere aracılık yapan kişiler, bu tür faaliyetler kamuya açıklanmadan çok önce çalışmaya başlamıştı. Hâlen birbirini öldürmeye çalışan taraflar bu bireyler tarafından genelde gizli mekanlarda bir araya getirildi ve birbirleriyle konuştu; bu aşamada toplum bunları kabul etmeye henüz hazır değildi. Bölünme ve nefretin yoğun yaşandığı, ölümlerin tecrübe edildiği yerel topluluklarda din adamları ve ruhban olmayan diğer kişiler diyalog başlattı, dayanışma sergilemek için birbirlerinin kiliselerini ziyaret ettiler ve şiddet olaylarında hayatlarını kaybedenlerin cenazelerine birlikte katıldılar. Şiddet yılları esnasında kilise kurumlarının, liderlerin ve din adamlarının en önemli görevi pastoraldi: yani, yakınlarını kaybetmiş ve acı çeken kişilerin yanında durmak, medya gittikten sonra da onlara desteği sürdürmek. Bazen siyasileştirilmiş cenazeler olurdu, barış ve uzlaşmaya yönelik dini mesaj bayraklar ve sembollerle kirletilmeye çalışılırdı. Bir yandan paramiliterlerin şiddet dolu dünyası içinde yol alma zorluğu varken, öte yandan örneğin kendi bombası patlayınca ölen insanların bu faaliyetlerden habersiz ailelerine, babalarının veya oğullarının şiddet olaylarında bizzat rol aldığını söyleme zorluğu vardı. Corrymeela barış ve uzlaşma topluluğunu bulabilmek için bir Presbiteryenin kendi kilise kurumunun dışına çıkabilmesi gerekiyordu. Benzeri bir topluluk Dublin yakınlarında, Glencree'de; buradaki kurucular arasında dini inançlı kişiler de var – bireyler, bağımsızlar ve aykırı figürler için zorlu bir yolculuk oldu bu. İrlanda Ekümenik Okulu – ki kendileri bir nevi sizi ağırlayanlar – akademik bir kurum; ilhamını Hristiyanlıktan alan bu kurumun ekümenik ve kapsayıcı bir kimliği ve pratiği var. Ekümenik Okul barış ve uzlaşmaya en az dört adet çok önemli katkıda bulundu. Başlıca üç araştırma programı ortaya kayda değer yayınlar çıkardı. "Anıların İyileşmesi", şiddet kaynaklı acıların yaşandığı topluluklar için çok önemliydi; "Hizipçiliği Aşabilmek"te ise topluluğa eleştirel olarak bakıldı ve

dini ve siyasi hizipçiliğin doğası incelendi. Yakın zamanda ise "İrlanda'da Ekümeniklik ve Uzlaşmaya Dair Araştırma" ile dini teoloji konusunda yetersizlik olduğu, daha fazla toplumsal uzlaşmaya ihtiyaç duyulduğu ortaya çıktı. İrlanda Ekümenik Okulu yaklaşık elli yıldır Kuzey İrlanda'da halk eğitimi üzerine çalışıyor. 2012'ye kadar 17 yıl boyunca Uzlaşma Eğitimi adında geniş bir program mevcuttu, Kuzey İrlanda'daki yerel topluluklarda ve sınır illerinde uygulandı. Güven oluşturdu, köprüler kurdu ve ilişkiler inşa etti; en önemlisi, yerel halkı barış inşası ve uzlaşma için eğitti ve destekledi. Her yıl 2000 civarı katılımcı oluyordu. Halk eğitimi barış ve uzlaşma için çok önemli. Elbette dini kurumlar barış sürecini desteklemek ve kolaylaştırmak için çok daha fazlasını yapabilirdi. Her zaman proaktif olmadılar, genelde muğlak davrandılar ve peygamberane liderlik yapmaktan kaçındılar. Fakat kurumların yanı sıra bireyler, bağımsızlar ve aykırı figürler, yani kurumsal rollerini kenara bırakabilenler, değerli bir katkıda bulundular. Yine kitabı alıntılamak gerekirse, bazen şöyle deme eğiliminde oluyoruz: *"dini barış inşacılarının aslında olduklarından daha etkili olduklarını söyleyebiliyoruz, fakat aslında bu kişiler çoğu insanın sandığından daha önemliydiler."*

Yüz yıl önce İrlanda'da dini kurumların rolü çok önemliydi, ruhban sınıfının kayda değer bir otoritesi vardı. Kiliseler aynı zamanda cemaatlerinin milliyetleriyle fazla bağlantılıydılar. İrlanda bağımsız ve özgür mü olmalı, 1801'de kurulan Birleşik Krallık'ın bir parçası olarak mı kalmalı? Bu siyasi bölünmenin bir tarafında Katolik Kilisesi, diğer tarafında ise Protestan kiliseleri vardı. Bunlar gerçek anlamıyla siyasileşmiş kiliselerdi fakat öte yandan, yüz yıl öncesinde devlet ve kilise, din ve siyaset veya inanç ve milliyetçilik arasında net sınırlar çizmek pek kolay değildi. 23 Aralık 1920'de İrlanda Hükümeti Kanunu, İngiltere Kraliyeti tarafından onaylandı ve İrlanda'yı ikiye böldü – biri Katolik biri Protestan iki devlet doğdu, bir şiddet atmosferinde. İrlanda'da 1970'den beri anayasal bir kilise mevcut değildi fakat 1920'de kültürel temelli kiliseler vardı.

İrlanda'nın bölünmüşlüğü günümüzde devam ediyor, daha bir süre de devam edeceğe benziyor, fakat bir yandan da Birleşik Krallık ve İrlanda'nın geleceği belirsiz gibi. İrlanda dini kurumlarının üzerinde tarihin yükü var. Bu yük, barış ve uzlaşma alanında verilen tepkileri, ya da bu tepkilerin verilmemesini de belirledi. Kilisenin peygamberane liderlik yapmasına engel olan bir yük oldu sık sık. Bugün kurumlar, yaşanan radikal değişikliklere yetişebilmek için çaba gösteriyorlar. Kilise-devlet ilişkisi kuzeyde de güneyde de bitti. Artık dini devletlerde yaşamıyoruz. İrlanda kiliseleri kültürel olarak sonlandı. Batıdaki Hristiyanlık fenomeni İrlanda'da öldü. Sekülerleşme ve ruhban sınıfının otoritesinin sona ermesi, kurumsal etkiyi azalttı. Fakat seküler demek, İrlanda'da dinin bittiği anlamına gelmiyor, İrlanda'nın küçülen kilise-

lerinin kamusal hayatta hiçbir işlevi kalmadığı anlamına da gelmiyor. Seküler demek Sekülerlik, kilise ve devletin ayrılığı anlamına gelir. Kamusal alanda kiliselerin hala bir sesi var, ama artık baskın bir ses değil. Bu ses ayrıcalığı olmayan, diğer tüm seslerle eşit bir ses. Çoğulcu demokraside, kiliselerin sahip olduğu tek güç, ahlaki ikna gücüdür. Bir asır önce dünya böyle değildi. Dini kurumlar Hıristiyan dünyasının sonu ve sekülerliğin yaygınlaşması ile yüzleşebilmek, bunları kabullenmek için uğraşıyorlar. Çoğulcu ve seküler İrlanda'da şu anda yapılması gereken nedir? Barıştan bu yana 21 yıl geçmiş, 1998'in İrlanda'sına bile benzemeyen bu yeni ülkede barış ve uzlaşmaya dair yaşanan yeni zorluklar nelerdir? Şimdi bu yeni ve farklı, önümüzdeki birkaç on yıl içinde daha da değişmesi muhtemel İrlanda'daki dini liderler ve kurumların barış ve uzlaşmadaki rolü nedir? Bu barış ve uzlaşma mücadelesi; onlarca yıl süren bir süreçtir ve barış bağlamı ve barışın doğası değişmeye devam etmektedir, baktığımızda bu adadaki önümüzdeki on yıl 1912 - 1922 yılları kadar önemli olabilir.

Son olarak, barış ve uzlaşma çerçevesine bakalım. 1981'den beri şunun farkındayız: ilişkileri bütünsel olarak ele almadıkça – yani Kuzey İrlanda'daki ilişkiler, kuzey-güney ilişkisi, doğu-batı yani İrlanda ve İngiltere ilişkisi – İrlanda'da barış olması mümkün değil. Belfast Anlaşması'nın ve barış sürecinin temelinde de ilişkilerin bütünselliği fikri var. Yakında Brexit gerçekleşecek, o zaman ne olacak ben de bilmiyorum. Fakat ilişkilerin bütünselliğine büyük bir yük getireceğini biliyorum. Aynı zamanda Brexit sonrasının siyasi ve ekonomik gerçeklikleri barış ve uzlaşmanın temel çerçevesi olacak. İrlanda'daki din kurumunun barış ve uzlaşmaya bireyci, ruhsal ve kişilerarası yaklaşımı yetersiz. Uzlaşma için yeterli değil. İlişkilerin bütünselliği çerçevesinde barış ve uzlaşmanın toplumsal olması gerekir. İrlanda kiliselerinin toplumsal uzlaşma için teolojik bir praksis geliştirmesi gereklidir. Uzlaşmanın altı kolu vardır: siyasi, ekonomik, çevresel, hukuksal, sosyopsikolojik ve sosyospiritüel. Bunlar birbirinden ayrı düşünülemez. Bunlar da barış ve uzlaşmanın çerçevesini oluşturur, dini kurumlar kendi katkılarının sosyospiritüel olduğunu düşünse de bu kol, diğer tüm kollarla birlikte düşünülmelidir. Altı kol da dini kurumların ve liderlerin bilgili ve eleştirel bir analizde bulunmasını gerektirir. Brexit sonrası İrlanda'da barış ve uzlaşmaya proaktif yaklaşabilmek, kamu teolojisi yapmayı ve sosyal etiği büyük meselelere uyarlayabilmeyi gerektirir. Dolayısıyla yeni bir teolojik praksis geliştirilmelidir. İlişkilerin bütünselliği, siyasi, ekonomik, çevresel, hukuksal, sosyopsikolojik ve sosyospiritüel alanlar kamu teolojisi ajandasında olmalıdır. Bu proaktif bir ajandadır ve seküler İrlanda'da böylesi bir ajandanın anlamlı olacağını düşünüyorum – yani günümüzde ve gelecekte. Bu çerçeve veya bağlamın merkezinde "adil barış" fikri var, bu da "adil savaş" veya "adil şiddet" ve pasifistlik fikirlerine alternative olarak geliştirilmiş üçüncü bir yol. Modern tarihinde bu kadar şiddet olayı yaşanmış bir ülkede

hiçbir İrlanda dini kuruluşunun aktif şiddetsizlik teolojisi geliştirmemiş olması tuhaf. Fakat artık önümüzde "adil barış" fikri var, buradaki temel fikir, barış için adaletin vazgeçilmez olduğu. Böylece siyaset, ekonomi, hukuki sistemler, çevre siyaseti, kimliğe dair psikolojik sorunlar gibi bir dizi konunun merkezine adalet ve adil din fikri yerleştiriliyor. Barış ve uzlaşma çerçevesi, zorlayıcı bir çerçeve. Gereken ruhani sermaye kamu teolojisi ve adil barış praksisi ile sağlanacaktır. 21. Yüzyılda teolojiyi başkalarının yanında yapmamız gerekli. İrlanda'daki veya diğer yerlerdeki Hristiyan kurumlar artık kendileriyle konuşmuyor. Barış ve uzlaşma çabaları, kamu teolojisi ve adil barış komşu dinlerle, dini geleneklerle ve seküler hümanist geleneklerle işbirliği hâlinde gerçekleştirilecek. Bu oturumun bu kadar önemli olmasının sebebi de bu. Günümüzün İrlanda'sında barış, uzlaşma, gelecek ve İrlanda'nın ortak çıkarları üzerine bir dizi sivil diyalog gerçekleştirilmesi gerekli. Dini kurumlar ve topluluklar bu alanda öncülük yapabilir.

Prof. Linda Hogan: İrlanda'da barış ve uzlaşmaya dair konumumuzun yanı sıra kiliseler ve dini liderlerin bu süreçte yaşadığı zorluklar üzerine yaptığın bu oldukça düşündürücü, provokatif ve geleceğe yönelik analiz için çok teşekkürler, Johnston. Panelin geri kalanı da konuştuğunda Johnston ve diğerlerinin ortaya attığı fikirleri tartışacağız; fakat şimdi sözü Rahip Dr. John McDowell'a vermek istiyorum. Kendisi Clogher Anglikan Piskoposu, ve geçmişte sınırötesi barış girişimlerinde liderlik yaptı. Söz kendisinde.

Bishop John McDowell: Davetiniz için çok teşekkürler. Size biraz resmi olarak, biraz da gayriresmi olarak hitap edeceğim – tecrübelerimi ve düşüncelerimi paylaşacağım. İrlanda'daki Anglikan Kilisesi'nde diğer görevlerimin yanı sıra Brexit konusunda Piskoposlar Kamarası'na başkanlık ediyorum, o meselenin teknik detaylarıyla epey içli dışlıyım bir süredir ve bu İrlanda'daki barış açısından çok önemli bir konu.

İrlanda'ya ve İrlanda'da dini liderlik yapan kişilere dair bazı temel hususlara değinmek istiyorum. Belki söylenmeyecek kadar basit bir bilgi ama İrlanda bölünmüş bir ada ve Kuzey İrlanda da kendi içinde bölünmüş bir toplum. Kuzey İrlanda'nın bölünmüş bir toplum olmasının sebebi Kuzey İrlanda'nın bölünmüş bir ada olması. Kulağa çok basit gelebilir ama yarın geçeceğiniz, geçerken de varlığını fark etmeyeceğiniz sınırın herhangi bir altyapısı yok. Sınırı geçtiğinizi, yol tabelalarında kilometre değil miller görünmeye başlayınca anlayacaksınız, bir de para birimi değişecek. Benim piskoposluk bölgem sınırı aşıyor, dolayısıyla iki ayrı bölge aslında. Üzerimde her zaman iki farklı para birimi bulundurmam gerekli. Bu sınır İrlanda'ya dair en büyük siyasi ve sosyal mesele. Kimi insanlar nefret ediyor, kimi insanlar seviyor ve hem Kuzey İrlanda'da, hem de bir ölçüde İrlanda Cumhuriyeti'nde, çoğu siyasi girişimde sınırın bir rolü var. Kalvinistlerdeki kader kavramı gibi bir şey aslında. Her şeyin

kendisine göre yorumlanması gereken o karanlık arka plan. Sahip olduğu büyük, hatta bazen abartılan siyasi önemi her zaman akılda tutmak gerekli. İrlanda'da dini liderlik konumunda olan herkes, bu bölünmüş toplum gerçeğini hatırlamalı. Sadece normal siyasi anlamda bölünmüş değil, çünkü tabii demokratik veya değil, her ülkede böylesi siyasi ayrışmalar olur. Buradaki siyasi kültürde dost ve düşman kavramları var, muhalif kavramından ziyade. Dolayısıyla sizin siyaseten karşınızda olan kişi muhalifiniz değil, düşmanınız. Bilhassa Kuzey İrlanda özelinde bu durum geçerli. Bu atmosferde ise bazı siyasi erdemler zayıflık olarak görülüyor, bunlardan biri ise taviz vermek. Taviz verebilmek, istediğiniz her şeyi elde etmemeyi kabullenmek anlamına geliyor. Kuzey İrlanda'daki toplumu normalleştirmek, daha normal bir siyasi gövde olarak davranmaya teşvik etmek için geliştirilen siyasi stratejiler pek işe yaramıyor. Gereken şey tepeden inme siyasi stratejilerden ziyade bir kültür değişimi. Johnston'ın bahsettiği, Hayırlı Cuma Anlaşması'nda yer alan kimi üst düzey siyasi stratejiler aslında kısıtlı ölçüde de olsa sonuç vermeye başlamıştı. Dini liderlerin böylesi bir siyasi atmosfer içerisinde çalışmaları gerekiyor. Fakat sonrasında çok tuhaf bir şey olmaya başladı. Kuzey İrlanda daha normal bir siyasi demokrasiye dönüşmeye başladıkça dünyanın geri kalanı Kuzey İrlanda'ya benzemeye başladı. Özellikle orta ve doğu Avrupa'da, bir nebze Almanya'da, ABD'de ve şimdi de İngiltere'de başa gelen hükümetler, normal siyasi demokrasi davranışlarından ziyade bahsettiğim "ya dost ya düşman" siyasetini güdüyorlar. Hükümete halk tarafından meşruiyet verilen, meşruiyetin temelinde yöneticilerin değiştirilebilmesi prensibi olan tüm bu yerlerde Kuzey İrlanda'da yaygın olan, ama başka yerlerde pek olmayan bu bölünmüşlük hâli görülmeye başlandı. Ortalık zaten böyle karışıkken bir de Brexit meselesi eklendi, ki bundan bahsetmeyi düşünmüyorum.

Peki bu bağlamda dini liderlerin rolü nedir? Stratejiler geliştirmek midir? Bizim katkımız, yani Anglikanların katkısı, strateji geliştirmek oldu. Kültürü değiştirmeye yönelik bir çaba gösterilmedi. Karar vermeliyiz, kültürü mü değiştireceğiz, yoksa başka bir strateji mi geliştireceğiz? Hem kültür dediğimiz nedir ki? Kültürel çalışmalara adanmış üniversite fakülteleri var, fakat benim şahsi tanımım, kültürün insanların bir araya gelerek yaptıkları şeyler olduğudur, insanlar kültürleri üzerinden dünyaya ait hissederler. Bizim ele aldığımız kültürde şöyle bir inanış var: birlikte hiçbir şey yapamayız çünkü biz çok farklıyız, Katolikler, Protestanlar, Kuzey İrlandalı birlikçiler, milliyetçiler. Biz buraya aidiz, başka yere ait olmak istemiyoruz. Otuz yıl önce Kuzey İrlanda'da insanlara "Nereye aitsiniz?" sorusunu yönelttiğinizde yarısından "Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda'nın oluşturduğu Birleşik Krallık'a aitim" cevabını alırdınız, diğer yarısından ise "İrlanda Cumhuriyeti fikrine aitim" cevabını. Günümüzde demografik oldukça değişti ve 1970'lerden bu yana ilk kez bir siyasi merkez

oluşuyor gibi görünüyor. "Merkez dayanacak mı," diye meşhur bir dize vardır, İrlanda'ya uyarlamak için "Merkez hiç oluşacak mı," diye değiştirmek gerekiyor bu dizeyi. Çünkü kuruluşunda bile bir merkezi olmayan bir devletti. Yapılandırılma şekli itibariyle ılımlı bir orta alana sahip olamıyordu ki çoğu ülke ve siyaset bu alan sayesinde ayakta kalabilir. Bizim dini ve gayrı dini barış çabalarımız ağır gelişiyor olabilir, ama bir yandan da mücadele ettiğimiz bu zor yapısal problem var. Tabii biz de bu problemin bir parçasıyız, bunu kabullenmeliyiz. Kimilerinin düşündüğü kadar büyük bir parçası olduğumuzu zannetmiyorum, ama öyle olmasak bile çözümün bir parçası olmamamız için hiçbir sebep yok.

Peygamberane kültürel beyanlarda bulunacak son insanlar piskoposlardır herhalde. Fakat şunu söylemeliyim, 20. yüzyıl boyunca teoloji öğrencilerine kilisenin sadece piskoposlardan oluşmadığını, Tanrı'nın tüm insanlarının, tüm vaftiz edilenlerin kiliseyi oluşturduğunu kabul ettirmeye çalıştık. Dolayısıyla kiliselerin etkisinden bahsederken tüm vaftiz edilenlerin, bu sessiz barış yapıcıların da rolünden bahsetmemiz gerek, kiliselerin sadece patrikler, sözcüler ve rahiplerden oluştuğuna dair demode fikirleri bir kenara bırakmalıyız. Kilise vaftiz olmuş ve İsa Mesih'in barış yapımıyla görevlendirdiği herkesi kapsar.

Gündelik bir dil kullanıyorum, pek akademik terimler kullanmıyorum herhalde. Her Pazar sabahı Kuzey İrlanda'da bir kiliseye gidiyorum, burası Birleşik Krallık'a bağlı bildiğiniz gibi, ve Kraliçe ile Parlamento adına dua ediyorum, sonra öğleden sonraları ise İrlanda Cumhuriyeti'nde Monaghan ilinde bir kabul törenine gidiyorum ve İrlanda cumhurbaşkanı ile halkı için dua ediyorum. Eğer gerçek bir ikiyüzlü değilsem, iki tarafın çıkarları için eşit derecede çabalamam, birinin çıkarının diğerinin de çıkarı olduğunu görmem gerekir. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndaki kimi sınır ötesi kurullar bu işlevi görüyor, öncesinde de bunu yapanlar vardı. Bazı temel sorunlardan dolayı kurumlar görevlerini yerine getirememeye başladı. Burada benim rolüm nedir? Öncelikli olarak, cemaatime siyasi aidiyetlerime dair ipucu vermemem gerekli. Fakat diğer görevim de onlara kendi siyasi etiklerini net bir şekilde sunabilmek, yani siyasi bir karar verirken neleri hesaba katmaları gerektiğini onlara öğretmek. Geçenlerde bir yazımda da bu konuya değindim, ruhaniliğin bile materyal bir tabanı olması gerekir, yoksa hayatta kalamaz. En azından karnınızı doyuracak bir somun ekmeğinizin olması gerekli. Kendimizi bu siyasi sürece katmalıyız. Cemaatimizin siyasi tercihlerimize dair hiçbir fikri olmamalı. Cemaatimden talep ettiğim, siyasete geçmişe kıyasla farklı bir şekilde yaklaşmaları, bunun zor olduğunu biliyorum. Bölgemin bir kısmında bilhassa zor çünkü Orange Yoldaşlığı adında bir örgüt var, dini ve siyasi bir örgüt bu. Çok etkili bir örgüt, ve kendime şunu soruyorum: bu insanlarla nasıl ilişki kurabilirim? 1973'deki bir selefimin bu

konuda farklı bir görüşü vardı, Avrupa'da tanınan bir akademisyen olan bu kişi, Orange Yoldaşlığı'nın biraz Pazar okulu grubu, biraz da mafya olduğunu söylerdi. Görevinde üç yıl barınabildi, sonunda kaçmak zorunda kaldı. Aslında Orange Yoldaşlığı ile aynı şeyi daha rafine bir şekilde yapıyordu, yani sorunları körüklüyordu. Benim yaklaşımım ise insanlarla işbirliği yapmak üzerine. Eğer barış süreçlerinin bize öğrettiği bir şey varsa o da insanlarla çalışırken sabırlı olmanın önemi. İnsanları elinizden geldiğince ilerletmelisiniz, bu bazen az bazen çok olabilir, bazen gerilemeler yaşanabilir ve bunlar çok moral bozucudur, ama bu elzem bir iştir ve bir Tanrısallık da içerir.

Maalesef Kuzey İrlanda'da uzlaşmayı pek denemedik. Diğer her şeyi denedik. Hoşgörüyü denedik ki bu zayıf bir siyasi ve toplumsal erdemdir – birine farklı olduğu hâlde tahammül etmek. Uzlaşmayı teşvik etmek üzerine düşünürken şu kanaate vardım: uzlaşma kendi başına bir anlam ifade etmiyor. Bir dizi kavramın bir araya gelmesiyle oluşuyor. Johnston size altı madde sundu. Bence ise bu unsurlar sosyal adalet, hakikat ve bağışlayıcılık. Hakikat ve bağışlayıcılık çoğu zaman birbirinin zıttı olarak görülüyor, zira size dair nasıl hissettiğimi ya da yaşanan olayları tamamen doğru olarak anlatırsam bu affı engelleyebilir. Fakat bu kavramların sosyal adalet ile birlikte bir dengeye oturtulması, insanların kendilerini değerli ve önemli hissetmesi gerekiyor. Avrupa idealinin Birleşik Krallık'ta ve Kuzey İrlanda'da yeterince açıklanmamasının üzücü olmasının sebeplerinden biri de bu. Pek çok zayıflığı vardı, ama yine de Kuzey İrlanda'ya büyük katkısı oldu, fonların yanı sıra insanların bir araya gelerek birbirlerini destekleyebileceği alanlar sağlandı. Sözlerime şöyle son vereceğim: Johnston yeni bir barış teolojisinden söz etti. Bence bu tür bir teolojiye en yakın kavram, rekabetten ziyade işbirliği esasına dayanan bir barış. Bu çerçevede adil barış teorisi geliştirmemizin çok iyi olacağını düşünüyorum. Çok zekice bir sunum olmadı belki, ama sınır bölgesinde görevli bir piskopos olarak benim tecrübelerim bunlar.

Prof. Linda Hogan: Piskopos John McDowell'a çok teşekkür ediyoruz, kendi tecrübelerinizi ve bakış açınızı kullanarak yaptığınız düşündürücü analiz bu oturumdaki pek çok temaya da değinmiş oldu. Sorunu dini liderlerden ziyade kilisenin tümünün yüzleştiği bir mücadele olarak bağlama oturtmanız özellikle önemliydi diye düşünüyorum. Önemli, zira dini liderlerden bahsederken dini cemaatlerin tümünü de aklımızdan çıkarmamamız gerekiyor. Dolayısıyla yorumlarınız için teşekkürler.

Sırada Peder Michael Kelleher var, kendisi Redemptoristlerin Dublin bölgesi eski yöneticisi. Redemptoristler, İrlanda'daki barış sürecinde çok önemli rol oynamış bir dini topluluk; kendisi aynı zamanda Belfast'taki Clonard Manastırı'nın üyesi, burası da İrlanda barış ve uzlaşma sürecinin önemli mekanlarından biri. Teşekkürler Peder Michael.

Peder Michael Kelleher: Adım Michael Kelleher. Redemptorist ve Katoliğim. Katolik Kilisesi'nin iki kanadı var, biri piskoposluk bölgeleri temelinde çalışan, doğum, ölüm ve evliliklerle ilgilenen kanat; diğeri ise eğitim, hastaneler ve diğer özel rahiplik görevlerini kapsayan kanat. Size üyesi olduğum Redemptoristlerden, eskiden yaşadığım Clonard Manastırı'ndan ve Kuzey İrlanda'daki barış sürecinden bahsedeceğim. Redemptoristler 1732 yılında Alphonsus Liguori adında bir İtalyan tarafından kuruldu. Katolik Kilisesi'nin kimi kesimlerinde Kutsal Kurtarıcı Cemaati olarak da bilinirlerdi. Erkeklerden oluşan Katolik bir dini topluluktur Redemptoristler. Görevimiz, pastoral ihtiyaçların yoğun olarak hissedildiği bölgelerde hizmet vermektir. Clonard Manastırı 1890 yılında kuruldu. 1911 yılında Kutsal Kurtarıcı Kilisesi açıldı. Bu adadaki siyasi liderlerden biri olan Gerry Adams buraya "barış sürecinin beşiği" adını verdi, süreç bir nevi burada doğdu diyebiliriz. Belfast'taki barış hatlarından birinin üzerinde.

Tarihe dair özet bilgiler sunacağım size. Bu adada en az iki halk vardı – bir tarafta yerli halk, diğer tarafta ise sonradan gelip yerleşenler. Yüzyıllar önce komşu adadan bu yerleşimciler geldiler. Böylece iki ayrı kültür, ayrı dini gelenekler, farklı siyasi hedefler adada bir araya geldiler. Bir yanda Kelt kimliği ve kültürü, diğer yanda ise İngiliz ve İskoç kimliği ve kültürü vardı. Katolikler bir yanda Protestanlar bir yanda, milliyetçiler, cumhuriyetçiler, birlikçiler, kraliyetçiler, pek çok farklı siyasi amaç güden grup mevcuttu. Önceki konuşmacıların da değindiği gibi, 20'lerin başında İrlanda bölündü; kuzeydeki altı vilayet, güneydeki 26 vilayetten ayrıldı. Altı vilayet Birleşik Krallık'ın parçası olmaya devam etti, diğer 26 vilayet ise nihayet İrlanda Cumhuriyeti'ni oluşturdu. İlginçtir, 1920'lerdeki bağımsızlık savaşı esnasında İngiltere hükümetiyle Londra'da yürütülen barış müzakerelerinde görev almış bir Redemptorist Başpiskopos vardı. 1920'ler ve 1960'ların sonu arasında bu iki grup arasında şiddet olayları yaşandı. 1930'lar, 1940'lar ve 1950'lerde bu olaylar sürdü, 1960'ların sonunda, '68 ve '69 yıllarında gitgide şiddetlendiler. Bütün bu süreç boyunca şiddet olaylarında yaklaşık 3700 kişi hayatını yitirdi. Yaklaşık 40000 kişi kalıcı fiziksel ve psikolojik hasar gördü. Ev halkının tümünü sayarsak bu sayı 100,000'lere çıkar. 2011'de yapılan bir araştırmaya göre tüm yaş grupları içinde her üç kişiden biri şiddetten doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmiş. Yani çatışma, bu coğrafyada yaşayan her üç kişiden birini bir şekilde etkilemiş.

Baktığınız resimde bir barış hattı görüyorsunuz. Üzerinde dikenli teller olan yüksek bir duvar; orada yaşadığım dönemde duvarın iki tarafından da karşı tarafa bombalar, taşlar, tuğlalar ve diğer şeyler fırlatılırdı. Duvar hâl'a duruyor, yarın göreceksiniz. Daha önce belirtildiği gibi, din sorunların bir parçasıydı ve – en azından öyle olduğunu umuyorum – çözümün de bir parçası oldu. Dini meselelerin bir

turuncu boyutu vardı, bir de yeşil. Yeşil demek Kelt demek, İrlandalı demek; turuncu ise daha İngiltere ve Birleşik Krallık yanlısı olmak demek. Bu kaos ve bölünmüşlük ortamının içinde Clonard bir *tearmann* sağladı – bu İrlandaca bir kelime. *Tearmann* eski bir İrlanda geleneğidir, sığınak anlamına gelir, diyalog kurabileceğiniz bir yerdir. Clonard bu süreç boyunca vardı: 1930'larda, 1940'larda, 1950'lerde. 40'larda, savaş esnasında bombalar düşerken herkes Clonard Manastırı'nın yeraltı bölümüne sığınırdı. 1890'lardan bu yana sadece Katolikler değil herkes için bir sığınak oldu Clonard. Bahsetmek istediğim iki önemli insan var; bugün çok vaktimiz yok ama barış sürecimizin en önemli karakterlerinden biri kesinlikle Clonard'ın kendisiydi. Binanın sığınak niteliği çok önemliydi. 1980'ler ve 1990'lar esnasında barış sürecine katkım çay yapmaktı; çay yapmak, şoförlerle ilgilenmek, Peder Alec fotokopi makinesinde kağıtlarını unuttuğunda bunları alıp kapısına bırakmak. Herkese açık, herkesin güvende olduğu ve birbirlerinin sırlarına saygı duyduğu bir yerdi. Size kendisinden bahsetmek istediğim adam bu, Peder Alec Reid. Konuklarımız için kitapçıklar getirdim, bunlardan alabilirsiniz. Kendisinin çalıştığı yeri siz de ziyaret edeceksiniz.

Barış öncesinde Sıkıntı Yılları'nın en ikonik resimlerinden biri 19 Mart 1988'de, Cebelitarık'taki 14 gün süren çatışmanın sonunda çekildi. İki İngiliz ordusu onbaşısı, Derek Wood ve David Howes IRA tarafından vuruldu; Alec Reid ağızdan ağıza solunum yaparak onları kurtarmaya çalıştı. Resimde ağzında kan olduğunu görüyorsunuz, suni solunum yaptığı için böyle oldu; yanlarında durarak onları kutsadı ve onlarla dua etti. Katolik mi Protestan mı olduklarını bilmiyordu, ölen adamlara karşı pastoral görevini yerine getirdi sadece. Öncesinde onları kurtarmaya çalıştı, zira muhtemelen vurulacaklarını biliyordu. Bu adam kendini çatışma durumunda İsa'nın hizmetkârı olarak gördü. Alec Reid'e, "kendini ne olarak görüyorsun, Alec?" diye sorsanız şöyle derdi: "Bütün bu çatışmanın ortasında kendimi Kutsal Ruh'un pastoral bir temsilcisi olarak görüyorum. Kutsal Ruh'un beni yönlendirmesini bekliyorum." Şöyle dedi kendisi bir kere: "Çatışma sürerken yapabileceğimiz en önemli şey sokağa çıkmaktır, sokaktaki ayrımlar insanların ölmesine sebep oluyor. Meseleyi hem içinden hem dışından tanımak çok önemli." Bir barış inşacısı olarak – ki aykırı bir figür müydü, yoksa kurumsal biri miydi, ya da amatör müydü, kendisini nasıl konumlandıracağımı bilmiyorum – en önemli görevinin dinlemek olduğunu düşünüyordu; Kutsal Ruh'u dinlemek, insanları dinlemek, özellikle de acı çekenleri dinlemek. Kendisinin sıradaki ölecek insanı temsil ettiğini söylerdi. Yani kiliseyi değil, ölecek insanları temsil ederdi, dolayısıyla insanların ölmesine engel olmaya çalışıyordu. İnsanlarla konuşurken onların adını kullanmaya dikkat ederdi. İnsanları dikkatle dinlerdi. Dediğim gibi, iki onbaşının yanında diz çöktü, onlara suni so-

lunum yaptı ve bu işe yaramadı, adamlar öldü. Fakat aileleri Peder Reid'e mektup yazarak teşekkür ettiler, ölüm anında aile üyelerinin yanında olduğu için. Kendisi Kutsal Ruh'a inanırdı. Katolik de olabilirsiniz başka bir Hristiyan mezhebinden de, ya da Müslüman veya başka bir inanç grubuna ait olabilirsiniz; fakat Peder Alec için inancın ve Tanrının verdiği ilhamın barış yapımındaki rolü çok önemliydi. Dinlemek ve çatışmanın ortasında bile diyaloğu sürdürmek, Peder Alec görevini böyle tanımlıyordu. Daha çok kadın sürece dahil edilseydi Kuzey İrlanda barış sürecinin çok daha hızlı ilerleyeceğine inanıyordu. Kadınların sayıca fazla olduğu ve dengenin o yönde bozulmuş olduğu zamanlar belki olmuştur, fakat herhangi insani bir girişimde erkeklerin ve kadınların dengeli biçimde bir arada bulunması muhakkak şarttır. Kendisinin diğer özellikleri arasında cesaret, sebat, ilişki kurma yeteneği ve perde arkasında gizlice çalışabilmesi vardı. 20-30 yıl boyunca gizlice çalıştı, gündeme gelmeye hiç uğraşmadı. Başarısının sırlarından biri de buydu aslında. Belfast'taki piskoposlardan biriyle sürtüşmeler yaşadı, Alec ona "öyle yapma, böyle yap" gibi şeyler diyordu. Kilisede farklı görevler olduğunu düşünüyordu Alec, pastör olmak, yani ölenlerin yanında olmak ve ailelerine destek olmak, peygamberane olmak, yani silahlı yaklaşıma alternatifler olduğunu söylemek, bölünmüş toplulukları uzlaştırmaya çalışmak ve aralarında köprüler inşa etmek. Gerry Reynolds adında biri kendisine yardım etti; bu adam çok daha teolojik odaklı biriydi, barış yapımından ziyade dinler arası diyaloğa ve kiliseler arası teolojik sohbetlere ilgi duyan birisiydi. Fakat buna rağmen Peder Alec ve Reynolds birlikte iyi çalıştılar. Bu kucaklayıcı ortamda Alec, Hayırlı Cuma Anlaşması'nı ortaya çıkarmak için çok uğraştı; anlaşma öncesi varılan ateşkese giden yolda büyük çabaları oldu, 26 Eylül'deki silahsızlanmada Peder Harold Good ile birlikte görev aldı. Harold ile birlikte silahların bırakılmasına tanıklık etti. Clonard günümüzde hâlen varlığını sürdürüyor, umarım oraya gitme fırsatınız olur. Peder Alec ve Peder Gerry ile ilgili bir kitabım çıkacak, bir de, eğer vaktiniz olursa izlemenizi önerdiğim bir film var Youtube'da, adı "14 Days" (14 Gün). Bakmaya değer. Umarım bana verilen zamanı aşmamışımdır, aştıysam kusura bakmayın lütfen.

Prof. Linda Hogan: Barış sürecindeki önemli kişilere ve yerlere dair paylaştığınız anılarınızdan dolayı çok teşekkür ederiz Peder Michael. Son olarak meslektaşım Dr. Andrew Pierce'ı size takdim etmek istiyorum. Andrew buradaki Din Okulu'nda dini çalışmalar kürsüsünün başkanı, aynı zamanda İrlanda Ekümenik Okulu'nun üyesi. Kendisi ekümenik bir teolog, ve pek çok başarısı arasında Dünya Kiliseler Konseyi ile ve onlar için yaptığı çalışmalar da var, bu çalışmalar bilhassa dinlerarası ve ekümenik diyalog üzerine; buna ek olarak Sınırlardaki Misyon ile yaptığı çalışmalar var.

Dr. Andrew Pierce: İyi günler. Dini liderlik kavramı üzerine konuşmamız söylendi,

ben de teolojik eğitim alanında çalışan birisi olarak teolojik eğitimin rolünü, liderlik pozisyonlarındaki kişilere sağlayabileceği veya sağlayamayacağı kaynakları değerlendirmek istiyorum. Fikirler önemlidir, dini fikirler – ki çoğu zaman nihai olduklarını dayatırlar – gerçekten önemlidir, özellikle çatışma durumlarında. Kuzey İrlanda'daki Alyans Partisi'nin yakın zamandaki liderlerinden biri olan Lord John Alderdice şu analojiyi sık kullanır bir psikanalist olarak: İrlanda toplumu ve özellikle de Kuzey İrlanda toplumu, travma sonrası stres bozukluğu yaşayan bir insan gibidir. Üst üste tecrübe ettiği streslerden dolayı travmatize olan toplumun her an o travma hâline geri dönmesi riski vardır, dolayısıyla yeni hikayeler anlatabilmek, kendimizi yeni anlatılara yerleştirebilmek güçleşir. Her zorluk yaşadığımızda başlangıca döner, asla buradan kurtulamayacağımızı düşünürüz. Çatışmanın kendimizi kurtarmaya çalıştığımız, tekrarlayan bir travma döngüsü olduğu fikri ilginç; bu fikirle Birleşik Krallık eski başhahamı Jonathan Sacks'ın bir gözlemi arasında bir benzerlik var. Sacks'a göre dinler çatışma çözümü sistemleridir. Dinler bazı açılardan çatışma çözümü stratejileri olarak ele alınabilir. Aşkın olanla içkin olan arasında, toplumlar ve daha geniş siyasi gruplar arasında ilişkiler tesis ederler; ilişkileri oldukça geniş, hatta kozmik bir kapsamda düzenlemeyi kendilerine görev edinmişlerdir. Bu ilginç bir fikir, zira dinin sadece kişisel bir mesele olmadığını, dini fikirlerin bireyler bu fikirleri beğense de beğenmese de bireyler-üstü bağlamda da önemli olduğunu öne sürüyor.

Bu adada tecrübe ettiğimiz zorluklardan biri, dini fikirlerin ve dini düşünce tarzının sıklıkla kişisel, özel meseleler olarak görülmesi. 1908 Üniversiteler Yasası çoğumuz için bu eğilimi sembolize eder nitelikte; bu yasa 20. yüzyılın çoğunluğunda ülkedeki yükseköğretimi düzenledi ve devletin ilahiyat eğitimine maddi destekte bulunamayacağına karar verildi. Bu alandaki eğitim tamamen kiliseye bırakıldı; dini bilgilerin ve dini uzmanlığın tamamen kilisenin iç meselesi olduğu fikri hakimdi. Öğrencilerimizi istediğimiz nezih semte götürüp onlara istediğimizi öğretebilirdik. Diğer bilgi kaynaklarının ışığında onlara neler öğrettiğimizi daha genel bir bağlama oturtma çabası yoktu. Tabii din eğitimini veren insanlar bu bağlantıları kurabiliyordu, fakat siyasi toplum bu bağlantıların kurulmasını gerekli bir şey olarak görmüyordu. Siyaset yapıcılarının varsayımı, dinin tamamen içsel ve özel bir mesele olduğuydu, bu tarz şeylere ilgi duyan bireyler için. 20. yüzyıla bu yaklaşım hakim oldu, dini temelde kişisel bir mesele olarak görür olduk. Bu fikre karşı çıkabilmek için teolojiyi bir nebze de olsa kamusal alana çekmek ve teolojinin toplumsal olarak yapılan, herkes için anlam ifade eden bir faaliyet olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Johnston'ın da bahsettiği gibi, anmalarla dolu bir onyıl içerisinde yolumuzu bulmaya çalışıyoruz, burada karşımıza çıkan sorulardan biri şu: "geçmişin hayaletlerini – ki bu hayaletlerin kimileri pek de vahşi – başımızdan savmadan nasıl yolumuzu bulabiliriz?" Yakın

zamanda 1912 olayları üzerine çalışırken ilgimi çeken bir şey oldu, bu, daha önce ilgimi çekmemişti: 1912'de, yönetme yetkisini Londra'dan Dublin merkezli bir parlamentoya aktaracak üçüncü planlanmış özyönetim yasası geçti. Bu gelişmeye karşı İrlanda'nın kuzeyinde – daha sonra Kuzey İrlanda olan bölgede – yapılan protestolardan çıkarılacak bir ders vardı: özyönetime karşı protestoda bulunan bölgelerle üç dört yıl önce Katoliklik doktrinine karşı gösteri yapan bölgeler tamamen örtüşüyordu. Evliliğe dair Katolik doktrinlerin altı Kuzey İrlanda vilayetindeki farklı Protestan mezheplerden insanları bir araya getirecek kadar etkili olması hakikaten de kayda değer. "Özyönetim demek Roma'dan yönetilmek demektir" slogan da bu anlama geliyordu. Burada şunu görüyoruz: bazı dini ve siyasi fikirler, eleştirilmedikleri takdirde çok tehlikeli şekillere bürünebiliyorlar; dolayısıyla bu fikirleri derinlemesine ele almalıyız. Şimdi çevirmene bir zorluk çıkaracağım, dolayısıyla peşinen özür diliyorum. Birisi Yeats'ten bahsetmişti, ben de size Yeats'i alıntılamak istiyorum. Bu, kendisinin "Ayarsız Konuşmadan Duyulan Pişmanlık" adı şiiri. Hepsini okuyacağım, ama özellikle dikkatinizi çekmek istediğim bir kuplesi var. Zaten kısa bir şiir:

"Ahmaklarla konuşurdum
Fakat sonra geride bıraktım bunları.
Dönüştüren, kendine
uygun bir kitle de buldu,
ama benim fanatik yüreğime hükmedemedi.
Üstlerime baktım: her birinin
kibar davranışları ve konuşmaları
Nefreti bir hobiymiş gibi gösteriyordu
Hiçbir söz, hiçbir hareket temas edemez
Benim fanatic yüreğime.
(Önemli olan kısım burası) İrlanda'dan çıkageldik,
çok nefretimiz, az alanımız var.
Yolun başında yenilmiş olduk.
Daha annemin karnındayken taşımaya başladım
bu fanatik yüreğimi."

Ne kadar ilginç bir ifade: "İrlanda'dan çıkageldik, çok nefretimiz, az alanımız var." Yeats'ın demek istediği fiziksel mekan kısıtı değildi. Yeterince fiziksel mekana sahibiz; fakat bu adadaki anlatılarımız, adeta dini bir boyut taşıyan anlatılarımız aracılığıyla "öteki" insanları kendimizden daha az gerçekmiş gibi duran konumlara itiyoruz – bu anlatılarımızda kendimiz hep daha önemli ve gerçek görünüyoruz.

Bundan ana hatlarıyla bahsedildi: Katolik milliyetçi anlatı bir yanda, diğer yanda ise Protestan birlikçi anlatı. Büyük Alman ilahiyatçısı Jürgen Moltmann'ın buna dair söylediği bir şey var: kendisi kitaplarından birine "kimlik katılımı çıkmazı" adını verdiği kavrama dair bir tefekkürle başlıyor. Dini bir insan olarak, bir lider olarak, ya da bir mümin olarak senin görevin nedir? Senin için daha önemli olan, geleneğinin kimliği mi, yoksa insanlara bir şey ifade etmesi midir? Bazen bir yana, bazen öbür yana çekildiğimizi hissederiz. Kimliğe çok odaklanıp insanlara hiçbir şey ifade etmez hâle gelmek de mümkün, öte yandan tamamen insanlara bir şeyler ifade etmeye odaklanınca da şu soru ortaya çıkıyor: bu ifade etme kavramının tanımını ve sınırlarını kim belirliyor? İnsanlar derken kastedilen grup kim? Gitgide popülistleşen ve yabancı düşmanlığının arttığı bir topluma bir şeyler ifade etmek iyi bir şey mi, bunu nasıl yapabilirsin? İlahiyat eğitimi bağlamında bizi bekleyen görevlerden biri, insanların bu tür soruları cevaplamasına yardımcı olacak bir teolojiye alan açmak – kimlik ve şiddet arasındaki çatışmayı uzlaştırabilmek. Eskiye kıyasla çok daha çoğulcu bir ortam mevcut, böylesi bir ortamda kendini eleştirebilen, geçmişten miras aldığımız gelenekler üzerine düşünebilen, ortak ve kamusal alana taşımak istediğimiz bir teolojiye alan açmamız gerekiyor. Teşekkürler.

Prof. Linda Hogan: Çok teşekkürler, Andrew. İlk olarak Johnston'ın sunumunda gündeme gelen temaların çoğuna konuşmacılarımız farklı şekillerde değindi diye düşünüyorum. Üzerine düşünülecek çok şey söylendi, eminim sizin de pek çok sorunuz ve yorumunuz vardır. Maalesef sadece on dakikamız var, fakat lütfen, sormak istediğiniz soruları veya yorumlarınızı bize yöneltin. Sorunuzu cevaplamasını istediğiniz bir katılımcı varsa lütfen bunu belirtin.

Katılımcı: Sunumlar için teşekkür ederiz. Hristiyanlar İslam dinini bir sorun olarak görmemeli. Hristiyanların görevi İsa Peygamber'i ve öğretilerini takip etmektir; bizim peygamberimizin Veda Hutbesi ile Dağdaki Vaaz arasında benzerlikler vardır. Maalesef İslam ve Hristiyanlık arasındaki bu bağ unutulmuştur.

Prof. Linda Hogan: Teşekkürler, diğer yorumları da alalım lütfen.

Katılımcı: Sunumlar için teşekkür ederiz, harika bir oturumdu. İki yorum yapmak istiyorum müsaadenizle. Anladığım kadarıyla, İrlanda'daki çatışmalarda kilise liderliğinin başarılı bir rol oynadığını söylemek mümkün değil. Bunun sebebi ihtimal ki kiliselerin çoğunlukla müesses nizamı ve kimliğini korumaya yönelik çaba göstermesi. Fakat toplumdan kendinizi izole ederseniz ne olur? Barış teolojisi koyamazsınız ortaya, yaşayan bir teoloji koyamazsınız. Bu, ilk değinmek istediğim hususdu. İkinci söylemek istediğim ise şu: teoloji sadece dini usullere ilişkin değildir, aynı zamanda iktidar ile ilgilidir. Süreç esnasında kiliseler neden kimlik veya kurumsal otorite gibi

konulara odaklandılar da barış için bir teoloji ya da praksis ortaya koyamadılar? Belki de kilise bu durumun kendisinin çıkarına olduğunu düşünüyordu. Teoloji ve kilise liderliğinden bahsederken bunu da unutmamalıyız, kilise aynı zamanda bir iktidar yapısı. Tekrardan teşekkür ederim sunumlarınız için.

Prof. Linda Hogan: Teşekkürler. Şimdi bir soru veya yorum daha alacağım, sonra da panelimiz kısaca cevap verecek.

Katılımcı: Kısa bir sorum var. Kuzey İrlanda'daki çatışma sürecinden nasıl bir sonuç çıkarılabilir? Bu çatışma siyasi veya milliyetçi nitelik mi taşıyor? Bu tecrübeden yola çıkarak nasıl önerilerde bulunabilirsiniz?

Prof. Linda Hogan: Teşekkürler. Maalesef saat 15:30, ve belirlenen zamanda bitirmemiz gerekiyor. Paneldeki konuşmacılarımızdan yapılan yorum ve sorulara cevap vermelerini rica ediyorum. Başlamak ister misin John?

Piskopos John McDowell: Dini liderliğe konusunda haklısınız, bazen kurumu korumaya ağırlık veriyoruz. Öte yandan özellikle de liderlik konumunda olanlar için şu söz konusu, pek çok şeyi dengelemeye çalışıyorsunuz, bunların arasında da kurumu bir arada tutmaya çalışmak var. Farklı görüşler mevcut, ama bazen birinin gerekli şeyleri yapması gerekiyor. Bazen sembolik bir harekette bulunmakta fayda var.

Dr. Andrew Pierce: İlk soruyu yanıtlayayım – bu soru, nasıl etkin diyalog kurabileceğimiz, birbirimizi farklı hakikat iddialarıyla nasıl alt etmeye çalışmadan ortak zemin kurabileceğimize dairdi. Bence de çok haklı ve yerinde bir soru. Yıllar önce bizi ziyaret eden harika bir İslami Çalışmalar profesörü vardı, ve dersinin sonunda bir öğrencinin yaptığı yorumu çok beğenmişti: öğrencisi, "Dersler için teşekkürler, artık İslam'ın ne olduğunu bilmiyorum" demişti ona. Profesör bu yorumu çok sevmişti zira onun tecrübesinde hep İslam'ı doğru bilip anladığını düşünen insanlar vardı. Birbirimize dair yavaş yavaş öğrenmemiz gereken pek çok şey var. Teolojinin çok sevdiğim tanımlarından biri de bir Cizvite ait: "Teoloji verili bir anda daha bilgili olarak kafanızın karışmasıdır." Bu alışkanlığı kendi içimizde de teşvik etmeliyiz. Bir insanı tamamen tanıma çabasının beraberinde getirdiği bir kafa karışıklığı vardır; birbirimize daha çok zaman ayırabilmeliyiz.

Rahip Dr. Johnston McMaster: Bizim teolojiye yaklaşımımıza dair kısa bir yorum yapacağım – bu adada tarihi olarak böyle bir geleneğimiz var, değişmesi gerek belki de, ama bu çok zaman alacak. Bence teoloji hayatla ilgilidir. Ezoterik, doktrinal, zaman zaman ilgilendiğimiz meselelere dair değildir. Hayatla ilgilidir, ve bu gerçek hayat bağlamında ele alınması gerekir. Barış sürecimizdeki zayıflıklardan biri de şuydu: kiliseler sürece destek verirken çatışma bağlamını, ya da sonrasındaki barış inşası sürecini yeterince anlayamadı. Dini okullarda öğretilen teolojide son 40 yıl

boyunca çok az değişiklik oldu; daha bağlamlı, çatışma dönüşümüne, barış inşasına, uzlaşmaya dair bir teolojiye ihtiyacımız var. Bazı din okullarında buna yönelik değişiklikler yapılıyor olabilir. Burada İrlanda Kilisesi'nin rolü var, zira uzlaşma üzerine bir modülleri olduğunu biliyorum, fakat maalesef bu ders bir seçmeli. Her öğrenci bu dersi almak zorunda değil; ben bu yaklaşımı tamamen değiştirmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Peder Michael Kelleher: Bazen teolojiye fazla önem veriliyor, misafirperverliğe ve herkese kucak açmaya yeterince önem verilmiyor. Papa XXIII. Ioannes'in bir teolojisi vardı, bu teoloji misafirperverliğe ve herkese kucak açmaya dayanıyordu. Belki bizim sorunumuz çok fazla teoloji değil kötü teolojidir. Kucak açan, farklılıklara teminat sağlayan bir teolojiyi korumalı ve beslemeliyiz. Tanrıdan sadece Hristiyanlık bağlamında değil, bütün dinler bağlamında bahsediyorum – buradaki kucak açma kavramı sadece Hristiyanlara değil diğer inanışlardan insanlara ve hatta ötesine yönelik. Papa XXIII. Ioannes deyince benim aklıma kucak açma ve misafirperverlik kavramları geliyor.

Prof. Linda Hogan: Misafirperverlik temasına istinaden şimdi bir ara vereceğiz, lobide çay, kahve ve atıştırmalıklar var. Sadece 10 dakikamız var. Katılımınız için teşekkürler; konuşmacılarımıza da bu ilgi çekici oturum için teşekkür ederiz.

ÜÇÜNCÜ OTURUM:
DİNİ ÇEŞİTLİLİK VE DİNLERARASI UYUM

Soldan sağa konuşmacılar: Dr. Melanie Brown, Dublin Şehri Dinlerarası Forum üyesi; Haham Zalman Lent, İrlanda Musevi Cemaaati; Dr. Patrick Claffey, Din İlahiyatçısı, Din Okulu, Trinity College Dublin; Imam Hussein Halawa, Dr. Ali Salim ve İrlanda İslami Kültür Merkezi Baş İmamı; Swami Purnananda, Eire Vedanta Topluluğu Ruhani Lideri ve Kurucusu; Saygıdeğer Myozan Kodo, İrlanda Sangha Zen Budizmi Lideri; Imam Jameel Mutoola, Anwar-E-Madina Baş İmamı, Dublin; Sn. Syed Siraj H. Zaidi, Ehlibeyt İslami Merkezi, Dublin sözcüsü.

Dr Jude Lal Fernando: WÖğleden sonra gerçekleşen ikinci oturuma hoş geldiniz. İrlanda'daki başlıca dini geleneklerin liderlerine davetimizi kabul edip aramıza katıldıkları için teşekkür ediyorum DPI ve Trinity College Dublin Din Okulu adına. Bu oturumda dini çeşitlilik ve dinlerarası uyum konularını tartışacağız. Bu birkaç günü DPI ile birlikte Türkiyeli akademisyenler ve dini liderlere yönelik olarak tasarlarken, Dublin'deki dört tarihi mekana dayanan bir anlatı kurguladık aslında. İlk mekan Kells Kitabı'nın sergi alanıydı; bu, antik veya ortaçağa ait İrlanda Hristiyan mirasını simgeliyor. İkinci mekan ise bugün gideceğiniz Trinity College; 15. yüzyılda kurulan üniversite Protestan bir kraliçe ve devlet lideri tarafından Protestanlar için kurulmuştu. Günümüzde bu çok değişti, burası artık cesurca çoğulcu bir mekan. Üçüncü mekan Merkez Postane, burayı yarın ziyaret edeceksiniz. Postane Binası bize Cumhuriyetçilerin tarihini hatırlatıyor. Son olarak ise modern İrlanda'yı temsil eden Chester Beatty Kütüphanesi var; burası, dünyadaki başlıca dini geleneklerinin tümünün elyazmalarını bulabileceğiniz bir mekan. Böyle bir yol haritası var önümüzde.

Öğleden sonrası iki oturum olarak tasarlandı. İlk olarak dini liderlerin İrlanda'da barış ve uzlaşma alanında oynadığı role değinildi, buradaki odak noktası Kuzey İrlanda çatışmasıydı. Aramıza katılan Katolik ve Protestan liderlerin tümü, komşu inançlara da atıfta bulundu. Davetimize teşrif ettikleri için, burada bulunan tüm inanç temsilcilerine teşekkür ediyoruz; her konuşmacının 10 dakika süresi var, sonrasında ise soru ve yorumları alacağız. İrlanda İslami Kültür Merkezi baş imamı Hussein Halawa'yı konuşmaya başlaması için davet ediyorum; kendisi Dr. Selim tarafından tercüme edilecek.

Imam Hussein Halawa (Dr Ali Selim tarafından tercüme edildi): Çeşitlilik Allah'ın kanunudur. Bu kanunun pek çok alanda ifade edildiğini görürüz. İnsanlar ırkları, inanışları, dilleri açısından çeşitlidir; insanların farklı olduğu Kuran'da söylenir. Allah isteseydi herkesi aynı milletten yaratırdı, fakat görüyoruz ki çeşitlilik olmasını Allah istemiştir. Çeşitlilik ve çoğulcu toplumun en baştan, Hz. Muhammed zamanında ifade edildiğini görüyoruz. Mekke'de de Medine'de de böyleydi. İnsanların dinlerinden bahsetmeye, dini vecibelerini yerine getirmeye hakkı vardır. Kuran da böyle söyler, inananlar inanır, inanmayanlar da inanmaz der. İnsanları Müslüman olmaya zorlamak İslam'da yoktur. Kuran bunu açıkça belirtir. Allah, dinde zorlama yoktur der. İnsanlar İslam'a kendileri isteyerek gelebilirler, dolayısıyla Hz. Muhammed'in zamanından beri insanları Müslüman olmaya zorlamak yasaklanmıştır. Hz. Muhammed ve ilk Müslümanlar 13 yıl boyunca Mekke'de yaşadılar, bu 13 yıl boyunca zulme uğradılar. Bu zulme önce katlandılar fakat sonra Hz. Muhammed, İsa ve Musa peygamberler gibi hicret etti. Hz. Muhammed Medine'ye gitti, Medine tamamen farklı bir toplumdu; Yahudilerin ve diğer dinlerden insanların olduğu bir yerdi. Hz. Muhammed Medine'ye gidince ilk anayasayı, yani "sivil anayasa" olan Medine Sözleşmesi'ni oluşturdu. Bu sözleşme uyarınca Medine'de yaşayan herkes eşit haklara sahipti, inançları ve ırkları sebebiyle değil, insan oldukları için eşittiler. Bu sözleşmenin çoğulcu bir toplum hedeflenerek oluşturulmuş ilk anayasa olduğunu söyleyebiliriz.

Sahabeler nereye giderse gitsin, farklı inançlara sahip insanlarla karşılaşıyorlardı. İnsanlar dinlerini değiştirmeleri için zorlanmadılar, çünkü Kuran'ın dediği gibi, "Dinde zorlama yoktur". Ben Mısırlıyım, Mısır'da, Müslümanlar Mısır'a gelmeden yapılmış kiliseler vardır. Daha da ilginç olan şudur, kiliseyle cami karşı karşıyadır, Müslümanlar camiye, Hristiyanlar kiliseye gider, herkes kendi dininden bahsedebilir ama kimse kendi dinini başkalarına zorla kabul ettiremez.

İslam'ın beş şartı, ya da İslam'ın beş kapsayıcı maddesi, İslami ahlak tarafından garantilenmiştir ve tüm inançlardan, tüm ırklardan insanları korur: bunlar din, refah, onur, dil ve zihindir. İslam, tüm inananlar için bu beş maddenin sağlanması gerektiğini söyler. Herkes gibi Müslümanlar da çoğulcu bir toplumda yaşamak ister, fakat

çoğulcu bir toplumda yaşayabilmek için özgürlük ve demokrasi gerçek anlamıyla yaşanmalıdır. İnsanların istediklerini söyleyebilmeli ve yapabilmeli, ama aynı zamanda başkalarına saygı duymalıdır. Çoğulcu toplum için insanlara özgürlük tanınması gerekir. Eğer toplum bir diktatör tarafından yönetiliyorsa ve insanlar haklarına kavuşamıyorsa özgürlük olamaz. İnsanlar akademik özgürlük sahibi değilse, eğer insan haklarına saygı duyulmuyorsa bir toplum, yanlış yöne giden bir tren gibi olur. Fakat insan hakları korunduğunda, insanların dini inançlarına saygı duyulduğunda ve bunların hepsi kanunlarca garanti edildiğinde, toplum demokratik olur. Böyle olmazsa, tek inançlı bir toplum olur. Dini çeşitlilik Doğu ve Batı'daki insanların üzerine çok kafa yorduğu bir kavramdır, fakat insanların haklarının neden ihlal edildiğinin, inançlarının ve değerlerinin neden çiğnendiğinin arkasındaki gerçek nedenleri bir türlü bulamıyoruz. İnsanlar arasında pek çok ortak nokta vardır aslında, biz de bunlara odaklanmalıyız.

Burada, İrlanda'da, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler bazı meseleler için işbirliği yapabiliyorlar, bu gerçekten de takdire şayan bir durum. Sözlerimi bitirirken şöyle diyeyim, eğer bir ortak noktamız varsa işbirliği yapalım, eğer anlaşamıyorsak da herkes kendi istediği yola gider. Ben seni dinini değiştirmen için zorlamam, senin de beni zorlamaman gerekir. Tüm katılımcılara ve organizatörlere teşekkür ediyorum, İrlanda İslami Kültür Merkezi'nin ve diğer İslamı kuruluşların herkese açık olduğunu söylemek istiyorum. İrlanda'da tecrübe ettiğimiz işbirliği gerçekten harika. Çok teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Çok teşekkür ederiz İmam Hussein Halawa. Soruları ve yorumları konuşmacılardan sonra alacağız. Programa bu şekilde riayet edebilirsek çok müteşekkir olurum. Teknik bir mesele bu, teolojik bir mesele olmaktan ziyade. Tekrardan çok teşekkürler İmam Hussein Halawa, çeşitlilikler kadar ortak noktalara yaptığınız vurgu için. Bir sonraki konuşmacımızdan görüş ve düşüncelerini bizle paylaşmasını rica ediyorum; kendisi Sayın Syed Siraj Hç Saidi, Şii cemaati'nin ve Dublin Ehlibeyt İslami Merkezi'nin sözcüsü.

Syed Siraj H. Saidi: Teşekkürler. Selamünaleyküm. Bu harika etkinliği düzenlediğiniz için çok teşekkürler. Diyalog, diyalog, diyalog ve diyalog – insanlığın birbirini anlayabilmesi için gereken budur. Ben Hz. Muhammed'in soyundan geliyorum, adım Syed Siraj Haider Saidi. Hindistan'danım; orada büyük bir Müslüman nüfus var, İslam içindeki çeşitli mezheplere ait hepsi. Fakat son on yıldır bu tablo biraz değişmeye başladı; neyse, bu konuya girmemize gerek yok. Birbirini tanımak meselesi bana çok ilginç geliyor, zira İmam Halawa'nın dediği gibi, bu konuya Kuran-ı Kerim'de pek çok kereler değiniliyor. Fakat 49. surenin 13. ayetinde şunun söylendiğini açıkça görüyoruz: "Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden

yarattık ve 'birbirinizi tanımanız ve tanışmanız' için sizi halklar ve kabileler şeklinde kıldık. Şüphesiz, Allah katında sizin en üstün olanınız, ırk, renk, soy ve servetçe değil takvaca en ileride olanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, haber alandır." Burada insanların ne kadar değerli olduğundan bahsediliyor. İyi insan başkalarının haklarını gasp etmez, başkalarına saygı duyar, onları kabul eder. Kuran, İbrahimi dinlerin bir aile olduğunu, dinler arası ilişkinin önemini çok kereler vurgulamıştır. İslam apayrı bir din değildir, insanlığa vahyedilen diğer dinlerin üzerine gelmiştir: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam. İslam'ın insanlığa dair kavrayışları, Kuran-ı Kerim'de kaydedilmiştir. Ehlibeyt bakış açısına göre de, Hz. Muhammed zamanında İslam'ın sahip olduğu duruluğu, onun mücadele ettiği şekilde korumak ve devam ettirmek gerekir. İçinde bulunduğumuz Muharrem ayı İslami takvimin ilk ayı; Hz. Muhammed'in torunu Hüseyin bin Ali'nin anıldığı aydır. Hüseyin Ali'nin oğluydu; Kerbela düzlüğünde şehit oldu; Kerbela Irak'ta ve şu anda yaklaşık 40-50 milyon insan Kerbela'ya yas tutmak için gidiyor. İslam insanoğlunun tüm çeşitliliklerine saygı duyar, hatta saygı duymakla kalmayıp kucaklar; barışçıl bir mesajı vardır ve anlayışı teşvik eder.

İrlanda'da dinlerarası temas çalışmalarımızı yürütüyoruz, İrlanda Dinlerarası Forum kurucu üyeleri arasındayız; dinlerarası diyalog medeni ve eğitimli bir toplumun göstergesidir, diğer inançların var olmasına izin vermek önemlidir, bu inançların mensuplarıyla medeni diyalog kurulabilmelidir. Bu alanda, hem kendi dinimiz içinde hem dinlerarası diyalogda büyük ilerlemeler kaydettik. Çok şükür, harika bir ilişkimiz var diğer Müslümanlarla; İrlanda Avrupa'daki ve dünyanın diğer yerlerindeki ülkelerden epey farklı, hem dinlerarası hem din içi iyi ilişkilerimiz var bu sayede. Tüm dinlere saygı duyuluyor, yıl içinde çeşitli konferanslarımız, anma törenlerimiz ve dinlerarası diyalog törenlerimiz oluyor. Yakın zamanda şehrin sözleşmesi kaleme alındı, Dublin Şehri Dinlerarası Sözleşme, bu sözleşme uyarınca herkesin kendi dini konumunu açıkça belirtme hakkı var, herkes destekledi bu sözleşmeyi. Wicklow, Glencree'deki Barış ve Uzlaşma Merkezi'nde imzaladık sözleşmeyi, çok uygun bir yer oldu zira Kuzey İrlanda barış süreciyle doğrudan ilgili bir mekan. Bu masada benimle outran diğer meslektaşlarımın da imzaları var bu sözleşmede, ve Dublin Şehir Konseyi sözleşmeyi kullanmaya başladı bile. Türkiye'den gelen bu heyete İrlanda'daki konumumuzu yeterince anlatabilmişimdir umarım. Çok teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Siraj, Dublin şehrinin attığı somut adımlardan bize bahsettiğin için teşekkürler – özellikle de Dublin Dinlerarası Forumu ve Dinlerarası Sözleşmesi'nin hikayesini dinlemiş olduk. Bir şehrin nasıl işbirliği hâlinde çalışabileceğine güzel örnekler bunlar. Söz İmam Jameel Mutoola'da, kendisi Dublin'deki Anwar-E-Madina'nın imamı. Tekrardan teşekkürler, Siraj.

Imam Jameel Mutoola: Selamünaleyküm. Burada olmaktan çok mutluyum, bizi davet ettiğiniz için teşekkürler. Ben bir imamım. Sizi düzeltmem gerekli bu arada, baş imam değilim, sadece Tanrı'nın bir kuluyum. Çok barışçıl ve dinlerarası diyalog olan bir ada olan Morityus'tanım. İrlanda'ya 2009'da geldim, 2010'da ise Anwar-E-Madina'ya gelmeye başladım; o zamanlar Morityus'dan alışkın olduğum dinlerarası diyaloğu özlüyordum. Morityus'da ibadet birlikte yaptığımız bir şeydir; buna İslam'dan bir örnek olarak "selamünaleyküm" sözünü gösterebiliriz. Bu ne anlama gelir? Senin dinin sana, benim denim bana demektir; birbirimize saygı duyarız ve Müslümanlar, Hristiyanlar, Budistler, Hindular ve diğer dinler arasında bir sorun çıkmaz, kardeş gibi yaşarız. Nelson Mandela bize bir ada olarak yaşama hakkımızı bağışladı; Dublin'de de aynı şekilde, farklı inançlar arasında hayatımızı sürdürüyoruz. Bütün inançların birbirini anlayabilmesi için çabalıyoruz, amacımız kimsenin dinini değiştirmek değil, daha önce de söylendiği gibi. Bütün dinlere saygı duyuyoruz, bizim dinimize de saygı duyulmasını bekliyoruz. İrlanda'da bütün dinler var, Hristiyanlık, Katoliklik, Yahudilik, Hinduizm, Sihizm ve gelecek iyi görünüyor; bazı güçlüklerle kimi zaman karşılaşsak da bu doğru. İnanç liderleri olarak – gerçi ben kendimi lider olarak görmüyorum, dediğim gibi sadece Tanrı'nın kuluyum – biz Tanrı'ya inanıyoruz ve Avrupa'da dinlerarası diyaloğu iyi temsil etmeye çalışıyoruz. İnsanlar dinlerarası forumumuzu ziyaret ettiklerinde Hinduların, Müslümanların, Hristiyanların ve Yahudilerin bir masa etrafında oturup sohbet ettiklerini görüyorlar. Birbirimizden çekinmemiz yok. Birbirimizi daha iyi anlayabilmek için birbirimizin ibadet mekanlarını ziyaret ettik. İslam'da şu çok açıktır, kimseyi İslam'a zorlayamazsınız. Her insanın istediğini seçme özgürlüğü vardır, bunun böyle olmasını Tanrı'nın istediğini görüyoruz zira farklı ırklar, halklar ve dinler yaratmış. Bir bahçe gibiyiz, farklı çiçekler ve renkler var, sadece bir tür çiçek olsa bence çok sıkıcı görünürdü bu bahçe. Tanrı bizim çeşitliliklerimizle, farklılıklarımızla bir arada yaşamamızı istiyor diye düşünüyorum. Bahçedeki çiçeklerin de hepsinin kendine has bir güzelliği vardır, öyleyse biz de insanlar olarak her çiçeğin kendi güzelliğini takdir edebilmeliyiz. Buradaki hükümet sağolsun, bizim diğer inançlarla diyalog kurmamızı destekliyor. Açık konuşmak gerekirse kendimi buraya ait hissediyorum, farklı inançlardan insanlarla çevrelenmiş olmak hoşuma gidiyor. Hedefimiz birbirimizle konuşmak ve sabah da söylendiği gibi, barış, sevgi ve uyum için çabalamak. Ayın 15'inde bir programımız var, farklı geleneklerden gelen bir dizi dini lider bir araya gelecek. Umarım bana ayrılan süreyi aşmamışımdır. İmam Hussein ve Syed Siraj'ın İslam ile ilgili söylediklerine katılıyorum. İslam'da çok farklılıklarımız olabilir, ama hepimiz Allah'a inanıyoruz ve son nefesimize kadar görevimizi yapmaya devam edeceğiz. Barış, sevgi ve uyum. Davetiniz için tekrar teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Çok teşekkürler İmam Jameel Mutoola, çok olumlu bir konuşmaydı. Fakat söylediklerinin bir altmetni olduğunu düşünüyorum. Kimi zorluklar da var. Yaşanan bu zorluklardan açıkça bahsedebiliriz. İmam Jameel'in söylediği başka bir şeye dikkatinizi çekmek isterim: diğerlerine karşı duyduğumuz korkuyu yenebilmek. Bu her dini gelenekte yer alan bir şeydir, birinin korkusunu yenmesine yardım etmek ve ona kendini huzurlu hissettirebilmek. Buna dikkatimizi çektiğiniz için tekrar teşekkürler. Sözü İrlanda Yahudi cemaatinden Haham Zalman'a veriyorum. Davetimize teşrif ettiğiniz için çok teşekkürler, Haham Zalman.

Rabbi Zalman Lent: Teşekkürler Dr. Jude, ve bu etkinliği düzenleyen herkes. Önceki konuşmacıların söylediklerine ek olarak belirtmek istiyorum, çok şanslıyız ki Dublin'de inançlar arası böyle güçlü bağlar var, bir araya gelmemizi sağlayan pek çok etkinlik gerçekleşiyor. Aynı masada oturup aynı ekmeği yedik, kimi zaman sinagogda kimi zaman başka yerlerde; bu da birbirimize dair yanlış anlamaları ortadan gidermek için çok iyi bir fırsat tahmin edeceğiniz gibi. Eskiden burada Başhaham olan David Rosen artık Vatikan'la birlikte çalışıyor ve dinlerarası diyalog üzerine pek çok çalışması var; kendisinin sık anlattığı bir anekdotu sizinle paylaşmak istiyorum. Gençken ve kariyerinin başlarındayken, Güney Afrika'daymış Rosen, ve 20'li yaşlarında bir haham olarak dinlerarası diyalog başlatmak istemiş. Çok açıksözlü bir rahip bulup ona itmiş ve "haydi bütün dinleri bir araya getirip sohbet edelim," demiş. Buna cevaben rahip de demiş ki "Asla bir araya gelemeyiz." Haham "neden," diye sorunca da şöyle bir cevap vermiş: "Siz İsa Mesih'e inanmıyorsunuz, o yüzden cehennemde yanacaksınız!" Bunun üzerine Haham Rosen de demiş ki, "Tamam, ama o zaman gelene kadar bir araya gelip kahve içelim mi?" Bunun üzerine rahip davete icabet etmiş ve birlikte harika bir dinlerarası diyalog kurmuşlar. Kendisi sonra burada Başhaham oldu ve dinlerarası diyalog çalışmalarına devam etti. Bu grup galiba Türkiye'den bizi ziyarete geldi; bunu duyduğuma çok sevindim. Birkaç hafta önce bir hahamlar konferansı için İstanbul'daydım ve şehirde çok güzel zaman geçirdim. Oturumlar arasında çok az zaman olduğu için sarayları ve Kapalıçarşı'yı koşarak gezmek zorunda kaldım. Oturumlardan birinde sunum yapan haham, oradaki Aşkenazi sinagogunun hahamıydı. Türkiye'deki Yahudilerin tarihi üzerine bir sunum yaptı ve hayret ettim, galiba dünyada Yahudilerin en uun süredir yaşadığı yer, 2700 yıldır, İsrail'den Asurlular tarafından kovulduktan beri oradalar. Bütün bu zaman boyunca Türkiye'de diğer cemaatlerle birlikte huzur ve uyum içinde yaşamışlar. İrlanda'daki Yahudi cemaatinin de benzer durumda. Buradaki Yahudi cemaati kendini hep evde hissetmiş, toplumla uyum içinde olmuştur. Antisemitizm olayları çok düşük seviyede, İrlanda bundan gurur duymalı. Tüm inançların ortak bir noktası var- biz İbranice'de "şalom" deriz, İslam'da bu "selam"dır ve Hristiyanların da öteki yanağı dönmeye

dair, sevgi ve barış mesajı içeren pek çok ifadesi vardır. Barışa inanmayan dini lider yoktur, dolayısıyla inançların savaşıyor olması ve çatışmaya yol açması, bir şeylerin yolunda gitmediğinin göstergesidir. Neden böyle olur? Pascal'in bir sözü vardır, "İnsanlar en çok dini inançlarından yola çıkarak hareket ettiklerinde mutlak kötülük yaparlar," der. Aktör Bill Murray ise "Din, insanlığın en kötü düşmanıdır. Din kadar çok insan öldüren başka bir şey olmamıştır," der. Benzeri pek çok söz var, dinin nasıl savaşlara ve çatışmaya sebep olduğuna dair.

Fakat bunların doğru olmadığını biliyoruz. Toplamda 2000'e yakın büyük ölçekte küresel çatışma içinde sadece 100 civarı çatışma din temelli, dolayısıyla dinin bütün sorunların temelinde olduğunu düşünmek biraz abartı. Ve tabii, din çözümün de temelinde olmalı. Dini liderler ve cemaatler bir araya gelerek bizim Dublin'de yaptığımız gibi diyaloğa girmeli ve birlikte çalışmalı. Liderler bir araya gelip birlikte çalıştığında, yemek yediğinde, sohbet ettiğinde birbirimize dair önyargılarımızı yıkıyoruz. İrlanda, diyaloğun önemini ve gücünü öğrenmek için ideal bir yer. Benden önceki konuşmacılardan birinin de dediği gibi, birini tanıdığınızda ve anladığınızda o sizin için "öteki" olmaktan çıkar artık, sizin gibi biri olur. Tayland'da dedikleri, "aynı ama farklı" olur. Şöyle bir söz var: "Diğerlerine kıyasla bir inanç bütün bu korkunç olaylara sebep olmuştur. Bu inanç şudur: 'Benim inancıma sahip olmayanlar insan değildir.'" Sorunun temelinde gerçekten de bu var. Bunu çözmemiz gerekli. İnancımız ne olursa olsun, farklı inançlara sahip kişiler hep olacaktır. Onların insan olmadığı, ahlak ve etik sahibi olmadığı, küçümseyebileceğimiz kişiler olduğu anlamına gelmez. Tüm inanç sahipleri olarak "şalom" ve "selam" kavramlarını teşvik etmeliyiz, sevgiyi, öbür yanağı göstermeyi, birlikte çalışabilmeyi savunmalıyız. Ebeveynler bilir, çocuklarınız kavga ettiğinde bunu çözmenin kolay bir yolu vardır. Birini bir odaya, diğerini öbür odaya koyarsınız, böylece çatışma biter. Fakat bu sorunu kökten çözer mi? Çözmez. İyi bir ebeveyn, iki çocuğu bir araya getirip sorunu konuşarak çözmeye çalışır, çocukları barıştırıp bir arada, aile olarak yaşamayı öğretir onlara. Biz de Tanrı'nın çocukları olarak böyle yapmalıyız; el sıkışmalı, affetmeyi ve unutmayı, özür dilemeyi, anlamayı ve konuşmayı öğrenmeliyiz. Böylece Tanrı'nın çocukları olarak uyum içinde yaşayabiliriz. Teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Çok teşekkürler, Haham Lent. Temel insan ilişkileri kurmanın önemine değindiğiniz için teşekkürler, zira herhangi bir diyaloğa başlamak için önce bu ilişkilerin mevcut olması gerekir. Budizm ve Hristiyanlık üzerine çalışan bir hocam, "Peygamberane İnsan" adında bir kitap yazmıştı, aklıma bunu getirdiniz. Sunumunuz için teşekkürler. Sözü sıradaki konuşmacımız Swami Purnananda'ya veriyorum. Teşekkürler Swami, geçen sene bana attığınız e-postalardan birinde İrlanda'daki ve hatta her yerdeki din toplantılarına Semitik veya İbrahimi olmayan dinleri

de katmanın öneminden bahsetmiştiniz. Bu yorumunuz için çok teşekkür ediyorum.

Ben Budistlerin, Hinduların, Müslümanların ve Hristiyanların yaşadığı bir ülkeden geliyorum. Çoğunluk Budist, fakat bazen gördüğüm bilinçsiz bir tercih var, İbrahimi dinlerin bütünlüğüne vurgu yapılırken diğer dinler unutuluyor. Halbuki insanlığın çoğu diğer dinlere tabi. Tekrar teşekkür ediyorum. Böyle etkinlikleri düzenlemek kolay değil tabii. Bunu Kerim ve Ulpjana'ya söyledim, herkesi buraya çağırmamız gerektiğini söyledim, yoksa birlik mesajımıza ters düşecekti. Daha çok insanın da burada olması gerekiyor elbette, ama en azından kapsayıcı olmayı amaçladığımızı gösteriyoruz. Söz sizde, Swami.

Swami Purnananda: Burada ayakta durmaya karar verdim, belki giysimden dolayı beni göremezsiniz diye. İrlanda'ya hoş geldiniz, Türkiye'den ve başka yerlerden gelen konuklarımız. Dini çeşitlilik ve dinlerarası uyum üzerine pek çok söz söylendi, önceki oturumda da dini liderlerin rolünden bahsedildi. Şunu sormak isterim: "dini" derken neyi kastediyoruz? "Lider" derken, "dini lider" derken neyi kastediyoruz? "Uyum" derken ne demek istiyoruz? Bunlar anlamlı sorular ve bu soruları sormamız gerekiyor.

İmam Hussein'i takdir ediyorum, zira söylemeden geçtiğimiz bir gerçeği söyledi: hepimiz farklıyız. Bunun siz de farkındasınızdır. Bu çeşitlilik güzel bir şey. İrlanda'da çeşitliliği tecrübe edebilmenin bize verdiği neşeyi önceki konuşmacılar da vurguladı. Birbirimizden farklıyız, dolayısıyla aynı olmamızı bekleyemeyiz. Her alanda demokrasiye sahibiz, özgürlük taleplerimiz var – siyasi özgürlük, cinsiyet özgürlüğü, başka özgürlükler – fakat din alanında bazıları, özellikle de bazı dini liderler, demokrasinin dini çeşitlilikte yeri olmadığını düşünüyorlar. Çoğulculuk kavramı burda da sık sık dile getirildi fakat benim gözlemlediğim kadarıyla, çoğulculuk sıklıkla yanlış anlaşılan bir kavram. Çay içme örneğini vereyim. Örneğin düşmanınızla çay içmeyi reddedebilirsiniz, farklı bir kültüre ve dine sahip oldukları için, bu, dışlayıcılık olur. Ya da düşmanınızla çay içersiniz ama o kişi hâlâ düşmanınızdır, bu da kapsayıcılık olur. Ama çoğulculuk şu demektir: ben herkesle çay içebilirim, benim düşmanım yoktur. Hoşgörüsüzlükten hoşgörüye, oradan da mutlak kabule giden uzun bir yol vardır. Benim dinim muhtemelen dünyanın en eski varolan dini. Antik Vedik dini, ya da bilindiği adıyla Hinduizm. Şunu söylemeliyim ki Hindistan, yani Hinduizm'in doğduğu ülke, hiçbir peygamberi öldürmedi, hiçbir kutsal adam ya da kadını çarmıha germedi, ya da inanışları sebebiyle kimsenin derisini yüzmedi. En eski zamanlarda – ki Hint tarihinde bu belki 2000 yıl öncesine tekabül ediyordur – Çarvaka adında bir felsefe vardı. Bugün dünyada gördüğümüz neo-ateizmden daha da uç bir ateist felsefeydi. Buna rağmen kabul edilen ve hoşgörü gösterilen bir felsefeydi – çerçeveyi sağlam kurduğunuz, iyi bir metafizik argüman geliştirdiğiniz sürece, başkalarını dinleme-

ye hazır olduğunuz sürece siz de kabul görürdünüz. Önceki oturumda burada bir Redemptorist vardı ve sözlerine "Ben Katoliğim," diyerek başladı. Bunu kaydettim ve kendi kendime şöyle düşündüm: "Kendi yorumlayıcı yaklaşımıma sahip olan bir insanım, deseydi daha iyi olurdu." Sahip olduğumuz bu çeşitliliğe ihtiyacımız var. İhtiyacımız var, çünkü birbirimizden farklıyız. Bu Türkiye'de nasıl olur bilmiyorum, zira orası Müslüman çoğunluğa sahip bir ülke, eskiden Ortodoks Hristiyan inanışı hakimdi ama artık bir azınlık; Türkiye Avrupa ve Asya'nın ortasında stratejik öneme sahip bir ülke. Hristiyanlık tarihi var, İslam tarihi var; özellikle Hristiyanlığın ilk zamanlarına dair önemli bir coğrafya.

Dolayısıyla dini uyumdan ve özgürlükten bahsedildiğini görmek hoşuma gitti. Hz. Muhammed'in dinde zorlama olmadığını söylediğini öğrenmek ilgimi çekti; fakat buna rağmen neden biz insanlık olarak başkalarını hep kendi bakış açımıza ikna etmeye çalışıyoruz? Tarihte Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'na kadar, en çok kan hep Tanrı ve din için dökülmüştür. Bunun sebebi ne? Cevaplayabilmek için din tanımımıza bakmamız gerekir. Bizce, din içsel bir yolculukla başlar. Doktrinlerle, dogmalarla, kitaplarla, kiliselerle, tapınaklarla, camilerle bir ilgisi yoktur. 1893 yılında saygıdeğer Swami Vivekananda Şikago'da, Dinler Parlamentosu adı verilen sıradışı bir etkinliğe katılır. Bu Parlamentoda, "Bizi buraya çağıran zil, fanatikliğin ve din adına duyulan nefretin cenaze çanları olur umarım," der. Büyük kitaplarından birinde, "Her ruhun kutsal olma potansiyeli vardır," der; bizim Vedanta felsefemizin temelinde de bu vardır. Hinduizmin felsefesi, "Her şeyin içten başlaması gerekir, içimizdeki ve dışımızdaki doğayı kontrol etmeyi öğreniriz"dir. Sonra da şöyle devam eder: "Bunu yapmanın çeşitli yöntemleri vardır. Kimileri psikolojik yöntemlerdir, siz kendinizinkini seçebilirsiniz." Doktrinler, dogmalar, tapınaklar, kiliseler, kitaplar ve ritüeller ikincil önemi haiz detaylardır. Bunlar sadece yöntemlerdir; dünyada çok sayıda inanç, çok sayıda yol vardır fakat bu tavrı benimsediğimizde, insanları anlamak, dinlerini anlamak için gereken temeli tesis etmiş oluruz. "Bu benim dilim, bu benim ülkem, bu benim milliyetim," diye bağıran bir kimlik herkesi ayağa kaldırır. Fakat en kışkırtıcı olan şüphesiz "bu benim dinim," ifadesidir, burada asıl yansıtılan ise kendi kibrimizdir, kültürel kimliğimizden ötürü duyduğumuz kibir. Ben buna "burunizm" adını veriyorum. Burunizm şudur: "Tek hakiki burun benimkidir, benim burnum seninkinden iyi çünkü o, benim burnum." Bunun absürd bir pozisyon olduğunu siz de kabul edersiniz sanırım.

Peki insanlığı ne bir araya getirecektir? Barış için ne yapmak gerekir? Uzlaşma için, uyum için ne yapmak gerekir? Bunlar için çok derine inmek lazımdır. Dinin evren kadar geniş, okyanus kadar derin olması gerekir. O derinliğe inince insanlığa hizmet etme isteğini, acı çekenlerle dayanışma dürtüsünü buluruz içimizde, zorunda

olduğumuz değil öyle istediğimiz için. Derinden duyduğumuz bu birlik hissi dindir esasen. Dini uyumun temelinde bu his vardır, siyasi çatışmalar, dogmatik ve teolojik çatışmalar değil. Bizim aradığımız, tüm insanların aradığı özgürlük budur. Bir adım öteye gidip şunu söyleyeyim: evrendeki her atom kendi özgürlüğünü arar. Vedanta der ki bu özgürlük zaten sizdedir, içinizdedir. Buna dini pratiklerle de erişebilirsiniz, varoluşunuzun derinliklerini keşfe çıkarak da; o uyum hissi zaten orada yaşamaktadır. Bunun için çabalamaya gerek yoktur. Uyum nedir? Buna verdiğimiz bir ad vardır, *dharma*. *Dharma*, her şeyi uyumlu hâle getiren, demektir. Bütün evren bu uyum prensibince işler. Sadece insanlarda vardır bu uyumu bozma, doğal düzeni tersyüz etme eğilimi. Bizim sahte kibrimizden böyle olur. Çeşitli türde özgürlükleri arzularız, çünkü doğamız böyledir. Her alanda birbirimizi farklılıklarımız ve benzerliklerimiz üzerine eğitebilmeliyiz; bunu yapmak için Dublin Şehri Dinlerarası Forumu ve diğer dinlerarası diyalog örgütlerinin kanallarını kullanıyoruz; burada başkalarının insaniyetiyle yüzleşip birlik buluyoruz. Bu birlik sadece insan olmamızdan değil inançlarımızdan da kaynaklanıyor; çünkü baktığımızda inançlarımızın farklarından çok benzerlikleri ön plana çıkıyor. Farklara dikkat çekmek gerekli bile değil belki. Dublin Şehri Dinlerarası Forumu'nda farklılıklara değil benzerliklere vurgu yaptığımız için birlik, uzlaşma ve barış temelinde güzel bir model geliştirmeyi başardık.

Önceki oturumda Kuzey İrlanda'dan ve güneyden epey bahsedildi. Kuzey İrlanda'ya gittiğimde insanlar bana hep Gerry Adams olup olmadığımı sorarlar. Protestanlar turuncu giydiği için önce Gerry Adams olmadığımı, sonra da Orange (Turuncu) Yoldaşlığı üyesi olmadığımı açıklamam gerekiyor. Durumun mizahının iki taraf da farkında, bu mizah düzeyinde de bir araya gelebileceğimiz bir zemin buluyoruz. Fakat bir önceki oturumda "yerliler" ve "yerleşmeciler"den bahsedildiğini duydum ve bu ayrımın tamamen doğru olmadığını belirtmem gerekiyor. İskoçya'dan gelenler de, buradaki İrlandalılar da Kelt oldukları için aynı ırka aitler. Bu kan bağına rağmen farklı aidiyetleri ve farklı olduğunu düşündükleri dini inanışları sebebiyle çatışmayı tercih ediyorlar. "Farklı olduğunu düşündükleri," diyorum zira yüzeyin biraz altına indiğimizde aslında bir fark olmadığını görüyoruz. Okyanusun derinliklerine indiğimizde de etrafa huzurun hakim olduğunu görürüz, okyanus aynı okyanustur fakat yüzeyde türlü çeşitli dalgalar, sarmallar ve farklılıklar vardır. Görünürdeki farkları kabul etmeli, doğamızın engin iç okyanusunu keşfetmeliyiz. Tüm barışların başında kendi içimizdeki barış ve huzur vardır. Kendi derinliklerimizi anladığımızda her şeyin derinliğini anlamış oluruz. Bunu yapabilmek kolay mıdır peki? Alışkanlıklarımızı ve tavırlarımızı değiştirmemiz gerekir, bunu yapmak kolay değildir ama bu prensipler olmadan bir şey başaramayız. Swami Vivekananda bir keresinde "Neden Anlaşamayız" adında ilginç bir konuşma yapmıştı. Size bu hikayeyi aktararak sözlerime son

vereceğim. Adettendir, "Evvel zaman içinde," diye başlayayım. Evvel zaman içinde kuyuda yaşayan bir kurbağa varmış, burada beslenip semirmiş. Bir gün, denizden gelen bir kurbağa gelip bu kuyuya düşmüş. Kuyudaki kurbağa "Sen nereden çıktın?" diye sormuş yeni gelen kurbağaya. Denizden gelen kurbağa, "Denizden geliyorum," diye cevap vermiş. "Öyle mi, peki ne kadar büyüktür orası?" diye sormuş beriki ve iki kez sıçramış. "Ondan çok daha büyük canım," demiş denizden gelen kurbağa. "Bu kadar mı büyük," demiş beriki ve kuyunun yarısına kadar sıçramış. "Çok daha büyük," demiş denizden gelen kurbağa. "Eee, bu kadar mı büyük peki," demiş kuyudaki kurbağa ve kuyunun ağzına kadar sıçramış. "Daha da büyük," demiş denizden gelen kurbağa. Kuyudaki kurbağa öfkelenmiş. "Hiçbir şey benim küçük kuyum kadar büyük olamaz! Defol git buradan!" demiş. Diğer kurbağa da gitmek zorunda kalmış. Hepimiz kendi küçük ve kıymetli kuyularımızın varolan tek kuyu olduğunu düşünüyoruz. Hindular "Bu benim kuyum, bu tek kuyudur," diyorlar; Hristiyanlar, "Benim kuyum kutsal kuyudur, başka kuyular bununla kıyaslanamaz," diyor, Müslümanlar da, Budistler de, tüm dinler de böyle düşünüyor. Fakat gerçeklik hiç böyle değil. İçimizde keşfedilmemiş bir enginlik var, tüm insanlığın içinde var ve evren bütünüyle keşfedilmeye, tecrübe edilmeye değer. Din dediğimiz de budur zaten. Teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Birbirimize empati duymak ve düşünceli olmak için sahip olduğumuz potansiyeli vurguladığınız için çok teşekkür ederiz, Swami. Konuşmanızdan aklımda en çok yer eden fikirler bu ikisi oldu. Sözü Saygıdeğer Myozan Kodo'ya veriyorum; kendisi İrlanda'daki Zen Budizmi *sangha*'sının lideri.

Rev Myozan Kodo: Teşekkürler. Eğer esnemek, ayağa kalkmak ya da başka bir şey yapmak isterseniz lütfen çekinmeyin; alınmam, zira uzun süredir burada oturuyoruz. Batı geleneğinde bir beyinin yanı sıra vücuda da sahip olduğumuzu ve vücudumuzu hareket ettirmemiz gerektiğini sıklıkla unutuyoruz. Ben konuşurken hareket ederseniz rahatsız olmam. Lütfen rahat hissedin ve bir beynin yanı sıra vücudunuz olduğunu da hatırlayın. Beyin ve vücut arasındaki bu sahte ayrımdan çok öğreneceklerimiz var. Benim ait olduğum Zen geleneği aslında Budizmin Japon ekolünden bir yorumu, fakat bunun öncesinde Çin geleneği, en temelde ise Hint geleneği var. Çincedeki "xin" karakteri hem vücut hem zihin anlamına gelebilir. Budist geleneğinde ayrımları aşabilmek çok önemlidir. Örneğin, Zen Budist geleneğinin sekizinci atası olan, 700 yılında Çin'de doğan Şinto, çok meşhur bir eğitici şiir yazmıştır Sandokai adında, ve bu şiirde farklılıkların uyumu ile eşitlikten bahsetmiştir. Farklar ve eşitlilikler bizi ileri götüren şeylerdir. Her şeyin aynı olmasını isteriz, kendimizi bir birey olarak tanımlamak isteriz bir yandan da. Bu iki zıt yöndeki çekim hep çatışma yaratır ve sekizinci yüzyıldan bize miras kalan şiirde farklılık ve eşitlik mesajının verildiğini görüyoruz. Bu vizyon, kendi zıtlıklarını bile kapsayabilen bir vizyondur.

Bu vizyon farklılıklara yer tanır, ötekinin benlik, benliğin de öteki olduğunu görür; aynılığın yanı sıra farklılık için saygı olduğunu da idrak eder. Görünürde zıt olan iki fikri aynı anda zihnimizde barındırabilmek – Tanrı ya da Allah dediğiniz hakikate yaklaşmak böyle bir şeydir. Bu tabii Budizm'in kullandığı dil değil. İbrahimi dinler geleneğine göre Budizm ateist bir gelenek. İbrahimi dinler, Budizm'i aslında bilmedikleri için böyle düşünüyorlar. Jude'un bu konuda yaptığı yorum epey önemliydi. Dharmik inançlara sahip kişiler buna rağmen İbrahimi dinlerin paradigmasıyla değerlendiriliyor; halbuki dinlerarası diyalog denince sadece Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanların değil bütün bu diğer inanışların da dahil edilmesi gereklidir.

Sevgili dostlarım, bu alandaki çalışmalarınıza devam ederken, dinlerarası diyalog fikrini tartışırken lütfen bunu da aklınızda bulundurun. İmamın iPhone'undaki bu hoş melodi bana bir hikayeyi anımsattı, zaten anlatmayı düşünüyordum bu hikayeyi. Türkiye'den gelen dostlarımız, Nobel ödüllü İrlandali şair Seamus Heaney'yi tanıyorlar mı acaba? Heaney'nin dinlerarası diyalog ve anlayış üzerine çok güzel bir şiiri var; sadece teorik değil uygulamalı bir anlayıştan bahsediyor bu şiir. Haham Lent'in dediği gibi, bu böyle yapılır – birlikte yemek yiyerek, şakalar yaparak, birbirimizin insan olduğunu keşfederek. Heaney, 1972'de yazdığı "Öteki Taraf" isimli bu şiirde çocukluğunu anıyor. Size sadece birkaç dizesini okuyacağım; bu şiirde Heaney Kuzey İrlanda'da yaşayan bir çocuk, ve bildiğiniz üzere Kuzey İrlanda Katoliklerle Protestanlar arasında bölünmüş. Katoliklerde tespih çekme geleneği vardır, görünüyor ki Heaney'nin ailesinde de varmış. Bu esnada da Protestan komşular kapının dışında bekler, tespih sesinin kesilmesinden duanın bittiğini anlarmış. Şiir çevirmek çok zordur, çevirmenlerden özür diliyorum. Şiir şöyle:

Duamız bazen uzun sürerdi
mutfakta kederle otururken
Yan taraftan gelen ayak seslerini duyardık

Sonra duamız bitince
Kapı çalardı
Bir de ıslık tuttururdu

Tam kapı eşiğinde. "Ne gece ama,"
derdi. "Öylesine dolaşıyordum etrafta,"
"Size de uğrayayım bari, dedim."

İki komşu eşitler olarak bir araya gelirler, birbirleriyle farklarına saygı duyarlar ve birbirlerine ihtiyaç duydukları alanı tanırlar. Beni davet ettiğiniz için çok teşekkür

ederim; söyleyecek son birkaç sözüm daha var. Klasik gelenekteki hikayelerimizden biri şöyledir: İndra ile Buddha bir ormanda yürümektedir; Buddha der ki, "Burası bir tapınak inşa etmek için çok güzel bir mekan." İndra bir sap çimeni toprağa eker ve der ki, "Tapınak inşa edildi." Tapınak, daha bir tuğla konmadan bile inşa edilmiştir. Bu da bize şunu hatırlatıyor, kurumsal iktidar sorunlar yaratır – bugün bize çay yapan insanlar, biz konuşanlar kadar önemli bir iş yaptılar. Ayrıcalık, kibir, siyaset ve kurumların üzerimize giydirdiği giysileri çıkarmalı, birbirimizi insanlar gibi görmeli, birbirimize armağan olduğumuzu fark etmeliyiz. Heaney şiirinin bize hatırlattığı da budur. Ufkumuzu geliştirmek fikrinden bahsetmek istiyordum, fakat Jude benden hızlı davrandı ve konuyu gündeme getirdi. Eski ikilikler artık yok İrlanda'da. Günümüzde İrlanda'da dinlerarası uyum var, ve biz de bu uyumun sadece İbrahimi dinleri değil, diğer tüm inanışları kapsaması için çabalamalıyız. Bir de şunu hatırlamalıyız: dinlerararası diyalog sadece göç yoluyla değil, din değiştirenler sayesinde de gündemimize giriyor. Günümüzde kimliklerimiz ulusumuzdan, doğduğumuz yerden bağımsız; birden fazla kimliğimiz ve aidiyetimiz var. Kültürel açıdan, Zen Budist rahibi olduğum kadar Katoliğim de. Bu tür karışıklıklardan hoşlanmasak da, bu meselelerin basit olmadığını kendimize hatırlatmalıyız. Çoğulcu bir İrlanda Cumhuriyeti'nde yaşadığımız için şanslıyız; çoğulculuğa dair çeşitli yorumlar dinledik. Yasal anlamda çoğulculuk ayrı bir mesele; daha önemli olan şey kültürel çoğulculuktur, bizde artık kültürel çoğulculuk var. İrlanda'daki dinlerarası uyum ve kültürel çoğulculuk açısından baktığımızda, daha fazla dinsel okuryazarlığa ihtiyacımız olduğunu görüyoruz. İnsanlar bana bakıp "Sen Hare Krişna mısın?" diyorlar bazen. Hem burada, hem de Batı Avrupa'nın çoğu bölgesinde dinsel okuryazarlığımız çok düşük seviyelerde. Bu masada bile birbirimize ve inandığımız şeylere dair pek çok yanlış kanıya sahibiz. Çay kahve sohbeti esnasında nelerin ortaya çıkacağına şaşırırsınız. Dinsel okuryazarlık sadece eğitimle sağlanabilir. Son yıllarda Kuzey İrlanda gazetelerini okuduğumuzda görüyoruz ki eğitimin, ilköğretimin, orta ve yükseköğretimin tamamen baştan tasarlanması gerekiyor yeni İrlanda gerçekliğine adapte olabilmesi için. Burada medyanın da görevi var. İrlanda'da kaç tane başörtülü haber spikeri var? Medyada dini çeşitlilik İngiltere'de İrlanda'ya kıyasla çok daha iyi durumda. İrlanda'da kendimizi kültürel olarak tanımlama biçimimizde hâlen 1970'lerin ve 1980'lerin etkisi var, bunun değişmesi gerek zira sembollerimizi değiştirdiğimizde kültürümüz de değişir. Yükseköğrenimde de geçerli bu söylediklerim. Üniversite şapellerine bakalım, kaç tanesinde Katolik ve Protestan olmayan din görevlileri var? İrlanda Kilisesi'nin, yeni İrlanda Cumhuriyeti'ne adapte olması gerekiyor; çeşitliliği nasıl kucaklayabileceğimizi öğrenmek için ise sekizinci yüzyılda yazılmış o eğitici şiire geri dönebiliriz. Farklar ve eşitlik arasında bir uyum bulmanın yolu sekülerlikten geçer, ama bunun

neo-sekülerlik olması lazım. Fransa gibi ülkelerde gördüğümüz, %20'si Müslüman olan nüfusu dışlayan bir sekülerlik olamaz örneğin. Yeni bir sekülerliğe ihtiyacımız var İrlanda için. Türkiye'den pek bahsetmedim maalesef, çünkü cehaletimi açığa vurmak istemedim; fakat gazete okurum, dolayısıyla Türkiye'ye dair söylenebilecek çok şey olduğunu biliyorum. Beni dinlediğiniz için teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Düşüncelerinizi bizimle paylaştığınız için teşekkürler. Asya'da üç ülkede, Myanmar, Sri Lanka ve Tayland'da Müslümanlar ve Budistler arasında yaşanan çatışmalar üzerine düşünürken aklıma bir fikir geldi. Bu iki gelenekte en ilginç bulduğum şey, kurucularının ilahi figürler değil insanlar olmaları. Öğrencilerimden biri bu konu üzerine bir makale yazmıştı hatta. Katkınızdan dolayı çok teşekkür ederim tekrar. Söz sıradaki konuşmacımız Dr. Melanie Brown'da; kendisi Dublin Şehri Dinlerarası Forumu'nun üyesi. Çok teşekkürler.

Dr Melanie Brown: Hanımlar ve beyler, adım Melanie Brown. Dinsel çoğulculuk üzerine düzenlenen bu paneldeki tek kadın olmam cinsiyet eşitliğine bir darbe vuruyor. Teolojik açıdan ekleyeceğim çok şey yok, dolayısıyla kimlik meselesinden bahsetmek istiyorum size. Ben de bu üniversitenin mezunlarındanım ve burada ders verme ayrıcalığına sahibim; üzerine ders verdiğim iki paralel konu var, bunlardan biri de İrlanda'daki Yahudi tarihi ve şaşırtıcı derecede geçmişe gidiyor. Diğer konu ise İrlandalı kimliği ve İrlanda'daki azınlık kimliklerinin ifadesi. Kimsenin moralini bozmak için söylemiyorum bunu, fakat mükemmel bir dünyada yaşamadığımızı hepimiz biliyoruz ve İrlanda'da da, dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi pek çok sorun var. Bu konudaki karşı görüşleri dinlemeye hazırım, fakat bence İrlandalı kimliği hâlen Katoliklikle iç içe geçmiş halde. Bunu kilise kurumunu eleştirmek için söylemiyorum. Sadece gerçeği ifade ediyorum; hür İrlanda devletinin 1922'de kurulmasında da, İrlanda anayasasının 1937'de yeniden tasarlanmasında da Katolik Kilisesi'ne hep ayrıcalıklar tanındı. Bu ayrıcalık 40 yıl daha devam ettirildi; sonrasında resmi olarak anayasadan çıkarıldıysa da bence hâlen İrlanda kimliğinin ayrılmaz bir parçası. İrlanda kimliği beyaz, Hristiyan ve Katolik bir kimlik. İrlanda kültürüne dair çeşitli faaliyetlere katılırım ara ara, ve orada şöyle bir gözlemde bulundum, kimlik hem özel ve güzel bir şey, çünkü bize ait, ama öte yandan da aramıza duvarlar diken bir olgu. Aramıza duvarlar dikiyor çünkü nihayetinde insan kimliği üç unsurdan oluşur: kendimizi nasıl gördüğümüz, başkalarını nasıl gördüğümüz ve başkalarının bizi nasıl gördüğü. Başkalarının bizi nasıl gördüğü, bizim üzerinde en az kontrol sahibi olduğumuz şeydir. Bazen kendimizi nasıl gördüğümüzle başkalarını nasıl gördüğümüz arasında büyük çelişkiler vardır. İrlanda toplumundaki seçicilik üzerine biraz düşünelim. Bu masada oturanlar olarak kendimizi İrlandalı olarak görüyor olabiliriz. Yasal olarak pasaport sahibi olabiliriz, doğum belgelerimiz vardır ama İrlandalı olmak sadece bunlar değil;

hâlen dini ve kültürel çağrışımları var ve bu duvar yıkılmadan tamamen İrlandalı sayılmayacağız, biz kendimizi öyle görmek istesek de. Jude'un daha önce de söylediği gibi, içinde olduğumuz üniversite 1592'de kuruldu. Bu tarihten yaklaşık 100 yıl sonra, İrlanda'daki Yahudi cemaati, buraya çok uzak olmayan bir yerde küçük bir sinagog kurmuştu. Sinagogu kuranlar dinlerarası çatışmadan kaçan göçmenlerdi. Fakat İrlandalı Yahudilerin, ya da başka herhangi bir dini veya kültürel cemaatin burada ne kadar süredir bulunduğu önemli değil, Katolik Kilisesi'nin parametreleri dışında kaldıkları sürece hâlen İrlandalı olmadıkları düşünülüyor. Bu ne zaman değişir bilmiyorum. Sosyolojik anlamda seçicilik yapanların da, geri kalan herkesin de ciddi biçimde yeniden eğitilmesi gerekir herhalde. Burada oturup birlikten ve ortak noktalarımızdan bahsetmek çok güzel, ama buna sadece bizim değil, geri kalan önemli insanların da – yani siyasetçilerin, dini liderlerin – inanması gerekli. Aksi takdirde, yaptığımız konuşmalar hoş ve değerli konuşmalar elbette, ama geleceğe pek de etkileri olmayacaktır. Kendimizi ve başkalarını bir olmanın öneminin yanı sıra ulusal, kültürel ve dini kimlikleri birbirinden ayırmak konusunda eğitmeliyiz, zira bunlar aynı kavramlar olmak zorunda değil.

İrlanda'da hâlen geçmişe hapsolmuş olarak yaşıyoruz – doğum belgeniz ve pasaportunuz sizin İrlandalı olduğunuzu söylese de, gerçekten İrlandalı olmak için en azından şeklen Katolik Kilisesi'ne tabi olmanız, Gal sporlarını oynamanız, ve Galce dilleri konuşmanız gerekir. Bunları yapsak bile yetmeyebilir. Bazılarımızın İrlandalı olup diğerlerinin olmamasını sağlayan o gizemli şey nedir, açıkçası bilmiyorum. Bir akademisyen olarak bunu bilmediğimi itiraf etmekten çekinmiyorum, zira anca bilmediğimizi kabul ederek öğrenebiliriz. Kendi bilgilerimizdeki ve algılarımızdaki eksiklikleri fark edebilmeliyiz. Sözü daha fazla uzatmayacağım, sizi bu son düşünceyle başbaşa bırakmak istiyorum: kimlik kavramı algılarımızla, bazen de yanlış algılarımızla yakından ilgilidir.

Dr Jude Lal Fernando: Bu zor soruları gündeme getirdiğin için çok teşekkürler Melanie. Gerçek anlamıyla insan olabilmek için bu soruları sorabilmemiz lazım. Son konuşmacımız Din Okulu'nda görevli ilahiyatçı Dr. Patrick Claffey. Kendisini bir Katolik rahip olarak değil, Swami'nin de dediği gibi, kendi yorumlayıcı yaklaşımına sahip bir insan olarak takdim ediyorum size. Çok teşekkürler Patrick.

Dr Patrick Claffey: Çok teşekkürler. Dün araştırdığım bir konunun aklıma getirdiği üç düşünce ile başlamak istiyorum. Bu düşünceler tamamen bana ait değil, ama zaten dinlerarası diyalog veya sohbetin amacı da bu değil midir? Diyalog demektense sohbet demeyi tercih ediyorum, zira diyalog deyince sadece iki taraf varmış gibi bir hava oluşuyor. Seninle benim, onunla onun arasındaki bir diyalog gibi. Diyalog genelde uzmanlar arasında gerçekleşiyor, dolayısıyla bu kavramı kullanmayı sevmiyo-

rum. Sohbet sözcüğünü tercih ediyorum çünkü kahve içerken de sohbet edebiliriz, bunlar genelde resmi olmayan konuşmalar olur; bence, yapılandırılmış diyaloglara kıyasla sohbetler çok daha faydalıdır. Konuya döneyim, bence dinlerarası sohbetin üç amacı vardır. İlki kişinin kendini bilmesidir – o deyimi hatırlayalım; kendini derinlemesine tanımak, zenginleştirmek ve kendi inanç geleneğini daha iyi anlayabilmek. İnanç geleneğinizi bir kenara koymak o kadar basit bir iş değil. Benim kimliğimin bir parçasıdır inancım, İrlandalı olsam da öyle, başka milletten de olsam. İnanç hepimizin kimliğinin parçasıdır; bazen de inançsız olmak kimliğimizin parçasıdır. İkinci olarak birbirimizi daha iyi tanımak, ve insanları gerçekten oldukları şekilde anlamaya çalışmaktır. Kafamızda insanları karikatürize ederiz, bunu yapmak kolaydır. Son amaç ise hayatı dolu dolu yaşamak, somut birk aide oluşturmak ve farklı geleneklerden gelen insanları bir araya getirebilmektir. Böylesi konuşmalar başlatmak bana epey faydalı bir iş gibi geliyor.

Biraz kendimden bahsetmek istiyorum. Ünvanım öyle olsa da ben ilahiyatçı değilim aslında, zaten bu hep biraz kafamı karıştıran bir ünvan olagelmiştir. Ben, çoğu insan gibi, kendimi arayışta olan biri olarak tanımlıyorum. Bunun bir sebebi Katolik bir rahip olmam; geleneğimizde bu arayış unsuru var. Dünyadaki dinleri araştırıyorum, 43 yıl önce Afrika'da başladım araştırmalarıma, yakın zamanda ise Asya'da çalıştım. Bu çalışmalar esnasında uzun uzun notlar aldım ve ilgimi en çok çeken husus, gündelik din pratikleri – yani doktrinden ziyade pratik olarak din. Bunun epey önemli olduğunu düşünüyorum; dini, teolojik sohbetler yapmak da güzel, ama pratiğin de çok önemli olduğunu düşünüyorum. Dünyada insanlar sinagoglara, tapınaklara, camilere ve kiliselere gidiyor, ya da Hindular gibi evde puja yapıyorlar; bu esnada nihai bir gerçeklik tarafından izlendiklerini, ve ara ara da olsa o gerçekliği gördüklerine inanıyorlar. Bunu nasıl anlayıp ifade ederlerse etsin durum bu. 43 yıl önce Afrika'da çalışmaya başladığımdan beri, yani kariyerimin başından beri bu benim çok ilgimi çeken bir konu oldu. Dünya dinleriyle ilk temasım Afrika dinleri sayesinde gerçekleşti aslında, burada bahsettiğimiz dinlerden ziyade. Geleneksel Afrika dinleriyle ve İslam'la çok yakından ilişkim oldu, zira yaşadığım küçük Afrika köyünde hem Hristiyan bir cemaat, hem de Müslüman cemaati vardı. Her sabah ilk olarak ezanı duyardım, çok da erken bir saat olduğunu düşünürdüm. O köyde yaşadığım 15 yıl esnasında sabah ezanı benim de sabah ibadetim hâline geldi. Sabah ezanı, benim dini sohbetler ve bu sohbetlerin önemi hakkındaki fikirlerimi derinden şekillendirdi. Köyün imamıyla da düzenli olarak sohbet ederdim. Bence dinlerarası diyaloğun dört önemli düzeyi var.

Bugün içinde bulunduğumuz düzeyle başlayalım. Burada bir araya gelen uzmanlar teolojik temelde konuşarak birbirlerinin dini miraslarını ve ruhani değerlerini daha iyi anlamaya çalışıyorlar. Burada bunu yapmaya çalıştığımızı düşünüyorum. İkinci

düzeyde, ya da en yüksek düzeyde ise kendi dinsel geleneklerine sahip insanların bir araya gelerek dua, tefekkür, inanç ve Tanrı arayışı gibi ruhani zenginliklerini birbirleriyle paylaşması tecrübesi var. Bunun çok yüce ve nadir bir dini sohbet türü olduğunu düşünüyorum. Fakat bundan daha basit olan, hayat sohbeti – insanların bir arada yaşayıp hayatı paylaşmaya çalışmaları, bu da bir sohbet. Bu sohbetler gerçekleşmiyorsa bir sorun vardır. Bu temel düzeyde sorun olursa, diğer düzeylerde de sorun vardır. Bir başka düzey ise eylem düzeyi – tüm dini geleneklerden gelen insanların bir araya gelerek sosyal adalet ve özgürlük için mücadele vermesi. Bu dört düzeyde de kendim bizzat faaliyet gösterdim. Özellikle de ilk iki düzeyde; Afrika köyünde 15 yıl yaşayarak bir hayat sohbetine katıldım. Bunun çok önemli olduğunu düşündüm; insanların hikayelerini, anlattıklarını dinlemek benim için çok önemliydi. En iyi hatırladığım hikayelerden biri de şu: köyde neredeyse her akşam gidip bira içtiğim küçük bir bar vardı. İşletmecisi olan kadın Müslümandı ve adı Fatima'ydı. Bana Kuzey Nijerya'dan Mekke'ye, oradan da geriye bisikletle gidip gelen büyükbabasının hikayesini anlattı. Bu, size anlattığım sohbet türlerine bir örnek. Aradan 40 yıl geçti, ama ben hikayeyi hâlâ çok iyi hatırlıyorum. Önde oturan arkadaş karmaşık teoloji argümanlarının faydasızlığından söz etti ve herkes kendi inançlarına sahip olduğu için bir türlü hemfikir olamadığımızı söyledi. Bu konuşmalar gerçekleşmesin demiyorum tabii. Fakat kişisel tecrübeme bakıyorum: Trinity College'da Afrika ve Asya'da Hristiyanlık üzerine dersler veriyorum, ama aynı zamanda Dharmik dinler üzerine de bir dersim var ve şu aşamada en çok keyif aldığım ders bu. Son on yıldır her yılın bir ayını Hindistan'da geçiriyorum bu dinleri tecrübe edebilmek için. Hindistan'ı benim için özel kılan şeylerden biri de bütün büyük dünya dinlerini orada bulabilmek oldu, Kerala'da Yahudilik de dahil buna. Sarah Cohen adındaki, maalesef Kerala'daki son Yahudi olduğu düşünülen hanımla tanıştım; kendisini ne yazık ki dört beş yıl önce kaybettik. Bu bağlamda, kendimi arayışta olan biri olarak görüyorum. Bu arayış Afrika'da başladı ve Asya'da devam etti. Bu düzeyde gerçekleşen sohbetlerin asıl önemli olan sohbetler olduğunu, dinlerarası diyalog ve anlayış olması için elzem olduklarını düşünüyorum.

Dr Jude Lal Fernando: "Arayış" fikrini vurguladığın için çok teşekkürler Pat; hepimiz arayıştayız aslında. Hikayelerin önemine vurgu yaptın, hikayelerde insanlarla karşılaşırız ve insanları anlamak dahak olaydır. Hikayeler biraz da ilişkilerle ilgilidir. Çok teşekkürler; tabii biliyorsun, arkadaşım ve meslektaşım olduğun için sana Pat diyorum. Paneldekilerle farklı düzeyde ilişkilerimiz var elbette.

Size bir hikaye anlatayım. Civzitlerin yönettiği dinlerarası bir merkezde eğitildim. Öğretmenim Budizm ve Hristiyanlık üzerine çalışıyordu, okul ise Katolik bir bölgedeydi. Bir gün bir Katolik kasabalı öğlen yemeğine geldi. Öğlen yemeği, vaktinde ge-

len herkese açıktı. Yuvarlak bir masa vardı, ve bu Cizvit-Katolik ortamda bir Buddha heykeli de vardı hemen masanın ardındaki duvarda, masaya daha yakın bir yerde ise İsa heykeli vardı. Geleneksel anlamda Katolik olan beyefendiler iki heykelin bir arada bulunmasından biraz rahatsız oldular, zaten bir de İsa heykeli Buddha heykelinden daha aşağıda duruyordu. Tabii benim öğretmenim İsa heykeline daha yakın oturuyordu o sırada. Beylerden biri, "Peder, neden İsa heykelini aşağıda, Buddha heykelini yukarıda tutuyorsunuz? Burası Katoliklerin mekanı değil mi?" diye sordu. Öğretmenim de gülerek cevap verdi: "Eski geleneğe göre öğretmenlerimize saygı duymalıyız. Saygı duymanın bir yolu da birinin heykelini ya da ikonunu yukarı kaldırmaktır; ben de Buddha'ya saygımı bu şekilde gösteriyorum. İsa ise benim arkadaşım ve yoldaşım olduğu için onu yakınımda tutuyorum." Hem metaforlarla dolu, hem de fiziksel gerçekliğe dayanan bir açıklamaydı bu, çok somut bir şey ifade ediliyordu aslında. Aklımdan geçen bu hikayeyi paylaşmak istedim, tekrardan teşekkürler. Şimdi sizin soru ve yorumlarınızı alalım. Eğer sorunuzu cevaplamasını istediğiniz belirli bir konuşmacı varsa lütfen belirtin.

Katılımcı: Konuşmacılara çok teşekkür ediyorum.

İrlanda gerçek İslam'ın tecrübe edilmesine izin vermesi yönünden model bir ülke. Bu kültürü nasıl oluşturdunuz? Evet, sorunlar da var, ama dünyanın diğer yerlerine kıyasla işler daha yolunda görünüyor.

Syed Siraj H. Saidi: Sorunuz için teşekkürler. Kısa bir cevap vermek gerekirse, vizyon sahibi olmak gerek; bir de zaten bütün inançların ve cemaatlerin bir araya gelmesi İrlanda'da nispeten yeni bir fenomen. Meslektaşımız Melanie'nin dediği gibi geleneksel olarak İrlanda beyaz ve Katolik bir ülkeydi. Fakat son 30 yılda İrlanda'ya başka inanç gruplarından insanlar gelmeye başladı; adadaki Müslümanların tarihi sadece 30 yıllık. Aslında birkaç örnek var çok daha eskiye giden, ama Müslümanların buraya kitlesel olarak gelmesi son 30-40 yılda gerçekleşti. En başından itibaren çok çalışıldı, çabalandı ve "ev sahibi" ya da yerli nüfusla iyi bir diyalog tesis edildi. Sıkı çalışmaların faydasını bu şekilde görmüş olduk; tabii bunların hepsinin ardında İrlanda hükümetinin desteği vardı. Hristiyan topluluğunun tepkisi çok olumlu oldu, Katolikler için de böyle, Protestanlar için de. Aradan geçen zamanda Yahudi cemaati de katıldı. Bütün çabalar meyvesini verdi ve bu kuruluşlar meydana gelmiş oldu. Galiba birisi, "bu işler için kurumlar doğru yer değil," demişti. Tabii bazı geleneklerde öyle. Ama öte yandan, İslami Kültür Merkezi ya da Ehlibeyt İslami Merkezi gibi kurumları tesis ederek önemli bir rol oynuyoruz zira insanlar bizi bu kurumlar aracılığıyla tanıyor. Sokakta yürürken hiç kimsesinizdir. Fakat kurumlar sayesinde tanınırsınız, bu sayede diyalog doğar ve sürer – dinlerarası diyalog topluluğunun ve şehir konseyinin başarısı bu oldu. Şehir düzeyinde, konsey düzeyinde ve ulusal

düzeyde çalışmalar var. İrlanda'nın güzel yanı, küçük bir ülke olması. Yaklaşık 5 milyon nüfusu var. Dolayısıyla diğer inanç gruplarıyla iyi ilişkiler kurmak zor olmadı, Hristiyan cemaatin tepkisi genel olarak kucaklayıcı oldu. İrlanda'da geçen 35 yılım bana bunları gösterdi. Sanırım herkes de benimle hemfikir olacaktır. Teşekkürler.

Katılımcı: Sunumlarınız için hepinize teşekkür ederim.Dinlerarası uyumdan bahsettik, ama aynı zamanda insan olma hâlinden de bahsediyoruz. İnsanlığımızın bizim için ne tür sorunlar yarattığından bahsediyoruz. Maalesef tecrübe ettiğiniz zorlukları pek dinleyemedik. Bütün dinlerin karşılaştığı kimi zorluklar var halbuki. Örneğin gelenekten bahsediyoruz, fakat insan hakları sadece bizim geleneğimizde veya dinimizde yok. İlk sorum bu: geleneksel sınırlarımızı nasıl aşabiliriz? Hayat dinamiklerimizi nasıl dinle uyumlu hâle getiririz? Bu, önümüzdeki ilk zorluk. Diğer zorluk ise şu, dini anlayışımız, kendi amaçlarımız ve hedeflerimiz tarafından şekillendiriliyor. Mesela burada din üzerine konuşan çok sayıda kadın konuşmacı yoktu. Bu sınırı nasıl aşabiliriz? Dindar kadınların da önemli bir rolü var zira. Üçüncü olarak, dinin ahlaki temellerini göz önünde bulundurursak, din bizi iyi insanlar yapar, evet; ama aynı zamanda dar görüşlü, fanatik, şiddet yanlısı ve otoriteryen de yapabilir. Peki biz dine nasıl yaklaşmalıyız ki bizi kötü biri değil de iyi ahlaklı biri yapsın? Bunlar hep aklımızda bulundurmamız gereken sorular diye düşünüyorum. Teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Evet, son iki soruyu da alalım, sonra cevapları dinleyelim.

Katılımcı: Sunumlarınız için teşekkürler. Önceki oturumda söylediğim bir şeyi burada da tekrarlamak istiyorum. Kimsenin öldürülmemesi gerektiği tüm dinlerde tekrarlanan bir kural. Dinlerde kurallar aynı aslında, her şey ilahi sevgi etrafında dönüyor; eşitlik ve insanlık onuru önemli olan. Hakkaniyet ve dürüstlük fikirleri de çok önemli. Kendini savunma haricinde, adil bir savaş sebebi olamaz. Bu ilahi sevgiyi herkesle paylaşmalıyız biz de.

Katılımcı: Sorum Melanie'ye yönelik. İrlanda'daki Yahudi cemaati ne kadar büyük? İrlanda'da kaç Yahudi yaşıyor? Antisemitizm kaynaklı bir azalma oldu mu cemaatin nüfusunda? Çoğu ülkede Yahudilerin yaşadığı zorluklara rağmen birlikte varoluş mümkün gibi görünüyor.

Swami Purnananda: Kısaca cevaplamaya çalışacağım, sorunuza ben cevap vermek istedim. Şüphesiz ki İrlanda'da tecrübe ettiğimiz zorluklar var. Dini veya dinlerarası sohbetler yapınca bu tür sorunları nerede olursanız olun yaşarsınız. Burada da, değişimin zor olduğu diğer ülkelerde de bu doğru. Kimse değişimden hoşlanmaz. İrlanda'da dinlerarası ve kültürlerarası bir ortama geçiş de kademe kademe yaşanıyor. Zaten sadece kademeler hâlinde olabilir bu değişim. Ani değişim çok kötü olurdu. Değişim, demokrasi, anlayış ve şefkat atmosferinde gerçekleşti. Bütün bu

farklılıkların ve zorlukların üstesinden nasıl gelebiliriz? Bizim bakış açımıza göre insanlar çeşitli düzeylerde acı çekerler. Fiziksel düzeyde herkes acı çeker – kimisi geçmişte çekmiştir, kimisi şimdi çekiyordur, kimisi ise gelecekte çekecektir. Bu sebepten ötürü birbirimize şefkatle yaklaşmalıyız. Bundan daha ötede ise psikolojik düzeyde çektiğimiz acılar vardır; yine herkes bu düzeyde acı çeker ve yine bu sebepten ötürü birbirimize şefkat göstermeliyiz. Ama bunun için kavrayışı yüksek bir vizyona sahip olmamız, insan olmanın gerçekten ne anlama geldiğini anlamamız gerekir; Budist dostumun da belirttiği gibi, bizi birbirimize bağlayan bir olma hâlinin farkına varmalıyız. Fizik olsun, kimya olsun, hangi disiplin olursa olsun asıl aranılan şey budur: en temeldeki paylaşılan birlik, aynılık. Dolayısıyla tavrımızı değiştirmeliyiz. Tavırları değiştirmek kolaydır demiyorum, fakat yapılması gereken bu. Yavaş yavaş tavrımızı değiştirmeliyiz, bunu herkes denemeli. Her dinin sadece teorik değil uygulamalı bir boyutu da vardır. Örneğin İslam dinindeki namaz bana çok anlamlı ve güzel geliyor. Buna eşlik eden ritüeller de öyle; zaten en derin seviyede baktığımızda cinsiyet diye bir şey de yok, kadın-erkek ayrımının aslında olmadığını görüyoruz.

Dr Jude Lal Fernando: Son iki cevabı alalım.

Dr Melanie Brown: Bu güzel soru için teşekkür ederim. Buradaki Yahudi cemaati ilk olarak 1650'lerde, Oliver Cromwell zamanında buraya geldi; Cromwell özellikle de İrlanda'da dini hoşgörüsü için tanınan biri değildi. 19. yüzyılın ortalarına kadar cemaat 100-200 kişilik oldu. 1840 civarı yaklaşık 340 Yahudi vardı, tüccar sınıfına aitlerdi ve oldukça asimile olmuşlardı. İrlandalı, Protestan ve orta sınıf toplum içinde kendilerine yer edinmişlerdi. Oğullarını okumaları için buraya yolluyorlardı, sonra da oğulları meslek sahibi oluyordu. Fakat 1882'de Rusya Federasyonu'nda bazı olaylar yaşandı ve Çar kimi ayrımcı yasalar çıkardı. Rus kimliklerini yitiren Yahudiler Rusya'yı terk etti, küçük bir kısmı da buraya, İrlanda'ya geldi. 1930'larda, İrlanda Yahudi cemaati en yüksek nüfusuna erişmişti, yaklaşık 4500 kişi vardı. O günden bu yana bu sayı düzenli olarak azaldı ve günümüzde bildiğimiz kadarıyla adanın tümünde 2000 civarı Yahudi var. Yaklaşık 1000 tanesi cemaatin geri kalanıyla bir şekilde iletişim hâlinde, diğerlerinin ise ne yaptığını bilmiyoruz.

Yahudilerin İrlanda'dan gitmesinin üç temel sebebi var. Çoğunluk ekonomik sebeplerden ötürü ayrıldı, zira adada sürekli olarak yaşanan ekonomik durgunluk dönemleri var. 1950'lerde, savaş sonrası durgunluk döneminde en büyük nüfus gerilemelerinden biri yaşandı. Tabii aslında 1950'lerde ülkenin tümünde göçler yaşandı, ama böylesi küçük bir cemaatte etkileri daha iyi gözlemlenebiliyor. 1970'lerde yine aynı şey yaşandı; yakın tarihte yaşanan göçler ise daha karmaşık, kültürel ve sosyolojik sebeplerden dolayı gerçekleşiyor, zira artık insanların daha

büyük ve yerleşik Yahudi cemaatleri içinde yaşamak istediğini görüyoruz çeşitli sebeplerden dolayı. Bu sebepten dolayı da İrlanda'dan gidiyorlar artık, yani sorun pek de ekonomik değil. Dürüst olmak gerekirse antisemitizmle ilgisi pek yok. Her yerde yaşanan zorlukları biz de yaşıyoruz, fakat İrlanda'da şanslıyız, Avrupa'da hatta İngiltere'de yaşanan sorunlar burada yaşanmıyor. O açıdan şansımız devam ediyor.

Dr Jude Lal Fernando: Çok teşekkürler Melanie.

Imam Hussein Halawa (Dr Ali Selim tarafından tercüme edildi): Buradaki tüm kardeşlerime teşekkür ediyorum. Evet, zorluklardan bahsetmedik zira bugünün konusu çoğulculuktu. Bugün çeşitlilikten bahsettik. Elbette Müslüman cemaati içinde çeşitli sorunlar var, herkesin kendi iç sorunları olduğu gibi. Diğer azınlıkların, Yahudilerin ve diğerlerinin de böyle sorunları var. Dinimizi iyi anlayarak bu zorlukları aşabileceğimize inanıyorum. Bu etkinliğe katıldığınız için teşekkür ederim, Türkiye'den gelen heyete özellikle teşekkür ediyorum. Türkiye çeşitliliğe verilebilecek iyi bir örnek, çoğulcu bir toplum. Türkiye eski ve modern uygarlıkları aynı anda içinde barındırıyor. Türkiye heyetine tekrardan teşekkürler.

Dr Jude Lal Fernando: Çok teşekkürler, İmam. Bu oturumu bitirmeden söylemek istediğim birkaç şey var. Bunlar nihai sözler değil tabii ki. Burada esas önemli olan aramızda kurduğumuz ilişkiler. Dini farklılıklarımıza rağmen, bir dinin diğerine ettiği zulümleri tarihten hatırlamamıza rağmen sağlam ilişkilerimiz var ve bu ilişkiler bizi ileri götürebilir. DPI'ın büyük çaba harcayarak bu etkinliği burada, Trinity College'in Din Okulu'nda düzenlemesinin bir sebebi de bu girişimciliği teşvik etmek. Dublin Şehri Dinlerarası Forumu gibi kimi dinlerarası diyalog girişimlerinin kurumsallaşması, oturup bir araya gelinebilecek, sohbet edilebilecek alanlar açılması çok değerli. Bunlar çaba isteyen işler. İkinci söylemek istediğim buydu. Son olarak da şunu söyleyeyim; biz akademik bir kurumuz, ve adımız "Din Okulu". Daha önce dediğim gibi, eskiden burası Protestanlara yönelik bir Protestan üniversitesiydi. Çoğulculuk yoktu, dışlayıcı, emperyalist ve sömürgeci bir kurumdu. Fakat zaman içinde üniversite çoğulcu bir akademik kuruma dönüştü. Bu sayede burada İslam, Yahudilik, Budizm, Hinduizm, dinlerarası diyalog, insan hakları, toplumsal cinsiyet ve barış çalışmaları gibi konularda dersler veriliyor. Böylesi bir dönüşüm geçirdik. Bu alanlarda dört yüksek lisans programımız var, bir lisans programı, bir de doktora programımız var. Bu sayede yeni toplumsal, dini ve siyasi ilişkilere katkıda bulunmaya çalışıyoruz akademik bir çerçeveden, fakat bunu dinlerarası ve çoğulcu bir şekilde yapıyoruz. Hepinize tekrar teşekkür ediyorum, özellikle de bize katılan dini liderlere. Türkiye'den dini liderlerin geldiğini duydukları için geldiler aslında, yani size görmek için geldiler.

Kerim, Ulpjana ve diğer DPI çalışanları – bize güvendiniz, buranın fikirleri, görüşleri ve hikayeleri birbirimize aktarabilmemiz için iyi bir yer olacağına inandınız. Bize güvendiğiniz için teşekkürler, ve Türkiye'den gelen tüm kardeşlerimize tekrar teşekkürler. Şimdi sözlerime Haham Jonathan Sacks'ın yazdığı kitaptan bir alıntıyla son vermek istiyorum. Kitabın adı, ki bazılarınız biliyorsunuzdur, "Farklılığın Onuru". Bu kitap belli ki Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezine – ki çok asılsız bir tez bu – cevaben yazılmış. Kitabın son bölümünde çok güzel bir söz var: "Farklılıklarımız bizi küçültmez." Tekrar ediyorum: "Farklılıklarımız bizi küçültmez, ya da yok etmez. Farklılıklar, insani seçeneklerimizi çoğaltır." Tanrı'ya Kuran'da pek çok farklı isim verilmiştir, İncil'de de; Budizm ve Hinduizmde nihai gerçekliğe çeşitli isimler verilmiştir. Farklılıklar insanlar olarak önümüze çıkan seçenekleri çoğaltır. Bunlar kulağa çok teorik gelebileceği için biraz somutlaştırayım. Müslüman kardeşlerim bana İsa'nın bir peygamber olduğunu hatırlattılar; bu, Hristiyanların bazen unuttuğu bir şey, ya da örneğin, burada meslektaşım olan Müslüman kardeşlerim bana İsa'nın hikayesinin, onlara Allah'ın sadece adil değil merhametli olduğunu da hatırlattığını söylerler. Teşekkür ederim.

DÖRDÜNCÜ OTURUM: **KUZEY İRLANDA BARIŞ SÜRECİ MÜZAKERELERİNE GENEL BAKIŞ**

Eski Dışişleri Bakanı Dermot Ahern (ortada) grupla Dundalk'da bir araya geldi

Dermot Ahern: Hepinize hoş geldiniz diyorum; bildiğiniz gibi, burası İrlanda adasındaki iki büyük şehrin tam ortasında yer alıyor. Burası benim memleketim ve Parlamentoda yaklaşık 21 yıl boyunca temsil ettiğim yer; siz buna ek olarak bir de Belfast'taki Clonard Manastırı'na gideceksiniz, orası da barış görüşmelerinde çok önemli bir mekandı. Belfast'taki Corrymeela Merkezi'ni de ziyaret edeceksiniz; burası adını İrlanda'nın kuzeydoğu ucunda yer alan ve İskoçya'ya doğru bakan bir dini merkezden alıyor. Ben genç bir parlamenterken kraliyetçi veya birlikçi – yani İngiltere'ye bağlı kalmak isteyen – kesime ait terörist ve paramiliter örgüt temsilcileriyle ilk gizli temasları orada gerçekleştirmiştim. Görüşmeler Corrymeela'daki dini topluluk tarafından organize edilmişti.

Size kendi siyasete giriş hikayemden bahsedeyim biraz. 21 yaşında avukat oldum ve doğduğumdan beri burada yaşıyorum. Şu anda olduğumuz yer sınıra çok yakın. Sınır kuş uçuşu bir kilometre uzaklıkta, fakat normalde buradan sınıra gitmek on kilometre sürer. Avukat olduktan sonra siyasete girmem futbol sayesinde oldu. İyi bir futbol oyuncusuydum ve yerel takımımızın organizatörüydüm. Si-

yasete futbol sayesinde girdim dediğim gibi; küçüklüğümden itibaren hayatım, adada 35 yıldır süren Sıkıntı Yılları'ndan hep etkilendi. Genç bir futbolcuydum, bu kasabada oynuyordum, buranın kardeş kasabasında da oynuyordum, ki otobanda giderken oranın yanından da geçeceksiniz. Fakat o zamanlar otoban yoktu; ben cumartesileri Kuzey İrlanda'daki takım için oynardım, pazarları da burada, İrlanda Cumhuriyeti'nde. 1969'da Sıkıntılar başladığında sadece 14 yaşındaydım. Sıkıntı Yılları başlayınca araya bir perde indi ve ailelerimiz sınırı geçmemizi yasakladı, zira şiddet olayları yaygınlaşmıştı. Çok kötü zamanlardı – '69, '70, '71. Sıkıntılarla ilk yüzleşmem bu olaylar aracılığıyla oldu.

1987'de Parlamentoya katıldım. O sırada 32 yaşındaydım, ama zaten 23 yaşından beri yerel siyasetteydim, buradaki yerel mecliste görev alıyordum. Parlamento üyesi olduğum sıralar İrlanda oldukça kötü bir dönemden geçiyordu, Sıkıntı Yılları'nın en zor dönemiydi – '87, '88 ve '89. Başka kötü zamanlar da oldu fakat 1988 muhtemelen en kötü yıldı. Parlamentoya seçildikten sonra başbakanımız bana bir mesaj yolladı ve benimle tanışmak istediğini söyledi. Partimiz – benim partim İrlanda Cumhuriyeti'ndeki en büyük partiydi, o zamanlar oyların neredeyse % 40'ını alırdık ve '87'de, ben ilk seçildiğimde, yeniden iktidara gelmiştik. Bu bölgenin Katolik kardinali – ki dini açıdan bölge sınırın iki yanını da kapsıyor – başbakana bizim partimizin paramiliter IRA örgütüyle gizli görüşmelere başlaması gerektiğini söylemiş. Kardinal görüşmelerin güneyde gerçekleşmesini istiyordu, zira aynı zamanda, ana milliyetçi parti ile cumhuriyetçi paramiliterler arasında kuzeyde de görüşmeler gerçekleşiyordu. Kardinal bizim İrlanda Cumhuriyeti'nde, kuzeyde gerçekleşen görüşmelere benzer görüşmeler yürütmemizi istiyordu.

Katılımcı: Bu kardinalin adı neydi?

Dermot Ahern: İrlandaca bir isim, Tomás Ó Fiaich. Kendisi artık hayatta değil. İrlanda Cumhuriyeti'nde bu görüşmelerin gerçekleşmesini sağlamaya çalışmıştı, zira görüşmeler zaten kuzeyde yapılıyordu. Burada olanlar, çok gizli görüşmelerdi. Hatta 1988'e kadar kimsenin haberi olmadı bu görüşmelerin yapıldığından. Benim partimden Gerry Adams ve diğer iki Sinn Féin'li – daha doğrusu IRA'lı, çünkü o zaman daha IRA'ydılar – kişiyle görüşen üç kişiden biriydim. Bu görüşmelerin gerçekleştiği, on yıl sonra yapılan Hayırlı Cuma Anlaşması'na değin gizli tutuldu. Görüşmelere Peder Alec Reid adında bir Katolik rahip aracılık etti; kendisi muhtemelen Kardinal Ó Fiaich istediği için bunu yapıyordu, fakat kardinalle tamamen aynı görüşte olduğunu zannetmiyorum. Grubunuzdakilerin çoğunun dini arka planlara sahip olduğunu biliyorum. İrlanda'daki barış sürecine yapılan dini katkılar genel anlamda yapılandırılmış değillerdi. Olan bitenler hakkında endişeli olan ve bir şeyler yapmak isteyen bireylerin çabaları söz konusuydu daha çok. Her

gün başka bir katliam yaşanıyordu. Birisi öldürülüyordu, onun intikamını almak için başka birisi öldürülüyordu, patlamalar yaşanıyordu. Yaklaşık 20 yılık bir sürede, ve özellikle '80'lerin sonunda bu görüşmeler gerçekleşti, sonra da azalarak bittiler. Fakat gerçekleşmiş olmaları, daha sonra özellikle de siyasi sistem ve iki tarafın paramiliter temsilcileri arasında gerçekleşen tüm temaslar için bir zemin sağladı.

Corrymeela'nın davetinden bahsetmiştim; siz de buradaki Corrymeela Merkezi'ne gideceksiniz. Benim gittiğim yer, adanın kuzeydoğu kıyısının ucunda bir noktaydı. Daha önce gitmediğim bir bölgeydi; şu anda muhalefet partisi olan partimin lideriyle benim oraya gitmemiz istendi. Kraliyetçi paramiliterlerle buluşacaktık, bu görüşmenin aracıları Corrymeela'da görevli dini görevlilerdi. Gittiğimiz yer tartışmalar için tasarlanmış bir alandı; bu tartışmalar genelde dini içerikli oluyordu fakat bu binayı kullanarak iki farklı gruptan gelen insanlara karşı tarafın da insan olduğunu göstermeyi amaçlıyordular. Biz de herkesle aynı sorunlara sahibiz, birbirimizle ortak noktalarımız genelde farklılıklarımızdan daha çoktur. Dediğim gibi, müzakerelerde dinin rolü yapılandırılmış bir rol değildi; bireylerin aracılık ettiği gizli, bazen de çok gizli olmayan görüşmelere dayanıyordu. Barış sürecimizin arkasında esasen siyasetçiler ve Amerika'nın desteği var, Amerika bize sorunumuzu çözmemiz için yardımda bulundu. Kendi ülkenize uyarlayıp uyarlayamayacağınızı görmek istediğiniz için dini grupların rolünü sorduğunuzu biliyorum, fakat buna cevap vermek bana düşmez. Siz kendi ülkenizi benden daha iyi biliyorsunuz. Dediğim gibi, yapılandırılmış olmamasına rağmen barış sürecimizin ilk aşamalarında insanları bir odaya gelmeye ikna eden kimi unsurlar vardı. O zamanlar insanlar birbirleriyle aynı odaya girmek bile istemiyorlardı. Gerry Adams'a parya muamelesi yapılırdı. İrlanda Cumhuriyeti'nde televizyon veya radyoya çıkması kanunen yasaktı. Corrymeela'da tanıştığım kraliyetçi paramiliterlerden biri bir Katoliği öldürmekten dolayı hapis yatmıştı. Bir başkası Kuzey İrlanda'da çok ünlendi, o da kraliyetçi bir paramiliterdi ve Katoliklere bombalı saldırı düzenleme girişimi sebebiyle hapis yatmıştı. Toplumumuz muazzam bir dönüşüm geçirdi. Belfast'ta kimi eski tutuklularla bir araya geleceğinizi biliyorum, bu çok iyi, zira Hayırlı Cuma Anlaşması'nın kuralları uyarınca tutuklular salındı, bunların arasında korkunç suçlar işlemiş kişiler de vardı. Bunu sindirmek kimileri için, özellikle de birlikçiler – yani İngiltere'ye bağlı kalmak isteyenler – için çok zor oldu.

Son olarak şunu söyleyeyim: yaşadığım yerden ötürü, adada barışa ihtiyaç duyduğumuzun hep farkındaydım. Normal bir toplumda, iki büyük nüfus merkezinin tam ortasında yer alan bir bölgenin refah içinde olması beklenir; fakat tüm hayatım boyunca, yakın zamana kadar, burası öyle olmadı. Sınırdan ötürü burası hep dezavantajlı bir bölge oldu. Her şeyi sınır belirliyordu. Bu otelden görünen bir nok-

tada dünyanın en sıkı korunan sınırı vardı. İngiliz ordusunun her yerde denetleme noktaları vardı. Diğer sınır geçişlerindeki köprüleri patlatmışlardı, zira sınırın çoğu '20'lerde Westminster'da birileri tarafından belirlenmişti ve sınırı çizerken nehirleri kullanmıştılar. Sınır geçişlerinin sayısını azalttılar. İngiltere ordusunun sınırın kuzey tarafında çelikbir duvarı vardı fakat askeri personel orada bulunmuyordu. Buraya helikopterlerle gelip helikopterlerle gidiyorlardı. Helikopterle ikmal malzemelerini bırakıyorlardı. Birliklerini buraya göndermek istediklerinde helikopterle getiriyorlardı. Kuzey tarafı kanunsuzdu. Buradan çok uzakta olmayan Bessbrook'da eski bir değirmen vardı; İngiliz ordusu bu değirmeni ele geçirip 600 adam yerleştirdi. Eskiden mısır ve buğday öğütülen bu değirmen dünyanın en yoğun helicopter pisti hâline geldi. Her beş dakikada bir gelen helikopterler sınırı koruyorlardı. Artık barış olduğu için gözle görünür bir sınır da yok; bu, benim büyürken tecrübe ettiğim sınırdan çok farklı. Şu anki otoban eskiden tek şeritli bir yoldu. Geçmek isteyen arabalar büyük bir kabine alınır ve milim milim aranırdı. Kaputu, bagajı açarlardı, arabanın altına, koltukların arkasına bakarlardı. Sınırdan geçen arabaların çoğunu bu şekilde denetlerlerdi. Neyse ki bunların hepsi değişti.

Brexit'ten bahsetmek istemiyorum fakat AB, sınırın kaldırılmasında önemli bir rol oynamıştı. Barış müzakereleri esnasında sınırın silahsızlandırılması da görüşüldü. Hayırlı Cuma Anlaşması sayesinde bu askeri uzantıların çoğu ortadan kalktı. Fakat AB, ve özellikle de Avrupa Tek Senedi sayesinde tüm AB'yi içeren gümrük rejimi yürürlüğe girdi ve gümrük kontrol noktaları da kaldırıldı. Sıkıntı Yılları'nda sınırda biriken kamyonlar bu kasabaya kadar uzanırdı, aynı yığılma kuzey tarafında da olurdu. Farklı gümrük tarifesine tabi olduğunuz komşularınızla siz de benzer şeyleri tecrübe ediyorsunuzdur eminim. Fakat Tek Avrupa Senedi ve AB'ye iki tarafın da üye olması sebebiyle bunlar 1992'de ortadan kalktı. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan altı yıl önce yaşanan bu gelişme, değişimin yolunu açtı. Günümüzde Belfast'a giderken otobanda fark edeceğiniz tek değişiklik otobanın yüzeyinin ve yol tabelalarının değişmesi olacaktır – güneyde mavi, kuzeyde ise yeşil tabelalar var. Kuzeyde traktörlere izin var, diğer tarafta ise yok. Bu tarz detaylar haricinde herhangi bir fark göremezsiniz. Bunun bizim için bir anlamı var, ve Brexit şüphesiz ki bunları değiştirecek. Tam nasıl değişiklikler yaşanacak bilmiyoruz, fakat dediğim gibi, ulusal bir gazete için her hafta yazı yazıyorum ve geçen haftaki yazımda sorunun sert Brexit, yumuşak Brexit ya da anlaşmasız Brexit olmadığını; asıl sorunun yılların çabasını boşa çıkararak insanları yeniden bölünmüş bir ülkede yaşadıkları psikolojisine sokmak olduğunu belirttim. Bizim ünlü siyasetçilerimizden birinin de dediği gibi, İrlanda'daki mesele Birleşik İrlanda olacak mıyız meselesi değil, kuzey ve güneydeki toprakları bir araya getirmek değil. Asıl mesele bu topraklarda yaşayan insanları bir araya getirebilmek.

Daha doğru bir yorum yapılamazdı bu konuda diye düşünüyorum. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan itibaren böyle bir değişim yaşanmaya başlandı. İnsanlar bu adada birlikte yaşamak zorunda olduklarını, geleceğe dair kendi beklentileri ne olursa olsun diğer görüşlere de alan tanımaları gerektiğini fark etmeye başladılar. Hayırlı Cuma Anlaşması ve çaba gösteren insanlar sayesinde bu değişim yaşandı. Maalesef Brexit'in bir nebze de olsa olumsuz bir etkisi olacak sınırın iki tarafında yaşayan insanların psikolojisi üzerinde. Brexit'ten bahsettiğim için kusura bakmayın, fakat bizim için şu anda önemli olan bir konu, zira belirsizliğin hakim olduğu zamanlardan geçiyoruz.

Kerim Yıldız: Brexit hakkındaki düşüncelerinizi dinledik; barış sürecine, ekonomiye ve başka şeylere etkisi olacağını söylediniz. Burada "backstop", veya garanti anlaşması anlamında bir ifade kullanılıyor; bunun İrlanda ve AB için ne anlama geldiğini açıklayabilir misiniz? Çünkü insanların kafasında buna dair bir karışıklık var, gümrük birliğine dair bir değişiklik mi yaşanıyor, yoksa Birleşik Krallık'ın bütünlüğü mü tehlike altında, bu bizler için çok net değil.

Bu arada, aramızda bir AB Türkiye delegasyonu temsilcisi var. Kendisi aramıza yeni katıldı.

Dermot Ahern: Ben 2005'de Dışişleri Bakanıyken bir keresinde Lüksemburg'daydım, Türkiye'nin üyelik görüşmelerini başlatma ihtimalini tartışıyorduk. Ertesi güne kadar sürdü, sanırım sabah 4 ya da 5'e kadar. O zamanki dışişleri bakanınız Sayın Gül, son müzakerelere karar verilene kadar bizim yanımıza gelmeyi reddetmişti; fakat o zaman, üyelik görüşmelerini başlatmaya karar vermiştik. Masada bu fikri pek desteklemeyenler olsa da İrlanda güçlü bir destekçiydi. Geçmişte de söylediğim gibi, maalesef bu görüşmelerde ilerleme sağlanamadı, hatta geriye gidildi. Dediğim gibi, bizim için AB üyesi olmak çok faydalı oldu, zira eskiden dünya, bizim sorunumuzu İngiltere'nin iç sorunu olarak görüyordu, uluslararası bir sorun olarak değil. AB üyesi olmamız sorunu uluslararasılaştırdı, bunda peşpeşe gelen ABD başkanlarının etkisi de oldu. Fakat 1973'ten beri Birleşik Krallık ile aynı masada eşitler olarak oturmak, aynı oy hakkına sahip olmak, bize çok faydalı oldu. İrlandalılarla İngilizler arasında var olan tarihi güvensizlik ve engeller aniden ortadan kalktı.

"Backstop" anlaşması, Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda'nın AB'yle gelecekteki ilişkisiyle ilgili; eğer çıkışta anlaşma sağlanamazsa kimi önemli konuların aynı kalmasını garantiliyor. Yani başka şekilde ifade etmek gerekirse, İrlanda adası bir bütün olarak aynı gümrük tarifesine tabi olacak. Hayırlı Cuma Anlaşması ile tesis edilen ve adanın tümünü kapsayan ortak Pazar zarar görmeyecek. Örneğin Hayırlı Cuma Anlaşması'nın ardından biz İrlanda Cumhuriyeti olarak bir referendum yaptık ve

anayasamızı değiştirmeye karar verdik. Kuzey ve güneyden insanlar çeşitli komiteler oluşturarak ticaret, su kaynaklarının kullanımı, iki tarafa da uzanan nehirler ve göller, bunların turist merkezlerine dönüştürülmesi, balık tutma hakları gibi konularda kararlar aldılar. Hayırlı Cuma Anlaşması uyarınca altı adet sınırötesi kurul oluşturuldu. "Backstop" anlaşması bir garanti işlevini görüyor; eğer İngiltere ve AB arasında anlaşma sağlanamazsa, bu garanti anlaşması devreye girecek. Theresa May de "Geçmişteki katı sınırları bir daha devreye sokmayacağız," dedi.

Katılımcı: İngiltere'nin bu şekilde AB'den çıkması mümkün mü?

Dermot Ahern: Evet, eğer anlaşma sağlanamazsa AB bunu isteyecektir. AB toprakları daralmış olacak ve İngiltere bir ada olduğu için sınırlarını belirlemek kolay. Dover'dan Calais'e geçerken sınırdan geçiyor olacaksınız, bu sınırı korumak kolay çünkü arada deniz var. Artık biz, AB ve İngiltere arasındaki son kara sınır olacağız, ve AB gereken gümrük bedellerinin ödenmesini isteyecek. İngiltere ayrılırsa AB bunu isteyecek, çünkü diğer tüm ülkelerle ilişkisi böyle. Almanya'dan Fransa'ya geçtiğinizde aynı gümrük tarifesinin içinde kalırsınız. Ticaret koşulları değişecek, fakat Kuzey İrlanda ile İrlanda Cumhuriyeti arasındaki ticareti düzenleyen farklı koşullar var. Dolayısıyla Kuzey İrlanda AB'den ayrılırsa her şey değişecek. İngiliz siyasetçiler "Kuzey tarafına sınır inşa etmeyeceğiz," diyorlar ama çok iyi biliyorlar ki Brüksel malların kalitesini, standardını ve fiyatlarını denetlemek isteyecek. Regülasyonlar AB içinde belirlendiği için Kuzey İrlanda üzerinden AB'ye ucuz malların girmesini engellemeye çalışacaklar.

Katılımcı: Peki bu, insanların seyahat etmesini etkileyecek mi?

Dermot Ahern: Muhtemelen hayır. İnsanlar için bir anlaşmaya varılacaktır, fakat örneğin bu kasabada yaşayıp sınırın kuzeyinde çalışan ya da bunun tam tersini yapan insanların işi zor olacak. Litvanya ya da Polonya gibi AB ülkelerinden olup kuzeyde yaşayan çok insan var, onlar da zor durumda kalacak. Şu andaki Boris Johnson hükümeti AB vatandaşlarının İngiltere'de yaşama hakkının değiştirileceğini söylemişti, dolayısıyla böyle bir endişe de var, zira Kuzey İrlanda'da yaşayıp Dundalk'da çalışan ya da bunun tam tersini yapan pek çok insan var. Çok karışık bir durum. Eğer bize kalsaydı İngiltere'nin ayrılmasını istemezdik fakat referendum yapma kararı aldıklarında bu işin nereye gideceğini kimse göremedi diye düşünüyorum. Burada İngilizler de olduğunu bilerek söylüyorum bunu fakat şu çok şaşırtıcı: İngiliz sistemi dünyanın en sofistike ve üstün hukuk sistemlerinden biri olarak görülür, fakat bu sürecin hiçbir noktasında biri durup da "Evet referendum yapacağız fakat bir saniye, İrlanda Cumhuriyeti sınırında büyük sorunlar çıkabilir" dememiş. Kimsenin umrunda olmamış bu, fakat bu onlar için bir sorun olacak, zira çözülemez bir problem. Olmayacak bir işi oldurmaya çalışıyorlar.

Katılımcı: Referendum kampanyası halkı yanıltmak üzerine kuruluydu, sadece İrlanda'da değil İngiltere'de de.

Dermot Ahern: Her neyse, zaten burada Brexit'i değil barış sürecini konuşmak üzere bir araya geldik. Kusura bakmayın.

Katılımcı: Sizce Brexit'in getirdiği sorunlar nedeniyle kuzey ve güneyin birleşmesi söz konusu olur mu? Belki bütün bu sorunlar hayırlı bir işe vesile olur. Hiç bu açıdan baktınız mı duruma?

Dermot Ahern: Önceki yazılarımdan birinde bundan bahsettim; referendumun Birleşik Krallığı güçlendirmekten ziyade parçalayabileceğini söyledim. Bunu şimdiden görüyoruz, bağımsızlık isteyen İskoçların sesi daha güçlü çıkmaya başladı bile. Kuzey İrlanda'daki çoğunluk kalma yönünde oy kullandı, fakat bence benim de aralarında olduğum çoğu insan, Brexit'in bu şekilde kullanılmaması gerektiğini anlıyor. Kişisel olarak Birleşik İrlanda'nın çok iyi bir fikir olduğunu düşünsem de insanları Brexit'i kullanarak paramiliterlerin 35 yıl boyunca yaptığı gibi buna zorlamak doğru olmaz, ve çok tehlikeli olur. Belki de dediğiniz gibi olacaktır. Maalesef Kuzey İrlanda güney gibi değil. Sıkıntı Yılları sebebiyle, ki bu konuda kuzeyde sunumlar dinleyeceksiniz, orası epey bölünmüş bir toplum. Kuzey İrlanda'da yüzeyi kazırsanız altından bölünmüşlüğün çıktığını görürsünüz. Ortada yer alan ılımlılar konumlarını değiştirebilir. Bunlar Birleşik Krallık'a bağlı kalmak isteyen birlikçiler; fakat zamanla, Brexit eğer böyle ilerlemeye devam ederse birlikçiler AB'yle kalmanın daha iyi bir fikir olduğuna kanaat getirip Birleşik İrlanda isteyebilirler. Bunu kendi hayatımda görür müyüm bilmiyorum, fakat Brexit tahmin edildiği kadar kötü olursa bunu en çok hissedecek yerlerden biri Kuzey İrlanda olacaktır. Bu konuda herkes hemfikir. İngiltere hükümetinin yazdırdığı raporlar Kuzey İrlanda'da onbinlerce kişinin işini kaybedeceğini gösteriyor; Kuzey İrlanda böylesi bir şeyi kaldırabilecek durumda değil. İrlanda Cumhuriyeti olarak bizler de zarar göreceğiz ama bizim ekonomimiz şu anda epey güçlü ve bunu kaldırabiliriz; İngiltere ise kaybedecek. Bu herkesin kaybettiği bir senaryo olacak açıkçası.

Sorunuza cevap vermek gerekirse Brexit yavaş yavaş Birleşik Krallık'ın dağılmasına sebep olabilir. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın bir maddesi, Kuzey İrlanda'daki çoğunluk bunu talep ettiği vakit Birleşik İrlanda'ya yönelik bir referendum yapılacağını söylüyor. Bu referendum yapılacak mı, asıl mesele bu. Muhtemelen o zamanki İngiliz hükümeti belirleyecek referendumun yapılıp yapılmayacağını, veya ne zaman yapılacağını. John Hume'un bir keresinde söylediği bir şeyi tekrarlamak istiyorum: Birleşik İrlanda için referendum yapmadan önce asıl yapılması gereken, insanları birleştirmek için çaba göstermek. Zaman içinde nesiller değişince belki gençler artık

eskilerin ayrılıkçı tavırlarına sahip olmayacaktır belki. Belki zaman içinde buna şahit olacağız. Fakat örneğin Sinn Féin Birleşik İrlanda referendumunu en çok isteyen parti, ama diğer siyasi partilerin çoğu, benimki de dahil, Birleşik İrlanda'yı istemelerine rağmen Brexit'in buna vesile olacağını söylemek konusunda çok ihtiyatlı davranıyorlar.

Katılımcı: Hem Brexit'le, hem de barış süreciyle ilgili bir soru soracağım. "Backstop" anlaşmasına dair şunu merak ediyorum: sadece istihdam ve ticarete dair değil, güvenliğe dair çekinceler yok mu? Barış sürecinin kazanımları kaybedilebilir mi? Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Dermot Ahern: Geçen haftaki yazımda, Brexit'in barışımıza zarar verebileceğine asla inanmadığımı belirttim. Güç bir barış sağladık, bunu söylemeliyim. Olayların yeniden patlak vermesi olası, ama müzakereler, Hayırlı Cuma Anlaşması ve onun ardından yapılan müzakereler sayesinde o eski savaş ve çatışma hâline dönmemiz pek olası değil. Sinn Féin'den ayrılan bazı küçük gruplar var, bunlar genelde milliyetçi gruplar, hâlâ aktifler. Fakat çok küçükler, ve Kuzey İrlanda halkı onları desteklemiyor. Sıkıntı Yılları'nın en kötü döneminde, Kuzey İrlanda'daki milliyetçilerin çoğu IRA'yı destekliyordu. Belki yöntemlerini desteklemiyordu ama hedeflerini destekliyordu. Günümüzde IRA artık yok, geride kalan ayrılıkçı grupları da halk desteklemiyor, zaten bu gruplar muhbirlerle dolu; iki tarafın polisi de bu açıdan iyi bir iş çıkarıyor. 1992'den önce olduğu hâliyle kontrol noktaları tesis etmeye çalışırlarsa birileri gelip bombalı saldırı düzenleyecektir, bundan emin olabilirsiniz. İngiltere hükümeti de, İrlanda hükümeti de bunu iyi biliyor. Şu anki halefim olan Dışişleri Bakanı, anlaşmasız Brexit gerçekleşirse İrlanda Cumhuriyeti olarak bizi zor kararların beklediğini söyledi. Bu şu demek: AB bize "sınırı kendi tarafınızdan korumanız gerek" diyecek gümrük tarifeleri açısından, biz de bunu nasıl uygulayacağımıza karar vereceğiz. Hareket eden kontrol noktalarından bahsediliyor şimdi, gazetelerde bunun haberi vardı. Kedi fare oyunu gibi bir şey bu. Çıkıp bir şey diyemiyorlar, onları anlıyorum tabii. Şu anda muhalefette olan partim İrlanda hükümetine, insanlara dürüstçe davranmaları çağrısında bulundu, yani hükümet insanlara anlaşmasız Brexit durumunda ne olacağını açıklamalı, diyorlar. Kontrol noktaları nerelerde olacak? Fakat İrlanda hükümeti de diyor ki, "AB'yle hâlen görüşme hâlindeyiz, anlaşma sağlanamazsa ortak pazarı nasıl koruyacağız?" Yani Birleşik Krallık'tan AB'ye gelen mallar konusunda ne yapılacağı konuşuluyor.

Hükümetimiz ser verip sır vermiyor, bence bu tavırda haklılar. Fakat yakın gelecekte, Westminster'ın da yaptıklarına bağlı olarak, hükümetimizin çıkıp bir tür kontrol sistemi tesis edileceğini söylemesi gerekecek. Bu beni korkutuyor çünkü bakanlar, "Kontrol noktası sınırda olmayacak" diyorlar. Dediğim gibi, controller sınırda olursa

kesinlikle saldırılacaktır. Bir gece bile dayanamazlar. Bunun yerine kontrol noktalarının burada, bu kasabanın merkezine yerleştirileceğini düşünüyorum – burası sınıra 10 km mesafede. Diğer tarafta da muhtemelen aynı şeyi yapacaklar. Bu bizim için büyük bir zorluk olacak, zira otobandan geçen binlerce kamyon gelip kasabamızın meydanından geçmek zorunda kalacak. Umarım bunu İngiltere hükümetinin de dediği gibi alternatif bir yöntemle çözebilirler. İnternet, kameralar ya da bu tarz yöntemler kullanılabilir. Theresa May'in dediği gibi, "Geçmişteki sınırlara geri dönemeyiz." Fakat geçmişteki kaçakçılığa geri dönülecek. Burası, askerlerin varlığına rağmen kaçakçıların cirit attığı bir yerdi. Şu anda yaşadığımız yerde ve sınırın öteki tarafında hep kaçakçılık faaliyetleri olurdu, ama neyin nereye götürüleceği, sterlin – İrlanda pound'u paritesine bağlı olarak değişirdi. AB sayesinde kaçakçılık büyük ölçüde ortadan kalktı. Günümüzde çok az kaçakçılık var. Fakat sorun şu, Brexit yaşanırsa geçmişteki gibi kaçakçılık olayları artacak ve bu da suç unsurlarının çoğalmasına sebep olacak. Eski paramiliterlerin çoğu hâlâ düşük düzey suç işlerinin içinde. Ne demişler, can çıkar, huy çıkmaz. Buraya genelde Doğu Avrupa'dan sigara kaçakçılığı yapılıyor, zira İrlanda Cumhuriyeti'nde sigara çok pahalı. Artık insanları öldürmeyen paramiliterler, bunun yerine sigara kaçakçılığı yapıyorlar. Ama sadece sigara kaçakçılığı var; Brexit, başka türlü kaçakçılıklara da sebep olacak.

Katılımcı: Müsaadenizle barış sürecine dair iki soru sormak istiyorum. Barış sürecinde ve müzakereler esnasında, özellikle kriz anlarında dini liderlerin veya kiliselerin yardımı hiç dokundu mu? Vatikan'ın, kilise konseylerinin herhangi olumlu bir katkısı oldu mu? Tecrübelerinizi bizimle paylaşabilirseniz sevinirim.

Dermot Ahern: Barış görüşmelerimiz 1988'den 10 yıl sonraki Hayırlı Cuma Anlaşması'na kadar sürdü. Bunun sonrasında da 2006 yılında St Andrews Anlaşması imzalandı, bu anlaşmada Hayırlı Cuma Anlaşması'nda değinilmeyen konular ele alındı. Barış görüşmeleri 1988'den 2008'e kadar devam etti diyebiliriz dolayısıyla. Bu esnada, hatta Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan çok önce, '80'lerde ve '70'lerde yapılan görüşmeler genelde çok kesintiliydi. Siyasi krizler dolayısıyla yarım kalırlardı. Birlikçi grupların gözünü yaşanan olaylar korkuturdu, bazen katliamlar yaşanırdı, bu da insanların gerçi çekilmesine sebep olurdu ve taraflar arası görüşmeler kesilirdi. Bombalı veya silahlı saldırı yaşandı mı, insanlar "bu insanlarla artık konuşamayız" deme eğiliminde olurdu. 20 yıl boyunca, belki daha fazla süre, bunlar yaşandı. O zamanlar, dini figürler arada çıkıp şiddet olaylarını kınarlardı. Bunun haricinde, kesintiye uğrayan görüşmeleri devam ettirmeye çalışırlardı; dediğim gibi, bu görüşmelerin çoğu gizlice gerçekleştiği için siyasi ve resmi bir düzeyde ele alınırlardı. İrlanda Cumhuriyeti'nin ve İngiltere'nin başbakanlarını temsil eden yetkililer olurdu. Güvenilen kamu çalışanları vardı, bunlar hem kendi aralarında buluşurlardı, hem de kra-

liyetçi ve cumhuriyetçi paramiliterlerin temsilcileriyle bir araya gelirlerdi. Bu esnada yaşanan olayları kınamak ve görüşmelerin devam etmesine aracılık etmek haricinde dini liderlerin pek bir katkısı ya da etkisi olmadı.

Vatikan bu işlere pek karışmak istemedi, buradaki din adamlarına bıraktılar bu işi. Benim gençliğimde, İrlanda Cumhuriyeti tek etnisiteli, tek dinli ve tek kültürlü bir yerdi. Bugün bir çok etnisitenin bulunduğu, çokkültürlü bir yer – artık İrlanda'da her şey var. İrlanda Cumhuriyeti tamamen değişti. Kuzey İrlanda pek değişmedi, zira hâlâ eskisi kadar kısıtlayıcı ve muhafazakar bir toplum var orada. Oradaki Protestan birlikçiler epey tutucu. Katoliklik İrlanda Cumhuriyeti'nde ve Kuzey İrlanda'da eski gücüne sahip değil. Burası bir ada, gençlerimiz dünyada farklı yerlere gidip gezebiliyorlar, dolayısıyla dini kesimlerin etkisi en azından İrlanda Cumhuriyeti'nde azaldı. Kuzeyde bu biraz daha farklı. Burada eşcinsel evliliği serbest. Eşcinsel evliliğini halk referendumu aracılığıyla yasalaştıran tek ülkeyiz – olduğu diğer tüm ülkelerde parlamento kararıyla gerçekleşti. Burada ise kararı halk verdi; kürtajla ilgili yasa da büyük zorluklara rağmen değiştirildi. Kuzeyde bunların ikisi de yok, ve yakın gelecekte olacağa da benzemiyor, zira güçlü bir Protestan etiğe sahip siyasetçilerin toplum üzerinde kayda değer etkisi var.

Katılımcı: Paisley gibi olumsuz liderlik örneği olan kişiler de var. Buradan çıkaracağımız dersler var mı?

Dermot Ahern: Ben büyürken televizyon hep açıktı ve Paisley de İrlanda Cumhuriyeti'nden olan, Katolik olan herkes hakkında kötü şeyler söylerdi. Bizi rahiplerin yönettiğini söylerdi, Papa hakkında kötü şeyler söylerdi. Gerçek bir demagogdu, Kuzey İrlanda'daki gayet sıradan, normal insanları İrlanda Cumhuriyeti'ne dair her şeyden nefret etmeye teşvik ederdi. İnanılmaz birisiydi. Dediğim gibi, 1987'de tanıştığım kraliyetçi paramiliterlerden biri Katolikleri öldürme girişiminde bulunduğu için hapis yatmıştı. Bu insanlarla yıllar içinde bir araya geldim ve bir kısmıyla arkadaş oldum, biri maalesef kanserden öldü; ölmeden önce, İrlanda Cumhuriyeti'ne dair fikirlerinin epey değiştiğini söylediler bana. Paisley onları etkilemişti, onu suçladılar ve bu sebeple ondan nefret ettiler. Aynı taraftaydılar aslında – o da İngiliz kalmak istiyordu, onlar da – ama yine de Paisley'den nefret ediyorlardı çünkü onun konuşmalarını dinlemişlerdi. Çok iyi bir hatipti Paisley, yüzbinlerce insanın önünde konuşur, onları galeyana getirirdi. Paisley'i dinleyince karşılarına çıkan ilk Katoliği öldürmek istediklerini söylerlerdi. Yıllar sonra değiştiklerini söylediler, ve Paisley'i suçladılar. Bir konuşma yapardı, sonra da Bangor'daki nezih evine dönerdi, Belfast'ın kuzeydoğusunda bütün zenginlerin yaşadığı bir yerdir burası. Konuşmayı dinleyenler ise kendi fakir semtlerine dönerlerdi, Katolikleri öldürmeye çalıştıkları için hapse girerlerdi. Buna rağmen Paisley'le bu otelde bir araya geldim; evimde ikimizin birlikte, kapının

önünde çekildiğimiz bir fotoğrafımız var. Sonradan Paisley'le iyi arkadaş olduk. Başbakanımız da iyi arkadaş oldu, fakat bu dostluğa rağmen Paisley'in yaptıklarını affetmeyeceğim, zira kendisi sorunun bir parçasıydı. İnsanları galeyana getirdi ve barışı zorlaştırdı. Kendisi ve partisi bir dizi barış girişimini boşa çıkardı. 1970'lerde ortaya koyulan Sunningdale Anlaşması'nı neredeyse tek başına bozdu. Ünlü bir milliyetçi politikacı, Hayırlı Cuma Anlaşması'nın, öğrenme güçlüğü olanlar için tasarlanmış bir Sunningdale olduğunu söylediğinde haklıydı. Paisley gibi insanlar yüzünden '70'lerdeki barış girişimleri boşa çıktı. Kendisini dindar biri olaak tanımlıyordu fakat bence kendisi dindarın tam tersi. Buna rağmen, dediğim gibi, sonradan kendisiyle arkadaş oldum. Karısı bana, Paisley'in torun sahibi olduktan sonra değiştiğini söylemişti. BBC ve Sunday Times benimle görüşme talep etmişti. Paisley ölüm döşeğindeydi. BBC bir haftasonu beni aradı ve benimle bir röportaj yapmak istediklerini, bunu Paisley ölünce yayınlayacaklarını söyledi. İki röportajı da verdim, biri gazete için, diğeri de televizyon; Paisley daha dört hafta hayatta kaldı. Röportajı basmayacaklarını umuyordum. Özellikle de Sunday Times'a verdiğim röportajda iyi şeyler söyledim, zira öleceğini düşünüyordum, fakat öte yandan, Belfast meydanında yüzbinlerce insane yaptığı konuşmalarda Katolikliğe hakaret ettiğini de unutamadığımı ekledim. Son 20-25 yılda değiştiğini belirttim, ve sadece onu suçlamadığımı söyledim. Maalesef 3500 kişi öldü, çok daha fazla insan sakat kaldı. Neden bu kadar uzun sürdü barışın kabul edilmesi? Maalesef Paisley ve onun gibiler, sonradan sahip oldukları görüşlere, 1970'lerde ve 1980'lerde konuşmalarını yaparken sahip değildiler. Kendisinin kötü bir etkisi oldu.

Katılımcı: Size teşekkür etmek istiyorum. Burada sizinle bir araya gelmek bizim için çok önemli. Sizi ikinci kez dinliyorum, ama öncekinden farklı bir konuşma yaptınız. Sizinle bir daha bir araya gelmeyi, başka bir konuşma yapmanızı dinlemeyi de çok isterim.

Kardinal ve başbakan size gizli görüşme görevini verdiğinde, bu görüşmelerde nasıl bir hava hakimdi? Bunu bizimle paylaşabilir misiniz? Hedefleriniz nelerdi, diğer tarafa hangi vaatlerde bulundunuz, onları nasıl ikna ettiniz, onların yaklaşımı nasıldı, ve sorunlarını size nasıl ilettiler?

Dermot Ahern: Öncelikle, 1988'de ben genç bir vekildim. 33 yaşındaydım ama daha seçileli sadece bir yıl olmuştu. O zamanki başbakanımızın renkli bir geçmişi vardı, kendisi artık aramızda değil. 1960'ların sonunda, Sıkıntı yılları başlamadan önce, kendisini IRA'ya silah ve patlayıcı desteği sağlayarak birlikçilere karşı mücadelelerini desteklendiğinden şüpheleniliyordu. Yapılan bir soruşturmanın ardından aklandı, fakat etrafında hep bu şüphelerin izi kaldı. Kardinal ona IRA görüşmelerine katılması gerektiğini söylediğinde, eğer halk bundan haberdar olsaydı buna kimse

katlanamazdı ve görevden ayrılmak zorunda kalırdı. Bence kendisi çok büyük bir risk aldı. Bu görüşmelere katılmayı kabul etti ve sonra da beni davet etti. Neden beni davet ettiğini o zaman da, sonradan da epey merak ettim. Belki Kuzey İrlanda'ya en yakın bölgeden gelen milletvekili olduğum için beni çağırdı, belki de genç olduğum ve sadece bir yıldır Parlamentoda olduğum içindi. Davette bulunduğunda, kendine has dilini kullanarak bu insanlara, IRA ve Gerry Adams'a güvenip güvenemeyeceğinden emin olmadığını, fakat görüşmeler basına sızdırılırsa tek başıma olacağımı, herhangi bir şeyden haberdar olduğunu inkar edeceğini söyledi. Hatırlıyorum, eve geldiğimde kardeşime ne yapmam gerektiğini sormuştum, çünkü bunlar duyulursa sadece başbakanın değil, benim de siyasi kariyerim başlamadan bitecekti. O sırada sürekli bombalı saldırılar oluyordu. Görüşmelerden biri bir Pazartesi günü burada, Dundalk'taki bir Redemptorist manastırında gerçekleşti. Belfast'taki Clonard Manastırı'na gideceksiniz, orası da Redemptoristlere aittir. Aynı dini grubun burada, Dundalk'da bir manastırı var, 1988'de ben, Gerry Adams ve iki taraftan ikişer insan olmak üzere toplam 6 kişi arasında gerçekleşen gizli görüşmeler orada gerçekleşti. Orada sadece üç kere görüştük, fakat sonrasındaki yıllar boyunca temaslara devam ettik. İlk üç görüşmenin ikincisi Pazartesi sabahı yapılacaktı; Cumartesi gecesi, buradan çok uzak olmayan, Ballygawley adında bir yerde, İngiliz askerlerini taşıyan bir otobüse IRA bombalı saldırı düzenledi ve sekiz İngiliz askeri hayatını kaybetti. Bu Cumartesi gecesi yaşandı, biz bu insanlarla Pazartesi sabahı bir araya gelecektik. Kendileriyle bir araya gelmek benim için çok zordu, çünkü suçlunun onlar değilse de tanıdıkları insanlar olduğundan emindim. Olanlardan haberdar değildiyseler bile haberdar olan insanları tanıyorlardı. Olanları desteklememiş olabilirdiler, ama benim ve yanımdaki diğer iki kişinin ruh halini hayal edebilirsiniz. Başbakana bile haber vermeden görüşmeye katılmasak mı, diye kendi aramızda konuştuk fakat sonunda görüşmeye gidip tepkimizi ortaya koymaya karar verdik. Böyle bir olay yaşanmışken onlarla görüşmeye devam etmemizi nasıl beklerlerdi ki? Adams bize çok zekice bir yanıt verdi. Böyle olayların gelecekte tekrar yaşanmaması için bir araya geldiğimizi söyledi. Bu beni çok ikna etmedi, çünkü saldırıyı gerçekleştiren örgütün üyesiydi, fakat belki de bu saldırının gerçekleşeceğini bilmiyordu. Toplantılarda çok iyi bir atmosfer hakim değildi ve genelde çok yüzeysel konuşmalar yapıldı.

İrlanda siyaseti hakkında biraz bilginizin olması gerekiyor tabii. İrlanda Cumhuriyeti'ndeki başlıca iki siyasi parti, iç savaşın ardından ortaya çıktı. 1920'lerin başında İrlanda Cumhuriyeti'nde bir iç savaş yaşandı, savaş ülkenin bölünmesine dairdi. Benim siyasi partim – ki o zaman değil daha sonra kuruldu – bölünmeye karşıydı. Bir dizi siyasetçi, ki aralarında ünlü Michael Collins de var, gidip ülkemizi bölen anlaşmayı imzaladılar. Kendisi benim için bir kahraman değil, çünkü bu anlaşmayı im-

zaladı. Ülkemizin bölünmesinin ardından iki siyasi parti ortaya çıktı. Benim partim Sinn Féin ile aynı görüşlere sahip, ama paramiliter faaliyetler ve bombalı saldırılar aracılığıyla bir milyon birlikçiyi Birleşik İrlanda'ya ikna etmek fikrinde ayrışıyoruz. Benim partime göre Birleşik İrlanda sadece barışçıl ve anayasal yollarla kurulabilir. Adams'ın heyeti ve biz 1988'de bir araya geldiğimizde İrlanda cumhuriyetçiliğinin doğuşundan bahsettik. Adams, partimin günümüzde hâlâ 1920'lerdeki silahlı çatışmanın bir uzantısı olduğunu söyledi. Partim 1933'te meclise girdiğinde ceplerinde silahları olduğu söylenir.

Bunun doğru olup olmadığını bilmiyorum fakat Adams, kuzeyde 1970'lerde ve 1980'lerde yaşananın, İrlanda'nın tümünde 1920'lerde yaşananla aynı olduğunu söylüyordu. Onun argümanı buydu, kuzeydeki milliyetçilere ayrımcılık yapıldığını söylüyordu, ki haklıydı. Konut erişimi, sosyal destek gibi konularda Katoliklere karşı ayrımcılık çok yaygındı, Protestanlar hep kayırılırdı. 1940'larda, '50'lerde ve '60'larda Kuzey İrlanda'nın gerçeği buydu. İngiliz hükümetinin yetki devri hükümetini ortadan kaldırma sebebi buydu, milliyetçilerin bir türlü söz sahibi olamamasıydı. 1969'da yurttaşlık hakları hareketi başladı, ki Sıkıntı Yılları da burada başladı aslında. Yurttaşlık hakları hareketi, Alabama gibi yerlerde "Bir insan, bir oy" diyordu. Kuzeyde de aynı durum vardı. "Bir insan, bir oy" diyorlardı çünkü 1960'larda bile sadece toprak sahipleri ve ev sahipleri oy kullanabiliyordu. Katoliklere konut alanında adil davranılmadığı için de çoğu Katoliğin oy hakkı yoktu. Bütün bu ayrımcılıklar devam ediyordu. Bu sebeple 1988'deki görüşmelerimizde Adams, kuzeyde verdikleri mücadelenin bizim İrlanda Cumhuriyeti'nde 1920'lerin başında verdiğimiz mücadeleye benzer olduğunu söylüyordu.

Katılımcı: Barış sürecinde hep Katolik dini liderlerin bahsi geçti. Kuzey İrlanda'da Protestanlar da yaşıyor sonuçta. Orada benzer liderler yok muydu? Barış sürecinde etkin olan Protestan figürler de oldu mu?

Dermot Ahern: Başlarda çok az insan vardı. Dediğim gibi, benim çocukluğumda ve gençliğimde burası tek dinli bir yerdi. İrlanda Cumhuriyeti'nde yaşayan çok az Protestan vardı – Presbiteryen, İrlanda Kilisesi ya da Metodist fark etmeden. Epey küçük bir azınlıktılar. Fakat sorsanız size İrlanda Cumhuriyeti'nin hükümetiyle bir sorunları olmadığını söylerlerdi. Çoğunluğu mutlu olduğunu, kendilerine karşı ayrımcılık yapılmadığını söylerdi. Hatta yasalarımız sayesinde azınlıklara karşı pozitif ayrımcılık yapıldığı bile söylenebilir. Ben hükümetteyken şöyle bir tartışma vardı hatta, bazen seçimlerin Pazar günü yapılması önerilirdi, fakat Katolik olmayanların Pazar günü seçime karşı olacağı düşünüldüğünden hiç böyle yapılmazdı. Eğitim ve diğer hizmetlerde de benzeri bir pozitif ayrımcılığın olduğunu düşünüyorum. Burada ayrımcılık hiç olmadı. Kuzeydeki birlikçiler buraya baktıklarında buranın ta-

mamen Katoliklerin kontrolü altında olduğunu görüyorlardı ve Paisley gibi kişiler de insanları galeyana getirirken hep bunu kullandı. "Papa'nın kontrolü altında orası, Roma'nın dediği her şeyi yapar İrlanda Cumhuriyeti" gibi ifadeler kullanıyordu. Belki 1930'larda ve 1940'larda öyleydi, ama artık değil. 1960'larda değişim yaşandı ve günümüzde tamamen değişti. Barış görüşmelerinin son aşamalarında silahların devreden çıkarılması görüşülüyordu. Uluslararası gözetim kurulu, IRA'nın ve diğer paramiliter örgütlerin faaliyetlerini durdurup durdurmadığını kontrol ediyordu. Bu aşamada dinlerarası işbirliği yaşandı. Katolik olmayanlar ancak sonlara doğru katılım gösterdiler. Başlarda Quaker'ların insanları bir araya getirmek ve konuşmaları başlatmak için çok çaba harcadıklarını belirtmeliyim. O zamanlar çok iyi bir çift vardı başlarında, isimlerini hatırlayamıyorum, muhtemelen artık Belfast'ta yaşamıyorlardır. Benim gibi insanları tamamen farklı arka planlardan gelen insanlarla bir araya getirmek için uğraşıyorlardı. Katolik olmayan tarafın dini katılımı çok kuvvetli değildi, zira paramiliter faaliyetin çoğu birlikçi tarafta değil, Katoliklerin tarafında yaşanıyordu.

Esra Elmas: Çok teşekkürler.

Dermot Ahern: Çok teşekkürler.

Katılımcılar ve DPI personeli Dermot Ahern ile Dundalk'ta

BEŞİNCİ OTURUM:
KUZEY İRLANDA BARIŞ SÜRECINE GİRİŞ VE DİĞER BARIŞ SÜREÇLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Dr Dong Jin Kim: Hoş geldiniz. Şu anda Trinity College Dublin'in Belfast kampüsündeyiz. Adım Dr Dong Jin Kim ve aslen Koreliyim. Kore ve Kuzey İrlanda barış süreçlerini karşılaştırmalı olarak araştırıyorum; araştırmalarımı İrlanda Araştırma Konseyi ve Avrupa Birliği destekliyor. Belfast'ta çalışıyorum; aynı zamanda Dublin'de de çalışıyorum ve Trinity College Dublin'deki İrlanda Ekümenik Okulu'nda görevliyim. Size bugün neler yapacağımızı kısaca aktarayım. Kuzey İrlanda barış sürecine dair önde gelen uzmanlardan olan Dr David Mitchell'I dinleyeceğiz. Kendisi burada çatışma çözümü ve uzlaşma alanında çalışıyor. Size Kuzey İrlanda barış sürecini kısaca anlatacak, özellikle de Hayırlı Cuma Anlaşması sonrasına ve şimdi, Brexit müzakereleri esnasında olup bitenlere odaklanacak. Bunun sonrasında size kendi araştırmamı anlatacağım ve Kuzey İrlanda ile İrlanda'nın neden diğer bağlamlar için de önemli olduğunu açıklayacağım. Sadece Kore'den değil, uzun süren çatışmalardan etkilenmiş diğer bölgelerin bakış açısından İrlanda'nın nasıl göründüğünden bahsedeceğim. Bunun sonrasında kısa bir ara vereceğiz ve 15 dakikalık bir otobüs yolculuğu yapacağız. Doğu Belfast'a gideceğiz ve orada eski kraliyetçi/birlikçi bir paramiliteri dinleyeceğiz. Barış sürecine dair görüşlerini anlatacak; kraliyetçi ve birlikçilerin duvar resimlerini de göreceksiniz. Sonra Skainos'a gideceğiz; burası Doğu Belfast'ta yer alan bir uzlaşma merkezi. Öğlen yemeğini orada yiyeceğiz ve kurucusu Glenn Jordan bizimle konuşacak. Glenn şu anda Corrymeela'da kamu teolojisi yöneticisi. Sonrasında ibadet için biraz vaktiniz olacak, çünkü orada bir ibadet odası da var. Sonra Belfast'taki Corrymeela'ya geçeceğiz. Corrymeela'dan Trinity College Dublin'de size sunum yapan Johnston McMaster da biraz bahsetmişti. Kuzey İrlanda'daki en eski uzlaşma merkezlerinden biri; aslında merkez Kuzey İrlanda'nın kuzey kıyısında, fakat Belfast'ta bir ofisleri var. Corrymeela liderini, onun yanı sıra kamu teolojisi ve din ve barış inşası programlarını yürüten Glenn Jordan'ı dinleyeceğiz. Sonrasında ise eski Corrymeela lideri Piskopos Trevor Williams'ın yönetiminde, İrlanda adasında barış inşası üzerine çalışmış Kuzey İrlandalı dini liderler üzerine bir sohbet gerçekleştireceğiz. Sözü daha fazla uzatmadan size Profesör David Mitchell'i takdim ediyorum.

Prof. David Mitchell, Profesör, İrlanda Ekümenik Okulu, Trinity College ve Dr. Dong Jin Kim, Araştırmacı, İrlanda Ekümenik Okulu, Trinity College, Trinity College Belfast Kampüsü'nde.

Dr David Mitchell: Çok teşekkürler Jin. Hepiniz hoş geldiniz. DPI'ı yıllardır tanırım, genelde başka yerlerde bir araya geliyoruz fakat sizi bu sefer çalıştığım yerde ağırlıyor olmak benim için çok güzel. Burada Çatışma Çözümü ve Uzlaşma başlıklı bir yüksek lisans programımız var. Dünyanın dört bir yanından öğrenciler buraya geliyorlar ve Kuzey İrlanda barış sürecini çalışıyorlar, aynı zamanda dünyadan barış inşası örneklerini inceliyorlar. Son iki günde Kuzey İrlanda barış sürecine dair uzmanlık kazanmışsınızdır eminim, dolayısıyla çatışmanın tarihine dair duyduğunuz şeyleri burada tekrarlamak istemem. O kısımları atlayıp Hayırlı Cuma Anlaşması'na ve Kuzey İrlanda'nın anlaşmadan günümüze yaşadığı sorunlara, anlaşmanın uygulanmasında çıkan güçlüklere değinmek istiyorum. Umarım bu sunum size bazı fikirler verecek ve zihninizde sorular uyandıracaktır.

Kısaca tekrarlayalım: Sıkıntı Yılları 30 yıl sürdü; 3635 insan 1968 ve 1998 yılları arasında öldürüldü. Toplam mağdur sayısının 500,000 olduğu düşünülüyor; bunun içinde öldürülen, yaralanan, bir yakınını kaybeden ya da herhangi bir şekilde travmatize olan insanlar var. Toplam Kuzey İrlanda nüfusunun yaklaşık bir buçuk milyon olduğunu hatırlayalım; dolayısıyla burada oldukça yüksek bir orandan bahsediyoruz. Çatışma esnasında pek umut yoktu, pek çok siyasi girişimde bulunuldu ama hiçbiri şiddeti durdurmakta başarılı olmadı. Fakat nihayetinde 1990'larda bir barış süreci ortaya çıktı; aslında karmaşık sebepler vardı bunun arkasında, ama bunlardan üç tanesini açıkça belirtebiliriz. Öncelikle,

İngiltere ve İrlanda, yani çatışmaya taraf olan ya da çatışmadan sorumlu olan devletler, yakın bir ilişki tesis ettiler ve çatışmayı çözüp şiddeti sonlandırmak için birlikte çalışmaya karar verdiler. İkinci sebep yaşanan askeri yenişmezlik hâliydi. IRA İngiliz ordusunu tamamen yenemeyeceğini anlamıştı, ama İngilizler de IRA'yı tamamen yenemeyeceklerini anladılar. Dolayısıyla ortada bir yenişmezlik durumu vardı. Üçüncü sebep, yeni tavırların, yeni düşünce biçimlerinin ortaya çıkması ve insanların savaştan yorgun düşmüş olmasıydı. Gelecek nesilleri şiddet sarmalından kurtarma isteği tüm taraflarda vardı. İnsanlar artık bu olaylar bitsin istiyordu.

Bu da bizi Hayırlı Cuma Anlaşması'na getiriyor. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın içinde çok şey var tabii, ama önemli iki madde var. İlk olarak, nüfusunun çoğunluğu öyle istediği sürece Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'ta kalacağı belirtiliyor. Bunun karşılığı olarak ise Kuzey İrlanda'nın değişmesi, daha eşitlikçi ve kapsayıcı olması talep edildi. İrlanda milliyetçileri ve İngiltere yanlısı birlikçiler arasında varılan anlaşma buydu. Kuzey İrlanda'yı nasıl değiştireceklerdi peki? Birlikçiler ve milliyetçiler arasında iktidar paylaşımı olması, iki tarafın da hükümeti oluşturması öngörüldü; paramiliter örgütlerin hapisteki üyeleri salınacaktı, insan hakları ve eşitlik kanunları güçlendirilecekti, polis teşkilatı daha kapsayıcı hâle getirilip askeri unsurlardan arındırılacaktı. Anlaşma, birlikçiliğin de milliyetçiliğin de eşit derecede meşru olduğunu kabul ediyordu; Birleşik İrlanda'yı kurmak istemek de, Birleşik Krallık'ta kalmak istemek de eşit derecede meşruydu. Son olarak, sınıra ve uluslararası ilişkilere dair birkaç ilginç husus vardı. İrlanda'nın kuzeyi ve güneyi arasında işbirliğini teşvik edecek, İrlanda'nın tümünü kapsayan bir kuruluş tesis edildi; aynı zamanda, İngiltere ve İrlanda arasında işbirliğini teşvik edecek bir kuruluş da tesis edildi. Bütün bunlar bir referendumda halk tarafından oylandı ve halkın % 71'i anlaşmayı destekledi. Bu oran büyük bir başarı olarak kabul edildi.

Fakat bunlar işin teorik kısmı. O zamandan günümüze barış anlaşmasını uygulamak ve barışı sürdürmek konusunda yaşadığımız pek çok güçlük oldu. Hızlıca, yaşadığımız zorlukları dokuz başlıkta size listeleyeceğim. Bunlardan ilki çözüldü, fakat diğer sekizi hâlâ devam ediyor. İlk olarak, en büyük sorun paramiliterlerin cephanelerinin yok edilmesiydi. Cumhuriyetçiler silahlarını tamamen teslim etmeden birlikçiler onlarla hükümet kurmayı kabul etmiyordu. Burada bir güven sorunu vardı. Birlikçiler cumhuriyetçilere güvenmediği için 2007'ye kadar sürüncemede kaldı bu konu. IRA sonunda 2005 yılında silahlarını teslim etmeyi kabul etti. Silahların sembolik önemi büyüktü, karşılıklı duyulan güveni simgeliyordu bu konu aslında. Bu sorun çözüldü, fakat diğer problemler devam

ediyor. "Bozucu" adını verdiğimiz, sözde ayrılıkçı cumhuriyetçiler var örneğin. Bunlar barış sürecini kabul etmedikleri için IRA'dan ayrılmış olan kişiler. Polise, askerlere, cezaevi görevlilerine saldırmaya devam ediyorlar; Nisan ayındaki ayaklanmalar esnasında bir gazeteciyi öldürdüler. Toplum onlara destek vermiyor fakat özellikle polis teşkilatı üzerinde büyük bir etkileri var. Bunlar radikal fanatikler, dolayısıyla sayıca az olsalar da sorun yaratıyorlar.

Üçüncü olarak; anlaşma birlikçilerin ve milliyetçilerin iktidarı paylaşmasını şart koştu, fakat bunun uygulanması çok güç. İktidar paylaşımı istikrarsız bir süreç oldu, hatta şu anda hükümetimiz yok, zira birlikçiler ve milliyetçiler iktidar paylaşımını kabul etmiyorlar. Anlaşma başka seçenek sunmuyor bize. Başka bir tür hükümet kurulamaz, çünkü anlaşma gereğince hem birlikçilerin hem milliyetçilerin hükümeti birlikte kurmaları gerekiyor. Dolayısıyla eğer birlikçiler ve milliyetçiler anlaşamazsa bu durum devam edecek ve hükümet kurulamayacak. Dolayısıyla hâlihazırda kurumların değişip değişmemesine dair tartışmalar var; iktidar paylaşımının daha istikrarlı hâle gelebilmesi için kurallarımızı değiştirmeli miyiz sorusu soruluyor. Siyasetçiler iktidar paylaşımının devam edeceğini söylüyorlar fakat kimsenin çok umutlu olduğunu düşünmüyorum.

Dördüncü olarak, kültürel ifadelerden kaynaklanan sorunlar var. Örneğin kamu binalarında hangi bayrakların sergileneceği meselesi. İrlanda bayrağı mı, İngiltere bayrağı mı, yeni bir bayrak mı yoksa hiç bayrak olmamalı mı? Bu konu büyük tartışmalara yol açtı; şiddet olayları durduğundan beri birlikçiler ve milliyetçiler, kendi kimliklerini sergileyebilmek için bu tür bir kültür savaşını kullanmaya başladılar. Çeşitli bölgelerdeki Orange Yoldaşlığı yürüyüşleri de sorun yaratıyor; bunlar Protestanların kültürel değerleri olarak gördüğü geleneksel yürüyüşler. Katolikler bu yürüyüşleri kendilerine hakaret addediyorlar ve bu konu çeşitli tartışmalara, hatta ayaklanmalara sebep oluyor. Dil meselesine dair tartışmalar var. Hükümetin kurulamamasının sebeplerinden biri de bu. İrlanda milliyetçileri, İrlandacayı yasalarla koruma altına almak istiyorlar fakat birlikçiler bunun kendi İngiliz kimliklerine zarar vereceğini düşünüyorlar. Dil de güncel siyasi çatışmanın bir parçası hâline geldi.

Beşinci sebep olarak yaşanan toplumsal ayrışma var. Barış sürecine rağmen çoğu Katolik ve Protestan ayrı bölgelerde yaşıyorlar, ayrı okullara gidiyorlar, hatta farklı sporları yapıp farklı mekanlarda sosyalleşiyorlar. Örneğin bu resimde bir barış duvarı görüyorsunuz; bunlar Batı Belfast'ı ikiye ayıran duvarlar. Bu duvarlar aslında Kuzey İrlanda'da insanların nasıl ayrı hayatlar yaşadığını da sembolize ediyor. Bu tür bölünmeleri ortadan kaldırmak kuşaklar boyunca devam edecek bir iş, fakat hükümet de entegrasyonu hızlandırmak için yeterin-

ce çalışmamakla suçlanıyor. Aslında ana siyasi partilerin de çıkarına insanların böyle ayrı yaşaması, çünkü oylarını bu sayede topluyorlar.

Altıncı olarak paramiliterler sorunu var. Paramiliterler artık siyasi bir savaşta değiller – bahsettiğim ayrılıkçı cumhuriyetçiler hariç – ama bir kısmı suç çetelerine veya mafya tarzı örgütlere dönüştü, bölgelerini kontrol edip uyuşturucu ticaretini yönetiyorlar. Sevmedikleri insanları cezalandırmak için dövüyorlar. Şu anda hükümetin yürüttüğü bir bilinçlendirme kampanyası var. Burada bir otobüs durağında bu kampanyanın afişini görebilirsiniz. "Paramiliterler sizi korumaz, kontrol ederler" yazıyor. Bu kampanyaların amacı insanların paramiliterlere verdiği desteği sonlandırmak, çünkü çoğu insan hâlâ paramiliterlerin toplumda bir yeri olduğunu düşünüyor. Bazı bölgelerde polis teşkilatı gibi varlık gösteriyorlar. Barış anlaşmasından 20 yıl sonra paramiliterlerin hâlen sorun olması insanları şaşırtıyor.

Bundan başka, yeni bölünmeler ve farklı toplumsal sorunlar da mevcut. Siyasi çatışmanın yoğunluğu azalınca toplumumuzda varolan diğer sorunların farkına vardık, örneğin cinsiyet eşitsizliği ve ırkçılık. Barış sürecinden bu yana çok göç aldık ve buna eşlik eden ırkçı olaylar yaşanıyor. Çoğu insan için bunun doğrudan çatışmayla ilgisi olduğunu düşünüyorum. Sıkıntı Yılları'nda farklılıklarla yüzleşmek konusunda iyi bir performans sergileyemedik. Birlikte yaşamayı başaramadık, ve şimdi topluma yeni katılan farklılıklara karşı da aynı başarısızlığı gösteriyoruz.

En büyük sorunumuz ise insanların geçmişle yüzleşmek dediği geçiş dönemi adaleti konusu. Sıkıntı Yılları esnasında işlenmiş faili meçhul cinayetler ne olacak? İnsanları kovuşturmaya çabalayacak mıyız? Bir tür hakikat komisyonu mu kurmamız gerekiyor? Yoksa önümüze bakıp geçmişi unutmalı mıyız? Bu gördüğünüz duvar resmi Batı Belfast'tan. Görünen o ki, 1971'de İngiliz askerlerinin 11 kişiyi öldürdüğü Ballymurphy Katliamı'nda ölenlerden birinin akrabası. "Bu kadın yaşananları saklamak istiyor" yazısı, İngiltere'nin Kuzey İrlanda'dan sorumlu bakanının altında. Yani verilmek istenen mesaj şu: İngiliz devleti çatışma esnasında neler yapıldığına dair dürüst davranmıyor. Bu tartışma devam ediyor ve barış sürecine bir yük olmaya devam ediyor; geçmişe dair ne yapmalıyız sorusunu hâlâ cevaplayamadık.

Şimdi artık bir de yeni bir sorunumuz var: Brexit. Bunu kimse öngörememişti, birden ortaya çıktı. Brexit'in bir dizi nedenden dolayı barış sürecini kötü etkileyeceği öngörülüyor, özellikle de güvenlik ve gümrük kontrol noktalarının tesis edileceği sert bir sınırı yeniden gündeme getireceği için. Barış sürecinin

kazanımlarından biri, sınırdaki görünen tüm işaretlerin ortadan kaldırılmasıydı. Sınırı geçtiğinizde, iki ülke arasındaki bir sınırı geçtiğinize dair herhangi bir emare görmüyorsunuz. Fakat 20 yıl önce böyle değildi, sınırda kuyruklar oluşurdu, kontrol noktaları vardı, silahlar vardı, arabaların içi aranırdı, vs. İrlanda halkı bu tür bir sınırın geri dönmesinden korkuyor. İnsanlar Brexit'e epey kızgın oldukları için Birleşik İrlanda fikrine olan desteğin arttığını söyleyenler de var, zira insanlar AB'de kalmak istiyorlar. Bu sayede kuzeydeki insanlar da AB'de kalabilecekler, dediğim gibi, Hayırlı Cuma Anlaşması'nda böylesi bir birleşme referendumunu mümkün kılan bir madde var. Hayırlı Cuma Anlaşması, gelecekte referendum yapılabileceğini söylüyor. Bütün bunlardan dolayı barış sürecine rağmen gelecekte neler yaşayacağımızı öngöremiyoruz. Daha da değişiklikler yaşanabilir; şu anda hiç öngöremediğimiz yeni problemler gündeme gelebilir.

Evet, sözlerimi toparlayayım artık. Barış sürecindeki kimi kilit unsurlar ve başlıca başarısızlıklar nelerdi? Başarının arkasındaki önemli sebeplerden biri barış sürecinde bir dizi adanmış liderin görev almasıydı: Tony Blair, Bertie Ahern, David Trimble, Martin McGuinness, Gerry Adams ve John Hume. Hepsi de kendini sürece adamıştı. Farklı çıkarları olmasına rağmen çatışmayı çözmek noktasında hepsi müşterek olmuştu. Maalesef artık böyle liderler yok. İkinci olarak, bölgesel anlamda istikrar söz konusuydu. Avrupa'da olduğumuz için komşu ülkeler bizim iç işlerimize karışmaya veya ortalığı karıştırmaya çalışmıyor. Daha önce dediğim gibi, bir sonraki kuşağı şiddetten esirgemek yönünde ortak bir istek vardı. Bir de, bence Hayırlı Cuma Anlaşması çoğu yönden iyi bir anlaşmaydı. Aradan 20 yıl geçti ama referendum sayesinde anlaşma hâlâ meşru. Eğer halk oylaması yapılmasaydı ya da sonuç 50-50 çıksaydı anlaşma bu kadar dayanamazdı bence.

Peki hatalarımız nelerdi? Hem günümüzde, hem geçmişte uzlaşma konusunda bir liderlik eksikliği yaşadığımızı düşünüyorum; siyasetçiler kendi taraflarını savunuyorlar fakat uzlaşma konusunda samimi değiller. Anayasal ve kültürel mücadeleler yaşanıyor. Ve son olarak, barış süreci cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik eşitsizlik gibi sorunları çözmedi. Barış süreci siyasetin üst kademeleriyle, birlikçilik ve milliyetçilik gibi kavramlarla ilgiliydi. Yoksulluk oranı hâlâ çok yüksek, ve paramiliterlerin en güçlü olduğu bölgeler aynı zamanda en fakir mahalleler örneğin. Barış süreci, barışın gelecekte daha sürdürülebilir olmasını sağlayacak bir şekilde toplumu dönüştürmedi. Benim görüşlerim bunlar. Şimdi sözü sana vereceğim Jin, sonra da soruları alacağız. Jin'in de size anlatacakları var.

Dr Doing Jin Kim: Teşekkürler David, çok kısaca konuşacağım. David'in Kuzey İrlanda barış sürecine dair yazdığı kitaptan çok şey öğrendim ve hepinize öneririm bu kitabı. Kitabının adı neydi, David?

Dr David Mitchell: *'Kuzey İrlanda'da Siyaset ve Barış.'*

Dr Dong Jin Kim: Gerçekten de çok iyi bir kitap, Kuzey İrlanda'daki durumu kapsamlı bir şekilde ele alıyor. Kuzey İrlanda barış sürecini çalışan bir akademisyen olarak David'den çok şey öğrendim; öğrendiklerimden hareketle Kuzey İrlanda bağlamını ve diğer bağlamları, örneğin Kore'yi, karşılaştırıyorum. Siz buradasınız, bence bu yerleri ziyaret etmek önemli, bir bağlam diğerinden daha iyi ya da daha ileride olduğu için değil, fakat her yerden edinebileceğimiz dersler olduğu için böyle. Ben barış inşası alanında araştırma yapıyorum ve barış inşası deyince şöyle bir çağrışım oluşuyor: Batı dünyasından, ya da daha gelişmiş ülkelerden edinilen dersler – örneğin demokrasi, veya pazar ekonomisi – dünyanın geri kalanıyla paylaşılmalıdır. Fakat farklı yerel bağlamların tecrübelerini paylaşması söz konusu olduğunda, bu paylaşımın tek taraflı olmamasının, iki tarafın birlikte bir öğrenme sürecine girmesinin çok daha faydalı olduğunu görüyoruz. Çalışmalarım ve tecrübelerim bana bunu gösteriyor. Tabii farklı bağlamlar arasında kimi benzerlikler de var. Örneğin Kuzey İrlanda ve Kore bağlamları arasında benzerlikler var, ama farklar da var. Çoğunuzun bildiği gibi Kore'de sınır kapalı, askerlerin koruduğu bir sınır burası. Fakat siz buraya sorunsuz bir şekilde geldiniz. Güneyden kuzeye geçerken herhangi bir kontrol noktasından geçmediniz, belki sadece cep telefonu hizmet sağlayıcınız farklı bir ağa bağlandı. Koreli gruplar buraya gelip Derry/Londonderry ve Donegal arasındaki sınırı görünce çok şaşırıyorlar. Derry/Londonderry teknik olarak Kuzey İrlanda'da ve Birleşik Krallık'ın bir parçası; Donegal da İrlanda Cumhuriyeti'nin. Tabii aradaki sınır açık. David Brexit'ten bahsediyordu; eğer Brexit gerçekleşirse bu sınıra ne olacağını kimse bilmiyor. Burada geçmişte bombalı saldırılar yaşanıyordu, böyle üzücü bir tarihi var. Fakat Koreliler gelip burayı görünce Kuzey ve Güney Kore arasında böyle bir sınırın olmasının nasıl olacağını, bunun neler getireceğini düşünüyorlar. Böyle bir barış anlaşması sağlanırsa Brexit gibi bir sorunun nasıl önlenebileceği üzerine kafa yoruyorlar. Barış anlaşması oluşturulurken düşünülmesi gereken önemli konulardan biri egemenlik; zira etnik, ulusal, dini veya diğer çatışmalarda tarafların farklı hedefleri olacaktır. David kültür meselesinden bahsetti biraz, fakat bu egemenlik konusuyla doğrudan bağlantılı; Kore'de de aynı durum var. Hangi bayrak kullanılacak? Sadece kültürle değil, ulusal hayalleriniz ve hedeflerinizle ilgili. Kore ve İrlanda'yı birlikte düşündüğümüzde ortaya çıkan ortak dersler bun-

lar: egemenlik sorunları, siyasi liderlik ve David'in demin bahsettiği kimi şeyler, örneğin jeopolitik koşullar ve sosyokültürel boyut. Çalışma alanlarımdan biri de barış inşasında sivil toplumun rolü. Belirttiğim gibi, Corrymeela ile birlikte çalışıyorum; oraya öğleden sonra gideceksiniz. Corrymeela lideri size oranın tarihini, misyonunu ve yaptığı çalışmaları anlatacak. Önemli bir mekan, zira farklı topluluklardan insanları bir araya getiriyor. Korelilere de farklı insanların aynı mekana nasıl getirilebileceği konusunda ilham veren bir yer. Tabii nasıl sizin kendi tecrübeleriniz varsa, Korelilerin de kendi tecrübeleri var. Örneğin bu gördüğünüz Güney Koreli bir Presbiteryen rahip; bu ise Kuzey Koreli bir rahip. İlginçtir, Kuzey Kore'in kilisesi var. Ama konuyu dağıtmayalım. Burada insanlar bir araya geliyor. Corrymeela'ya gelen konuklar, buradakilerin de benzer işler yaptığını görüp şaşırıyorlar, tabii bu hem ilham, hem cesaret veren bir tecrübe. Bazen ortak yönde adımlar atılmış olduğunu görüyoruz, bazen de aynı zorluklarla karşılaşıldığını. Örneğin barış çabalarında kadın hareketinin rolüne baktığımızda bu benzerlikleri görebiliyoruz.

Birlikte bir dizi karşılaştırmalı proje gerçekleştirdik, fakat bu tecrübede bana en ilginç gelen şeylerden biri, insanların edindikleri derslerin yanı sıra yaşadıkları sıkıntıları da paylaşmasıydı. Çoğu zaman gündemi belirleyenler siyasi liderlerdir. Fakat bazen sivil toplumdan, dini liderlerden ya da kadın gruplarından destek isterler – bunlara ister ikinci kanal diplomasisi deyin, ister başka bir isim verin. Çoğu zaman, talep liderliğin üst kademelerinden gelir ve burada olduğu gibi, anlaşmadan sonra sivil toplum aktörleri sürecin dışına itilebiliyor. Bunun olması aslında süreci kırılganlaştıran bir şey zira toplumun farklı katmanlarından aldığınız desteği kaybetmiş oluyorsunuz. Bu sivil toplum liderleri anlaşma sürecinde çok aktiftiler ve şu anda hoşnutsuz hissediyorlar, neden böyle olduğunu anlayamıyorlar. "Gündemdeki sorunları çözebilmek için neler yapabiliriz" sorusu soruluyor. Bizim için bu soruları dinlemek ve katılımcılar arasında bir dayanışmanın ortaya çıktığını görmek çok ilginç bir tecrübeydi. Birbirleriyle iletişim bilgilerini paylaştılar, birbirlerine sorular sordular. Benzerlikler veya farklı bağlamlar bir yana, aralarında bu dayanışmayı görmek, çatışmadan etkilenmiş ülkelerdeki barış inşacılarının böyle işbirliği yaptığını gözlemlemek çok güzel bir tecrübeydi.

Dr David Mitchell: Evet, sorular ya da yorumlar varsa alabiliriz.

Katılımcı: Çok teşekkürler. Öyle görünüyor ki sorunları tespit etmek kolay; fakat çözmek için ne yapmak lazım? Dini liderlerin çatışmayı durdurması lazım, fakat başka neler yapılmalı?

Size Hristiyanlıktan bazı örnekler vermek istiyorum. İsa Peygamber'i aklımızda bulundurmalıyız. Kimileri inandıklarını söyler, ama aslında inanmıyorlardır. Bu insanlar dinden çıkar elde etmeye çalışan ikiyüzlülerdir. Emperyalist ve ırkçıdırlar.

Tüm gerçek peygamberler gerçekliği ve hakikati, yani inancı temsil ederler. Hristiyanların bunu anlaması önemli, yoksa kültür Tanrı'dan uzaklaşacaktır. Nietzsche "Tanrı öldü" demişti. Dünyada iki büyük dünya savaşı yaşandı, bunlardan sonra yine ahlaka döndük. İsa'nın sesinin erişmediği yerlerde kâfirler Tanrı'nın sözünü bastırmaya çalışıyorlar. Tanrı'nın kelamını dinlemeli, ahlaki ilkelerini takip etmeliyiz, burada dini liderlere işbirliği yapma görevi düşüyor. Bütün dinlerin peygamberleri aynı Tanrı'nın peygamberleridir.

Dr David Mitchell: Teşekkürler. Bir sonraki soruyu alalım lütfen.

Katılımcı: Sunumlarınız için ikinize de teşekkür ederim. Sivil toplumun barış inşasındaki rolünden bahsettiniz. İrlanda'da LGBT, cinsiyet eşitliği gibi konularda pek çok değişiklikler yaşandı. Kuzey İrlanda'daki sivil toplum bu konuya dair neler yapıyor? Sivil toplum katılımı konusunda İrlanda ve Kuzey İrlanda arasında herhangi bir etkileşim var mı? İkinci olarak, dinin barış inşasındaki rolü sizce nedir?

Esra Elmas: Ben de bununla bağlantılı bir soru sormak istiyorum. Kuzey İrlanda'daki çatışmanın dini bir çatışma olmadığını biliyoruz. Siyasi bir çatışmaydı, ama dini bir boyutu da vardı. Aynı zamanda şunu da biliyoruz: çatışma esnasında kadınların çok kayda değer çabaları oldu. Peki ya dindar insanlar? Onların çözüme katkısı aynı şekilde önemli miydi, yoksa gözardı edilebilir mi? Günümüzdeki durum nasıl? İki topluluk arasındaki barış inşası ve uzlaşma faaliyetlerindeki görevleri nedir?

Katılımcı: Geçmişle yüzleşme konusunda sizce hakikat komisyonu kurulması iyi bir fikir mi? Güney Afrika tecrübesini düşünüyorum bu soruyu size sorarken.

Dr David Mitchell: Evet, bunların hepsi güzel sorular. Hakikat komisyonu sorusuna cevap vererek başlayalım. Yaklaşık on yıl önce hakikat komisyonuna dair epey tartışmalar döndü, fakat ne toplum, ne de siyasetçiler Güney Afrika'da olduğu gibi bir hakikat komisyonu istemiyordu. Buradaki halk bence "af" sözcüğünden hoşlanmıyor; istedikleri şey adalet. Fakat hakikati ortaya çıkarmak için önerilen kimi mekanizmalar var. Farklı seçenekler var masada. İnsanların kendi tecrübelerini kaydedebileceği bir sözlü tarih arşivi oluşturulacak, bir yandan kovuşturmalar devam edecek, yani polis geçmişte işlenen suçları soruşturmaya devam edecek, fakat bir yandan da anonym olarak bilgi toplanacak. Hakikat

kurumlarına dair kimi teklifler var fakat Güney Afrika'daki modele hiç benzemeyecekler. Bu çok tartışmalı bir konu, zira çatışmanın mağdurları bu konuda farklı görüşlere sahip. Kimileri adalet istiyor, kimileri adalet istiyor ama ceza istemiyor, yani mahkemeye gidip birilerinin mahkum edildiğini görmek istiyorlar. Kimileri geçmişi unutmak istiyor, kimileri devletin sorumluluğuna, kimileri ise paramiliterlerin sorumluluğuna dikkat çekiyor. Paramiliterler de devlet de açık davranmak istemiyor. Dolayısıyla şu anda kapsamlı bir hakikat projesi için yeterince talep yok.

Dini katkı meselesine gelirsek, dini aktörlerin çok önemli bir rol oynadıklarını düşünüyorum. Örneğin diyalog kolaylaştırıcı olarak çaba gösteren kimi önemli şahıslar vardı. Kiliseler kendi cemaatlerine yol gösterdiler – fakat sanırım bir yandan kendi cemaatlerine yol gösterirken bir yandan da diğer tarafla iletişim kurmaya çalışmak kiliseler için tutturması zor bir denge. Bu kiliselerin yaşadığı bir çıkmazdı, zira bazı kiliseler uzlaşma fikrine açıktı fakat kilisenin cemaatinden insanlar diğer tarafın saldırılarında ölüyordu. Öteki tarafın kiliseleriyle irtibat kurmak ve ilişkileri geliştirmek hem çok tartışmalı, hem çok zordu. Özetle, ortada önemli bireyler vardı ama kurumsal olarak baktığımızda kiliseler barış inşası için çok daha fazlasını yapabilirdi diye düşünüyorum. Bir yanda ise Corrymeela gibi, resmi olarak kiliselere bağlı olmayan fakat dini bir ilhamla yola çıkmış gruplar vardı; bu gruplar barış inşası ve uzlaşma konularında önemli çalışmalar yürüttüler. Günümüzde insanların şunu gözden kaçırdığını düşünüyorum, seküler anlamda barış inşası faaliyetlerinde bulunan çok sayıda dindar insan vardı. Yani resmi bir anlamda dini barış inşasından bahsedemeyiz belki, ama insan hakları gruplarındaki veya diğer uzlaşma odaklı çalışan gruplardaki çoğu insan aslında dindar kişiler, ve yaptıkları işi dini sebeplerden dolayı yapıyorlar.

Sivil toplum konusuna gelirsek, sivil toplum barış sürecine kimi açılardan dahil edildi, kimi açılardan ise dışlandı. Hayırlı Cuma Anlaşması büyük ölçüde siyasetle ve siyasetçilerle ilgiliydi. Fakat referendum sayesinde toplumun tümü bu sürece dahil edilmiş oldu. Anlaşma sonucunda "Sivil Forum" adında bir platform kuruldu, bunun sivil toplumun görüşlerini ifade etmek için kullanacağı bir kurul olması öngörülüyordu, fakat bu forum ortadan kayboldu ve bir daha da görünmedi. Sivil toplumdaki çoğu insan bir tür sivil foruma veya yurttaş meclizine ihtiyacımız olduğunu söylüyor. Fakat sivil toplum da bölünmüş durumda. Toplumun geri kalanı nasıl bölünmüş durumdaysa sivil toplum da öyle. Yani tek bir sivil toplum sesinden bahsetmek mümkün değil, bu da fazladan bir zorluk çıkarıyor. Jin, senin eklemek istediğin bir şey var mı?

Dr Dong Jin Kim, Kuzey İrlanda Barış Süreci ve Diğer Barış Süreçleriyle Karşılaştırılması başlıklı sunumunu yaparken

Dr Dong Jin Kim: Belki sivil toplumundan rolünden biraz bahsedebilirim. Benim için ilginç olan şu, tabii Koreli katılımcıların görüşlerini bir bütün olarak temsil edemem ama, Opsahl Komisyonu kendilerinin çok ilgisini çekmişti. Opsahl Komisyonu 1990'ların başından bir girişim; çok farklı arka planlardan – örneğin dini gruplar, kadın grupları, farklı topluluklardan gelen insanların oluşturduğu çeşitli gruplar – gelen insanlar toplanarak Kuzey İrlanda'nın geleceği için ne tür barışçıl modellerin kullanılabileceği üzerine fikir yürütüyorlardı. Bu sohbetlerin kayda geçirildiği büyük bir rapor yayınlanacak yakın zamanda. Bu komisyon başka kesimlerin yanı sıra dini gruplar tarafından da örgütlenmişti. Sivil toplum üyelerinin bu katkısı, Sivil Forum'un temellerini atmış oldu. Tabii burada Kadınlar Koalisyonu da büyük bir rol oynadı. Koreli sivil toplum grupları, Sivil Forum'un Hayırlı Cuma Anlaşması'na dahil edilmesini çok ilginç buldu – sivil toplumun siyasi müzakerelere ve barış sürecine bu kadar etki eden girişimler ortaya koymuş olması onları çok etkiledi. Bu kolektif bir çabaydı, sadece bir iki insanın adı geçmiyordu, herkesin emeği vardı. Anket gibi bir şey de değildi, insanların barışa dair fikirleri gerçekten temsil ediliyordu, sonrasında siyasetçiler bu fikirleri anlaşmanın bizzat kendisine dahil ettiler. Kuzey İrlanda barış sürecinde böyle bir şey yaşandığını çoğu insan pek bilmez aslında. David'in dediği gibi, dindar insanların sivil toplum aktörleri olması meselesine gelirsek, sivil toplumda kimsenin dindar olup olmadığını belirtme mecburiyeti yok tabii ki. Örneğin Mağdurlar Komisyonu'nda görevli olan bir rahip var Lesley Carroll adında. Güney Afrika'daki Hakikat ve Uzlaşma Komisyonları'nda Desmond Tutu'nun rolü de biraz böyleydi aslında. İnsanlar dini liderlere güveniyorlar ve adalet, eşitlik ve insan haklarına dair karar verici konumlarda olmasını istiyor-

lar, Kuzey İrlanda'da böyle bir boyutu da vardı meselenin. Örneğin silahların bırakılması esnasında Protestan ve Katolik iki rahip süreci gözetledi. Koreliler bunu anlayamadı örneğin, zira Kuzey Kore Nükleer Silahların Yok Edilmesi sürecinde bizim "Mutlak, Doğrulanabilir ve Geri Alınamaz Süreç" adını verdiğimiz bir protokolümüz var. Buradaki güven ve işbirliği atmosferi onlara çok ilginç geldi. İki rahip "Tamam, bitti" deyince herkes onlara inandı. Dini liderlerin barış inşasında ve barış süreçlerindeki gücü budur; maalesef anlaşmalarda bunlara yeterince yer verilmedi.

Katılımcı: Bir rahip, Peder Gary Doneghan, kilisede dua etmektense sokağa çıkıp bir şey yapmaya karar verdiğini söylemişti. Bir grup rahibi bir araya getirmiş, bir de farklı taraflardan insanları. Galiba kurumsal olarak çok girişimde bulunulmadıysa bireyler epey bir şey yapmış. Sizce Brexit açısından barış sürecinin zayıflıkları neler olabilir? Planlarınız nedir, sizce nasıl bir birlik sağlanmalı? Bu heyet, çatışma çözümünde dini liderlerin rolüne dair bir şeyler öğrenebilmek için buraya geldi. Kuzey İrlanda'daki dini liderler şu anda ne yapıyor?

Dr David Mitchell: Başka sorular varsa alalım, zira benzer sorular gelebilir.

Kerim Yıldız: Dini liderlerin Kore, Güney Afrika, Lübnan ve diğer yerlerde oynadığı rolden bahsedebilir misiniz? Çatışan taraflar arasında diyalog başlattıkları başka örnekler var mı? Bu perspektifi bizimle paylaşmanız çok ilgimizi çeker, zira Kezban'ın dediği gibi, "Dini liderlerin veya kurumların bizim durumumuzda da bir rol oynayıp oynayamayacağını görmek istiyoruz."

Dr David Mitchell: İnançlarının onları barış için çalışmaya teşvik ettiği pek çok dindar insan vardı eminim, ama öte yandan da inançları dolayısıyla savaşarak adalet aramaya devam eden pek çok kişi de vardı. Örneğin Demokratik Birlikçi Parti (DUP) buradaki ana birlikçi partidir. Dindar milliyetçi bir partidir ve barış sürecine karşı çıkmıştır, zira paramiliterlerin hapisten çıkmasının, polis teşkilatının değiştirilmesinin ve teröristlerle iktidar paylaşımına gidilmesinin yanlış olduğunu savunuyorlardı. Günümüzde Kuzey İrlanda'da böyle düşünen çok insan var. Büyük kiliselerde hâlâ böyle düşünen insanlar vardır eminim, ama bir yandan da Peder Gary Donegan gibi insanlar var; günümüzde Kuzey İrlanda'da çok sayıda Peder Gary Donegan var. Kurumları onları ne kadar destekliyor bilmiyorum. Bazen çalışmalarını kurumlarına rağmen sürdürüyorlar, fakat bu bireylerin sayısı oldukça fazla, ve çabalarıyla büyük bir fark yarattılar. Örnek olarak sizin de ziyaret edeceğiniz Belfast'taki Clonard Manastırı'nı verebilirim. Clonard Manastırı'ndaki rahipler IRA, İngilizler ve diğer siyasi partiler arasındaki gizli diyaloğu başlattılar. Bu sırrı saklayarak onlara tarafsız bir alan açtılar.

Clonard'da size kullanılan odayı ve kapıyı göstereceklerdir, zira arkadan, gizli bir girişten geçerek içeri gelmeleri gerekiyordu. 1980'lerin ortasından 1990'lara kadar, belki daha sonrasında bile bu diyaloglara imkan sağladılar. Başka bir örnek olarak Dört Köşe Festivali'ni verebilirim. Bu festival her yıl tekrar eden bir uzlaşma festivali. Belfast bölünmüş bir şehir, fakat kiliseler bir araya gelerek on günlük bir festival düzenliyorlar ve bu festivalde şehrin bir köşesinden olan insanlar diğer köşeye götürülüyorlar. Doğu Belfast'ta sanatsal faaliyetler ya da sohbetler düzenleyip Batı Belfast'tan insanları buraya getiriyorlar, veya bunun tam tersini yapıyorlar. Kiliseler bu festival sayesinde şehri birleştirmeyi amaçlıyor. Jin'in silahların bırakılmasına dair verdiği örnek çok iyiydi; kilise liderleri bu konuda önemli bir rol oynadı zira herkes onların dürüst, güvenilir ve inanılır insanlar olduğuna inanıyordu. Rahiplerin toplumumuzda belli bir statüsü var, bu sayede tarafsız bir şekilde hareket edebiliyorlar. Ama tabii hem Protestan, hem Katolik bir rahip olması gerekiyordu, sadece biri olsa olmazdı. Kiliseler bu göreve uygun olarak görülüyordu. Siyasi gruplar birbirlerine güvenemediğinde kiliseler araya girerek hizmetlerini, aracılık güçlerini ve tarafsızlıklarını sundular.

Beyefendinin başta dediği gibi, Kuzey İrlanda'da epey ikiyüzlülük var. Dini ikiyüzlülüğün aslında milliyetçilik olduğunu düşünüyorum. İnsanları bir araya getirmeye çalışan barış süreçleri bakımından milliyetçilik hiç iyi bir şey değil. Söylemek istediğim son şey şu: yakın zamanda biri bana barış sürecinden bu yana 20 yıl geçtiğini, çok sayıda sorun yaşandığını fakat toplumun hâlâ istikrarlı ve normal bir şekilde hayatına devam ettiğini söyledi. Barış ve uzlaşma faaliyetlerinin Gary Doneghan, Corrymeela ve yüzlerce diğer grup tarafından taban düzeyinde gerçekleştirilmiş olmasının işe yaradığına bir işaret olarak yorumladı bunu. Siyasetçiler başarısız olduğunda bile toplum kendi çözümlerini üretebilir. Bundan hareketle, buradaki dini barış ve uzlaşma çabalarının başarılı olduğunu söyleyebiliriz belki de.

Dr Dong Jin Kim: Kısaca iki yorum yapabilir miyim? İlk olarak, Corrymeela'ya gidince oradakileri dinleme fırsatınız olacak. Clonard gibi onlar da siyasetçileri ve paramiliterleri ağırladı. İrlanda Taoiseach'ı, yani başbakanı bile Corrymeela'ya gidip farklı paramiliter gruplara iki hafta boyunca gizlice görüşmüştü. Bunları Corrymeela'da dinleyeceksiniz. Yakın zamanda çok ilham verici bir olay yaşandı dini liderlerin rolüne dair. Gazeteci Lyra McKee'nin Derry'de öldürülmesinden sonra oldu bu. Kendisi önemli bir gazeteci olmanın yanı sıra genç bir LGBT aktivistiydi. Cenazesi St. Anne Katedrali'nde yapıldı; bu katedral İrlanda Kilisesi'ne ait olarak görüşür, ama artık tüm cemaatlere açık olduğu söyleniyor.

Cenazenin başında Katolik bir rahip, Peder Magill vardı ve farklı dini gruplardan liderler de katıldı, hem Evanjelik cemaatlerden, hem de Katoliklerden. Katolik rahip bir konuşma yaptı, bu oldukça ekümenik bir konuşmaydı; yaşanan çok kötü bir olaydı elbette, ama bir yandan da buradaki dini grupların gücünü gösteriyor. Bunu görmek bana umut verdi.

ALTINCI OTURUM:
ESKİ BİRLİKÇİ TUTUKLU JIM WILSON İLE BULUŞMA

Jim Wilson (ortada) katılımcılarla Kuzey İrlanda çatışmasına dair tecrübelerini paylaşırken.

Jim Wilson: Hanımlar ve beyler, Belfast'a, özellikle de Doğu Belfast'a hoş geldiniz. Ben Doğu Belfast'ta doğup büyüdüm. 67 yaşındayım, üç çocuğum, yedi torunum ve bir tane de torunumun çocuğu var, kendisi üç yaşında. Kuzey İrlanda çatışmasına 17 yaşında katıldım. Taburcu olanlar arasında yaşı en küçüklerden biriydim, 19 yaşında örgütten ayrıldım ve enterne edildim, yani yargı süreci olmadan hapse atıldım. IRA'ya karşı savaşan kraliyetçi bir örgütün üyesiydim. Bu örgütün adı Kızıl El Komandoları'ydı, bu odada onlara ait bazı eşyalar var gördüğünüz gibi, arka odada ise ölen yoldaşlarımız anma amaçlı astığımız resim ve yazılar var. Bazıları IRA tarafından öldürüldü. Gördüğünüz gibi bu ofis kraliyetçi, birlikçi bir gelenekten geliyor. Örgütümüz eskiden paramiliter bir örgüttü ama artık çatışmanın değil barış ve entegrasyon sürecinin bir parçasıyız; Protestan birlikçi ve kraliyetçi cemaati içinde iyi işler yapmaya çalışıyoruz. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan bu yana çok zaman geçti, anlaşmanın barışı getirmesi bekleniyordu. Maalesef ülkedeki herkes bu konuda aynı görüşe sahip değil. IRA silahları bıraktı ama ayrılıkçı cumhuriyetçiler silahlı mücadelelerine hâlâ devam ediyorlar. Milliyetçi ve cumhuriyetçi Katolik topluluklar içinde Birleşik İrlanda idealine kavuşmak için şiddete başvuran kesimler hâlâ var.

Neden çatışmaya katıldım? İngiliz vatandaşı olduğum, birlikçi ve kraliyetçi olduğum için katıldım. Silahlanarak kendi topluluğumuzu zorla Birleşik İrlanda'nın bir parçası hâline getirilmekten korumak istedik. Cumhuriyetçiler bunu farklı anlatıyorlar fakat aslında Kuzey İrlanda'daki İngiliz mevcudiyeti ordunun ya da hükü-

metin mevcudiyeti değil. Kuzey İrlanda'daki İngiliz mevcudiyeti benim; kraliyetçi ve birlikçi topluluk bu mevcudiyet. Milliyetçilerin zorlamasıyla Birleşik İrlanda'nın bir parçası olmak istemedik. Benim topluluğum saldırılara uğramaya başladığında, Kuzey İrlanda sokakları bir kan ve katliam sarmalına yuvarlandığında ben de çatışmaya katıldım; sonra da dediğim gibi 19 yaşındayken enterne edildim. Tabii pişmanlıklarım var, ben de insanım. Fakat o zamanlar çok gençtim. Her yerde bombalar patlıyordu, arkadaşlarım öldürülüyordu, yaşadığım topluluk kaos içindeydi ve bunlara bir karşılık vermemiz gerektiğine inanıyordum. O sıralar suikastler, silahlı saldırılar, bombalı saldırılar, cinayetler çok yaygındı; savaşta olan bütün o kirli işler.

Long Kesh'ten 1975'te salındım. Örgütün liderliği bana kendi topluluğumuz içinde siyasi ideolojimizi yaygınlaştırmamız gerektiğini söyledi. Bu benim için zordu, zira çatışma hâlen devam ediyordu. Çoğumuz yine de topluluğumuz içinde birlikçiliği savunmaya ve yaymaya gayret ettik. David Ervine'i belki duymuşsunuzdur, kendisi Kuzey İrlanda'daki kraliyetçi topluluklar içinde barış çalışmaları yürütüyordu. Kraliyetçi kesimi barış sürecine götüren oydu. Barış sürecine başlarken bütün bu katliamların, kıyımların ve şiddetin bitmesini ümit ediyorduk; fakat dediğim gibi, cumhuriyetçiler Hayırlı Cuma Anlaşması'nı tam anlamıyla desteklemediler. Cumhuriyetçi hareket içindeki kimi unsurlar faaliyetlerine devam ettiler; günümüzde şiddet eylemlerini hâlâ sürdürüyorlar. Ben bir kraliyetçi ve birlikçi olarak olayları sürekli takip etme mecburiyetindeyim zira bizim çatışmaya girme sebebimiz, zorla Birleşik İrlanda'nın bir parçası hâline getirilmeye karşı koymaktı. Şu anki ayrılıkçılar Geçici IRA'yla aynı tehlikeyi taşımıyor tabii. Küçük bir tehlike ama yine de bir risk söz konusu; eğer bizim topluğumuza saldırı düzenlerlerse bu büyük olayların patlak vermesine, çatışmanın yeniden başlamasına sebep olabilir. Bunun olmayacağını umuyoruz, ama böyle bir risk var. Kuzey İrlanda'da olayların patlak vermesi için küçük bir şey bile yeterli. Bir kraliyetçi olarak benim açımdan barışa giden yol kanlı bir kabus gibiydi.

Çatışmaya katılmak, barış için mücadele etmekten çok daha kolaydı. Zira barış varken hem kendi topluluğunuz, hem de milliyetçi topluluk olan bitene karşı çıkıyor ve siz arada kalıyorsunuz. Eski bir savaşçı olarak birlikte hapis yattığınız arkadaşlarınızı doğru yolun bu olduğuna ikna etmek çok zor. Özellikle de cumhuriyetçilerin bir kısmı hâlâ şiddet olaylarının arkasındayken daha da zor. Barış süreci benim açımdan zordu, hem kendi topluluğum hem de cumhuriyetçiler bu fikre direniyordu ve bizi iki farklı yöne çekiştiriyorlardı. Barışı yapan siyasetçiler değil bu gibi odalarda bir araya gelen kraliyetçiler ve cumhuriyetçilerdi. Arayüz bölgesinde yaşayan topluluklarının bir daha şiddet olaylarına karışmaması için çaba gösteri-

yordu bu insanlar. Son 15-20 yıldır bunun üzerine çalışıyorum, iki topluluğu birbirine yakınlaştırmaya, sorunları çözmeye çalışıyorum. Ama bu barış sürecinde cumhuriyetçilerin çıkardığı kimi sorunlar, örneğin yakın zamanda yaşanan bayrak protestosu olayı, her şeyi güçleştiriyor. Yürüyüşlerimizi durduruyorlar, hatta bombalı saldırılar düzenliyorlar; ülkemizin bayrağı, Birleşik Krallık bayrağı bazı yerlerde sergilenemiyor. Hatta yakın zamanda şöyle absürd bir olay yaşandı, bir adam Kraliçenin resmine dava açıp 10,000 sterlin tazminat kazandı. Kraliçe Elizabeth bizim kraliyetimizin lideridir. Bu adam resmin kendisini rahatsız ettiğini söyledi, hükümet de ona tazminat olarak 10,000 sterlin ödedi. İnanılmaz bir durum. Bir kraliyetçi olarak bu bana kendimi çok kötü hissettiriyor.

Benim açımdan barış süreci ve siyasi süreç birbirinden çok farklı iki şeydi. Siyasi süreç iki ana partinin liderlerinden dolayı çok kötü durumda. Bütün bu sorunlara rağmen yine de kraliyetçiler ve cumhuriyetçiler barışı sürdürmeyi başardılar. İnsanlar sokaklarda ölmüyor, bombalar patlamıyor. Kimi sorunlarımız var, ama bunlar nispeten önemsiz sorunlar. Kuzey İrlanda'daki barış sürecini siyasetçilerden değil cumhuriyetçi ve kraliyetçi hareketlerin bizzat içinde yer almış insanlardan dinlemeniz lazım; barışı gerçekleştiren siyasetçiler değil bu insanlardı. Siyasetçiler barışı asla getiremezlerdi tek başlarına. Barış, iki taraftan benim gibi insanların bir araya gelerek işbirliği yapmasıyla, topluluklarının ihtiyaçlarını kaale almasıyla sağlandı. Sorularınız varsa şimdi alabilirim.

Rahip Glenn Jordan: Çatışmada inancın ve kiliselerin rolü izerine bir şeyler söyleyebilir misin?

Jim Wilson: Glenn bana aranızda dini kesimden insanların olduğunu söylemişti. Şöyle bir durum var, örneğin Ian Paisley kraliyetçi topluluğun önde gelen liderlerinden biriydi. Kendisi bir rahipti. Beni paramiliterlere katılıp insanları öldürmeye ikna edenlerden biri de oydu. Bir din adamı olmasına rağmen bunu yapıyordu. Dolayısıyla benim dine ve dindar olduklarını söyleyen insanlara pek güvenim yok. Ian Paisley Avrupa Parlamentosu'nda da yer aldığı için kendisini duymuşsunuzdur, kendisi bir din adamıydı ve IRA üyesi Martin McGuinness ile kendisi bu ülkenin başbakanı ve başbakan yardımcısı oldular. Günümüzde ikisinin de bombalı saldırılarla doğrudan ya da dolaylı ilişkileri olduğu ortaya çıkarıldı.

Katılımcı: Kilisedeki rahiplerin çoğunun öyle olduğu anlamına gelmez bu. Ben de bir rahibim.

Jim Wilson: Ne demek istediğinizi anlıyorum, biri öyle diye hepsi öyle olmak zorunda değil diyorsunuz. Anlıyorum, ama öte yandan benim ait olduğum kraliyetçi toplulukta bazı uyuşturucu satıcıları ve gangsterler olduğu için medyada bütün kra-

liyetçiler çok kötü insanlarmış gibi resmediliyorlar. Söylemek istediğim şu, çatışma esnasında ben 16-17 yaşlarındayken evimize 400 metre mesafede Paisley'in vaaz verdiği bir kilise vardı. Fakat vaaz vermediği zamanlarda kraliyetçi topluluğun liderleriyle bir araya gelip onlara silahlanmalarını söylüyordu, ve Tanrı'nın emirlerine karşı gelmelerini tembihliyordu. Benim neden şüpheci yaklaştığımı anlayabilirsiniz dolayısıyla. Bir yandan din adına vaazler verirken bir yandan da gizliden gizliye böyle şeyler yapıyordu. Kişisel olarak insanların inandıkları Tanrı'ya dair şüphelerim var. Çatışmada kiliseler farklı roller oynadıklar. Katolik Kilisesi uzun bir süre boyunca IRA'nın adamlarını askeri törenlerle gömdü. Üç renkli bayraklarını sergilemelerine, tabutların üstünde eldivenlerini ve berelerini sergilemelerine izin verildi. Sıkıntı Yılları'nın başlarında onlara sponsorluk yaptıkları bile oldu. Claudy'de 30'dan fazla kişiyi öldüren bir IRA biriminin başında bir rahip vardı. Bu rahip bir din adamıydı, Katolik Kilisesi'nin bir rahibiydi. Perde arkasında böyle şeyler dönüyordu, sadece Protestanlar arasında değil Katolikler arasında da. Rahipler bize tanrıya inanıp ibadet etmemizi, onun için çalışmamızı söylüyorlardı ama perde arkasında ülkeyi daha da karıştırıyorlardı. Dolayısıyla kiliselerin, özellikle de Protestan Kilisesi'nin çatışmadaki rolünü gayet iyi hatırlıyorum. Bazen bombalar nedeniyle evlerimizi boşaltmamız gerekirdi ve kiliselerimiz kapılarını bize açmazdı. Özellikle başlarda, Protestan kiliseler kapılarını bize kapamıştı, cemaatle ilgilenmiyorlardı, sorumluluklarını yerine getirmiyorlardı. Fakat Katolik Kilisesi böyle değildi, dediğim gibi cumhuriyetçi militanların askeri törenle gömülmesine izin veriyorlardı. 1974-75 civarı buna son verdiler, artık eldiven ve berelerini tabutların üzerine koymalarına izin vermiyorlardı, bazen de üç renkli bayrağa izin vermiyorlardı. Terörizme karşı tavırlarını değiştirdiler. Özetle, Sıkıntı Yılları'nın ilk yıllarında kilisenin gayet olumsuz bir etkisi oldu.

Çatışmanın sonlarına ve günümüze gelirsek, Gary Mason adında bir adamla bir araya geldim. Kendisi bir rahip, Skainos'da Glenn'le ve diğerleriyle birlikte çalışmışlığı da var; onlarla bir araya gelerek topluluğumuzdaki sorunları çözmeye çalıştık. Bu sırada kilisedeki insanlarla diyalog kurmaya başladık. Kilise bizimle işbirliği yaparak sorunlarımızı çözmemize yardım etmeye başladı. Son 15 yılda böyle olumlu bir dönüşüm aşandı, çünkü gidip rahiplere durumu anlattık. Öncesinde sadece kendi cemaatlerini umursuyorlardı; onun haricinde olan pek bir şeyi umursamıyorlardı. Aradaki bariyerleri yıkıp rahiplerin tavrını değiştirmeyi başardık. Cemaatlerin de tavırlarını değiştirdiğini söylemiyorum tabii. Bize hâlen çok aşağılık insanlarmışızcasına davranan lar var elbette. Bu çatışmada kilisenin iki farklı rolü oldu – sonlara doğru olumlu bir roldü, ama başlarda çok olumsuzdu. Din adamı olduğunu iddia eden insanlardan beklenmeyecek kadar olumsuzdu hem de. Başka sorular var mı?

Katılımcı: Benim sorum yok, fakat netleştirmek istediğim bir şey var. Tabii bu sizin tecrübeniz, çatışmada aktif olarak bulundunuz. Benim söylemek istediğim şey dini liderlere ve rahiplere dairdi. Bu konuda uzman değilim, adadaki duruma hakim değilim, Protestan ve Katolik kiliselerinin çatışmadaki rolünü de bilmiyorum. Burada kendi ülkemden bahsetmek istedim; ben Yunanım ve Yunan Ortodoks rahibiyim. Ülkem tarihi boyunca pek çok kere başka ulusların ve ülkelerin egemenliği altına girdi. Ülkenin özgürlüğünü elde etmesinde rahiplerin çok önemli bir rolü oldu. Yunan rahipler ve piskoposlar ellerine silah alıp özgürlük savaşına önderlik ettiler. Belirli örnekler vermeyeceğim, fakat bence olaylara eleştirel yaklaşmalı, her toplumun kendine özgü koşullarına göre değerlendirmeliyiz.

Jim Wilson: Sizin mücadeleniz tiranlara ve insanların demokratik iradesini bastırmaya çalışanlara karşı verilen bir mücadeleydi. Buradaki durum tamamen farklıydı. Ülkenin halkının demokratik iradesini çiğnemeye çalışıyorlardı burada. Dünyada olan olayları takip ettiğim için sizin ülkenizde olup bitenlerden haberdarım; sizin ülkenizde olanlar, 2. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da rahiplerin Hitler rejimine direnmek için yaptıklarına benziyor. Burada olan farklıydı, insanlar Almanlar ya da faşistler gibi davranan bir rejime karşı savaşmıyordu. Durum tamamen farklıydı; yasadışı bir örgüt ülkenin hükümetine karşı mücadele ediyordu, ülke demokratik olmayan bir şekilde yönetildiği için değil, kendileri birleşik bir İrlanda istedikleri için.

Katılımcı: Yunanistan'da bazen kilise kurumsal olarak silahları kutsardı, bunu da eklemek istedim.

Jim Wilson: Evet, anlıyorum.

Esra Elmas: Benim de sormak istediğim bir soru var. Kuzey İrlanda ziyaretlerimizde buna benzer algılara şahit olduk. İnsanların şiddet olaylarının ortasında kalınca, bütün bu katliamlara şahit olunca Tanrı'nın kendilerini terk ettiğini hissetmeleri bence çok normal. Sizin bakış açınızı anlıyorum o yüzden. Fakat şu andaki tecrübenize ve bilginize dayanarak konuşmanız gerekirse, sizce iki topluluğun kiliselerinin de katkıda bulunmak için yapabileceği en iyi şey ne olur? Ne yapmalarını isterdiniz? Çatışmanın başında kiliselerin rolüne dair çok eleştirilerde bulundunuz, belki sonlara doğru biraz katkıları oldu dediniz. Peki sizce ideal olarak kiliseler neler yapmalı? Geçmişte hangi avantajlara sahip olmalarına rağmen bunları kullanmadılar?

Jim Wilson: Ben Protestan olarak kendi açımdan baktığımda Katolik Kilisesi'nin cemaatine çok daha fazla sahip çıktığını düşünüyorum. Katolik Kilisesi'nde çıkıp IRA'nın yaptıklarının yanlış olduğunu söyleyen çok az insan vardı bence. Öte

yandan IRA'ya ve harekete doğrudan destek olan Katolik rahipler de vardı. Kiliseler daha çok şey yapabilir miydi? Evet, yapabilirlerdi. Toplulukları bir araya getirmek için daha çok çaba harcayabilirlerdi. İki topluluk arasındaki mesafe hem cumhuriyetçi hareketi yarattı, hem de cumhuriyetçi hareket tarafından yaratılmış bir mesafeydi. Eskiden çoğu topluluk bir arada yaşıyordu. Benim yaşadığım, Doğu Belfast'ın sözde Protestan mahallesinde, bizim sokağımızda en az 8-10 Katolik aile vardı örneğin. Çatışma başladığında aramızdaki güven ve dostluk duyguları tamamen yıkıldı. Eskiden Ardoyne'da yaşayan yüzlerce Protestan aile evlerinden kovuldular; bunu gören diğer Protestanlar ise kendi bölgelerindeki Katolikleri kovmaya başladılar, arkadaş olup olmadıklarını hiç umursamadan. Yaşadığım bölgede genelde Katoliklerin işlettiği barlar ve mekanlar vardı, bunların hepsi çok iyi insanlardı fakat Sıkıntı Yılları başladığında bu mekanlar, eskiden müdavimleri olan insanlar tarafından yakıldılar. Nazi Almanyasında olduğu gibi, çatışma başlayınca herkes katıldı. Herkes kendi topluluğunu korumaya başladı, örneğin aramızda yaşayan Katolikleri kovduk çünkü IRA'ya bilgi taşımalarını istemiyorduk; olaylara bakış açımız buydu. Cumhuriyetçi hareket de Protestanları Katolik bölgelerden kovdu, kendi eylemlerini daha rahat gerçekleştirebilmek için. İki kilise de çok daha iyi işler çıkarabilirdi.

O zamanlar en çok sesi çıkanlar Paisley ve benzeri önde gelen Hristiyan figürlerdi. Yıllar boyu pek çok genci kötü etkilediler, yanlış yola sevk ettiler. Kilise daha fazlasını yapabilirdi ama yapmadı, bence günümüzde bunun bedelini ödüyor. Çocukluğumda ve gençliğimde ailelerimiz bizi her Pazar kiliseye götürürdü ve Sıkıntı Yılları'nda insanların artık kiliseye gitmemeye başladığını gördüm, özellikle gençler hiç kiliseye gitmiyor. Artık sadece yaşlılar kiliseye gidiyor. Küçüklüğümüzde ailelerimiz bizi kilisedeki Pazar okuluna gönderirdi ama 20 yıl sonra kimse çocuğunu kiliseye göndermemeye başladı.

Kerim Yıldız: Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan sonra eski dostlarınızla temasa geçtiniz mi?

Jim Wilson: Evet, sık sık bir araya gelip tartışıyoruz. Başta bana hain olduğumu söylediler, hakaret ettiler. Cevabım basit, torunlarım ve torunlarımın çocuğu için daha iyi bir hayat istiyorum. Bu topluluktaki herkes için daha iyi bir hayat hayal ediyorum. Bizim tecrübe ettiklerimizi başka kimse yaşamasın. Bunu bizzat yaşadığım için biliyorum, hiç kolay değil.

Katılımcı: Torunlarınız için daha iyi bir hayat istediğinizi söylediniz. Biz de kendi ülkemizde aynı şeyi istiyoruz. Kuzey İrlanda'ya, Belfast'a da bu yüzden geldim zaten. Şimdi Brexit gerçekleşiyor, belki de torunlarınıza mirasınız Brexit olacak.

Buna hazırlanmak için herhangi bir şey yapıyor musunuz? Örneğin kiliselerle veya dini liderle temas hâlinde misiniz?

Jim Wilson: Sorunuza cevap vermek gerekirse, ben kraliyetçi ve birlikçiyim ve Hayırlı Cuma Anlaşması imzalanırken oradaydım. Anlaşma imzaladığında ben de Stormont'taydım, kraliyetçi heyetin üyesi olarak. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın bu ülke için ne ifade ettiğini Tanrı bilir, fakat şu anda etrafta bir sürü yalan dolaşıyor. Birlikçi ve kraliyetçi olarak ben İngiliz kalmak için savaştım, ülkemi IRA'ya karşı korumak için savaştım.

Fakat "backstop" anlaşması ve Brexit, bana IRA'nın verdiğinden çok daha fazla zarar verecek. Egemenlik hakkımızı elimizden alıyor, artık Kuzey İrlanda'ya dair söz hakkımız olmayacak. Kuzey İrlanda'nın ekonomik meselelerine İrlanda Cumhuriyeti'ndeki diğer 26 vilayet karar verecek. Kraliyetçiler ve birlikçiler açısından bu kabul edilemez. Hikayenin bu tarafını henüz dinlemediniz. Leo Varadkar'la iki kez görüştük. Önümüzdeki iki hafta içerisinde Avrupa'dan bir heyetle bir araya geleceğiz ve onlara Avrupa konusundaki tavrımızı açıklayacağız. Hayırlı Cuma Anlaşması'na dair bir korku atmosferi hakim şu anda. Anlaşma iki topluluk için de tasarlanmıştı, sadece bir topluluk için değil. Cumhuriyetçiler ve ulusalcılar Brexit'e çok karşılar, birlikçiler ise Brexit'in gerçekleşmesini istiyor. Anlaşma Birleşik Krallık'ın tümü tarafından kararlaştırılmıştı, biz de Birleşik Krallık'ın parçasıyız ve diğer parçalarından farklı muamele görmek istemiyoruz; "backstop" anlaşması buna aykırı. Bizi Birleşik Krallık'tan, uğruna savaşıp öldüğümüz İngiliz kimliğinden ayırıyor; bu bizim için kabul edilemez. Kraliyetçi tabandan gelen tehditler var, ama durumu çok yakından takip ediyoruz ve her şey kontrol altında. İnsanlara hep söylerim, ne istediğinize dikkat edin diye. İrlanda Cumhuriyeti'nin başbakanı bugün bir tür sınırın oluşturulacağını söylemiş. Sınırı koyan İngilizler değil, İrlanda Cumhuriyeti ve AB. Bu da ayrılıkçı cumhuriyetçilerin ekmeğine yağ sürüyor zira bunu kullanarak Kuzey İrlanda'da şiddeti körükleyeceler. Bunu biliyoruz. Kraliyetçi hareket içinde yer alan benim gibi kişilere yönelik tehditler söz konusu. Bizi çatışmaya geri sürükleyebilmek için içimizden birini öldürmeyi göze almış durumdalar. Olan biten her şeyin farkındayız. Brexit topluluklarımızı bölmek için kullanılıyor. "Backstop" anlaşmasını kullanarak bizim İngiliz vatandaşı olarak sahip olduğumuz haklarımızı elimizden almaya çalışmadıkları sürece kraliyetçileri çatışmaya geri çekemeyecekler. "Backstop" anlaşması bizi AB'nin 27 ülkesinin kontrolüne sokacak, bu tamamen demokrasiye aykırı bir uygulama ve asla gerçekleşmemeli. Zaten İngiliz hükümeti bu anlaşmayı üç dört kere reddetti. İrlanda hükümeti ve AB ne yaptıklarının farkındalar; çatışmada sadece bir topluluğun tarafını tutuyorlar. Milliyetçileri destekliyorlar çünkü İrlanda Cumhuriyeti hâlâ AB üyesi ve Kuzey İrlanda'ya

gerekenden fazla ilgi duyuyorlar. Her şeyin farkındayız; daha çok konuşmadık, İrlanda hükümetini ve Leo Varadkar'ı birkaç kere uyardık. Bizi tamamen göz ardı ettiler. Böylesi tek taraflı bir sürecin tehlikelerini onlara açıkladık, dikkatlı olmalarını söyledik. Umarım bu sorunuza yanıt olmuştur.

Katılımcı: Teşekkürler. Müsaadenizle size biraz kişisel bir soru sormak istiyorum. İlk sorum şu: Kuzey İrlanda'da kimi ayrımlar var, örneğin Protestan ve Katolik, birlikçi ve milliyetçi, İrlandalı ve İngiliz, ve son zamanlarda Brexitçi – Brexit karşıtı, gibi. Herkes görüşlerini bu zıtlıklar çerçevesinde dile getiriyor. Sizin hiç "Bu zıtlıkları aşmalı, birbirimizle yeni bir ilişki kurmalıyız" dediğiniz oldu mu? Diğer tarafta kendilerine bu tür sorular soranlar var mıdır acaba? İkinci olarak, topluluğunuzun saldırı altında olduğunu, kimsenin sizi parçası olmak istemediğiniz bir şeyin parçası olmaya zorlamaması gerektiğini söylediniz. Zaten silahlanıp mücadeleye katılma nedeniniz de buydu. Çatışma esnasında hiç yaptıklarınızın iyi bir Hristiyana, iyi bir Protestana yakışmadığını düşündüğünüz oldu mu? Böyle içsel bir açmaza düştünüz mü hiç?

Jim Wilson: Önce ilk sorunuzu cevaplayacağım. Brexit'e dair çeşitli tartışmalar yapılıyor, fakat iki tarafın da korku faktörünü ön plana çıkardığını görüyoruz. Brexit bence gerçekleşecek; beraberinde neler getireceğini de gerçekleşince göreceğiz. İrlanda hükümetiyle görüşmek için Dublin'e giderken bir economist bana, bir ticaret anlaşmasının uygulanmasının on yılı bulduğunu söyledi. Ekonomiye dair çok şey bilmiyorum, ama onun sözüne güvendim. Kendisi Brexit'e karşıydı. "Kulağa epey uzun bir süre gibi geliyor," dedim, ama sonra üzerine çok kafa yormadım. Sonra bir gün televizyon izleyip radyo dinlerken, Amerikalıların Avustralya ile yaptıkları bir ticaret anlaşmasının on ay içinde gerçekleştiğini öğrendim. On ayda yapılan bir ticaret anlaşması. Brexit karşıtı adam ise anlaşmayı oluşturmanın on yıl süreceğini söyleyerek bana yalan söylemişti. Tabii Brexit'çilerin söylediği yalanlar da var. İki tarafın argümanlarını da dinledim. Bir İngiliz vatandaşı olarak haklarımızı geri almamız gerektiğini düşünüyorum; bizden daha büyük bir güç bize ne yapmamız gerektiğini söylememeli, göç kanunlarımızı dikte etmemeli, toplumsal kanunlarımıza karışmamalı. Böyle şeyleri kabul edemem. Birleşik Krallık dünyada demokrasinin en büyük temsilcilerinden biri; neden demokrasi karşıtı bir şeyin parçası olmak isteyelim ki? Benim gözümde Avrupa Birliği bu konumda.

İkinci sorunuza cevaben, kendimi pek Hristiyan olarak tanımlamam doğrusu, fakat bir insan olarak çatışma esnasında yaptığım şeylerin doğru olduğuna inanıyordum. Topluluğuma saldıran vahşi İrlandalı cumhuriyetçilere gereken karşılığı verdiğimizi düşünüyordum. Tabii şimdi geriye baktığımda pişmanlık, üzüntü ve acı hissediyorum. Bundan daha önce de bahsettim, içimde bütün bunları kilitleyerek

sakladığım bir yer var. Biliyorum, insanları incittim, benim yol açtığım acıyla bir ömür yaşamak zorunda olan aileler var. Bu hislere sahip olmak hiç mi hiç iyi değil. Fakat bunların yükünü içimde taşıyorum, ve tek avuntum şu, 17-18 yaşlarında bir genç olarak benim dostlarımı öldüren insanlara karşılık verdiğimi düşünerek savaşıyordum. Arkadaşlarımdan biri Oxford Street otobüs durağına yapılan bir bombalı saldırıda öldü. Kendisini almaya sedyeyle geldiklerinde kafası bir yana, kolları bir yana uçmuştu, sadece bir bacağı kalmıştı. Parçalarını toplayarak sedyeye koymak zorunda kaldılar. Topluluğuma, cemaatime işte böyle şeyler yapılıyordu. 17-18 yaşlarında bir genç olarak bunları yaşayınca, sizin kapınıza gelmelerini bekleyecek kadar sabırlı hissetmiyorsunuz. Tabii ki pişmanlıklarım var, artık bir babayım ve büyükbabayım. Çocuklarımın başına böyle bir şeyin gelmesini asla istemiyorum. İki topluluğu bir araya getirebilmek için çok çaba harcadım. Kendi topluluğum içinde riskler aldım, kendi sözde arkadaşlarım bana demediklerini bırakmadılar uyuşturucu tacirlerine ve suçlulara tolerans göstermediğim için. Benim ailem de bir bedel ödedi. Çatışmadaki diğer aileler kadar yüksek bir bedel değildi belki, ama sonuçta yaşanan bir savaştı ve o zaman yapılması gerekenleri yaptığımı söylüyorum kendime.

Kerim Yıldız: Başka sorular var mı?

Katılımcı: Bir şeyi tam anlayamadım. Başlarda Dört Köşe Festivali'nden bahsettiğiniz ve bunu kiliselerin düzenlediğini söylediniz. Düzenleyen sadece Katolik Kilisesi mi, yoksa Protestan kiliselerin de desteği var mı? Dr. Kim, bu konuyu netleştirebilir misiniz?

Dr Dong Jin Kim: Bu soruya siz cevap vermek ister misiniz? Bence bu soruyu sizin yanıtlamanız gerekir.

Rahip Glenn Jordan: Dört Köşe Festivali beş altı yıl önce, dünya çapında yapılan Hristiyan birliği ibadetiyle aynı zamana gelmesi hesaplanarak tesis edildi. Bu etkinliğe katılan insanların çoğu yaşlı olduğu, gençlerin pek ilgisini çekmediği için gençlerin de ilgisini çekecek bir etkinlik olarak tasarlandı. Festivalde sanat, kültür ve ibadet faaliyetleri var ve şehrin dört bir köşesinden insanları bir araya getiriyor. Amaç, şehrin batısındaki Katolikleri doğudaki etkinliklere, doğudaki Protestanları ise batıdaki etkinliklere katmak. Şehrin en büyük festivallerinden birine dönüştü ve kiliselerin hepsi birlikte düzenliyor.

Katılımcı: Yani barış sürecinin bir parçası gibi bu proje, değil mi? Kiliseler de bir şey yapıyorlar, bir katkıda bulunuyorlar. Sizce de öyle değil mi? Festival gerçekten işe yarıyor mu?

Jim Wilson: Bilmiyorum, çünkü festivale hiç katılmadım sanırım.

Rahip Glenn Jordan: Katılmıştın, bayrak protestosunun gerçekleştiği etkinlik sırasında buradaydın.

Jim Wilson: Öyle miydim? Demek beni Belfast'ın başka bir yerine götürmeyi başarmışsınız. Eğer öyleyse festivalin çok da işe yaradığını söyleyemeyeceğim.

Dr Dong Jin Kim: Bu öğleden sonra Corrymeela'da bir grup dini liderle bir araya geleceksiniz ve onlarla dinin rolünden daha çok bahsetme fırsatınız olacak.

Başka soru var mı? Bundan sonra yolun karşısındaki Skainos Merkezi'ne geçeceğiz ve öğlen yemeğimizi yiyeceğiz. Glenn'e başka sormak istediğiniz sorularınız varsa orada sorabilirsiniz.

Kerim Yıldız: Jim, bize kendi hikayeni çok iyi anlattın, inançların için hapse girdiğini söyledin. Sana sorum şu: sence dini liderler ve dini kurumlar adaya barış getirmek konusunda faydalı olabilir miydi? Ayrılıkçı IRA gruplarının faaliyetlerinin seni endişelendirdiğini söylemiştin; onlara karşılık vermek zorunda kalabileceğinizi söylemiştin. Yeniden silahlı çatışmaya girmeye hazırlanıyor musunuz? Yoksa bu silahsız bir çatışma mı olacak?

Jim Wilson: Kısaca cevap vermek gerekirse, biz her gün gelişmeleri takip ederek ülkemizin güvende olduğundan emin oluyoruz. Şu anda polis teşkilatı ve ordu kontrolü ellerinde bulunduruyor, fakat eğer kontrolü kaybederlerse kraliyetçiler her an müdahele etmeye hazır. Kuzey İrlanda'daki önde gelen tüm kraliyetçileri tanıyorum ve bizim son istediğimiz şey ülkede yeniden şiddet olaylarının başlaması. Bu herkese zarar verir. Gusty Spence çatışma esnasında yaşananlardan "derin ve hakiki bir pişmanlık" duyduğunu ifade edip şunları eklemişti: "Kuzey İrlanda'da çatışma yeniden başlarsa bunu başlatanlar cumhuriyetçiler olacak," zira kraliyetçiler savaşmak istemiyor artık. Gitmeden önce, eğer vaktiniz varsa size anlatmak istediğim son bir şey var. Kraliyetçilerden oluşan bir heyet İsrail'e gitmişti; orada üniversitedeki bir grup İsrailli gençle konuştuk. Kendi çatışmalarının nasıl sona ereceğine dair bizim fikirlerimizi sordular. Onlara dedim ki, "Batı Şeria'daki ve diğer bölgelerdeki çatışmanın çözülebilmesi için onları öldürmeniz gerekiyor." Böyle dedim, "Onları öldürün." Çocuklar kalakaldılar, "Ciddi olamazsınız," dediler bana. Bu söylediğimi düşünmeleri için onlara biraz zaman tanıdım. Sonra da dedim ki, "İsraillilere çatışmayı çözmek için önerim şu olur: karşı tarafı iyiliğinize, yardımseverliğinize boğun." İlaç mı, yemek mi, neye ihtiyaçları varsa İsrail hükümeti onlara versin. Bu insanlara ve onların çocuklarına yardım elinizi uzatın. Belki ilk birkaç yıl işe yaramayacak, ama eninde sonunda mesajı alacaklardır. Onlar size öldürmeye devam etse de sizin onlara iyilikle yaklaşmanız gerekir. Dediğim gibi ben Hristiyan değilim, inançlı değilim fakat insanların birbirlerine yardımcı olmaları gerektiğine

inanıyorum. Konuşmamdan sonra çocuklardan biri yanıma geldi ve, "Onları öldürün, dediğinizde ciddi olduğunuzu sandım," dedi. Ben de dedim ki, "Ben çok ciddiydim, onları iyiliğinize boğmalısınız, çünkü çatışmayı sonlandırmanın tek yolu bir masaya birlikte oturup birbirinizle konuşmanızdır. Ancak bunu yaparsanız karşı tarafı gerçekten anlayabilirsiniz. Bunu kendi tecrübelerimden biliyorum. Bir keresinde Katolik bir bölge olan Short Strand'da bir cumhuriyetçinin evine gitmiştim. Bana söylediği ilk şey, kendisine dört yıl önce yapılan bir suikast girişiminden beri evine giren ilk kraliyetçi olduğumdu. Evine gelen son kraliyetçi onu öldürmeye çalışmıştı, ben ise bir arkadaş olarak gitmiştim oraya. Bu benim için çok anlamlıydı.

Katılımcı: Belfast'a ilk gelişim bu, Belfast halkıyla epey empati kurdum. Size önemli bir sorum var. Barış duvarları ve mahallelerin kapılarının akşam 6'dan sonra kilitlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu duvarlar ve kapılar hâlâ varken barış nasıl olabilir? Brexit'in de ekstradan bir gerilim yarattığı ortada. Bu barış duvarları niye hâlâ duruyor, bize açıklar mısınız? Bunları anlamakta çok güçlük çekiyorum. Teşekkürler.

Jim Wilson: Geçmişteki anlamıyla çatışma bitti, artık yok; fakat iki taraf arasında bir nebze de olsa hâlen nefret ve güvensizlik duyguları devam ediyor. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan bu yana bazı duvarlar daha da yükseltildi. Hatta öncesine kıyasla Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan sonra duvarların sayısı da arttı. Tarafların birbirine güvenmemesi yüzünden durum böyle. Hükümet bana duvarların yıkılmasıyla ilgili fikrimi sorduğunda, onlara cevap olarak, "İnsanların zihinlerindeki ve kalplerindeki duvarları yıkınca fiziksel duvarları da yıkarsınız," dedim. Protestan olsun Katolik olsun, kendini kuşatma altında hisseden bir topluluğun duvarlarını yıkamayız. Benim için en önemli olan şey bu bölgelerde yaşayan insanların güvenliğidir. Bundan daha önemli bir şey yok. Eğer orada yaşayan siz olsaydınız emin olun o duvarların yıkılmasını istemezdiniz, en azından evinize artık saldırılmayacağının garantisi sağlanana kadar. O bölgedeki şiddet olaylarını durdurmak için çalıştım. Birlikte yaşayan iki yaşlı kadını tanıyorum, her haftasonu pencerelerinden içeri çöp konteynerleri fırlatılıyordu. Her haftasonu bir olay çıkıyordu. Duvarlara ihtiyaç var, ama iki hükümetin de insanların zihinlerindeki ve kalplerindeki duvarları yıkmak için çalışmaya başlaması gerek. Bu duvarlar yıkılırsa biz de bir topluluk hâline gelerek fiziksel duvarlarımızı yıkabiliriz. Fiziksel duvarları yıkıp insanları saldırılara karşı savunmasız bırakamazsınız. "Haydi duvarları yıkalım da dünyanın geri kalanı bizi alkışlasın," böyle bir şey olamaz, ben buna izin veremez. Bana birtakım istatistikler gösterip belirli bir bölgede yaşayan insanların % 98'inin duvarların yıkılmasını istediğini söylüyorlar. Fakat bu insanların % 96'sı yolun yukarı kısmında yaşıyorlar, yani sınıra yakın değiller. Arayüz bölgesinde değiller. Kendi-

lerini güvende hissedip hissetmeyeceklerine karar verecek olanlar, arayüz bölgesinde yaşayanlar. Ancak onlar kabul ederse fiziksel duvarlar yıkılır. Fakat hükümet zihinlerdeki duvarları yıkmak için, bize kendimizi güvende hissettirmek için henüz hiçbir şey yapmadı. Ne DUP ne de Sinn Féin, hükümetteki kimse bize birbirimize güvenebileceğimiz bir ortam yaratmamız için gereken güveni vermiyor.

Katılımcı: Peki mahallelerin kapısı neden 6'dan sonra kilitleniyor?

Jim Wilson: Güvenlik sebebiyle. Ben de buraya yaklaşık 300 metre uzaklıktaki bir arayüz bölgesinde yaşıyorum. Ballybeen'den, Dundonald'dan ve farklı bölgelerden gelen çocuklar var. Arayüz bölgesine gelip sorun çıkarıyorlar, sonra da bizim çocuklarımız suçlanıp tutuklanıyor. Halbuki sorun çıkaranlar bizim çocuklarımız değil, burada yaşayan çocuklar değil; dışarıdan gelenler buraya gelip düşman olarak gördükleri için sorun çıkarmaya çalışıyorlar. Fakat kendilerinin yaşadıkları bölgelerde böyle sorunlar yok, gece huzur içinde uyuyorlar, kimse onların camlarını, pencerelerini kırmıyor.

Katılımcı: Peki ya polis? Polis yeterince hizmet veremiyor mu? Peki adalet sistemi yeterince işlemiyor mu?

Jim Wilson: Hayır, polisin Land Rover'larından indiğini görmek bir mucize olur doğrusu.

Teşekkürler.

Katılımcılar ve konuşmacılar arasında gerçekleşen soru-cevap oturumu.

YEDİNCİ OTURUM: **CORRYMEELA İLE TANIŞMA**

Dr Dong Jin Kim: Sabah da kısaca anlattığım gibi, Corrymeela Kuzey İrlanda'daki en eski uzlaşma merkezi. Çok zengin bir geçmişi var, fakat Alex size bunları zaten detaylı olarak anlatacak. İçinde olduğumuz mekan, Corrymeela'nın Belfast ofisi. Merkezimiz Ballycastle'da, bu aynı zamanda yatılı bir merkez; çeşitli faaliyetler yapmaya müsait ve yaklaşık 100 kişiyi barındırabilecek bir yatak kapasitesi var. Size hemen Alex'i takdim etmek istiyorum, kendisi yeni liderimiz. Kendisi mükemmel bir insan, aynı zamanda Presbiteryen bir rahip. Kuzey İrlanda'da çalışıyor, ama aslında ABD'den. Doktorasını Notre Dame Üniversitesi'nde, ABD'deki farklı Presbiteryen gelenekleri üzerine yaptı. Corrymeela böyle harika bir lidere sahip olduğu için çok şanslı. Size Corrymeela'nın tarihini ve Kuzey İrlanda'da uzlaşma için yaptığı çalışmaları anlatacak. Sonra da Piskopos Trevor Williams'ı dinleyeceğiz. Grup tartışmasını o yönlendirecek. Kendisi Corrymeela'nın eski lideriydi, dolayısıyla burada birkaç nesil Corrymeela liderlerini bir arada görüyorsunuz. Söz sende, Alex.

Rahip Dr Alex Wimberly: Teşekkürler Jin. Corrymeela'ya hoş geldiniz. Burayı eviniz gibi görün lütfen. 50 yıldan fazla bir süre boyunca Corrymeela farklı arka planlardan, geleneklerden, inançlardan ve inanç düzeylerinden gelen insanları ağırladı. Burada insanlar söylediklerinin duyulduğunu hissediyor; burada insanlara birbirlerini dinlemeleri için alan açıyoruz. Bizce eğer insanlara rahat davranmaları ve kendilerini ait hissetmeleri için gereken ortamı sağlarsanız, insanlar birbirlerine

Rahip Dr Alex Wimberly, Corrymeela'nın tarihini anlatıyor

insanca yaklaşıp sorunlarına ortaklaşa çözümler bulmaya daha yatkın olurlar. Corrymeela 50 yıldan fazla süredir insanları bir araya getirerek aralarındaki bölünmeleri ve ayrılıkları dönüştürüyor. Bunu İrlanda'nın kuzey kıyısında, kuytu ve güzel bir yerde olan merkezimizde de yapıyoruz, bizzat toplulukların içinde çalışarak da. Zor zamanlarda ve koşullarda toplulukların arasında ilişki köprüleri kurmaya, başka türlü gerçekleştirmeyecek konuşmaları gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Görüş farklarına saygı duyuyoruz, ve anlaşamayacağımızı bilsek bile zor konuşmalardan kaçınmıyoruz. Bu düşmanca davranmak, ya da başkalarını insan değilmiş gibi görmek değil elbette.

Corrymeela'nın tarihi, ilk lideri Ray Davey ile başlıyor. Belfastlı bir Presbiteryen rahibin oğlu olan Davey Presbiteryen bir kilisede büyür, fakat İkinci Dünya Savaşı esnasında asker olarak savaşmadığı için Genç Hristiyan Erkekler Birliği'ne (YMCA) katılmaya karar verir. Kuzey Afrika'da görevliyken Almanlara tutsak düşer, asker olmamasına rağmen. Eve gönderilebilecekken savaş esirleri kampında kalmayı tercih eder ve diğer esirlerle birlikte Kuzey Afrika'dan İtalya'ya, İtalya'dan Almanya'ya gider. Ray Davey, savaş esirleri kampında insanlarla bağ kurmanın, kendi yetiştiği Belfast'takilerle bağ kurmaktan çok daha kolay olduğunu görür. Savaş esirleri kampındakiler bambaşka yerlerden gelmelerine, bambaşka geçmişlere sahip olmalarına rağmen o ortamda birlik kurmayı başarırlar birbirleriyle konuşarak ve birbirlerinin hikayelerini dinleyerek. "Senin ailen nereli? Hayallerin neler?" gibi sorular sorarlar birbirlerine. Bunu fark etmek Ray Davey için çok önemli olur; ayrılıklara rağmen insanların bir araya gelebileceğini ve ilk başta fark ettiğimizden çok daha fazla ortak noktamız olduğunu görür. Davey, yine savaş esiriyken kendini derinden dönüştürecek bir tecrübe yaşar. Almanya'nın Dresden şehrinin hemen dışındaki bir savaş esiri kampında, Dresden İngiliz Hava Kuvvetleri, yani Davey'nin kendi halkı tarafından yerle bir edilmeden iki gün önce yaşar bu dönüşümü. Dünyayı hep "biz ve onlar" olarak gördüğünü, özümüzde aynı olduğumuzu, içimizde iyilik kadar başkalarında görünce kınadığımız kötülükler için de potansiyel olduğunu fark eder. Belfast'a döndüğünde aklında bu düşünceler dolaşmaktadır; hepimizin aynı olduğunu, dünyadaki kötülük ve şiddetten hepimizin sorumlu olduğunu düşünür. Başka insanların hikayelerini dinlediğimizde onlarla bir olabileceğimizi, gerçek anlamda onları anlayabileceğimizi fark eder. Queens'de şapel papazı olarak görev yapar, etrafında toplanan genç ve ciddi Hristiyanlar, inançlarını zamanın ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde yaşamak istemektedirler ve toplumda Katolikler ve Protestanlar arasındaki ayrımlar, Ray kadar onları da rahatsız eder. 1940'larda ve 1950'lerde Katolikler bir grup olarak daha yeni yeni üniversiteye alınmaya başlanmıştı; işçi sınıfından insanlar ilk kez üniversiteye gidiyordu. Dolayısıyla bu dönemde farklı sınıflardan

ve gruplardan insanlar ilk kez bir araya geliyordu. Ray Davey'nin kulağına "Katolik birisiyle tanıştım, çok iyi bir insandı," veya "Gerçekten Presbiteryen olduğuna emin misin? Çünkü haklarında duyduğum şeylerle hiç alakan yok," gibi sözler çalınmaya başlamıştı. Ray iki grup kurdu; bunlardan biri uluslararası bir gruptu ve başka ülkelerden gelen insanları Kuzey İrlandalılarla bir araya getirerek birbirlerinden bir şeyler öğrenmelerini sağlayacaktı. Diğer grup ise Katoliklerle Protestanların birlikte çalışıp birbirlerini tanıyacakları bir gruptu. Corrymeela topluluğunun başlangıcı da bu üniversite grubu, Ray'ın birlikte çalıştığı öğrenciler, onların arkadaşları ve hatta arkadaşlarının arkadaşlarına kadar gidiyor. Corrymeela adı, grup 1965'de para toplayıp kuzey sahilindeki toprağı ve merkezi alınca kullanılmaya başlandı. 1965'de, Sıkıntı Yılları başlamadan önce Corrymeela'nın bu mekanı kullanarak normalde bir araya gelmeyecek insanları bir araya getirme planları vardı. Katolik ve Protestan cemaatlerinden öğrencileri bir araya getirdiler, farklı topluluklardan kadınları bir araya getirerek bir hafta sonunu birlikte geçirmelerini ve birbirlerinden bir şeyler öğrenmelerini sağladılar. Corrymeela merkezinin başlangıcı böyle oldu. Şimdiye kadar anlattıklarıma dair sorunuz var mı?

Katılımcı: Corrymeela ne demek?

Rahip Dr Alex Wimberly: Çok güzel bir soru. Kuzey sahilindeki toprağı aldıklarında oranın adının Corrymeela olduğunu öğrendiler, birileri onlara Corrymeela'nın "uyum tepesi" anlamına geldiğini söylemiş; bu da onların vizyonuna çok uyduğu için epey hoşlarına gitmiş. Corrymeela İrlandaca bir sözcük ve Corrymeela'yı kuranlar arasında İrlandaca bilen ya da sonradan öğrenen pek yok. Sonunda biraz İrlandaca bilen başka birine sormuşlar, ve bu kişi de onlara "Corrymeela 'uyum tepesi' demek değil; 'yumrulu geçiş yeri' anlamına geliyor" demiş. Aslında bu, bizim yaptığımız iş için daha uygun bir isim. Asla bir uyum tepesi oluşturamadık, ama insanların bir araya gelerek hayatlarındaki ve birbirleriyle ilişkilerindeki yumrulukları düzeltmeye çalıştıkları bir alan açmayı başardık. Günümüzde insan iletişimi yoluyla bölünmeleri aşma çalışmalarımızı hâlen sürdürüyoruz. Size bir video göstermek istiyorum. Bu video Corrymeela'nın 50. yılında, yani yaklaşık dört yıl önce çekilmişti. Corrymeela'nın tarihinde, köklerinde Katoliklerle Protestanların bir araya gelerek ortak nokta bulma, onları birbirine bağlayan bir köprü kurma çabalarının olduğunu göreceksiniz. Bu çabayı genişleterek farklı türlerdeki ayrılıkları dönüştürmek üzere bir araya geldiğimizi söyleyebilirim; zira Hristiyanlarda ve Hristiyan olmayanlarda, yani hepimizde dünyayı "biz ve onlar" diye görme eğilimi var; halbuki tanımadığımız insanlardan korkmaktansa onlardan öğrenebileceğimiz bir şeyler olabileceğini düşünmeliyiz. Bu videoda da ayrılıkları insani iletişim yoluyla dönüştürme fikrinin işlendiğini göreceksiniz.

Katılımcı: Bir soru sorabilir miyim? Kurucu Ray Davey ortaya böyle bir fikir atmış. Peki diğer insanları nasıl ikna etmiş fikrine? Pasifist olmamız gerektiğini mi söylemiş, şiddet karşıtı olmayı mı savunmuş? Ne tür bir dil kullanmış, yaklaşımı ne olmuş?

Rahip Dr Alex Wimberly: Sanırım Trevor bu soruya benden daha iyi bir cevap verebilir. Ray Davey'nin asıl istediği bence insanların hikayelerini anlatabilmeleri için bir alan açmaktı. Tabii hem Ray, hem de 1950 ve '60'lardaki gidişatı görenler şiddet karşıtı bir tutuma sahiptiler. Ray muhtemelen bunu tam bu şekilde ifade etmezdi muhtemelen. Fakat bunun arkasındaki teolojiyi düşündüğümüzde, Ray Davey de dahil Corrymeela'daki düşünürlerin şu fikirden etkilendiklerini düşünüyorum: eğer şiddet ve kaba güç kullanırsak, eğer kendi doğru olduğunu düşündüğümüz çözümümüzü başkalarına empoze etmeye çalışırsak karşımızdakiler, çözümümüz ne kadar iyi olursa olsun ona karşı direnecektir. Bunun yerine birbirimizle iyi bir ilişki kurarsak, başka insanların tecrübelerinin ve sözlerinin bizi dönüştürmesi riskini göze alırsak çatışma yaşadığımız kişilerle daha iyi bir ilişki kurabiliriz; onlara kendi çözümümüzü zorla kabul ettirmektense, veya onların kendi kusurlu çözümlerini bize zorla kabul ettirmeye çalışmasındansa, bu sağlıklı ilişkinin açtığı alanda çok daha güzel ve duruma uygun bir çözüm oluşacaktır. Dolayısıyla bu hareket şiddetten ve kaba güçten uzaklaşıp birlik hâlinde çalışmayı, hikayelerimizi paylaşıp başkalarına kucak açmayı amaçlar; yaşadığımız her şeyin bizi değiştireceği riskini göze almamız gerekir.

Videoda Corrymeela'nın yakın zamanda yaptığı işler de anlatılıyor. Dediğim gibi Corrymeela ile Kuzey İrlanda'nın Sıkıntı Yılları insanların zihninde eşleşmiş durumda; Corrymeela ekümenik bir Hristiyan cemaati olarak başlamıştı, burada ekümenikten kasıt tek bir doktrine veya geleneğe bağlı olmaması, hangi arka plandan geldiklerine bakmaksızın tüm Hristiyanlarla işbirliği yapması, ortak nokta olarak Hristiyanlığın kendisini görmek ve verdiğimiz hizmetlerde de bu birliği sağlamaya çalışmak. Uzlaşma fikrinin Hristiyan teolojisinde epey karşılığı var tabii; Hristiyanlar günahkârın tanrıyla uzlaşması gerektiğine inanır, fakat aynı zamanda, Tanrı'yla uzlaşanların dünyada uzlaşı elçileri olarak çalışarak bu dünyayı Tanrı'nın krallığına dönüştürmek için çalışacaklarına inanılır. Hristiyanlıktaki bu uzlaşı dürtüsü, Sıkıntı Yılları'nın en ağır zamanlarında bile Katoliklerin ve Protestanların Corrymeela'da birlikte çalışmalarını, bölünmüşlüğü iyileştirmek için çabalamalarını sağlamıştır. Corrymeela'da şöyle bir paradoks var, buradaki topluluk olarak biz ekümenik bir Hristiyan cemaatiyiz. Bu merkezin kapıları iyi niyetli bütün insanlara açıktır. Hristiyan inancımızı saklamıyoruz, fakat Hristiyanlığımızın Hristiyan olmayanları veya farklı mezheplerden gelen hatta hiçbir inancı olmayanları caydırmasını da istemi-

yoruz. Bu misyonumuz nedeniyle geçtiğimiz birkaç yılda "insani iletişim aracılığıyla ayrılıkları dönüştürmek" ifadesinde karar kıldık. Hristiyan bir rahip olarak hizmette bulunduğumdan dolayı, bunun arkasındaki teolojik fikirleri görebiliyorum: İsa, Tanrıyı insanlıkla uzlaştıracak olandır; biz de birbirimizle kurduğumuz insani iletişim ve Nasıralı İsa sayesinde bu ayrılıkları aşacağız. Fakat dediğim gibi, burada çalışmak, "insani iletişim yoluyla ayrılıkları dönüştürmek" için Hristiyan veya dindar olmanıza gerek yok.

İnsani iletişim aracılığıyla ayrılıkları dönüştürürken üzerine eğildiğimiz dört ana başlık var. Kuzey İrlanda'nın tarihinde hep mevcut olmuş olan bir hizipçilik, yahut dini milliyetçilik var; buradaki çatışmayı ve ayrılıkları belirleyen de bu olmuş. İkinci odak noktamız da marjinalize edilmiş, ötekileştirilmiş kesimler. Toplumun göz ardı ettiği veya kötü davrandığı insanlarla çalışıyoruz; bunlar sığınmacılar, mülteciler, siyahiler, veya toplumun kimi kesimlerinde kadınlar ve işsizler olabilirler. Üçüncü başlığımız "çatışma mirası". İrlanda'da geçmişe bakınca bir kesim olanları İngiliz tarihi olarak anlatıyor, bir kesim ise İrlanda tarihi olarak; iki tarafın hikayeleri birbirine uymuyor. Yani aynı geçmiş, aynı olaylar ama birbirinden farklı iki hikaye anlatan iki toplum var. İki hikayeye de saygı duyarak bu toplumları ortak bir geleceğe, iki geçmişe de saygı duyan ve onları kapsayan yeni bir hikayeye teşvik edebilir miyiz? Öte yandan, "çatışma mirası" dediğimizde geçmişin travmalarının nesilden nesile aktarıldığını, insanların bilinçaltı düzeyde olsa dahi dünyayı bölünmüş bir yer olarak görmeye devam edebileceklerini hatırlamalıyız. Bu konuda eğitim çalışmalarımız var; dördüncü çalışma alanımız ise kamu teolojisi. Bu başlık altında din ve inanç konularını, ayrılıkları körüklemektense iyileşme ve birlik oluşturacak şekilde ele alıyoruz ve tartışıyoruz. Eğer sorularınız varsa bu noktada sormaya başlayabilirsiniz. Böylece size Corrymeela'yı anlatmış olduk. Glenn de aramızda; kendisi bizim kamu teoloğumuz. Kendisi Eski Ahit'teki Ruth'un hikayesi üzerinden "Sınırlar ve Aidiyet" başlıklı bir çalışma yürütüyor, ve Pazar okulunda anlatılan hikâyeler üzerine de bir çalışmaya başladı. Sözü Glenn'e vermeden bana sormak istediğiniz sorular var mı? Aslında dört maddeyi sıralarken sözü bu şekilde Glenn'e teslim etmeyi amaçlamamıştım fakat tam Glenn geldiği sırada kamu teolojisinden bahsetmem iyi oldu, böylece kendisi bizi bu konuda aydınlatabilecek.

Katılımcı: Dün dinlediğimiz konuşmacılardan biri bize inancının bireysel olmadığını, müşterek bir yanı olduğunu söyledi. Bu ayrımdan, yani bireysel inanç veya müşterek inanç arasındaki farktan bize biraz bahseder misiniz?

Rahip Dr Alex Wimberly: Çok ilginç bir soru. Dünyanın kimi yerlerinde, örneğin benim büyüdüğüm yerde din gitgide daha artan bir ölçüde bireysel bir mesele olarak görülüyor, en azından bazı ortamlarda. Fakat Katoliklik geleneğinde ve bazı

diğer Hristiyan bağlamlarda, kamusal teolojiyi ya da toplumun teolojisini fazla bireyselleştirmemeye çalışmak gerekiyor. Bu fikir sizi zorlayabilir, fakat fikri özümseyebilmek için bunu da inancın bir parçası olarak kabul etmek gerekir. Kendi dini inançlarımızın başka inançlarla bir arada var olması nasıl mümkün oluyor? Corrymeela'da bu üzerine epey kafa yorduğumuz bir mesele; biz inanç temelli bir örgütüz, ekümenik Hristiyan bir cemaatiz fakat bize ısrarla neye inandığımız sorulduğunda genelde sessiz kalırız. Veya verdiğimiz cevabı çok geniş tutarak sevgi, uzlaşma ve "diğerlerine, kendine davranılmasını istediğin gibi davranmalısın" mesajları veririz. Doktrinlerin detaylarına inmiyoruz, böylece başkalarının kabul edebileceği veya reddedeceği net bir konum da ortaya koymamış oluyoruz. Buradaki ekümenik projemiz başka inançlara yahut inançsızlığa sahip insanlarla işbirliği yapmak için kendi inancımızı nasıl kullanacağımızı, nasıl ortak noktalar ve amaçlar bulabileceğimizi sürekli sorgulamamızı gerektiriyor; bu da kolay bir iş değil. Corrymeela'da altını çizdiğimiz dini mesaj, ki bu Hristiyan, hatta Hristiyanlıktan da öte bir mesaj, şu: eğer senden farklı görünen, davranan ve düşünen insanlara baktığında Yaradan'ın suretini görmeyi beklersen, gerçekten de ilahi bir şeyle karşılaşırsın. Bu sayede hem inanç aracılığıyla başkalarıyla işbirliği yapılabilir, hem de başka inançlardan gelenler bu projeye dahil edilebilir. Kamu teoloğumuz olduğu için Glenn bu konuda size daha çok bilgi verecektir.

Rahip Glenn Jordan: Herkese iyi günler. Hatırlarsanız sabah Jim'le bir araya geldiğimizde çatışma esnasında dini cemaatlerin rolünden bahsetmiştik ve Jim çok eleştirel bir tavır takınmıştı; hatta belki onun bu tavrı bazılarınızı çok şaşırtmıştır. Jim'in bakış açısına göre din adamları çatışmanın ilk zamanlarında çok olumsuz bir rol oynadılar, sonlara doğru ise daha faydalı hareketleri oldu. Bu tartışmaya açık bir yorum, kendisiyle bu tartışmayı çok kereler yaşadım hatta. Benim yaklaşımım şöyle: barış anlaşmasına uzanan süreçte, ana paramiliter örgütlerin ateşkes ilanından barış anlaşmasının imzalanmasına, din adamları ve dindar kişiler barış anlaşmasını şekillendirmekte çok önemli bir rol oynadılar. Paramiliter örgütlerin silahlarını bırakmasının tasdik edilmesi gibi önemli konularda din adamları da rol aldı, zira kendileri herkes tarafından güvenilen kişilerdi. Fakat anlaşma imzalandıktan sonra, o zamana kadar önemli bir rol oynamış olan kiliseler tekrar kendi işlerine odaklanmaya başladılar. Çatışma yıllarında hem Protestan hem Katolik cemaatlerinde kiliseye gitmek çok önemliydi, zira bu sayede kendi tarafınızı ortaya koymuş oluyordunuz; dolayısıyla İrlanda'nın geri kalanında ve İngiltere'de kiliseye gidenlerin sayısı hızla düşerken Kuzey İrlanda'da bu sayı yüksekte seyretmeye devam etti. Fakat barış sağlanıp barış anlaşması imzalanınca, siyasi kimliği kiliseye giderek ifade etme ihtiyacı ortadan kalktı. Kiliseye gitme oranları düştü, ve barış anlaşması

üzerine çalışan dini liderler, kendi cemaatlerinin sayısının azaldığını fark ettiler. Kimi kurumların kendi iç skandalları meydana çıktı, fakat genel olarak baktığımızda barış anlaşmasından buy ana, din adamları kayda değer roller oynamaktan tamamen çekildiler, tabii bazı istisnalar olsa da. Siyaset çevrelerinden tamamen geri çekildiler. Bu esnada, yani Kuzey İrlanda'ya barış gelince Kuzey İrlanda toplumu ve kültürü de çok hızlı bir dönüşüm geçirdi; geçmişte çatışma sebebiyle yaşayamadığı bir dönüşümdü bu. Biz kamusal alandan çekildiğimizde dünya değişmeye ve kiliselere gitmemeye başlamıştı; dolayısıyla din adamları olarak toplum ve kültür içindeki statümüzün oldukça düştüğünü gördük. Yaptığım bu genellemeye katılmayan arkadaşlarım ve meslektaşlarım olabilir, fakat bence artık din adamlarının fikri aranıp sorulmuyor, siyasi, toplumsal ve kültürel meselelere katkı yapmamız bizden beklenmiyor. Fakat Corrymeela kendini daima kırılma noktaları üzerine, değişimin, gelişimin ve hareketin yaşandığı noktalar üzerine konumlandırmıştır. Corrymeela'daki kamu teolojisi programı, inançlı insanların hayatları ve çıkarları ile sivil toplumda ve kamusal alandaki meseleler arasında bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla kiliseler içlerine kapanıp kendi iç meseleleriyle boğuşurken Corrymeela'daki kamu teolojisi programı, kültürümüzün ve toplumumuzun geri kalanını cezbeden meselelere teolojik açıdan yaklaşarak katkıda bulunmayı hedefliyor.

Bunu açıklamanın en iyi yolu size bir örnek vermek olur. Son on sekiz aydır, veya iki yıldır, Hristiyan cemaatlerin Brexit konusunda tartışmalarına yardım etmeyi amaçlayan bir program yürütüyoruz. Birkaç yıl önce, İrlanda ve İngiltere hükümetlerinden temsilcilerle bir sohbet esnasında Corrymeela yöneticilerine İrlanda Cumhuriyeti hükümetine toplumdaki çeşitli gruplardan – sanat, eğitim, sanayi gibi alanlarda – başvurular yapıldığı, ama kiliselerden hiç ses çıkmadığı söylenmiş. İnanç gruplarından hiç ses çıkmamış. Aynı mesajın burada da tekrarlandığını duyduk, dolayısıyla birkaç yıl önce Corrymeela olarak kilise cemaatinde ve inanç topluluklarında Brexit'e dair yapılan konuşmalara aracılık etmeye karar verdik. İlk olarak bazı din adamlarıyla konuştuk; bunlar bize cemaatlerinin bu konuda fikir ayrılıkları yaşadığını ve konuşmakta zorlandığını söylediler. Bu tür bir konuşmayı yönlendirecek becerilere sahip olmadıklarını düşünüyorlardı. Dolayısıyla bu görevi biz üstlendik ve inançlı insanlar arasında Brexit'e dair bir sohbet başlatmaya karar verdik. Eski Ahit'teki Ruth'un hikayesinden yola çıkmaya karar verdik; bu, sınırları aşmak, farklı kimliklerin yüzleşmesi, kanunun ve toplumsal koruma mekanizmalarının rolü, cemaat ve bireysellik gibi temaları işleyen bir hikâye. Geçtiğimiz 18 ay boyunca Brexit, sınırlar, aidiyet ve kimliklere dair gerçekleştirdiğimiz bu sohbetlere 4000'den fazla insan katıldı. Hem İrlanda hükümeti için, hem de

Westminster için bir rapor hazırlıyoruz bu sohbetlere dair. Bir şey daha eklemem gerekirse; Alex'in dediği gibi, çatışmaları insani iletişim aracılığıyla dönüştürme fikri bizim için çok değerli. Özellikle de çatışma hâlinde olduğumuz insanların hikâyelerini dinlemek çok önemli. Hristiyan mirasımız dolayısıyla kutsal metinlerimizi paylaşma fikri bizim için çok önemli; bazen bizi bölen konular üzerine doğrudan konuşmak çok zor olsa da İncil'den herkesin aşina olduğu bir metni çıkarıp ortaya koymak, sonra bu hikâye üzerine konuşarak neler anladığımızı birbirimizle paylaşmak çok iyi sonuçlar veren bir faaliyet oluyor. Hikâye bir sünger gibi, bizim çatışmamızın tüm zehrini emiyor. Kendimizden bağımsız bir hikâye kullanmak, bizim nefretimizi ve öfkemizi bir kenara bırakarak birbirimizi insani bir biçimde görmemize imkan sağlıyor; bunu İncil'den hikâyeler sayesinde yapabiliyoruz. Ruth'un hikâyesi bunu başardı, bizim çatışmamızı kendi içine hapsederek aramızdaki farklılıklardan makul bir şekilde bahsedebilmemizi mümkün kıldı. Kutsal metnimizi kullanarak, başka türlü çok zor olacak sohbetleri gerçekleştirebiliyoruz. Yaptığımız başka işler ve faaliyetler de var, ama şimdiye kadarki en önemli projemiz bu oldu. Jim bu sabah Brexit'e dair fikirlerini epey ateşli bir şekilde savundu, biliyorum. Benim bu konudaki görüşlerim çok farklı ve geçmişte bu görüş farklılıklarımız yüzünden ziyaretçi grupların önünde çok tartıştığımız oldu, fakat bugün sözü tamamen kendisine bıraktım çünkü nasıl olsa öğleden sonra sizinle birlikte olacağımızı biliyordum.

Rev Glenn Jordan talks about his involvement at Corrymeela

Katılımcı: Corrymeela'daki projeler sadece Hristiyanlık içindeki ilişkiler ve diyaloglara dair mi, yoksa başka dini cemaatlerle ilişkiler de söz konusu mu?

Rahip Glenn Jordan: Corrymeela dinlerarası diyaloğa odaklanan, inançsız insanlara da yer açan bir kuruluş. Ruth ve Brexit projesinin amacı, Brexit konusunun sorun yarattığı Hristiyan cemaatlerdeki çatışmaları çözmekti.

Katılımcı: I Brexit referendumundan önce yapılan kampanyada göç, çok büyük bir sorun olarak lanse edildi. Hatta bütün kampanya İngiltere'ye gelmek isteyen göçmenler üzerinden kuruldu. Söz konusu göçmenler genelde Ortadoğu'dan ve Müslüman toplumlardan gelen kişilerdi. Bu da önemli bir mesele, bilinmeyene karşı duyulan korkuyu gösteriyor.

Rahip Glenn Jordan: Göçmenler Brexit'le birlikte sorunlaştırıldı, fakat Brexit'i tetikleyen şey göç meselesi değildi. Bir tarafın kazanmak için kullandığı bir araçtı sadece. Ruth ve Brexit projemizdeki hikâyede, dini bir grup, tarihi düşmanları olan başka bir grubun insaniyetiyle yüzleşiyor. Bu Protestan-Katolik tartışmasına da uyarlanabilir, etnik çatışmalara ve farklı inanç gelenekleri arasındaki anlaşmazlıklara da uyarlanabilir. Örneğin Ruth hikayesini kullanarak ABD'de gerçekleştirdiğim bazı çalıştaylar oldu; orada Brexit gibi bir sorun yok fakat oradaki mesele de güney sınırı. Oradaki sorun da etnik farklılıklar üzerinden kuruluyor. Bu hikayeyi Yahudilerin ve Müslümanların da kendi bağlamlarında kullandıklarına şahit oldum. Dinlerarası diyalog amacıyla kullanılan bir materyal bu dolayısıyla.

Katılımcı: Bir sorum daha var. Çatışma döneminde insanların kiliseye giderek kimliklerini ve aidiyetlerini tanımladıklarını söylemiştiniz. Demek ki insanlar için dini ve ulusal kimlikleri arasında yakın bir bağlantı var. Hatta bazen dini kimlik ulusal kimliğin önüne geçmiş. Aradaki bu bağ günümüzde zayıfladı mı? Gerçekten böylesi bir bağ var mıydı, yoksa insanlar dini siyasi aidiyetlerini göstermek için bir araç olarak mı kullandılar?

Rahip Glenn Jordan: Evet, bu sabah bizimle konuşan Jim kendini Protestan olarak tanımlar fakat onyıllardır kiliseye gitmemiştir. Eskiden üyesi olduğu örgütteki arkadaşları da kendilerini Protestan kraliyetçi bir örgüt olarak tanımlar, fakat aralarında tanıdıklarımdan hiçbirinin kiliseye gittiği yoktur. Dolayısıyla buradaki mesele dini kimlikten ziyade kültürel, tarihi ve siyasi kimlik.

Katılımcı: Fakat bu söylediğiniz Protestanlar için geçerli. Durum Katolikler için de böyle mi?

Rahip Glenn Jordan: Katolik taraftaki hikâye biraz daha farklı. Bir zamanlar IRA'nın önde gelen liderlerinden biri olan Martin McGuinness dindar bir Kato-

likti. Hatta hayatında her gün kilisede ayine gittiği dönemler olmuştur. Fakat bu İrlanda kimliğinin siyaseten ve dinen iç içe geçmiş olduğunu gösteriyor bize. Protestan tarafındaki hikâye daha farklı, zira Protestan ayrılıkçılığı ve Protestanlığın bölünmüş bir akım olması gerçeği var. Dolayısıyla burada Protestan cemaatini bir arada tutacak kadar güçlü bir bağ yok. Fakat evet, çatışmanın Protestan tarafına baktığımızda dini bir kimlik olmaktan ziyade siyasi ve kültürel bir kimlik olduğunu görüyoruz.

Katılımcı: Yani sadece bir araç olarak mı kullanılmış?

Rahip Glenn Jordan: Kiliseye gitme sebepleri bizim gibi insanlardı. Bir de, birlik mesajı vermek için bunu yapıyorlardı. "Biz buradayız, sayılarımız azalmadı, bir araya gelerek güvende oluyoruz" mesajı veriyorlardı. Çatışma faktörünü ortadan kaldırınca dini aidiyetler üzerinden siyasi kimliğini ifade etme ihtiyacı da azaldı. Dolayısıyla kilise katılımı iki tarafta da feci derecede azaldı, bu azalma günümüzde devam ediyor. Azalma durmadı.

Esra Elmas: Jim'in dine dair görüşlerini dinledik sabah. Siz merkez olarak, ya da belki bireysel olarak bu konuda hiç araştırma yaptınız mı? Toplumun geri kalanının din ve çatışma çözümü arasındaki bağa dair algılarını incelediniz mi?

Rahip Glenn Jordan: Bu soruyu cevaplayabilir miyim bilmiyorum; size cevap olarak sadece kişisel izlenimlerimi aktarabilirim, zaten siz de bugün Jim'den yeterince kişisel izlenim dinlediniz. Akademisyenler bu konularda ne der bilmiyorum.

Dr Dong Jin Kim: Sanırım bu konuda araştırma yapıp yapmadığımız soruldu. Corrymeela'da değil ama bazı kiliselerde cemaatin algılarını ölçmek için bazı çalışmalar yapıldı bildiğim kadarıyla.

Esra Elmas: Araştırma yapılmadıysa bile, sizin bu konudaki izlenimleriniz neler? Sizce insanlar dinin barış yapımında ve barışı korumadaki rolünü olumlu mu algılıyorlar, olumsuz mu? Bu soruyu bütün cemaatler için soruyorum elbette.

Piskopos Trevor Williams: Jin'in dediği gibi, bazı kiliselerin bu konuda yaptığı çalışmalar var; özellikle sınır bölgelerinde barış inşasına dair araştırmalar yapıldı. İrlanda Kilisesi hizipçilik üzerine bir araştırma yürüttü. Hizipçiliğin ne olduğunu, nasıl ortaya çıktığını inceleyen bu çalışma, başkalarını suçlamaktansa kendi cemaatimize bakarak sorunu çözmeyi, böylece topluma örnek olup hizipçilik sorununu çözmeyi amaçlıyordu. Presbiteryen Kilisesi gençlerle boylamsal bir araştırma yürüttü, barış inşası konusunda. Kiliseler bu tarz araştırma projeleri gerçekleştirdi.

Rahip Glenn Jordan: Buradaki Presbiyeryen Kilisesi çatışma bağlamında din adamlarının yaşadıkları üzerine bir araştırmasını yayınlamak üzere. Sıkıntı Yılları

esnasında cemaatlerindeki ölüm ve yaralanma gibi olaylarla ilgilenen din adamlarının duygusal ve ruhani hayatları üzerindeki etkiye dair bir çalışma. Başka çalışmalar da var. Burada her yıl yapılan bir anket var, Hayat Anketi adında, toplumun tavırlarını ve değerlerini analiz ediyor. Son araştırmanın verilerine göre kendini "Protestan, birlikçi ve kraliyetçi" ve "Katolik, cumhuriyetçi ve milliyetçi" olarak tanımlayanların sayısında gözle görülür bir düşüş var. Buna kıyasla Kuzey İrlanda toplumunda en hızla büyüyen grup kendini ne Protestan, ne Katolik, ne İrlandalı ne İngiliz olarak tanımlıyor. Bu grubun en çok üyesi 30 yaşın altındakilerden oluşuyor. Dolayısıyla günümüzde insanlar kendilerini Protestan veya Katolik olarak tanımlamaktansa ortada bir yerde durduklarını düşünüyorlar. Bunlar hâlâ çoğunlukta değiller, fakat son seçimlerde, insanların oy verme alışkanlıklarının artık değiştiği, Protestan ve Katolik cemaatlerini temsil eden büyük partiler olan Sinn Féin ve DUP'nin oylarında düşüş olduğu görüldü. İki partinin oyları da düştü; buna mukabil merkez partinin oylarında büyük bir artış vardı. Bu değişiklikler, Hayat Anketi'nin sonuçlarını doğrular nitelikte.

Piskopos Trevor Williams: Ben de bir örnek vereyim. En büyük oğlum üniversite için İngiltere'ye giderken bana, "Biliyor musun baba, bütün bunları geride bırakman mümkün," dedi ve bir daha buraya dönmedi. Kendisi de Katolik veya Protestan olarak, tartışmanın taraflarından biri olarak tanımlanmak istemeyen gruba bir örnek. "Bu saçmalığı geride bırakabiliriz" diyenlerden birisi o.

Dr Dong Jin Kim: Bu konuda kaynak arıyorsanız Corrymeela'nın değil fakat İrlanda Ekümenik Okulu'nun "Hizipçiliği Geride Bırakmak" adında bir kaynağı var, buna bakabilirsiniz. Sayılara hakim olmak istiyorsanız Topluluk İlişkileri Konseyi (CRC) tarafından hazırlanan Barış Gözetim Raporu'na bakabilirsiniz, bu raporu neredeyse her yıl çıkarıyorlar. Din, etnisite ve cinsiyet gibi başlıkları var.

Esra Elmas: Asıl merak ettiğim istatistikler değil aslında. Tabii dinin herkes için farklı bir anlamı olabilir, bunu anlıyorum. Örneğin ben şahsen dindar değilim, fakat barış inşasında dinlerin olumlu bir rolü olabileceğine inanıyorum. Barışı sağlamak isteyen bütün dinler doğal olarak hizipçilikten de uzaklaşacaktır. Benim merak ettiğim daha çok Kuzey İrlanda halkının barış sürecinde dinin rolüne dair fikirleriydi. Kimbilir, belki bu soruyu gazetecilere sormak lazım.

Rahip Glenn Jordan: Kendimi teolog olarak tanımlamaya başlayalı çok az oldu henüz. Aslında hem içgüdüsel olarak, hem de eğitimim itibariyle öyleyim fakat kendimi teolog olarak tanımlamaya başlamam, toplum olarak kendimizi bulduğumuz konuma dair keskin, derinlikli ve anlamlı teolojik bir söz söylenmediğini görmemle oldu. Bu keskin ve derinlikli yorumları artık ben yapıyorum demiyorum, fakat artık toplum içinde kendimi teolog olarak tanıtmaya daha yatkınım,

zira nasıl kötü teoloji bizi çatışmaya soktuysa, iyi teolojinin yaralarımızı iyileştireceğini, ayrılıklarımızı örteceğini düşünüyorum. Çatışma dini bir çatışma değildi, siyasi ve kültürel bir çatışmaydı; fakat zehirli siyasetin çatışmaya dönüştüğü ortamı kötü dini pratikler hazırladı. Ben bunun tam tersini yapmayı amaçlıyorum. Corrymeela'daki amaçlarımdan biri de kendilerini hangi konumda bulurlarsa bulsunlar, dünya ve kendi koşulları hakkında teolojik biçimde düşünebilecek genç yetişkinler yetiştirmek. Zira kötü teoloji ne kadar zehirliyse, iyi teoloji de o kadar iyileştirici olabilir.

Katılımcı: Teolojiye, yani "Tanrı hakkındaki söz"e dair bir sorum var. Sizce kötü teoloji diye bir şey var mıdır?

Rahip Glenn Jordan: Evet.

Esra Elmas: Olmamalı, ama var.

Rahip Glenn Jordan: Evet, aslında olmaması gerekiyor ama hizipçi ayrılıkları tetikleyen, dünyaya "biz ve onlar" bakış açısından yaklaşmayı teşvik eden, "ben haklıyım, sen de haksız" tavrını körükleyen teolojiler de var.

Katılımcı: Ama bunlar teoloji sayılmaz ki. Çünkü teoloji deyince Tanrı'dan, ilahiyattan, insanlığa vahyedilenlerden bahsediyoruz. Bütün bu kötü şeylerin İncil'de yeri yoktur.

Rahip Glenn Jordan: Evet, bunu daha sonra tartışabiliriz.

Dr Dong Jin Kim: Beş dakikalık bir ara verip sonra yeniden bir araya gelelim. Herkese çok teşekkürler; sana da teşekkür ederiz Glenn.

SEKİZİNCİ OTURUM:
KUZEY İRLANDA BARIŞ VE UZLAŞMA SÜRECİNDE DİNİ LİDERLERİN ROLÜ

Soldan sağa: Dr Jude Lal Fernando, Rahip Dr Alex Wimberly, Piskopos Trevor Williams, Rahip Cheryl Meban, Rahip Glenn Jordan ve Peder Gary Donegan.

Dr Dong Jin Kim: Sıradaki oturum Piskopos Trevor Williams tarafından yönetilecek; kendisini daha önce kısaca tanıtmıştım. Piskopos Williams eski bir İrlanda Kilisesi piskoposu; kendisi Hayırlı Cuma Anlaşması öncesinde yapılan barış müzakereleri esnasında ve daha sonrasında Corrymeela'nın lideriydi. Siyasetçiler, parlamenterler ve diğer dini figürler müzakerelerde çalışırken kendisi Corrymeela cemaatini bir arada tuttu. İhtiyaç duydukları desteği onlara sağladı. Bunun öncesinde ise uzun yıllar boyunca bir uzlaşma şirketi için çalışmıştı, onlarla irtibatı hâlâ sürüyor. Konuşmacıları size Trevor tanıştıracak.

Piskopos Trevor Williams: Çok teşekkürler. Bizim için çok özel bir zamanda aramıza geldiniz, sizinle böylesi tanışmak çok güzel. Biliyorum, Cuma öğleden sonrası ve sizin şimdiye kadar dolu dolu bir programınız oldu. Umarım birbirimizden etkin bir şekilde bir şeyler öğrenebilme fırsatını buluruz, zira bu tür buluşmalarda iki tarafın da bir şey öğrenebilmesi gerekir. Sizden neler öğrenebileceğimi görmek için sabırsızlanıyorum. Jin size beni takdim etti; Alex ve Glenn'le geçen oturumda tanışmıştınız. O zaman sizi Cheryl'le tanıştırayım. Kendisi Presbiteryen bir rahip, ve Ulster Üniversitesi'ndeki üniversite şapelinde görevli. Cheryl de Corrymeela cemaati üyelerinden. Bazılarınız Peder Gary Donegan'I tanıyor; İrlanda'nın güneyinde piskopos olmadan önce Kuzey Belfast'ta Peder Gary ile aynı bölgede çalışıyordum. Hatta Gary hâlâ o bölgede çalışıyor. Birbirimizi orada tanıyıp birlikte çalışmaya başladık. Gary de size kendinden ve

yaptığı işlerden bahsedecek zaten. İşbirliği yapmak amacıyla, kilise liderleri ve barış inşası konusundan hepimiz bir miktar bahsederiz diye düşündüm. Aslında her birimiz bir saat konuşabiliriz, ama bu çok iyi olmazdı herhalde. Corrymeela'daki amacımız, daha önce de söylendiği gibi, insanların birbirleriyle karşılaşmalarına ve iletişim kurmalarına yardımcı olmak. Bunu yapmanın yollarından biri de birbirimizin hikayelerini dinlemek. Benim lider olduğum zamanlarda bir haftasonunu cemaate yeni katılan üyelere ayırırdık. O haftasonu boyunca sadece birbirimizin hayat hikâyelerini dinlerdik. Bu çok basit bir egzersiz, belki siz de yapmışsınızdır; söz alanlar yaklaşık 20 dakika boyunca hayatlarındaki iyi şeylerden ve başlarına gelen zorluklardan bahseder, hayattan neler istediklerini anlatırlar. Bir keresinde, üye olmayı düşünen çok başarılı bir iş kadını vardı aramızda. "Bu hayatımın en güzel haftasonuydu; daha önce hiç 20 dakika boyunca insanlara kim olduğumu anlatmamıştım," dedi. Hikâyelerimiz bizim için değerlidir, kimliğimizdirler hatta. Fakat bunu başkalarıyla paylaşma fırsatı çok sık çıkmaz karşımıza. Size önerim şu; birlikte geçireceğimiz zamanı sizinle Kuzey İrlanda hikâyelerimizi paylaşarak değerlendirelim, siz de bunlar üzerine düşünüp belki bir de kendi hikâyelerinizi paylaşmak istersiniz. Böylece dini liderler ve barış inşasına dair hikâyelerimizi birbirimize anlatmış oluruz. Kuzey İrlanda'ya dair bilgilerimizi ve tecrübelerimizi sizin için somutlaştırmış oluruz. Bu sadece bir öneri.

Corrymeela'yla ilgili bir hikâyeyle başlamak istiyorum, çünkü Glenn'in demin bahsettiği konuyla da alakası var. Alex'in söylediği gibi, merkezimizde insanların gelip birlikte ibadet etmek için kullanabilecekleri bir alan var. Bu alan başka faaliyetler için de kullanılıyor; benim anlattığım hikâye, iki okulun öğrencilerinin burada gerçekleştirdiği yatılı bir etkinlikten. 16 yaşındaki kız öğrencilerdi bunlar; 25 tanesi Protestan okullarından, 25 tanesi de Katolik okullarından. Sıkıntı Yılları diye bildiğimiz o yıllardı; öğrenciler Corrymeela'da bir araya geldiler. Programın ilk iki gününde birbirlerine daha yakın hissetmelerini ve dostluk kurmalarını sağlayacak faaliyetlerde bulundular. İkinci günün akşamı küçük gruplar kurdular. Her grupta dört Protestan, dört Katolik öğrenci yer alıyordu. Tema, "Sıkıntı Yılları hayatımı nasıl etkiledi" olarak belirlenmişti ve herkes buna dair kendi hikâyesini anlatıyordu. Kurallar şöyleydi: herkesin sözünü tamamlamasına izin verilecek, daha çok şey öğrenmek istiyorsanız soru sorabilirsiniz ama soru sorulan kişi cevap vermeyebilir, anlatılan her şey gizli kalacak – bu tür grup faaliyetlerinde standart olan kurallar. Bir öğrenci "Babam polis memuruydu ve IRA tarafından öldürüldü," dedi. Normalde böyle şeyler karma gruplarda paylaşılmaz, çünkü diğer taraftan kişiler üstünüze gelir. Kendilerini savunmaya çalışırlar ya da söylediklerinizi şakaya vururlar. Bölünmüş bir toplumda böyle şeyler söylediğinizde insanlara size kötü davranmaları için fırsat vermiş olursunuz. Fakat bu kız öğrenci, kurduğu ilişkilerden dolayı bunu paylaşmaktan çekinmemişti; sonra

hikâyesine devam etti, artık yemek sofralarında annesiyle baş başa olduğunu, babasının sandalyesinin boş kaldığını, Noellerde, tatillerde ve doğum günlerinde bunun ona kendini nasıl hissettirdiğini anlattı. Sonra onun yanındaki öğrenci sözü aldı ve "Erkek kardeşim eve dönerken Protestan kraliyetçi bir paramiliter tarafından vuruldu, Katolik olduğu için," dedi. Sırayla gruptaki herkes söz aldı; gruptaki sekiz gençten altısının benzer kişisel kayıp hikâyeleri vardı, ailelerinden birini, bir akrabalarını veya arkadaşlarını yitirmişlerdi. Herkes hikâyesini paylaştıktan sonra bir sessizlik oluştu, herkes bir an hareketsiz kaldı ve sonra kendiliklerinden ayağa kalkarak birbirlerine sarıldılar ve ağlamaya başladılar. Kişisel acı hikâyelerini paylaşan bu altı öğrenci, çok yakın arkadaş oldular. Bu oturumdan sonra uzun bir yürüyüşe çıktılar. Ertesi sabah birlikte kahvaltı ettiler, ilişkilerini buradan ayrıldıktan sonra da sürdürdüler. Kendi acını karşı tarafla, düşmanla paylaşabilmek ve aynı hikâyenin karşı tarafta da anlatıldığına şahit olmak; senin anlattıklarınla dalga geçilmemesi, küçümsenmemek, saygıyla dinlenmek; bağlam farklı olsa da kendine benzer bir şey gördüğün için karşı tarafın hikâyesine saygı duymayı öğrenmek... Bütün bunları yapabilme özgürlüğü çok güçlü bir dönüşüm yarattı o odada. Burada kullandığımız teknik neydi? Teknik birbirimizi dinlemekti aslında; bir araya gelmek, dinlemek, paylaşıma açık olmak. Corrymeela'nın geçmişte yürüttüğü çalışmalara sadece bir örnek bu hikâye. İşte benim de sizinle paylaşmak istediğim hikâyem buydu. Peki sizin buna dair söylemek istediğiniz bir şeyler var mı? Size kendi hikâyelerinizden birini hatırlattı mı, veya işinize yarayabilecek bir örnek oldu mu? Siz kendi cemaatiniz içinde böyle bir etkinlik yaptınız mı hiç? Tecrübelerinizi bizimle paylaşın lütfen.

Katılımcı: Biz Türkiye'den gelenler, hatta İslami dünyanın tümü için hiç yabancı tecrübeler değil bunlar. Genç insanların dinden uzaklaştığını görüyoruz.

Yuhanna'nın "Tanrı sevgidir," dediğini görürüz. İslam'da da aynı prensip vardır, hatta Allah'ın adlarından biri, "Sevgiye karşılık veren" anlamına gelmektedir. Biz aslında sevgiyle sınanırız, ama bunun her zaman farkında olmayız. Maalesef açgözlülük bizi bazen yolumuzdan saptırır. Ruhban sınıfı görevini her zaman yerine getirmeyebiliyor ve siyasi iradeye boyun eğiyor; halbuki din adamlarının görevi hakikati konuşup siyasetçilere yol göstermektir, tam tersi değil. Gençler dinin önemli olmadığını düşünüp para ve zenginlik peşinden koşuyorlar, dini hayatlarına dahil etmiyorlar.

İsa, İslam dininde de bir peygamberdir. Allah'ın kelâmı birdir. İsa Mesih'in sözlerini dinlemeliyiz. Pater Noster'de "Senin krallığın gelecek," denir. İsa yeryüzüne geldiğinde herkese hesap soracaktır. Tanrı bizi şeytandan, IŞİD'den ya da Daeş'ten korusun. Sevginin adaletinin peşinden gitmeli, siyasetin ve emperyalizmin boyunduruğuna girmemeliyiz.

Piskopos Trevor Williams: Çok teşekkürler.

Katılımcı: Söylediklerinize cevaben iki yorumum olacak. Benim bakış açıma göre sizin Corrymeela'daki faaliyetleriniz bir nevi grup deneyi. Bu deneyin sonuçlarına bakarak, Kuzey İrlanda bağlamında başlıca iki soru sorabiliriz. İlk olarak, kendimizi bir ölüm kültürüne mi hapsedeceğiz, yoksa bir yaşam kültürü mü inşa edeceğiz? Eğer bir yaşam kültürü inşa etmek istiyorsak dini liderler Kuzey İrlanda'daki barış inşasına, barış sürecine ve uyum atmosferine katkıda bulunabilirler. Siz ve meslektaşlarınız Corrymeela'da bir yaşam kültürü inşa etmek istiyorsunuz. Burada insanların birbirlerini dinlemesini teşvik ediyorsunuz; böylece insanlar hikâyeler aracılığıyla hayatın ne kadar mucizevi bir şey olduğunu, ölümün, bir yaşamı kaybetmenin ne kadar kötü olduğunu görüyorlar. Dün akşam ve bugün biraz fırsatımız oldu Belfast sokaklarında dolaşmak için. Belfast'taki kimi yerler, örneğin şehir merkezi ve Corrymeela çok güzel, hatta "hijyenik" yerler; buralarda dolaşmak, insanlarla sohbet etmek çok güzel. Fakat bazı sokakların çok bakımsız ve hatta tehlikeli olduğunu da görüyoruz. Bir ölüm kültürü kol geziyor bu sokaklarda. Duvar resimlerinde militanlar resmedilmiş, burası hâlâ çok askeri bir ülke demek ki. Ve insanlar birbirlerini dinlemiyorlar. O zaman soru şu: dini liderler nasıl sokaklara çıkıp insanları birbirlerini dinlemeye ikna edecekler? Bence asıl soru budur. Buradaki tecrübeleriniz elbette harika, fakat aynı zamanda sokaklarda bir ölüm kültürü kol geziyor; çok radikal bir dil var, radikal resimler var duvarlarda. Her şey çok radikalleşmiş. Durum böyleyken insanlar sadece nezih mahallelerde ve binalarda değil bütün sokaklarda nasıl bir araya gelip birbirleriyle konuşabilir? Bu da Kuzey İrlanda'nın önünde bulunan başka bir problem.

Piskopos Trevor Williams: Çok haklısınız. Cheryl, buna sen cevap vermek ister misin?

Rahip Cheryl Meban: Evet, bugün sizinle bir araya gelmekten dolayı çok mutluyum ve söylediklerinizden çok şey öğreniyorum. Corrymeela ve kiliselerin "hijyenik" ortamından çıkıp sokağa inmek lazım derken ne demek istediğinizi çok iyi anlıyorum. Evet, böyle bir mücadele var önümüzde; hatta belki kadınlar bunu erkeklere göre daha iyi anlıyor, zira kadınlar kilise kurumunda, karar verme mekanizmalarında ve önemli kararların alındığı masalarda hep bir kenara itiliyor. Bir yanda ise aile içi şiddet var, bu da adaleti yakından ilgilendiren bir konu. Kadınlar evde şiddet görüyorlar, çocuklarına kötü muamele edildiğine şahit oluyorlar. Bunu en iyi gözlemleyebilecek konumda olanlar kadınlar. Aynı zamanda kötü konutlar, ve vatandaşlara hizmetlerin götürülmesindeki eşitsizlikler gibi konularda da en çok tecrübeye kadınlar sahip. Kuzey İrlanda tarihine baktığımızda kadınlar hep siyasete dahil olmaya çalışmıştır ve bunu yapabilmek için kiliseden başka yöntemler aramaları gerekmiştir; örneğin Kadınlar Koalisyonu, çatışma esnasında barışın sağlanması için büyük bir mücadele vermiştir. Kiliseler koalisyonu çok az destekledi, zira koalisyonun başında kadınlar

vardı ve kadınların lider olması hoş karşılanmıyordu. Kadınların liderlik tarzı erkeklere göre farklıdır genelde. Kiliseler iki ellerini de kullanarak çalışabilecekken bir ellerini ceplerine sokmayı tercih ettiler, yani kadınları kullanmadılar; böylece her şeyi beceriksiz elleriyle yapmış oldular, zira erkekler zaten bu yapının bir parçası. Erkekler kötüdür demiyorum fakat erkekler iktidar yapısının hâlihazırda parçası oldukları için diğer erkeklerin onayına ihtiyaç duyuyorlar. Erkeklerin birbiriyle iletişim kurma biçimleri gerçekten çok karmaşık; Presbiteryen kilisesindeki az sayıdaki kadın rahipten biri olarak kilise içindeki çeşitli etkinliklerde ve gruplarda bu ilişkinin nasıl seyrettiğini gözlemleme fırsatım oldu. Çok cumhuriyetçi bir ilişki yapısı, cumhuriyetçi derken İrlanda Cumhuriyeti'ni kastetmiyorum. Bu ilişkilerde düz bir yapı söz konusu, en tepede bir parlamento, bir genel meclis var, her yıl bütün yerel kiliselerden rahipler ve temsilci ihtiyar heyetleri bir araya gelerek kararlar alıyorlar. Ama bu kararları verenler çoğu yaşlı olan rahipler. Kadınların kiliselerindeki ihtiyar heyetlerine katılması çok zor, çünkü çoğu insan bunun yanlış olduğunu düşünüyor. Hatta çoğu insan kadınların din görevlisi olmaması gerektiğini de düşünüyor. Dolayısıyla çoğu insana göre ben gerçek bir rahip değilim, zira nedense kromozomlarım farklı olduğu için Tanrı'nın hizmetkârı olmaya uygun değilim. Sizin "inanç insanları nasıl dönüştürebilir" sorunuza dönersek; gençliğimde inancım bizim "evanjelik" diye adlandırdığımız bir nitelikteydi; yani İsa'yla kurduğumuz ilişkinin bizi Tanrı'ya götürdüğüne inanırdım. Hapis yatmış, şiddet olaylarına bulaşmış insanların İsa ve İncil aracılığıyla Tanrı'yı bulduklarını, hayatlarının tamamen değiştiğini çok gözlemledim; düşmanlarını sevmeyi öğrendiler, İsa'ya sevgi, Tanrı'ya şükran duyuyorlardı artık. Tanrı onları bağışladığı için kendileri de düşmanlarıyla dost olmak istiyorlardı. Bu, onları insanların gözünde tehlikeli kıldı; dostları onlardan korkar hâle geldi.

Bu benim için önemli bir hikâye zira İsa'nın gücüne böylece şahit oldum, insanları dönüştürücü bir sevgi ilişkisine nasıl götürdüğünü gördüm, sizin de dediğiniz gibi. Tanrı sevgidir ve bizim birbirimizi sevmemizi ister. Gençken ben de kadınların farklı olduğuna ve vaaz veremeyeceğine inanırdım; birlikte İncil okumak, sohbet etmek ve dua etmek isteyen öğrenciler için çalışma grupları düzenlerdim. Bu etkinliklerimize erkek rahipleri ve liderleri davet ederdim. Çoğu zaman konuk erkekler son dakikada planları iptal ederlerdi ve toplantımıza gelmezlerdi. Ben de "Tanrım, neden böyle yapıyorsun? Gençlerin seni tanımasını istiyor musun, istemiyor musun?" derdim. Tanrının da bana cevap olarak "Sana öğrettiklerimi yapmalısın, sen neden yapmayasın ki? Yapman gerektiğini bildiğin şeyi yap hadi," dediğini düşünürdüm. Dolayısıyla kadınların böyle işlere uygun olmadığını düşünmeme rağmen kendimi bir lider olarak buldum. O sırada Fransa'da yaşıyordum, burada ise barış süreci devam ediyordu. Tanrı'ya, buradaki barış sürecinin bir parçası olmamı isteyip istemediğini sordum.

Aslında Fransa'nın güneyinde yaşamayı çok seviyordum; hava daha sıcak, yemekler güzel, ve Fransızları seviyordum. Fakat yine de Presbiteryen Kilisesi'ne başvurdum ve bana kapılarını açtılar, çoğu Presbiteryenin kadınların rahip olamayacağına inanmasına rağmen. Tanrı'nın bana "Geri dön," dediğini hissettim.

Aileme gelirsek, babam İrlanda'nın güneyinden, fakat anne-babası İskoçtu. Dolayısıyla babamın ailesi, İngilizlerden hiç hoşlanılmayan Dublin şehrinde, İngiliz azınlığın bir parçası olarak yaşamış. Daha sonra babam İngiltere'ye gitmiş, annemle tanışmış, buraya gelmişler, ben doğmuşum; iki kız kardeşim Dublin'de doğdu, ben ve erkek kardeşim ise burada doğduk. İsmimiz hem İngilizce, hem İrlandaca. Kuzeydeki insanların çoğu beni normal bir Presbiteryen olarak görüyor ama aslında öyle değilim. Hep dışarlıklı oldum. Kültürü tam olarak anlayamadığımın hep farkındaydım. Buradaki toprak mücadelesini anlayamıyorum zira ailem buralı değil; kültürel olarak bir yabancıyım zira annem İngiliz, babam güneyden, onun anne-babası İskoç, sonra zaten Fransa'da beş yıl bir yabancı olarak yaşadım ve buraya geldiğimde burada da bir yabancı olacağımı biliyordum. Bu sistemde bir kadın ve yabancıysanız her şeyi değiştiremeyeceğinizi kabul etmeniz gerekir. Denemedim değil. Presbiteryen sistemiyle çok uğraştım, pek çok komiteye ve kurula katıldım. Fakat ne zaman hizipçiliğe meydan okusam, "Bunun dinde, kitapta yeri yoktur," desem toplantıdan sonra beni bir kenara çekip nazikçe "Burada işler böyle yürür," derlerdi. Odadaki esas iktidarın bende değil başkalarında olduğunu anlamam beklenirdi. Esas karar vericiler başkalarıydı, benim ise sorun çıkarmamam gerekiyordu. Ben de artık bir üniversite şapelinde çalışıyorum ortaya faydalı bir iş koyabilmek için. Çoğu insan şapelde rahiplik yapmanın "gerçek" bir rahiplik işi olmadığını, herhangi birinin bu işi yapabileceğini düşünüyor; böyle düşünceleri umursamıyorum, zira işim sayesinde diğer yabancılar ve dışarlıklılarla bir araya gelebiliyorum. Tanrı bize uluslararası öğrencileri, öğrenme güçlüğü olan öğrencileri, kadınları, özellikle de zor ilişkilerde acı çeken kadınları yolluyor. Bir yandan okurken bir yandan da tek başlarına çocuklarını yetiştiren, çocukları için daha iyi bir gelecek kurmaya çalışan kadınlar. Benim görevim, bütün bu dışarlıklılara Tanrı'dan gelen iyi haberleri götürmek ve Tanrı'nın, sokaktaki karmaşayı küçük insanlar aracılığıyla dönüştüreceğine inanmak. Başımızdaki yetkililerden, iktidar sahiplerinden yana umudum yok. Keşke öyle olmasa, fakat bu konumlara kadınlar geldiğinde bile bu kadınlar erkeklerin sözünü dinledikleri için o konumlara gelmiş oluyorlar; zenginlerle fakirler arasındaki eşitsizlikleri yine göz ardı ediyorlar.

Piskopos Trevor Williams: Çok teşekkürler. Evet, toplumda kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler çok önemli bir konu; her kültürde farklı şekilde ele alınan bir konu hem de. Çeşitlilik ve farklılık tartışmalarında bazen iktidarın bir gruba, güçsüzlüğün ise diğer gruba atfedildiğini görüyoruz. Bu hakiki bir sorun ve esasen türlü çeşitli çatış-

maların altındaki sebep de bu. Cheryl inancını nasıl bu çeşitlilik bağlamında tecrübe ettiğini anlattı bize; ben de buradan devam etmek istiyorum konumuza. Bununla ilgili bir soru da gelmişti – Corrymeela özel bir yer ve burada olanları siz net bir şekilde kontrol edebiliyorsunuz, dışarıda ise böyle bir imkanınız yok, denmişti; Cheryl'in üniversitedeki tecrübesine dair anlattıkları da bunun bir örneği olarak görülebilir. Gary, bize açıklık, diyalog, anlayış ve yaratıcılık aracılığıyla Belfast sokaklarında barışı nasıl teşvik ettiğinden biraz bahseder misin? Gary Sıkıntı Yılları boyunca Belfast'ın şiddet olaylarından en çok etkilenen mahallelerinden birinde yıllardır çalışıyor.

Peder Gary Donegan: Jin, burada olmak harika, sizinle bir araya geldiğim için çok mutluyum. Cheryl'in kadın olmanın zor olduğundan bahsetti, fakat Katolik Kilisesi'nde "gerçek bir erkek" olmak daha da zor. Hep verdiğim bir örnek vardır Papa Francesco'ya dair. Kilisede benim epey sol görüşlü olduğum düşünülür; kurtuluş teolojisi üzerine çalışıyorum, bu da kilisenin sokağa inmesi demek. Belfast'a ilk geldiğimde epey gönülsüzdüm; kiliseye gidenlerin oranı % 25'ti, aslında şehrin merkezindeki bir bölge için fena bir oran değil fakat yine de insanların % 75'i inançlarını yaşamıyorlar anlamına geliyordu bu. Bahsettiğim yerin çoğunu Ardoyne ve civar bölgeler oluşturuyordu; bizim üstü kapalı bir biçimde Sıkıntı Yılları dediğimiz zaman dilimi içinde en çok can kaybının yaşandığı yerlerdi buralar. Birkaç yıl önce bu konuda BM'de bir konuşma yaptım; bunu nüfusa oranlarsak Los Angeles'ta 50,000 kişinin, New York'ta 250,000 kişinin ya da Amerika'da 4.2 milyon kişinin ölmesiyle kıyaslayabiliriz. Toplumun hâlini düşünün, çatışma bitmiş olsa bile iyileşme süreci nasıl başlayacak? Bu arada, benim iki doktoram var ama yine de Piskopos Williams benim üstüm kilisede; zaten ben de kot pantolon giyen rahip olarak tanınıyorum. Fakat görüyorum ki bugün sayın Piskopos da kot pantolon giymiş, dolayısıyla "kot pantolon giyen rahip" ünvanım bile bana kalmadı. Birlikte bir resim çektirip bu anı ölümsüzleştirelim en azından. Neyse, konuya geri dönelim. Papa Francesco, "Eğer çobanlık yapacaksanız koyunların kokusunu duymanız gerekir," demişti. Masaların, kurumların arkasında saklanarak pastör olamazsınız; eğer eski zamanların kilise yadigârlarına aşinaysanız bilirsiniz, eskiden İsa çarmıhta değil, bir çoban olarak, koyunlarla çevrelenmiş şekilde resmedilirdi. Antik kiliselerde hep bu resmi görürsünüz. Ben kırsaldan geliyorum, şehirden değil. İrlanda'da kırsaldan gelenlere culchie denir. Çocuklara okuduğumuz masal kitaplarında koyunlar temiz, beyaz, pofuduk hayvanlar olarak resmedilir hep; fakat koyunlar aslında çok kötü kokan, pis hayvanlardır. Francesco da koyunların kokusunu duymak derken bunu kast ediyor. Başka bir örnek de İsa'nın havarilerinin ayaklarını yıkaması; düşünün, hepsi sandalet giyiyor, ayakları kir ve toz içinde. İsa'nın tavrı buydu. Dediğim gibi, ben görevimin sokaklarda olduğuna inanıyordum. Ardoyne'a gittiğimde insanların genel olarak kilisenin çatışmalara dair çok bir şey

yapmadığına inandığını gördüm – en kötü ihtimalle, kilisenin de olup bitenlerde bir nebze payı olduğunu düşünüyorlardı. Bu gerçek olmayabilir fakat arayüz bölgelerinde, bölünmüş, çatışmanın gerçekleştiği bölgelerde böyle bir algı vardı. Bir keresinde Kutsal Haç ablukası adı verilen korkunç bir olay yaşanmıştı. Meslektaşım ve ben dini kıyafetlerimizi giyerek oraya gittik, etraftakiler bizimle ne yapacaklarınıbilemediler. Kutsal Annemiz Katolik Kilisesi'ne kalsa yatağın altına saklanıp tespih çekmemiz daha iyi olurdu, zira rahiplerin görevi budur, diye düşünülüyor. Kraliyetçiler bizi aralarında görünce ne yapacaklarını bilemediler. Bir tanesi bana işaret ederek "Göğsündeki o şey ne," diye sordu. Göğsümde mezhebimize ait bir işaret vardı. "Neden merak ettin," dedik adama. O da, "Tam kalbinizin üzerinde olduğu için sizi iyi bir hedefe çeviriyor," dedi. Durum böyleydi. Yanımdaki arkadaşımla kiliseleri temsil eden bireyler olarak ortamdaki militanlığı azaltmayı hedef bellemiştik. Böylece işin içine girdim, silah ve uyuşturucuların yok edilmesi, kaçırılan insanlara yardımcı olmak, salıverilmeleri için müzakere etmek, İngiliz, İrlanda ve ABD hükümetleriyle birlikte çalışmak gibi işler yaptım. Çatışma sonrası dönemde eski paramiliterlerle birlikte çalıştım. İşlerimden biri de Hayırlı Cuma Anlaşması'na inanan fakat Sinn Féin'i sevmeyen kişileri süreç içinde tutmaktı. Sonra Kolombiya'da çalıştım, ETA'yla da çalıştım. Çatışma sonrası ortamlarda en önemli meselelerden biri iyileşebilmek; dolayısıyla bizim işimizi peygamberane bir şekilde yürütmemiz gerek. İnsanların kiliselere gelmesini beklememek, sokaklara çıkıp bizzat insanları bulmak gerek.

Bir dönem üç yıl boyunca her gece sokaklar abluka altında oluyordu, bunun polise maliyeti günlük 20,000 sterlin, toplamda ise 20 milyon sterlinin üstündeydi. Ben ve arkadaşım sokaklarda dolaşarak olan bitenleri takip ediyorduk. Bu sayede başka türlü göremeyeceğimiz şeyler gördük. Ben de diğer rahipler gibi cenazelere, vaftizlere ve nikâhlara bakıyorum, ama bu işin rutin kısmı. Barış yapmak için sokağa çıkmanız lazım, bunun da bir bedeli var. Mesela sizin yanınızdan ayrıldıktan sonra sınırın öteki tarafına geçeceğim. Zira geçen hafta ayrılıkçılara karşı konuştum ve polis bana "Biraz buradan uzaklaş, öteki tarafa geç," dedi. Yani yine tehdit ediliyorum, ama hem kraliyetçiler hem cumhuriyetçiler beni tehdit ediyorsa bir şeyleri doğru yapıyor olmalıyım. Herkes fark yaratabilir. Kuzey İrlanda'da kilisede çalışıyorsanız size ek bağışlar yapılmaz. İrlanda Cumhuriyeti'nde, Clones'da bir konferanstaydım – evime 6-7 kilometre uzaklıkta bir yer – ve yanımda biri oturuyordu. Bulunduğumuz yer milyonlarca sterline mal olmuş bir barış merkezi; "barış parası" ile inşa edilmiş. Yanımdaki adama dönüp dedim ki "Burada bir polisi en son ne zaman zırhlı gördün? Ne zaman TOMA gördün en son burada, en son ne zaman Molotof kokteyli atıldı? Benimse Houben Merkezi adındaki barış merkezini inşa edebilmek için gereken milyonları kendi imkanlarımla toplamam gerekti, bu merkez hem Katolik-cumhuriyetçi-milliyetçilere,

hem de Protestan-birlikçi-kraliyetçilere yönelik bir merkez. Açıldığı sabah Eddie "Baloncuk" Copeland'la, bir zamanlar İrlanda ve İngiltere'nin en çok aranan cumhuriyetçisi olan adamla kahvaltı ettim. Aynı gün saat 11'de ise Winston "Winkie" Irvine ile kahve içtim, onun da Ulster Gönüllü Birliğinin, yani birlikçilerin tugay komutanı olduğu söylenirdi. Fakat öte yandan Gerry Adams hiç IRA'da olmadı. Şimdi Shankill'den, Ardoyne'dan gelen çocuklar var, 80 tane; bir başka 20 genç ise İrlanda Cumhuriyeti'ndeki University College Galway'in ömür boyu liderlik programından mezun olacak. İrlanda'daki en büyük gençlik örgütü olan Foróige'i sınırın bu tarafına getirdim. Tüm bu gençler bütün yazı birlikte geçirdiler. Gençlere hanım hanımcık, kibar işler yaptırmıyoruz. İsteyen Glasgow Rangers üniformasını, isteyen Linfield tişörtünü, isteyen GAA Antrim formasını, isteyen de Celtic formasını giyer. Kimi "hayırseverler" zannediyor ki cumhuriyetçi Seamie ile kraliyetçi Cecil'i bir araya getirip bütün gün dövüşmeden okulda durmalarını sağlarsanız aferini hak ederler. Ama sonra çocuklar eve gidince ne oluyor, aynı hizipçilik ve ayrım ortamına maruz kalıyorlar. Dolayısıyla anne babaları da işin içine katmak lazım. Şenlik ateşi yakmak kimilerinin kültürüdür, kimileri ise cumhuriyetçi yürüyüşleri düzenler. Bunların bir araya getirilebilmesi lazım, ama sahte bir şekilde değil; çünkü böyle ahmakça projeler de var, bir sürü para harcanıyor ama hiçbir şey değişmiyor. Gençlerimizden biri, Pierce, diplomasını aldı; kendisi Ulster Üniversitesi'nin gururu. Bir yürüyüş esnasında onu sokaktan almıştık, zira bu insanların onun beynini yalanlarla doldurup radikalleşmesine yol açabileceğini biliyorduk. Bir de Chelsea var; babası 16 yıl önce beni öldürmekle tehdit etmişti, şimdi ise Chelsea üniversite üçüncü sınıfta. Bir ilişki yaşıyorlar hem de. Sokakta çalışmak bu demek; bütün bu değişiklikleri fildişi kulenizden yapamazsınız.

İnanması güç ama bir keresinde Trevor ve benden bir alışveriş merkezini kutsamamız istenmişti. Gerçek bir alışveriş merkezini. Kutsal Haç ablukasını geçip devasa alışveriş merkezine vardık; bu sırada gülmemeye çalışıyorduk. Alışveriş merkezinin koridorlarında olaşarak meyveleri, konserveleri, bütün yemekleri kutsadık. İnsanlar bunları birbirine fırlatmasın diye hindistan cevizi ve ananas satmadıklarını söylemişlerdi sanırım. Her şeyi kutsadık, ama yine de alışveriş merkezi birkaç ay sonra kapandı. Bölgede gerilim çok yüksekti. Eskiden Katolik bir rahip olacağımı hiç düşünmezdim, hatta sınıfımdaki kimi kızların bile rahip olma ihtimali benden daha yüksekti. Okul müdürümüz benden papaz yardımcısı çocuk bile olmayacağını söylerdi; benim için dini bir hayat yaşamak her şeyden vazgeçmek demekti – eşim yok, çocuklarım yok, normal bir hayatım yok. Bunlardan feragat etmek için kendinizi işinize adamanız gerek. Bazen kurşun geçirmez yelek giymem gerekiyor, yaptığım işin bedeli bu. Yıllar içinde harika insanlarla tanıştım. Peder Alec Reid'le tanışmak hayatımın en gurur verici anlarından biriydi; kendisi iki İngiliz asker öldürüldüğünde yanlarında olan

rahipti. O sahnenin çok meşhur bir resmi var, onbaşı yerde kolları açık yatıyor, İsa gibi, ve yanında ucuz kabanıyla Tipperary'den bir rahip var, çamurun içinde. Resim siyah beyaz ama aslında ağzı kanla çevrelenmiş, vurulan askere suni solunum yaptığı için. Çoğu insan bilmez ama giydiği anorağın iç cebinde barışı sağlayacak belge vardı; Gerry Adams'ın yanından ayrılmış, John Hume'un yanına gidiyordu. Hume görüşmelere katılma riskini göze aldı; bir insan bile fark yaratabilir. Harold Good vardı, adı gibi kendisi de iyi bir insan. Alec Reid'le birlikte silolara girerek silahların yok edildiğini tasdik ettiler, ellerini kirletmekten korkmayan, hepimize ilham veren insanlardı bunlar. Bu beyin de dediği gibi, biz herkes için mücadele ediyoruz. Ben tüm ırklara, inançlara ve cinsiyetlere hizmet etmek üzere görevlendirildim, Katolik rahibi olsam da.

Piskopos Trevor Williams: Teşekkürler Gary. Böylece topluluğun tabanında çalışan birinin görüşlerini dinlemiş olduk. Gary'ye cevap vermek isteyen, ya da fikrini bildirmek isteyen kimse var mı? Bu anlatılanları siz de kendi ülkenizde uygulayabilir misiniz, örneğin? Tabii her bağlam farklıdır, hem dini koşullar, hem de cemaatin beklentileri farklıdır. Peki sizin yapabileceğiniz neler olabilir? Sokağa çıkıp insanlarla temasa geçmek, bu sizin de yapabileceğiniz bir şey mi?

Esra Elmas: Kahve molasında kendi aramızda Türkiye ve Kuzey İrlanda arasındaki farklardan bahsediyorduk. Kısaca anlatmak gerekirse tabii Türkiye'deki durum çok farklı. Bizdeki Kürt sorununun etnik bir sorun olduğu söyleniyor, fakat temelde siyasi bir mesele, dolayısıyla Kuzey İrlanda'dakinden farklı bir çatışma. Örneğin din farkı yok. Yakın geçmişte bir çözüm süreci yaşadığımızda din, ortak bir zemin olarak sunulmuştu hatta. Öyleydi, ama bir noktadan sonra bu ortak zemin süreci ilerletmek için yetmemeye başladı.

Habil ve Kabil'in hikayesini örnek verebiliriz dinden. Kardeşlik demek her zaman basit bir anlam ifade etmiyor, bu hikâyenin de gösterdiği gibi. Sizi daha önce de dinledim, konuşmanızdan sokaktaki umut duygusunu almak mümkün. Fakat merak ettiğim bir şey var, neden sokağa çıkan dini yetkililerin sayısı bu kadar az? Siz de dahil çok az sayıda insan var bunu yapan. İslam dininde de dindarlar arasında barış yapmaktan ve diyalogdan bahsedenler kişi var, ama maalesef sayıları çok değil. Yani yapıcı bir süreç olarak "barış yapımı"nı ele alanların sayısı az. Kimi zaman insanlar "gerçek İslam bu değil, gerçek Hristiyanlık bu değil, kitapta böyle yazmıyor" diyorlar ama bu bana çok ikna edici gelmiyor; zira eskiden de sosyalistler ve komünistler "gerçek sosyalizm bu değil," gibi şeyler söylerlerdi. Gerçek olan gayet de bu, başka bir gerçeklik yok. Neden dini kurumlarda sokağa çıkıp çalışanların sayısı çok az? Bu sorun nasıl çözülebilir?

Peder Gary Donegan: Kurumların doğasında kendilerini korumak var. Katolik Kilisesi'nde epey skandal yaşandı. Bunlarla yüzleşilmesi gerekiyordu. Fakat şöyle bir kibir

var, "insanlar gerçeği öğrenirse buna katlanamazlar, inançlarını yitirirler" diye düşünülüyordu. Bu yüzden skandalları örttüler, bu da olayların çığırından çıkmasına sebep oldu. Bir keresinde bir piskopos beni aradı ve ayinlerde cemaate okumamız için bize bir mektup yollanacağını söyledi. Ben de dedim ki, "Piskopos, küstahlık etmek istemem ama hakikat şu ki buradaki piskopos her Haziran – ki Belfast'ta yılın en gergin zamanıdır – Pyrenee'lerin oraya, Lourdes'a hacca gidiyor. Haftaya İsa'nın annesi de orada olacak. Neden çoban güçlüğün asıl yaşandığı yerden bu kadar uzakta olmayı seçer ki? Mektup yollamanın gerçekten bir şey değiştireceğine inanıyor musunuz gerçekten? Bir de zaten kiliseye gelen % 25 o kadar inançlı ki İsa'nın kemikleri bulunsa bile bu onlar için bir şey değiştirmezdi; inanmaya devam ederlerdi. İnançlarına böylesi bağlılar. Piskoposa haksızlık etmeyeyim, ben bunları söyleyince telefonun öbür ucunda bir sessizlik oldu, sonra da "Tamam," dedi. Ertesi gün benim kiliseme yardımcı piskoposunu yolladı. Kilisemi hep açık tutarım, sokak ayaklanmalarında ve diğer olaylarda insanlar gelip sığınabilsin diye; bu piskopos da geldi ve ayini yönetti. Başka bir zaman gelse olaylara bu kadar şahit olamayacaktı. Ertesi gün, yani ayın 13'ünde, 13 araba yakıldı; İrlanda bayrakları yerlerde sürünüyordu. Piskoposla ben sokakta dolaşırken yanımıza o mahalleden biri gelip "Peder Gary, bu da kim?" diye sordu. Ben de, "Bu sizin Piskoposunuz," dedim. Adam da, "Tamam Pisko, eğer Gary'nin dostuysan benim de dostumsun," diye cevap verdi. İnanın uydurmuyorum. Derry Piskoposu olana kadar da buraya gelmeye devam etti. Hatta geçen gün bana bir mesah attı, isterseniz göstereyim telefonumda; "Dikkatli ol, dışarıda çok kötü insanlar var. D." diye. Yani "Saygıdeğer Dr Donald McKeown," diye değil, "D" diye imzalamış mesajını. Böylece sokak tarzını onun da öğrenmiş olduğunu görüyoruz; aramıza katılmak onu da değiştirdi ve zihnini açtı. Diğer söylemek istediğim şey de şu, barış sürecinde eylemleri Hristiyanlara taş çıkartacak bazı ateistlerle tanıştım. Bir keresinde tanıştığım bir ateist bana "Hiç şüphe duyduğun oluyor mu," diye sordu. Ben de ona şüpheye dair tecrübelerimi anlattım, ve "Neden sordun?" diye ekledim. "Seninle tanıştığımdan beri Tanrı'nın olabileceğinden şüphelenmeye başladım," diye cevap verdi. Bana söylenmiş en harika sözlerden biriydi bu.

Dr Dong Jin Kim: Başka soru var mı?

Kerim Yıldız: 20 yıldan fazla süredir çatışma üzerine çalışıyorsunuz. Günümüzde her şey 20 yıl öncekinden çok farklı. Bu 20 yılda öğrenemediğimiz dersler var mı sizce? Çatışma çözümündeki dini liderlerin rolüne dair farklı yaklaşmamız gereken şeyler var mı?

Piskopos Trevor Williams: Sorunuza kısaca cevap vermeye çalışayım. Kuzey İrlanda'nın sorunu şu; dünya artık barışın sağlandığını zannediyor, çünkü barış anlaşması imzalandı ve şiddet olayları çok azaldı. Dünya da Kuzey İrlanda artık iç savaş yaşayan bir Avrupa ülkesi olarak bizi utandırmıyor, bununla ilgilenmemize gerek yok diye düşünüyor. Ama öte yandan da görüyoruz, hizipçilik, yani farklı kimliğe sahip olanları ötekileştir-

mek ve şeytanlaştırmak, eskisi kadar yaygın. Bu neden böyle? Çünkü barış sürecimizde eksik olan şeyler var. Barış süreçleri sadece üst düzeylerde yaşanmaz, siyasi liderlerin "Evet, anlaştık," demeleriyle paramiliterler şiddet eylemlerini bırakmaz. Paramiliterleri destekleyen topluluklara ne olacak? Kuzey İrlanda'nın en yoksul, en kötü durumdaki mahalleleri ve toplulukları barış sürecinden herhangi bir ekonomik çıkar elde etmedi. Şiddet azaldı, evet, ama ekonomik fayda görmediler. Hayatta bir şeyler elde etme fırsatları hâlâ yok. Dolayısıyla bir yanda ayrılıkçı cumhuriyetçi hareket, öbür yanda ise pusuda yatan kraliyetçi hareket var; yoksul mahallelerdeki insanların çaresizliğini ve sorunlarını sömürüyorlar. Bu gerçek bir tehlike, zira siyasiler toplumumuzdaki eşitsizlik sorununu gerçek anlamıyla ele almadılar. Benim görüşüm böyle, diğerleri belki farklı düşünüyordum. Sen ne dersin Glenn, katılıyor musun bunlara?

Rahip Glenn Jordan: Çoğu insanın da dediği gibi, barış anlaşması şiddeti azalttı, ama uzlaşmayı beraberinde getirmedi. Barış sürecine parallel bir uzlaşma süreci yürütemedik, dolayısıyla uzlaşma barışın gerisinde kaldı; uzlaşma için yapmamız gereken çok şey var. Ülkenin çoğu yerinde ayrı yaşamaktan gayet memnun olan iki ayrı topluluk var şu anda. Siyaseten partilerimiz ayrı çalışıyor, tüm işlerini ayrı görüyorlar. Barış süreciyle uzlaşma sürecini birbirlerine entegre edene kadar bu zorlukları yaşamaya devam edeceğiz.

Peder Gary Donegan: Bu kimilerini çok şaşırtacak ama Kuzey İrlanda'da oy kullanmayan 200,000 insan var. Birkaç yıl önce Inspire'ın lideri Profesör Peter McBride (eski lider Debbie Watters'dı, şimdiki lider Ryan Feeney) ile bir araya gelerek Make It Work kampanyasını başlattık, finansal destek de bulduk. Amacımız tarafları bir araya getirmekti. Bütün taraflarla bir araya geldik, biri hariç. Fakat ortayolcu insanların gösterdiği umursamazlık çok şaşırtıcıydı. "Ben iyi durumdayım, her ay ya da hafta maaşımı alıyorum. Sorun Ardoyne'da, Shankill'de, Doğu ve Belfast'ta devam ederse etsin, benim yaşadığım nezih semtte işler yolunda. Hatta mesleğime göre, çatışma sonrası durum benim işime yarıyor bile olabilir," tavrı gösterenler vardı. Bu insanlardan hesap sorulması lazım. Sadece siyasetçileri suçlamak yetmez, sonuçta bu insanlara oy vererek onları seçen biziz. Seçmeye de devam ediyoruz. Başka bir seçim olsa yine onlara oy veririz. Fakat ya diğerleri, ya ortadakiler? Hareketin adı "Make it Work," yani "Hallet bunu"ydu fakat gördük ki insanların tavrı daha çok "bu başkasının sorunu, benim değil"e yakın. Sorun sadece kiliseler değil, geri kalanlar da öyle – insanlara biraz risk almalarını söyleyince, "bu benim sorunum değil" cevabını alıyorsunuz hemen.

Katılımcı: Belki de ahlak ve ortak değerler vurgulanmalı; birbirini öldürmemek, adaletsiz olmamak, gibi. Bunları gençlere nasıl öğretebiliriz? Dini liderlerin görevlerinde başarısız olduğunu, Tanrı'nın kelamını duyuramadıklarını söyleyebilir misiniz? Örneğin oğlunuzun İngiltere'ye gidip dönmediğini söylediniz. Burada eksik olan nedir? Dini liderler neyi yapamıyorlar; neyi daha iyi yapabilirler?

Rahip Dr Alex Wimberly: Teşekkürler. Aslında kendimi biraz da sorunun parçası olarak görüyorum bu soruyu cevaplarken. Peder Gary, sorunları fildişi kulede oturarak çözemeyeceğimizi söylemişti. Beni mise adımın başında "Rahip Doktor" ünvanı var. Kot yerine kumaş pantolon giydiğim için utandım açıkçası; bir de Corrymeela'yı sorunlardan saklanılabilecek bir sığınak ya da güvenli alan olarak anlattığım için. Peder Gary'nin de gösterdiği gibi, din adamları aslında uzman değiller; sadece sokağa inip sorunlarla yüzleşme kapasitesine sahip dini görevliler. Biri "Peki siz ne yapıyorsunuz," diye sordu, bir de bireysel ve müşterek inanç arasındaki farka dair bir soru gelmişti. Bu soru bana berberimi hatırlattı. Yaklaşık 10 yıl önce berberim Ahmet, "Demek rahipsin, peki ne yapıyorsun?" diye sormuştu. "Cemaatimle zaman geçiriyorum, dua ediyoruz, cemaatten hastanede olanları ziyaret ediyorum, hayatımı nasıl daha Hristiyan bir şekilde yaşayabileceğimi düşünüyorum, bu düşüncelerimi cemaatimle paylaşıyorum ve tabii ki İncil'i okuyorum," diye cevap verdim. Ahmet de şöyle cevap verdi: "Zaten tüm Hristiyanlar bunları yapmıyor mu? Senin profesyonel olman ne anlama geliyor o zaman? Ortalama bir Hristiyandan farkın nedir?" Bir Müslüman olarak bana inancımızın ne kadar profesyonel bir hâle getirildiğini gösterdi; onun İslam tecrübesine göre, anlatılan şeyleri inanan herkes zaten yapardı. Büyük bir vaizi alıntılamak gerekirse, vaaz vermenin, din üzerine konuşmanın amacı, bir yandan dertlileri avutmak, bir yandan da dertsizlerin rahatını kaçırmaktır. Özellikle çatışma bölgelerindeki mağdurları avutmaya yönelik büyük bir ihtiyaç var. Öte yandan, dini ciddiye alanlar arasında fazla dertsizlerin rahatını kaçırmak, verilen mesajı gerçekten anlamalarını sağlamak isteyenler de var. Bu benim için de geçerli; verdiğim mesaj beni tedirgin edebilmeli.

Corrymeela'da verdiğimiz mücadelelerden biri şu; İrlanda'nın kuzey kıyısındaki bu güzel mekanda insanları bir araya getirerek onları birbirleriyle iletişime sokuyoruz ve onlara insan olmanın ne anlama geldiğini yeniden hatırlatıyoruz. Fakat şu sözleri de unutmamalıyız: "Corrymeela'nın asıl anlamı, buradan ayrılınca ortaya çıkar". Bu güzel yeri geride bırakıp gerçek insanların ve insan ilişkilerinin arasına karışınca Corrymeela'da öğrendiklerinizi hatırlamanız, bunları yaşadığınız ilişki veya çatışma her neyse ona uyarlamanız, güçlükleri onlarla yüzleşecek kadar cesur olmak suretiyle iyileştirip onarmanız gerekir. Bu epey cesaret isteyen bir iş, çoğu insan için kolay değil bunca riski göze almak. Belfast sokaklarına çıkıp insanlarla konuşmak da kolay değil, ve benzer bir cesaret gerektiriyor. Her 21 Haziran'da, yani yılın en uzun gününde, Corrymeela'da kaybettiklerimize adadığımız kitabımızı açıyoruz. Kitabın içinde 3,500'den fazla isim var. Herkesin kendi bölümü var, Kuzey İrlanda'daki çatışmada ölen herkesin. Öldürülenlerin adı, yaşı ve nerede öldürüldükleri yazıyor. Cinayetlerin gerçekleştiği sokak isimleri de var, örneğin Derryvolgie Sokağı, Tennent Sokağı, Tower Sokağı; bunları gördükçe anlıyorsunuz ki Belfast'taki insanlara hikâyelerini sormak, hatta bazen sadece bu so-

kakların ismini söylemek bile onların acı verici anılarını depreştirmek anlamına geliyor; insanların canını acıtıyor. İnancımızı gerçek anlamıyla yaşamak istiyorsak fildişi kulelerimizden inmeliyiz. Biz ruhban sınıfıyız, size ne yapmanız gerektiğini biz söyleriz diyen bir iktidar yapısının içinde kalarak bir şey başaramayız. Sokağa çıkmamız gerek, önemsiz ve sıradan görünen sohbetlerin ve temasların hem dönüştürücü, hem tehlikeli olduğunu anlamamız gerek. Buna rağmen bu konuşmaları yapacak, bu işi yürütecek cesarete sahip olmalıyız.

Piskopos Trevor Williams: Ben de bir eklemede bulunmak istiyorum. Öncelikle, Kuzey İrlanda'daki siyasi ve dini kimliğin büyük bir parçası, kendini diğer gruptan olmayan biri olarak tanımlamak; siyasetimize de bu yaklaşım hakim. Olumsuz tanımlanan bir kimlik bu. Protestanlar olarak biz haklıyız, sorun çıkaran onlar. Benim başıma gelenler onlar yüzünden, bunun da 800 yıllık geçmişi var. Bunların hiçbiri yeni değil; İrlanda'nın tarihi yüzyıllar boyunca bu olmuş. Dolayısıyla bunlar kendilerine yer edinmiş alışkanlıklar. İkinci olarak; insanlar zor zamanlarda sığınmak için, kendi cemaatleriyle bir arada olabilmek için kiliseye giderlerdi. Kendi cemaatleriyle birlikteyken sözlerine dikkat etmeleri gerekmezdi, sorunların can sıkıcı olduğunu gizlemeleri gerekmezdi, zira kiminle konuştuklarını bilirlerdi. Karma bir toplumda çoğu zaman insanın başka türlü davranması gerekir, fakat kilisede etrafınızdaki insanlar sizin gibi olan insanlar ve rahibinizdir. Tam da sizin söylediğiniz şey aslında. Neden insanlara sevginin her şeyden önce geldiğini öğütlemiyoruz ki? İsa da "Düşmanınızı sevin," der. İsa'nın temel öğretilerinden biridir bu. Biz neden bu öğretiyi paylaşmadık? O kadar çok korku, kayıp ve dehşet yaşanıyorken böyle bir şey söylemenin çok zor olacağını düşündük. "Size bunları yapan insanları sevmelisiniz," demek bize zor geldi. Yani başka türlü söylemek gerekirse, cesaretimiz yetmedi. Evet, hem kendimi, hem kilisemi eleştiriyorum; koşulların bizden gerektirdiği şekilde barış yapıcılar gibi davranmayı beceremedik. Sizinle buluşmamız sona ererken birlikte bir dua okumak isterim sizinle. Corrymeela'ya ait bir dua bu. Adı, "Cesaret Duası".

Rahip Dr Alex Wimberly: Cesaret, inancımızın sınanmasıdır; sokağa çıkıp gerekeni yapmazsak aslında içimizde şüphe olduğunu, inancımızın az olduğunu göstermiş oluruz. "Tanrı sevgidir," mesajına yeterince inanmadığımızı gösteririz. Doğru olduğuna inandığımız şeyin gerçeklikle sınanınca hayatta kalamayacağından korktuğumuz anlamına gelir bu. Hakiki, iyi ve ebedi olduğuna inandıklarım, kilise kuruma çökse de baki kalacaktır, benim şahsi konumuma halel gelse de. Hakikat, gerçekliğin sınavından başarıyla geçecek olandır.

Rahip Cheryl Meban: Kardeşlerimin bilgece konuşmalarını dinlemek aklıma bir şey getirdi. Presbiteryen Kilisesinin eski liderlerinden Saygıdeğer Dr Jonathan Locke, çok cesur bir adam; bu konuda liderlik gösterdi, ilişkiler kurmaya çalıştı ve çabalarının ona bir maliyeti oldu. Presbiteryen Kilisesi bir aralar binamıza dair görüşmeler yapıyordu.

Binaya milyonlar harcanması gerekliydi. Binadan düşen parçalar vardı ve yoldan geçen birinin kafasına bir şey denk gelebilirdi. Ya binayı tamir ettirmek için milyonlar harcayacaktık, ya da taşınacaktık. Herkes para olmadığını söylüyordu, "Kaynağımız yok," diyorlardı. Bu kaynak sorununu hatırlıyorum şimdi. Jonathan dedi ki, "Paramız var, paranız var, ceplerinize bakın. Para banka hesaplarınızda, eğer kullanmak isterseniz para var, ama bunun için işbirliği yapmamız gerekiyor." Tabii paralarını ortaya koymak için insanların cesur olması gerekiyor. Binalar benim pek umurumda değil, ama barış inşa etmek umurumda; herkese kucak açan bir ülke inşa etmek umurumda. Sürekli mücadele hâlindeyim. Örneğin Çin'den gelen bir öğrenciye yanında kalabileceği bir Hristiyan aile bulabilmek için haftalardır uğraşıyorum. Komünist Parti üyesi bir polis, Hristiyan bir ailenin yanında kalmak istiyor. Hristiyan kilisesi neden bu genç adamı ağırlamak için bu fırsatı değerlendirmiyor, Tanrı'nın insanlara nasıl kucak açtığını ona göstermiyor? Üç haftadır uğraşıyorum ve sonunda bugün genç bir bankacı buldum. Annesi İrlanda Kilisesi'nde görevli, fakat kendisi inanç sahibi olduğunu söylemedi; buna rağmen, evini Çinli adamla paylaşmaya hazırdı. Diğerlerini sevmek konusunda iyi değiliz; halbuki inanç nedir? Tanrı bizi sever, Tanrı diğerlerini de sever, dolayısıyla biz de birbirimizi sevmeliyiz; yoksa inanç sahibi değilizdir. Şu anda lider olmayı hakeden hiçbir dini lider yok.

Peder Gary Donegan: Papa Francesco'ya dair söylediklerim hâlen geçerli. Papa seçildiğinde herhalde Sistine Şapeli'nde en çok şaşıran kendisi olmuştur; ama seçildi işte. Balkona çıktı, üstüne cüppesini ve diğer öteberileri giymesi gerekiyordu – bakın benim de rahip yakam var, ama Protestan yakası bu – fakat Papa, onu giydirecek olan adama dönüp "bunları sen giy," dedi. Sonra da çok sade, beyaz bir cüppe geçirdi üzerine. İnsanları eğilerek selamladı, onların eğilerek kendisini selamlamasını beklemek yerine. İyi akşamlar, dedi onlara ve kendisine yardım etmelerini istedi. Sonra da otobüse binip diğer kardinallerin yanına döndü. Düşünün, kardinaller siyah cüppeleri içinde, papa ise onların arasında beyaz giyinmiş. Papalık Konutu'nda yaşamayı reddediyor. Diğerlerinin yanında yaşıyor. Çıkıp etrafta dolaşıyor bir başına, bu da güvenlik görevlilerini delirtiyor. Küçük bir Fiat arabası var, bu da güvenlik görevlilerini delirtiyor; hapishaneleri ziyaret ediyor. Yıllar önce bir Kutsal Perşembe esnasında Dublin'de bir öğrenci rahip olarak ayak yıkama seremonisini canlandırdığım için epey sorun yaşadım. Altı kadın, altı da erkek bulmuştum; bana kızması için Dublin Başpiskoposuna gönderildim. Papa Fransecso hem hapishaneye gitti, hem de kadınların ayaklarını yıkadı. İşte en yüksek fildişi kuledeki adam, nasıl bir vizyoner olduğunu gösteriyor. Fakat onu engelleyen bir şey var, o da Papalık idaresi. Buradaki Stormont gibi aslında; memurlar ve bürokratlar güce sahip oldukları için siyasetçileri yönetmeye çalışıyorlar. Böyle peygamberane insanlara ihtiyacımız var; halbuki Katolik Kilisesi'ndeki kimileri, Francesco'nun ölmesini sabırsızlıkla bekliyorlar. En muhafazakâr pozisyona geri dönmek, bedeli ne olursa olsun

kurumları korumak istiyorlar. Francesco ise kurumlar ikinci sıradadır, diyor. Biz burada, Batı dünyasında skandallarla meşgul olurken Papa Francesco kiliseyi tüm dünyada yönetiyor. Kendisi bir sömürgeci değil, Avrupalı değil, Avrupa'nın koruyucu azizi olan Benedict'in adını almadı. Fakirlerin azizi Francesco'nun adını aldı. 1.2 milyar Hristiyan ve bu sayı artıyor; aslında çok yüksek bir artış hızı var. Yani aslında bir inanç krizi yok. Sorun burada, bencil Batıda; Francesco ise Güney Amerika'ya ve üçüncü dünya ülkelerine gidiyor. Kalkınmakta olan ülkelerde kiliseler çok canlı, çünkü tabandan doğru inşa ediliyorlar. Cevabımız işte buradadır. Şehrimizdeki çocuklar duvar resimleriyle ilgilenmiyor. Birbirleriyle arkadaş olmak istiyorlar, birbirlerini sevmek istiyorlar; bizim umudumuz da onlardadır. İnsanlar bazen hiçbir şeyin değişmediğini söylüyorlar. Her şey değişti. Ama bir yorgunluk var üzerimizde, çatışmadan kaynaklanan bir yorgunluk.

Son bir örnek vereceğim. Sıkıntı Yılları'nın en zor zamanlarında, IRA ve güvenlik kuvvetleri arasında silahlı çatışma yaşandığında, tetikçi civardaki büyük toplu konutun içine girip saklanabilirdi. Ön kapı onun için açık bırakılırdı. Evde yaşayan kişi dinibütün bir Katolik olsa ve şiddetten nefret etse bile tetikçinin kaçıp kurtulabilmesi için bütün kapıları açarlardı. Bugün ise bu kapılar kapandı. Artık kimse böyle yardım etmiyor çetelere. Aradaki fark bu. Tabii istisnalar var ve onları yaptıklarından sorumlu tutmalıyız; fakat umudumuz gençlerimizde. Radikalleştirilen gençlere de örnek vereceğim. Örneğin gençliğimde Dublin'e giderdim, oranın en büyük mağazasının adı da Clerys'ti. Dükkana girerken arkadaşımla ben üstümüzün aranması için kollarımızı kaldırdık, sonra fark ettik ki bunu sadece biz yapıyoruz. Sonra hemen kollarımızı indirdik tabii, aptal gibi görünmemek için. Gençliğimde ne zaman bir mağazaya girsek üstümüz aranırdı. Gençlerin radikalleştirilmesine karşı mücadele etmek için bu hikâyeleri anlatmalıyız. Hakikat bu, gerçeklik bu. Tutuklular, eski tutuklular ve paramiliterler, hapiste olmanın yalnızlığından bahsediyorlar, ilişkilerinin ve evliliklerinin yıkıldığını anlatıyorlar; çocukları onlara isyan ediyor. Eski tutukluların pek güzel hikâyeleri yok. Sorarsanız size gerçekleri anlatacaklardır. Şimdi ortalarda dolanan ayrılıkçılar, savaş sırasında yataklarının altında saklanıyorlardı. Biz onlara "ateşkes militanları" diyoruz.

Katılımcı: Papa Francesco 2017'de İstanbul'a geldiğinde ortalığı epey karıştırmıştı. Önceki papaya suikast girişimi olmuştu, dolayısıyla Papa Francesco gelince kendisine epey korumalı bir araç sunuldu, fakat kendisi bunu kabul etmedi. Trafik kilitlendi, güvenlik kuvvetleri delirdi tabii. Papa çok küçük, kiralık bir arabaya bindi, bir yerde arabanın lastiği patladı. Ben de heyetin üyesi olduğum için kendisiyle tanışma şerefine kavuştum. Arabanın içinde bekleyerek lastiğin değiştirilmesini bekledi sakin bir biçimde. Patriği ziyarete gidiyorduk o sırada.

Piskopos Trevor Williams: Kuzey İrlanda'da inanç liderlerinin etkisine dair bir şey daha ekleyeyim. Peder Gary bölgesindeki Katoliklerin % 25'inin kiliseye gittiğini söyledi, bu

oran günümüzde muhtemelen % 10'a düşmüştür. Kilise artık insanlara erişemiyor. Dediğim gibi, söylenmesi gereken her şeyi söylese bile kilise bazen bir kurum olarak gerekli cesareti göstermiyor. Bireyler çok, çok cesur davranabiliyorlar. Ben, inanç liderlerinin ve cemaatlerin ortaya farklı bir şey koyabilme imkanına sahip olduğuna inanıyorum; ilişkilerin nasıl farklı kurulabileceğini gösterebiliriz. Burada "biz ve onlar" diye bir ayrım olmak zorunda değil; birlikte çalışabiliriz, birlikte olmak daha güzeldir. Dolayısıyla Peder Gary ile birlikte çalışmak benim için büyük bir ayrıcalıktı. Birlikte söyleyebilecek şeylerimiz var. İki cemaat arasında 20 metre yüksekliğinde bir barış duvarı var. Yine de, bir araya gelip birlikte çalışabiliriz. Bu çok önemliydi. Dini liderlerin bu fırsatları iyi değerlendirmesi gerekiyor. Cemaatler ayrışmış olsa da fırsatlar var. Örneğin Peder Gary'nin Shankill ve Ardoyne'dan gelen gençleri gençlik grubunda bir araya getirmesi. Bu harika bir işti; Sıkıntı Yılları'nda belki en çok sorun yaşayan bölgelerden gençleri bir araya getirdiniz. Onlara "Artık bir arada olabiliriz," dedirttiniz. İnsanları yaptıklarınızın işe yarayacağına ikna etmeye çalışıyorsunuz Tanrı'ya dua ederek, ve gerçekten de işe yarıyor. Siz imkânları sunun, insanlar gelecektir. Bu harika bir şey. İnanç liderleri olarak vizyona sahip olmalı, Tanrı'nın sevgi Tanrısı olduğunu anlamalıyız. Peki Tanrı'nın sevgi Tanrısı olmasını içinde yaşadığımız sorunlu, incinmiş topluma nasıl aktarabiliriz?

Rahip Cheryl Meban: Bugün üniversitede bir toplantımız vardı; şapelde Katolik bir rahip var, ben varım, bir de Metodistleri ve İrlanda Kilisesi'ni temsil eden bir "sivil" var. Bütün bu farklı mezheplerin bir arada temsil edildiği tek üniversite şapeliyiz Kuzey İrlanda'da. Aynı alanı paylaşıyoruz, aynı kaynakları paylaşıyoruz ve bir ekip olarak çalışıyoruz. Buranın civarında Fitzroy adında bir kilise var. Kilisenin rahibi eskiden üniversite şapelinde rahipti; kendisinin Peder Martin Magill'le – ismini duymuşsunuzdur belki – ve Metodistler David Campton ile Jim Deeds'le ilişkisi var. Dört Köşe (kuzey, güney, doğu, batı) adında bir komiteleri var; dört köşeden gelen kiliseleri temsil ediyor bu komite. Bir festival başlattılar, her yıl bir hafta sürüyor ve Kuzey İrlanda'nın geleceği gibi meseleleri tartışıyorlar burada. Geçen yılın teması "Şaşırtıcı Bağışlayıcılık"tı ve birbirimizi nasıl affedebileceğimiz konusu tartışıldı. Bu senenin teması ise "İnayet Şehrini İnşa Etmek" olacak ve Ulster Üniversitesi'nde gerçekleşecek. İnayet bize Tanrı'nın lütfudur, bizim birbirimize gösterdiğimiz nezakette kendini belli eder. Küçük bir grup projemiz var, 16-17 yaşında birkaç genç bir günlüğüne bir araya gelecek ve onlara genişletilmekte olan üniversite binasını göstereceğiz. Geleneksel olarak Katolik ve Protestan cemaatlerinin epey ayrışmış olduğu bölgede yeni bir bina inşa ediliyor. Üniversite binasının zemin katı kamuya açık bir alan olacak; her kesimden herkes burada bir araya gelip bir şeyler öğrenebilecek ve kendilerini yeni şehre ait hissedecekler. Gençleri sadece fiziksel mekanların değil, birbirimize alan açabileceğimiz ilişkilerin de nasıl kurulabileceğini konuşmaya teşvik ediyoruz. Bu bize umut veren bir proje.

Piskopos Trevor Williams: Bizi dinlediğiniz için çok teşekkürler. Sizinle bir araya gelmek bizim için bir ayrıcalıktı. Sizinle paylaşmak istediğim bazı sözler var. Bizim okuduğumuz bir dua bu. Sizin de duanız olsun demiyorum. Fakat biz bu sözcükleri dua olarak kullanıyoruz, ve sizin de bunları duymanızı istedik. İçinde croí sözcüğü geçiyor, bu İrlandacada "kalp" anlamına gelir, bizim ibadet merkezimizin adıdır aynı zamanda. İşte böyle:

Cesaret kalpten gelir,
Tanrı bizi bağrına basar hep,
Var oluşun croí'sidir Tanrı.

İnancımıza şahitlik ediyoruz,
Her günün sıradan ve sıradışı anlarında
Cesaret, sevgi ve uzlaşma ile dolu
Hayatlar yaşamamızın beklendiğini biliyoruz.

Hatalarımıza da şahitlik ediyoruz
Ve dünyadaki çatlaklardan sorumlu oluşumuza.

Cesur olabilelim bugün.
Öğrenebilelim bugün.
Sevebilelim bugün.

Amin.

Katılımcılar, DPI personeli ve konuşmacılar Belfast'taki Corrymeela Merkezi'nde.

DOKUZUNCU OTURUM: **CUMHURİYETÇİ ESKİ TUTUKLULARLA BULUŞMA**

Katılımcılar Peadar Whelan ve Jim Gibney'in Sıkıntı Yılları tecrübelerini anlatmalarını dinlerken.

Dr Jude Lal Fernando: Herkese günaydın. Peadar Whelan ve Jim Gibney bizi burada ağırladıkları için onlara müteşekkiriz. Kendilerini size tanıtacaklar, fakat şunu söylemeliyim ki ne zaman onlarla iletişime geçsek, bize çok yardımsever davrandılar ve ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Burası dünyanın en uluslararası köşelerinden biri olsa gerek. Abartmıyorum, gerçekten de öyle, dünyanın her yeriyle dayanışma hâlinde burası. Sözü uzatmayayım; Peadar, Jim, değerli zamanınızı bize ayırdığınız için teşekkürler. Bu ziyarete Çarşamba günü Dublin'de Kells Kitabı'na bakarak başladık; bu kitap bize adanın antik dönemdeki ve ortaçağdaki müşterek Hristiyan mirasını gösterdi. İrlanda'nın siyasi ve dini gerçekliğinin ele alındığı oturumlar yaptık. İkinci olarak, "emperyalist proje" olarak da tanımlayabileceğimiz Trinity College'ı ziyaret ettik; tabii üniversite günümüzde büyük bir dönüşüm geçirmiş durumda. Üçüncü olarak Merkez Postane binasına gittik ve cumhuriyetçilerin mirasını ele aldık. Son olarak da modern İrlanda'yı temsil eden Chester Beatty kitaplığını ziyaret ettik. Dün kraliyetçilerden Jim ile birlikteydik, sonra da bir barış ve uzlaşma merkezi olan Corrymeela'ya gittik. Bugün sizin İrlanda'daki cumhuriyetçi fikirleri kapsayıcı bir şekilde ifade ederek adanın tüm vatandaşları için eşitlik mücadelesi vermenizi dinleyecekler. Teşekkürler, sizi böylece takdim etmiş oldum.

Peadar Whelan: Adım Peadar Whelan, Jude'u yıllardır tanırım. Farklı projelerde birlikte çalıştık, Jude'un da bahsettiği gibi cumhuriyetçiliğin uluslararası bir boyutu var. Jim de ben de cumhuriyetçi eski tutuklularız ve dünyanın dört bir yanında mücadele eden insanlarla dayanışmak cumhuriyetçiler için çok önemlidir. Özellikle sömürgeciliğe karşı mücadele verenlerin mücadelelerini çok iyi anlıyoruz. Coiste Na nlarchimi adında bir kuruluşta da çalışıyorum. Cumhuriyetçi eski tutuklulara yardım eden bir kuruluş bu. Dediğim gibi Jim de ben de cumhuriyetçi eski tutuklularız. Jim'le ilk olarak 1977'de, Crumlin Road Cezaevi'nde tanıştım. Jim, o sırada cumhuriyetçi tutukluların arasındaki entelektüellerden biriydi. Benim gibi gençler onun yol gösterici ışığını yıllarca takip etti. Kendisi utandı ve gülüyor, ama söylediğim doğru. Long Kesh Cezaevi'ndeki H Bloklarında 16 yıl kaldım. Bir polisi öldürmeye çalışmak suçundan hüküm giymiştim. Cezaevinden salındığımda Belfast'a gelip Sinn Féin gazetesi An Phoblacht'ta çalışmaya başladım. Aslında Derry şehrindenim, çocukluğumda ailem siyasete pek karışmazdı, cumhuriyetçi değildiler.

Fakat yurttaşlık haklarından dolayı çatışma başladığında, özellikle de 1960'ların sonunda, benim kuşağımdan gençler birlikçi hükümetin bu yurttaşlık hakları protestolarını nasıl baskıladığını görerek politized oldular. İngiliz ordusu sokaklara çıktı, çoğu insan onları barış koruyucusu olarak, iyiyi savunanlar olarak görüyordu. Fakat çatışmalar arttıkça İrlanda'daki durumu İngilizlerin sömürgeyi kontrol etmek olarak gördüğü anlaşıldı. İngiltere, ilk sömürgesi İrlanda üzerindeki siyasi-askeri baskıyı ve kontrolü sürdürmek istiyordu. 1960'ların sonundan 1970'lerin başına İngiliz ordusunun eylemleri, örneğin 1972'de Derry'de 14 protestocunun öldürülmesi, benim gibi insanları IRA'ya katılmaya teşvik etti. Benim açımdan IRA'ya katılmak, İngilizlere karşı savaşmak, bize yapılan haksızlıklara karşılık vermek anlamına geliyordu. Cumhuriyetçilerin hapsedildiği Long Kesh Cezaevi, özellikle 1981 açlık grevi esnasında mücadelemizi simgeler oldu. Long Kesh'e "Devrim Üniversitesi" deniliyordu. Benim gibi hapse giren gençler, oradan siyasi aktivistler olarak çıktılar; bir siyasi hareket inşa etmeyi görevimiz ve sorumluluğumuz olarak görüyorduk. Bu çabalarımız sayesinde cumhuriyetçi parti Sinn Féin, İngilizlerle siyaseten aynı düzlemde buluşabileceğimiz güce kavuştu. Barış süreci ve Hayırlı Cuma Anlaşması da bu sayede mümkün oldu. Hayırlı Cuma Anlaşması çözümün kendisi değil, çözümü mümkün kılabilecekbir platformdu. Fakat henüz yolun sonuna gelmedik, bu mücadeleyi hâlen sürdürüyoruz. Sözlerime burada son verip biraz da Jim'in kendi tecrübelerinden bahsetmesine fırsat tanıyacağım. Çok teşekkürler.

Jim Gibney: Öncelikle, nazik sözlerin için çok teşekkürler, Peadar. 1977'den bu yana çok zaman geçti. Çok gençtik o zamanlar. Benim ve Peadar'ın hapse atılma-

mıza sebep olan şey aslında tarihsel bir çatışma; Peadar'ın dediği gibi, komşumuz İrlanda'yla yaşadığımız bir sömürgecilik problem. İngiltere yaklaşık 1000 yıldır İrlanda'ya dair planlar yapıyor. Bizim 1977'de hapse atılmamızın sebebi de 1000 yıllık çatışma tarihimiz. Yüzyıllarca geriye gittiğimizde atalarımızın aynı çatışmanın içinde olduklarını görüyoruz. Çatışmanın temelinde ayrıcalık ve siyasi iktidar var. Sorun aslında bu; çatışmayı çıkaran, İrlanda'nın iç işlerine dışarıdan müdahele edilmesi. Fakat çatışma artık İrlanda'nın tarihinin bir parçası, ve barıştan bahsederken bu tarihi de aklımızda bulundurmamız gerekiyor. Karmaşık tarihi süreçleri anlamaya, bunların bize mirasının ne olduğunu görmeye çalışıyoruz. Mesele özünde bir iktidar paylaşma meselesi – tarihimiz boyunca bu adada bizimle çatışmış olan insanlarla iktidarı paylaşmak. Bunlar kraliyetçi, İngiliz yanlısı kesimler. Biz adadaki milliyetçi geleneği temsil ediyoruz, bu da çoğunluğun ait olduğu gelenek zaten. Bir yandan da bu uzun çatışmanın mirasını çözmeye çalışıyoruz.

Bütün bunların içinde duygular, kişisel hikâyeler, acılar ve ailelerin, cemaatlerin içinde yaşanan çatışmalar var. İnsani boyutta çok farklı zorluklar tecrübe edildi. Bu kişisel zorlukların etrafındaki siyasi çerçeve var bir de; fakat siyasi olarak çok gelişme kaydettik. Peadar barış anlaşmasından, yani Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan bahsetti; bu, çatışmaya sebep olan meseleleri ele alan ve onları nasıl çözebileceğimize dair bir plan sunan kurumsal bir çerçeve. Bu çerçevenin içinde çalışıyoruz artık. Hayırlı Cuma Anlaşması çok önemliydi, bu sayede hem IRA ateşkes ilan etti (ateşkesin bizzat kendisi de çok önemliydi 1994 yılında), hem de silahlı mücadelesine son verdi. IRA'nın silahlı mücadelesine son vermesi, 1000 yıl önce İngilizlerin İrlanda'ya gelmesinden beri yaşanan en önemli gelişmeydi. İngilizlerin İrlanda'daki müdahiliğine karşı cumhuriyetçilerin verdiği silahlı mücadelenin artık tamamen sonlanacağına işaret ediyordu. Bunun olması için siyasi koşulların çok değişmesi gerekiyordu, bu kararı IRA liderleri verdi. Peadar ve ben, silahlı direniş geleneğinden geliyoruz. IRA'nın böyle bir karar almasını kendi hayatımızda görmeyi hiç beklemiyorduk. Bu sayede neler mümkün oldu? Örneğin Peadar'ın bir oğlu var, umarım ondan bahsetmem sorun olmaz. Peadar ve eşi cumhuriyetçi aktivistler; oğlu da öyle, fakat aralarındaki fark şu: oğlu, Peadar onun yaşındayken yaptıklarını yapmak zorunda değil. Halkımızın hayatına dair önemli bir değişiklik oldu bu – İngilizlere karşı mücadelemizde silahlı bir örgütün üyesiydik, bunun için kâh hapse girip kâh ölüyorduk. İrlanda'ya önemli bir zamanda, barış ve değişim döneminde geldiniz. Sözlerime burada son vereyim, sizden gelen soruları alalım.

Peadar Whelan: Sorulara geçmeden önce size iletmek istediğim bir özür var. Burası eski tutuklular için çalışan bir kurum; kurumun yöneticisi, cumhuriyetçi aktivist Eibhlin Glenholmes de bize katılacaktı, fakat maalesef gelemedi. Size

özürlerini iletiyor, biz de özür diliyoruz amaçladığımız cinsiyet eşitliğini sağlayamadığımız için.

Katılımcı: Bu merkezin neden kurulduğunu, günümüzde neye hizmet ettiğini bize anlatır mısınız?

Peadar Whelan: Silahlı çatışma esnasında Sinn Féin'in savaş tutukluları birimi vardı; oradaki görevliler henüz dışarı çıkmamış tutuklularla irtibat hâlindeydi. Tutuklular ve dışarıdaki hareket arasındaki siyasi iletişim, savaş tutukluları birimi aracılığıyla sağlanıyordu. Birim aynı zamanda cumhuriyetçi tutukluların cezaevinde yaşadıkları sorunlara dikkat çekmek ve destek toplamak için çaba harcıyordu. Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanması ve bunun bir sonucu olarak cumhuriyetçi tutukluların salınmasının ardından, taraflar Coiste Na nlarchimi, Tar Anall ve diğer ofisler aracılığıyla yeni kuruluşlar tesis etmeye karar verdiler, bu kuruluşlar tutukluların sorunlarıyla ilgilenecekti. Hapis yatan cumhuriyetçilerin % 99'u, eğer siyasi bir çatışma olmasa hiç hapse girmeyecek insanlardı. Biz de buna dayanarak hüküm giydiğimiz sürenin siyasi hüküm olarak görülmesini, kayıtlarımızdan silinmesini istiyoruz; böylece yeni işlere başvururken tutukluluk geçmişimiz bize sorun yaratmayacak. Cumhuriyetçi tutuklular için seyahat büyük bir sorun; ABD'ye gitmemiz yasak, bunu Trump yönetimi uygulamaya koydu. Bizim gibi kuruluşlar böyle meselelerle uğraşıyor. Fakat burası aynı zamanda bir eğitim kurumu. Gençlere yönelik eğitimler veriliyor. Örneğin hidrolik ekipman kullanma eğitimi veriliyor, böylece insanlar meslek sahibi oluyor. Kuaför bir kadın arkadaşım var, her Pazartesi burada genç kadınlara kuaförlük dersi veriyor. Cumhuriyetçi eski tutuklulara ve ailelerine yönelik bir dizi proje var. Bu gördüklerinizin çoğu eski cumhuriyetçi tutukluların çocukları ya da yaşlı cumhuriyetçi aktivist kadınlar tarafından yapıldı; 50 yaş üzeri grubun başka faaliyetleri de var. Projelerinden birinde 1916 Ayaklanması'na katılan kadınları anmak için bu pankartı hazırladılar.

Katılımcı: Suçluların salınmasına dair çözüm için Stormont'ta hiçbir şey yapılmadı mı?

Peadar Whelan: "Suçlu" sözcüğünü kullanmaya karşıyım. Biz İngilizlerin esir aldığı siyasi tutuklulardık. Fakat tutukluların salınması Hayırlı Cuma Anlaşması'yla başladı. Dediğim gibi, İngilizler sicilimizi temizlemeyi reddediyor, bu siyasi bir mesele; İngilizler sicil temizlemeyi reddediyor, çünkü öyle yaparlarsa bizim savaş esiri olduğumuzu kabul etmiş olacaklar. Bunu da hâlâ göze alamıyorlar.

Katılımcı: Sunum için teşekkürler. Silahlı mücadeleye neden katıldığınızı sormak istiyorum. İngiltere'nin 1000 yıl önce İrlanda'yı sömürgeleştirdiğini, sizi böyece silahlı mücadeleye mecbur kıldığını söylüyorsunuz; zira siz kendi İrlandalı kimli-

ğinizi yaşamak istiyorsunuz. Bu amaç doğrultusunda IRA'yı kurdunuz ve İngiliz ordusuyla mücadele ettiniz. Kişisel tecrübelerinize ve IRA'nın tecrübelerine dayanarak geçmişe baktığınızda, amaçlarınızı elde etmek için silahlı mücadele vermis olmak sizce doğru tercih miydi, yoksa hedefinizi barışçıl yöntemlerle elde edebilir miydiniz? 1960'lardan itibaren IRA çok faal bir şekilde silahlı mücadele verdi, bu yolun sonunda Hayırlı Cuma Anlaşması'na varıldı. Fakat hedefinizi tam olarak elde edemediniz. Bu anlaşmayı imzalayacaktıysak neden yıllardır silahlı mücadele veriyoruz, dediniz mi? Barış sürecinde IRA'nın ve cumhuriyetçi çevrelerin kendi içlerinde yaptığı tartışmalar nelerdi? Çok teşekkürler.

Jim Gibney: Silahlı mücadele hangi koşullar altında meşrudur diye soruyorsunuz. Bu soruyu cevaplarken, Peadar'ın ve benim içinde büyüdüğümüz toplumun doğasını ve koşullarını anlamanız çok önemli, diye düşünüyorum. Zira silahlı mücadele daima son seçenek olarak görülür, ilk seçenek değil. Değişim yaratmak için başka alternatif olmaması gerekir. Barışçıl ve siyasi yöntemleri devlet engellemişti. Devletin insanların hayatlarına silahlı müdahalesi, onlara nasıl karşılık verileceğini de belirledi. Devletin silahlı mevcudiyeti, bize tek seçenek olarak silahlı mücadeleyi bıraktı. İngiliz hükümeti 1960'ların ortasındaki barışçıl yurttaşlık hakları hareketine barışçıl bir şekilde karşılık verseydi çok daha iyi olacaktı. Hareketin talepleri barışçıl bir şekilde karşılansayı IRA muhtemelen çatışmaya girmeyecekti. IRA, toplumumuzda yaşanan adaletsizliklere verdiğimiz yanıttı. Silahlı mücadeleye sebep olan koşulların bizzat kendileri ele alınarak ortadan kaldırılmalıdır, zira silahlı mücadelelerin kökeninde adaletsizlik vardır. Mücadelenin süresi, doğası, devletin mücadeleye nasıl yanıt verdiğine göre şekillenir; koşullar tarafından şekillendirilir. Silahlı veya barışçıl, tüm mücadelelerin özünde siyasi bir çözüm vardır. Dolayısıyla toplumda silahlı mücadeleye sebep olan sorunların çözülmesi çok önemlidir. Silahlı silahsız bütün çatışmalar müzakereyle sonlandırılır. Tarih bize bunu öğretir. Hepsi biter. Dolayısıyla müzakereler esnasında hedeflerinizi elinizden geldiğince elde etmeye çalışırsınız. Sinn Féin'in yaptığı da buydu, ve ortaya Hayırlı Cuma Anlaşması çıktı. Hayırlı Cuma Anlaşması birleşik ya da bağımsız bir İrlanda getirmedi fakat eşitlik sağlayarak değişim için barışçıl bir şekilde çalışmamızı, İrlanda'nın bağımsızlığı ve birleşmesi için bu yöntemle mücadele etmemizi mümkün kıldı. Peadar da ben de silahlı çatışmanın kişisel olarak çok zor bir tecrübe olduğunu kabul ederiz; bundan şüphe yok. Savaşlar korkunçtur, hem bizzat tecrübe ederken, hem de bittikten sonra sonuçlarını yaşarken. Özellikle de çatışmada ölen savaşçı veya sivillerin aileleri için, çatışmanın en kötü yönlerini tecrübe edenler için, bilhassa da eski siyasi tutuklular için. Travma ve travma-sonrası bozukluklar genel anlamda toplumu da etkiler. Dolayısıyla eğer silahlı

mücadelesiz de başarı sağlanabilecekse, silahlı mücadeleye girilmemelidir. Benim tecrübelerim bunu söylüyor. Fakat silahlı mücadelenin gerektiği koşullar vardır.

Katılımcı: Mücadeleniz ve hikâyeniz beni çok etkiledi. Meşru müdafaa hakkınızı kullandığınızı düşünüyorum; bir yandan da İrlanda halkını bu şiddetten korumak için herhangi bir önlem alıp almadığınızı merak ediyorum.

Katılımcı: Sunumlarınız için çok teşekkürler, çok değerli katkılardı. İrlanda'ya ilk gelişim. Birkaç soru sormak istiyorum. İlk olarak, henüz kendilerini görmediysek de bize barış duvarlarından bahsediliyor. Sizce barış duvarlarının varlığı savunulabilir mi? Bu duvarlara hâlâ ihtiyaç duyuluyor mu? Gelecek için planlar neler? İkinci olarak şunu sormak isterim, Brexit sonrasına dair planlar var mı? Önünüzdeki siyasi seçenekler neler, ya da ideal olarak ne olmasını isterdiniz?

Katılımcı: Önceki sorulara ek olarak benim de bir sorum var. Sizce silahlı mücadele ayarında mıydı, yoksa kantarın topuzunun kaçırıldığı zamanlar da oldu mu?

Peadar Whelan: IRA faaliyetleri sırasında sivillere zarar vermemeye dikkat ediyordu. Fakat çeşitli sebeplerden dolayı sorunlar yaşanan ve sonuç olarak sivillerin öldüğü operasyonlar da yaşandı. Umursamıyormuşum gibi konuşmak istemiyorum, fakat maalesef savaşlarda ve silahlı mücadelelerde böyle şeyler yaşanır; masum insanlar ve siviller hayatlarını kaybeder, elbette bundan pişmanlık duyarız. IRA daima sivillerin hayatını kaybettiği eylemlerin sorumluluğunu üstlenmiştir. Cumhuriyetçi harekete 1972 yılında katıldım. Tecrübelerime bakılırsa tanıdığım tüm cumhuriyetçiler ve IRA gönüllüleri – hapisten sonraki siyasi çalışmalarımda tanıştıklarım olsun, hapiste tanıştıklarım olsun, hapisten önce tanıştıklarım olsun – genel olarak onurlu insanlardı; düşmanın İngilizler olduğunu düşünen ve dolayısıyla da İngilizlere karşı mücadele veren, bunun sivillere etkilerinin de gayet farkında olan insanlardı. Maalesef bazen olmaması gereken şeyler yaşanıyordu. Sadece bir-iki kişi değil çok sayıda sivilin hayatını kaybettiği IRA eylemleri de oldu; dediğim gibi, IRA sorumluluğu hep kabul etmiş ve yaşananlardan üzüntü duyduğunu söylemiştir. Fakat sivillerin umursanmaması gibi bir durum kesinlikle söz konusu değildi; bunun önemli olduğunu düşünüyorum zira meselenin temelinde "Bu mücadele meşru mu, değil mi" sorusu var. İrlanda İngilizler tarafından kendi çıkarlarına uygun bir biçimde ikiye ayrılmıştı 1920'lerde, bizim mücadele ettiğimiz siyasi koşullar bunlardı. Kuzeydeki devlet baskı üzerine inşa edilmiş bir devletti; silahlı mücadeleye sebep olan da bu baskı rejimi ve siyasi koşullardı. Eski bir IRA gönüllüsü ve cumhuriyetçi olarak bu koşullar ışığında silahlı mücadelemizin meşru olduğunu düşünüyorum. Son seçenek olarak silahlı mücadeleye başvurduk, Jim'in de dediği gibi. Silahlı mücadelemizin meşru olduğunu düşünüyorduk, amacımız 800 yıllık baskıyı sona erdirmekti.

Clonard'daki ziyaretinizden sonra sizinle barış duvarlarından birini ziyaret edeceğiz; dolayısıyla duvarlardan o esnada daha çok bahsedebiliriz. Brexit konusunda Jim'in cevap vermesi daha uygun olacaktır zira kendisinin partideki rolü daha büyük, fakat İrlandalı bir cumhuriyetçi olarak Brexit'in Birleşik Krallık'ın parçalanmasına yol açması beni mutlu eder. Brexit'te İrlanda'ya dair yaşanan büyük bir kaos ve karmaşa var İngiliz parlamentosunda. Sınıra dair bir anket veya İrlanda birliğine dair bir halk referendumu yapılabilir; bunlar da Hayırlı Cuma Anlaşması'nda yer alan maddeler. Sınır anketi yapılır umarım, zira bir cumhuriyetçi olarak inanıyorum ki pek çok birlikçi de Birleşik İrlanda'nın ve Avrupa'nın içinde yer almanın İngiltere'de kalıp Avrupa'dan çıkmaktan daha iyi olacağına inanıyor. Bu tartışmanın hızlanmasını isterim şahsen, fakat bir cumhuriyetçi olarak şöyle düşünüyorum, eğer Brexit Birleşik Krallık'ı dağıtacaksa, İskoçya ve Galler de bağımsızlıklarını talep ederlerse bu beni elbette çok mutlu eder.

Jim Gibney: Şiddetin orantılı olup olmadığı sorusuna cevaben, önemli bir noktaya değindiğinizi düşünüyorum. 1994'teki IRA ateşkesi, çatışmayı sonlandırmak için gerçekleştirilen üçüncü ciddi girişimdi. İlk IRA ateşkesi 1972'de yapıldı, 1975'te başka bir ateşkes oldu ve bu yıllar boyunca İngiliz hükümeti ile IRA arasında özel iletişim kanalları hep mevcuttu. IRA liderliğiyle İngiliz hükümetine yakın insanlar arasında iletişim hep vardı. Cumhuriyetçiler barışçıl, müzakere edilmiş bir anlaşma fikrine hep açık oldular ve dediğim gibi, silahlı mücadele hep son seçenek olarak görüldü. Sivillerin ölümünü, herhangi birinin ölümünü bizden daha üzüntüyle karşılayan kimse yoktur herhalde, çünkü kişisel olarak biliyoruz bunları tecrübe etmenin ne kadar zor olduğunu. Beraberinde getirdiği kişisel yükü, duygusal yıkımı yakından tanıyoruz. Silahlı mücadele esnasında IRA elinden geleni yaptı, fakat savaş korkunç bir şeydir. Bunu başka şekilde anlatmanın yolu yok. Korkunçtur. Bütün çatışmalarda siviller zarar görür. Bunun savunulacak bir yanı yok, Peadar'ın dediği gibi IRA siviller öldürüldüğünde hep özür dilemiştir. Genel olarak baktığımızda IRA'nın halkımıza yapılan baskılara orantılı bir karşılık verdiğini düşünüyorum. Tabii bu çatışmada hayatını kaybeden insanlar için bir şeyi değiştirmiyor. Fakat bir halka saygısızca davranılırsa işin ucu er geç böyle bir yere çıkacaktır; o halk öfkeyle ayaklanacaktır. Direniş olacaktır zira insanlar hakları ellerinden alınınca, kendilerine baskı uygulanınca elleri kolları bağlı durmazlar. Örgütlenip direneceklerdir, ve bu direniş başta barışçıl olacaktır. Barışçıl protestolar ve toplumu barışçıl bir şekilde dönüştürme girişimleri reddedilince ise bizim hikâyemizde yaşanan olaylar başlar.

Brexit'e gelirsek, Brexit bence İngiltere'de alınan kararların ülkemizi ve halkımızı nasıl demokrasiye aykırı bir şekilde etkilediğini gösteren en güncel örnek. Biz

Brexit'e oy vermedik. Adanın bu kısmı, kalmak yönünde oy kullandı. Bu oy, insanların demokratik biçimde ifade edilmiş iradesidir fakat adanın bu kısmının iradesi İngiliz hükümeti tarafından gözardı ediliyor, aynı İskoçların iradesinin gözardı edilmesi gibi. Demokrasinin ihlali söz konusu. Brexit'in bize ne getireceğini kimse tam anlamıyla öngöremiyor, fakat baktığımızda şunu görüyoruz: buradaki halk Brexit'e karşı oy kullandı, İngilizler ise Brexit için, şimdi de onların oyu bizim kaderimizi tayin ediyor ve bizim tercihimiz kenara itiliyor. İngiltere'nin İrlanda'daki demokrasiye aykırı uygulamalarına güzel bir örnek bu. İrlanda halkı Brexit sebebiyle hem kuzeyde, hem güneyde ekonomik belirsizliklerle karşı karşıya. Bizim açımızdan, eğer İngilizler ayrılmak istiyorsa, bu onların bileceği iş; tercihlerine saygı duyarız. Onların demokratik iradesidir, biz de buna saygı duyarız. İskoçların tercihine de saygı duyulması gerekir. Seçmece democrat olunmaz. Ya demokratsınızdır ya tiran, bazen birisi bazen diğeri olamazsınız. Brexit'in olası ekonomik sonuçları bizi korkutuyor. Kontrol noktalarının olduğu, malların kontrole tabi tutulduğu bir ekonomik sınır tesis edilirse silahlı eylemlerin yeniden başlayacağından korkuyoruz. Cumhuriyetçiler endişe içinde. İrlanda'nın iç işlerine yapılan bu antidemokratik müdaheleyi barışçıl bir şekilde çözmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Katılımcı: Önceki bir soruya ekte bulunmak istiyorum. Dün birlikçilerle konuştuk ve anladığımız kadarıyla Protestanlar duvarların kalması gerektiğine inanıyor? Sizce de duvarlar şu anda olduğu gibi kalmalı mı?

Peadar Whelan: Birkaç yıl önce, hükümet henüz varken, bir proje üzerinde çalışıyorlardı; birlik içinde bir toplum inşa etmeye yönelik bir projeydi. O sırada, duvarların 2023 civarı yıkılacağını öngörmüşlerdi. Şahsen bunun pek gerçekçi bir tahmin olmadığını düşünüyorum zira örneğin Brexit bize gösterdi ki kuzeyde siyaset hâlen bölünme üzerinden tanımlanıyor, anayasal bir sorun bu. Toplumda da bu ayrımlar geçerli, cumhuriyetçiler ve birlikçiler siyaseten farklı düşünüyor, duvarlar da bu ayrımları temsil ediyor. Dediğim gibi Brexit'e dair genel siyasi sorunlar bir kez daha gösterdi ki birlikçiler İngiltere'ye bağlı kalmak isterken milliyetçiler bu bağlılığın bitmesini istiyorlar. Hükümet hâlâ varken bu ayrım çok su yüzüne çıkmazdı, fakat Brexit bunu tekrar yüzeye çıkardı. Bence, siyasi yapı ve ülke dönüşmeden duvarlar yıkılamaz; cumhuriyetçi olarak da bunun sağlanması için adadaki bölünmenin sona ermesi gerektiğine inanıyorum. Unutmamalıyız ki İrlanda adasında iki ülke var, zira İngilizler ülkemizi ikiye böldü. Bölünmüşlüğümüzün temelinde bu gerçek var. Bölünme sona ermeden ulusal demokrasi tesis edilemez; bence er geç birlikçiler de anlayacaklar ki ülkenin eşitlik, adalet ve ayrımcılığın olmadığı bir atmosfer üerine inşa edilmesi onların da yararına.

Ayaklanma esnasında Merkez Postane'de okunan 1916 Beyannamesi'nde "milletin tüm evlatlarının eşit derecede sevilmesi"nden bahsedilir. Yazıldığında muhtemelen birlikçilere hitap ediyordu, günümüzde sadece birlikçileri değil kadın haklarını, eşcinsel haklarını da düşünmemiz gerek. Ortadoğu'dan, Suriye'den, Afrika'dan gelen insanların burada gördüğü muameleyi konuşmamız gerek. Sağcıların, muhafazakârların tavrını ele almamız gerek. Kuzeydeki duvarlar, bütün bu ayrımları fiziksel olarak sembolize ediyor diye düşünüyorum.

Jim Gibney: Peadar sizi duvara götürdüğünde göreceksiniz, mahalleler aslında birbirine çok yakın. Peadar ve benim duvarlara dair siyasi görüşümüz ne olursa olsun; duvara yakın yaşayan insanlar duvar sayesinde kendilerini güvende hissediyorlar zira duvar öncesinde saldırılar yaşanıyordu, bazen evler kundaklanıyordu, hatta ölenler oldu. Duvarların kalıp kalmayacağının kararını duvarların yakınında yaşayan insanlar vermelidir. Toplumu değiştirdikçe bu kararın verilmesi de kolaylaşacaktır elbette, fakat dediğim gibi, kararı verecek olanlar duvarın yakınında yaşayan, hayatları duvardan etkilenen insanlar olmalıdır.

Dr Jude Lal Fernando: Şöyle bir gözlemim oldu, silahlı çatışmanın sonlanmasını sağlayan ve ilişkilerin dönüşmesini sağlayan bir güven inşası sürecine dair. Jim, Peadar, sanırım Türk meslektaşlarımız için Peder Alec Reid gibi kişilerin bu süreçte oynadığı rol önemli. Örneğin hatırlıyorum, bir görüşmemizde bana Gerry Adams'ın ABD vizesi alması için bizzat kendisinin bir tavsiye mektubu yazdığını söylemişti; zira ABD'ye gitmesini sağlamak, siyasi liderlerin sürece dair samimi olup olmadığını gösterecek ve sürece dair güven inşa edecekti. Silahlı çatışmanın etik olup olmadığı tartışılabilir elbette. Fakat sürecin sivil toplum grupları, kiliseler, bağımsız kuruluşlar, DPI gibi uluslararası kuruluşlar, üniversite çalışanları ve buradaki kişiler tarafından nasıl dönüştürülebileceğini de konuşmalıyız. Zamanımız çok az, biliyorum, fakat dini aktörlerin süreçteki rolüne dair kısaca bizi bilgilendirebilir misiniz?

Kerim Yıldız: Sıkıntı Yılları boyunca İngilizler ve İrlandalılar arasında iletişim kanallarının olduğunu söylediniz. Sorum şu, çatışma esnasında işler kötüleştiğinde, insanlar ümitlerini yitirmeye başladığında sizce ne yapılmalı?

Jim Gibney: Jude sürece dair bir soru sordu, siz de iletişim kanallarına dair sordunuz; bunlar aslında aynı yere çıkıyor. Bizim açımızdan baktığımızda İrlanda'nın çoğunluğu Hristiyan olan bir ülke olduğunu görüyoruz; bunun içinde de iki farklı inanç grubu var, yani Protestanlar ve Katolikler. Dolayısıyla kurum olarak dinin rolü, yani bir inanç kurumu olarak insanların hayatındaki rolü, her ne kadar toplum değişiyor olsa da, hâlen çok önemli. Tarihe baktığımızda da aynı şeyi görüyo-

ruz. Fakat kurumların bizzat kendileri, yani kiliseler, çatışma esnasında yardımcı olmadılar. Şimdi de kurumsal olarak yardımcı değiller; ne çatışma başlamadan önceki adaletsizliklere dair bir şey yaptılar, ne de çatışmanın sonuçlarıyla yüzleşmek için harekete geçtiler. Katolik ve Protestan kilise kurumları genelde Peadar ve benim gibi aktivistleri suçladı yaşananlar için. Çatışmanın altında yatan sebeplere bakmaktansa – ki bakabilirdiler, zira çok güçlü bireyler ve kurumlardı bunlar – bizi suçlamayı seçtiler. Statükoyu desteklediler; fakat hem Katolik Kilisesi'nde hem de bir dizi Protestan kilisede yer alan ve süreç boyunca çok çalışan bir grup onurlu birey de vardı elbette. Protestan kilisesinin içindeki farklı mezheplere ait bir dizi insan vardı IRA'yla, Sinn Féin'le ya da ikisiyle de irtibat hâlinde olan. Ünlü Katolik rahibi Peder Alec Reid vardı örneğin; fakat başkaları da vardı. Örneğin Batı Belfast'ta görevli Peder Des Wilson, diyaloğu savunan önemli bir figürdü. Protestan ve Katolik Kiliseleri bünyesindeki kimi bireyler yardımcı oldular, buna şüphe yok. IRA'nın 1994'teki görüşmeleriyle başlayan barış sürecine çok katkıları oldu. Protestan kiliselerindeki kimi bireylerin de IRA'nın 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında barış sürecine karşı tavrını şekillendirmekte çok etkili olduğunu düşünüyorum. Kilise kurumlarının içinde yer alan bireyler, yaşanan değişikliklerde çok önemli görevlerde bulundular. Fakat Jude'un bahsettiği sürece gelirsek, "karşı taraf"la sürekli iletişim hâlinde olmalısınız. Diyalog çok önemli; mümkünse kamusal olmalı, ama bir yandan da gizli görüşmeler muhakkak sürmeli. Gizli ve kamusal diyalog çok, çok önemlidir. Adaletsizliğe karşı sesimizi çıkarmak da öyle. Çatışmayı yaratan esas sebepler ortadan kaldırılmalıdır; ayrımcılık, eşitsizlik, yoksulluk, bütün bunların çözülmesi gerekir. Azami derecede hususi ve kamusal angajman sağlarsanız, ortaya çıkabilecek zor durumlar kriz noktasına gelmeden kolaylıkla çözülür. Dolayısıyla düşük düzeyde angajmanın çok önemli olduğunu söylemeliyim – düşük düzeyde, orta düzeyde ve yüksek düzeyde sürdürülmeli angajmanlar. Tüm aşamalarda tüm düzeyler mevcut olmalı, tarihin size miras getirdiği sorunları çözmek için mücadele ederken. Size kendi tecrübelerimizi aktarıyoruz. 1994 ateşkesini oluştururken de bize ANC (Afrika Ulusal Kongresi) yardımcı olmuştu, zira ANC'nin Güney Afrika'da edindiği bir tecrübe vardı. Bu tecrübeyi bize aktararak 1994'ü gerçekleştirmemizi sağladılar, sonraki güçlükleri nasıl çözeceğimizi öğrettiler. Meseleyi hafife aldığımı sanmayın, fakat ateşkes sağlamak barış sürecinin kolay kısmı denilebilir. Asıl önemli olan, ateşkes sonrasında olanlar. Asıl zorluklar burada ortaya çıkıyor. Değişimin yaşanabileceğine dair inancı sağlamak için diyalog, temas, anlayış ve konuşmak gerekiyor. Son olarak, önemli olan bir şey de şu: değişimi görebilmeniz gerekli. IRA'nın 1994'te ilan ettiği ateşkes iki yıl sonra bozuldu. Çünkü IRA ateşkes ilan ettikten sonra toplumda görünür bir

değişiklik yaşanmadı. İngiliz hükümeti toplumun değiştirilmesine dair çağrıları dinlemedi; IRA ateşkesinin bozulmasını umursamadı. İşçi partisi başkanı Tony Blair başbakan seçilince bu değişti; hemen sorunun üzerine eğildi ve gereken değişiklikleri yaptı. Böylece müzakereler başladı, siyasi tutuklular salındı, yeni bir polis teşkilatı kuruldu. Toplumsal değişim yaşanınca insanlar "Evet, ateşkes işe yarıyor," demeye başladı. Bunun ardından insanların moralini ve güvenini arttıracak başka gelişmeler geldi.

Katılımcı: Kusura bakmayın, zamanınızı çok almak istemiyorum ama anlamak istediğim bir şey var. Büyük bir mücadele verdiniz ama bugüne baktığımızda, yurttaşlık hakları açısından istediğiniz kazanımları sağladınız mı acaba? Müzakerelerde yurttaşlık haklarına dair beklentileriniz nelerdi, size hangi teklifler yapıldı? Günümüzdeki durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Jim Gibney: Günümüzün toplumu, içinde büyüdüğümüz toplumdan çok farklı. Sokaklardaki askeri mevcudiyetin görünür kıldığı adaletsizlik artık yok. Gittiler. Devletin askerleri yok, silahlı örgütler yok, hepsi gitti. Siyasi tutuklular evlerindeler. Ekonomik gelişmeler sağlandı. Kültürel kazanımlarımız var, halkımızın diline ve kültürel kimliğine gereken saygı gösteriliyor. İşin çeşitli boyutları var; ama elbette, yapılması gereken bir sürü şey daha var tabii ki. Toplumda pek çok açıdan bir sürü değişiklik olduğunu görebiliyoruz. Bütün bu değişimleri bir arada tutan çerçeve ise Hayırlı Cuma Anlaşması. Şu anda bir hükümet yok, zira yeterince değişiklik uygulamaya koyulmadı daha. Aralarında yolsuzluğun da bulunduğu bir dizi sebepten dolayı hükümet kurulamadı. Fakat önemli olan şu; hayatlarımıza bir bütün olarak baktığımızda önemli değişimlerin gerçekleştiğini görüyoruz. Dahası da gelecek; dahası da gelecek.

Dr Jude Lal Fernando: Çok teşekkürler Jim, çok teşekkürler, Peadar. İkinci soruya cevap veremediğimiz için kusurumuza bakmayın.

Jim Gibney: Peadar, kendim ve partimiz Sinn Féin adına, Belfast'a gelerek tecrübelerimizi dinlediğiniz için size teşekkür ederiz. Umarım insanların size anlattığı her şey arasında işinize yarayacak, kendi çatışmanızı barışçıl bir şekilde dönüştürmenizi sağlayacak bir şeyler bulmuşsunuzdur. Hepinize çok teşekkürler.

KATILIMCI VE ÇALIŞANLAR LİSTESİ

Katılımcı Listesi

Prof. Dr. Ahmet Yıldız, Akademisyen, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nda görevli Hukuki Uzman. Kürt İslam Hareketleri Uzmanı.

Ayşe Acar, Şalom Gazetesi yazarı, Baba Mansur Ocağı İdari Kurul üyesi.

Prof. Dr. Bilal Sambur, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Profesörü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Başkan Yardımcısı.

Kezban Hatemi, Avukat, Türkiye'deki azınlık cemaatlerinin hukuki temsilcisi.

Prof. Dr. Fazil Hüsnü Erdem, Dicle Üniversitesi Anayasa Hukuku Profesörü.

Ferda Balancar, Agos Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Teolog.

Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Profesörü, Şîî İslam Uzmanı

Necdet Subaşı, İlahiyatçı, Milli Eğitim Bakanlığı Danışmanı, eski Diyanet İşleri Başkanlığı danışmanı.

Revd Arch Dr Nikodemos Anagnostopoulos, İstanbul Ekümenik Patrikhanesi rahibi.

Sema Kılıçer, Siyasi Danışman, AB Türkiye Heyeti

Yıldız Ramazanoğlu, Karar Gazetesi yazarı, İslami feminizm savunucusu

DPI Çalışanları

Kerim Yildiz, İcra Kurulu Başkanı

Esra Elmas, Türkiye Programı Yöneticisi

Ulpjana Ruka, Program Sorumlusu

Craig Mishler, Stajyer

DPI AIMS AND OBJECTIVES

Aims and objectives of DPI include:

>> To contribute to broadening bases and providing new platforms for discussion on establishing a structured public dialogue on peace and democracy building.

>> To provide opportunities, in which different parties are able to draw on comparative studies, analyse and compare various mechanisms used to achieve positive results in similar cases.

>> To create an atmosphere whereby different parties share knowledge, ideas, concerns, suggestions and challenges facing the development of a democratic solution in Turkey and the wider region.

>> To support, and to strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers.

>> To identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence democracy-building.

>> Promote and protect human rights regardless of race, colour, sex, language, religion, political persuasion or other belief or opinion.

DPI aims to foster an environment in which different parties share information, ideas, knowledge and concerns connected to the development of democratic solutions and outcomes. Our work supports the development of a pluralistic political arena capable of generating consensus and ownership over work on key issues surrounding democratic solutions at political and local levels.

We focus on providing expertise and practical frameworks to encourage stronger public debates and involvements in promoting peace and democracy building internationally. Within this context DPI aims to contribute to the establishment of a structured public dialogue on peace and democratic advancement, as well as to widen and create new existing platforms for discussions on peace and democracy building. In order to achieve this we seek to encourage an environment of inclusive, frank, structured discussions whereby different parties are in the position to openly share knowledge, concerns and suggestions for democracy building and strengthening across multiple levels.

DPI's objective throughout this process is to identify common priorities and develop innovative approaches to participate in and influence the process of finding democratic solutions. DPI also aims to support and strengthen collaboration between academics, civil society and policy-makers through its projects and output. Comparative studies of relevant situations are seen as an effective tool for ensuring that the mistakes of others are not repeated or perpetuated. Therefore we see comparative analysis of models of peace and democracy building to be central to the achievement of our aims and objectives.

DEMOKRATİK GELİŞİM ENSTİTÜSÜ'NÜN AMAÇLARI VE HEDEFLERİ

DPI'ın amaçları ve hedefleri:

›› Barışın ve demokrasinin inşası üzerine yapılandırılmış bir kamusal diyaloğun oluşması için gerekli olan tartışma ortamının geliştirilmesi ve genişletilmesi.

›› Farklı kesimlerin karşılaştırmalı çalışmalar vesilesiyle bir araya gelerek, farklı dünya örnekleri özelinde benzer durumlarda olumlu sonuçlar elde etmek için kullanılmış çeşitli mekanizmaları incelemesine ve analiz etmesine olanak sağlamak. Farklı kesimlerin bir araya gelerek Türkiye ve daha geniş bir coğrafyada demokratik bir çözümün geliştirilmesine yönelik bilgilerini, düşüncelerini, endişelerini, önerilerini, kaygılarını ve karşılaşılan zorlukları paylaştığı bir ortam yaratmak. Akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alıcılar arasındaki işbirliğinin desteklemek ve güçlendirmek.

›› Ortak öncelikleri belirlemek ve demokrasi inşası sürecini ve sürece katılımı etkileyecek yenilikçi yaklaşımlar geliştirmek. Din, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi görüş ve inanç farkı gözetmeksizin insan haklarını teşvik etmek ve korumak.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), Türkiye'de demokratik bir çözümün geliştirilmesi için, farklı kesimlerin bir araya gelerek bilgilerini, fikirlerini, kaygılarını ve önerilerini paylaştıkları bir ortamı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmalarımız, demokratik çözümün sağlanması için kilit önem taşıyan konularda fikir birliğine varma ve uzlaşılan konuları sahiplenme yeteneğine sahip çoğulcu bir siyasi alanın geliştirilmesini desteklemektedir.

Kurum olarak güçlü bir kamusal tartışmayı; barışı ve demokrasiyi uluslararası düzeyde geliştirmeye yönelik katılımları teşvik etmek için uzmanlığa ve pratiğe dayalı bir bakış açısıyla hareket ediyoruz. Bu çerçevede barış ve demokratik ilerleme konusunda yapılandırılmış bir kamusal tartışmanın oluşturulmasına katkıda bulunmayı; barış ve demokrasi inşası tartışmaları için yeni platformlar yaratmayı ve mevcut platformları genişletmeyi amaçlıyoruz.

Bu amaçlara ulaşabilmenin gereği olarak, farklı kesimlerin demokrasinin inşası ve güçlendirmesi için bilgilerini, endişelerini ve önerilerini açıkça paylaşabilecekleri kapsayıcı, samimi ve yapılandırılmış tartışma ortamını çeşitli seviyelerde teşvik etmeye çalışıyoruz. DPI olarak farklı projelerimiz aracılığıyla akademi, sivil toplum ve karar alıcılar arasındaki işbirliğini desteklemeyi ve güçlendirmeyi de hedefliyoruz.

BOARD MEMBERS
YÖNETİM KURULU ÜYELERİ

Kerim Yıldız *(Chief Executive Officer / İcra Kurulu Başkanı)*

Kerim Yıldız is an expert in conflict resolution, peacebuilding, international human rights law and minority rights, having worked on numerous projects in these areas over his career. Yıldız has received a number of awards, including from the Lawyers Committee for Human Rights for his services to protect human rights and promote the rule of law in 1996, and the Sigrid Rausing Trust's Human Rights award for Leadership in Indigenous and Minority Rights in 2005. Yildiz is also a recipient of the 2011 Gruber Prize for Justice. He has also written extensively on international humanitarian law, conflict, and various human rights mechanisms.

Kerim Yıldız çatışma çözümü, barışın inşası, uluslararası insan hakları ve azınlık hakları konusunda uzman bir isimdir ve kariyeri boyunca bu alanlarda çok çeşitli projelerde çalışmıştır. Kerim Yıldız, 1996 yılında insan haklarının korunması ve hukuk kurallarının uygulanması yönündeki çabalarından ötürü İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi Ödülü'ne, 2005'te Sigrid Rausing Trust Vakfı'nın Azınlık Hakları alanında Liderlik Ödülü'ne ve 2011'de ise Gruber Vakfı Uluslararası Adalet Ödülü'ne layık görülmüştür. Uluslararası insan hakları hukuku, insancıl hukuk ve azınlık hakları konularında önemli bir isim olan Yıldız, uluslararası insan hakları hukuku ve insan hakları mekanizmaları üzerine çok sayıda yazılı esere sahiptir.

Nicholas Stewart QC *(Chair / Yönetim Kurulu Başkanı)*

Nicholas Stewart, QC, is a barrister and Deputy High Court Judge (Chancery and Queen's Bench Divisions) in the United Kingdom. He is the former Chair of the Bar Human Rights Committee of England and Wales and former President of the Union Internationale des Avocats. He has appeared at all court levels in England and Wales, before the Privy Council on appeals from Malaysia, Singapore, Hong Kong and the Bahamas, and in the High Court of the Republic of Singapore and the European Court of Human Rights. Stewart has also been the chair of the Dialogue Advisory Group since its founding in 2008.

Tecrübeli bir hukukçu olan Nick Stewart Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) ikinci hâkimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rihts Committee of England and

Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. İngiltere ve Galler'de gerçekleşen ve Malezya, Singapur, Hong Kong, Bahamalar, Singapur ve Avrupa İnsan Hakları mahkemelerinin temyiz konseylerinde görüş bildirdi. Stewart, 2008'deki kuruluşundan bu yana Diyalog Danışma Grubunun başkanlığını da yürütüyor.

Priscilla Hayner

Priscilla Hayner is co-founder of the International Center for Transitional Justice and is currently on the UN Department of Political Affairs Standby Team of Mediation Experts. She is a global expert on truth commissions and transitional justice initiatives and has authored several books on these topics, including Unspeakable Truths, which analyses truth commissions globally. Hayner has recently engaged in the recent Colombia talks as transitional justice advisor to Norway, and in the 2008 Kenya negotiations as human rights advisor to former UN Secretary-General Kofi Annan and the United Nations-African Union mediation team. Hayner has also worked significantly in the implementation stages following a peace agreement or transition, including Sierra Leone in 1999 and South Sudan in 2015.

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez'in (International Center for Transitional Justice) kurucularından olan Priscilla Hayner, aynı zamanda BM Kıdemli Arabuluculuk Danışmanları Ekibi'ndedir. Hakikat komisyonları, geçiş dönemi adaleti inisiyatifleri ve mekanizmaları konusunda küresel bir uzman olan Hayner, hakikat komisyonlarını küresel olarak analiz eden Unspeakable Truths (Konulmayan Gerçekler) da dahil olmak üzere, alanda pek çok yayına sahiptir. Hayner, yakın zamanda Kolombiya barış görüşmelerinde Norveç'in geçiş dönemi adaleti danışmanı olarak ve 2008 Kenya müzakerelerinde eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve Birleşmiş Milletler-Afrika Birliği arabuluculuk ekibinin insan hakları danışmanı olarak görev yapmıştır. Hayner, 1999'da Sierra Leone ve 2015'te Güney Sudan da dahil olmak üzere birçok ülkede, barış anlaşması ve geçiş sonrası uygulamaları konularında çalışmalar yapmıştır.

Arild Humlen

Arild Humlen is a lawyer and Director of the Norwegian Bar Association's Legal Committee. He is widely published within a number of jurisdictions, with emphasis on international civil law and human rights, and he has lectured at the law faculty of several universities in Norway. Humlen is the recipient of the Honor Prize of the Bar Association of Oslo for his work on the rule of law and in 2015 he was awarded the Honor Prize from the international organisation Save the Children for his efforts to strengthen the legal rights of children.

Hukukçu olan Arild Humlen aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi'nin direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmış, Norveç'te bir dizi hukuk fakültesinde ders vermiştir. Oslo Barosu bünyesinde Sığınmacılık ve Göçmenlik Hukuku Davaları Çalışma Grubu başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülü'ne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Jacki Muirhead was appointed Chambers Administrator at Devereux Chambers, London, UK, in November 2015. Her previous roles include Practice Director at FJ Cleveland LLP, Business Manager at Counsels' Chambers Limited and Deputy Advocates Clerk at the Faculty of Advocates, UK.

Şu anda Devereux Chambers isimli hukuk firmasında üst düzey yönetici olarak görev yapan Jacki Muirhead bu görevinden önce Cleveland Hukuk Firması çalışma direktörü, Counsel's Chambers Limited isimli hukukçular odasında şef katip ve Avukatlar Fakültesi'nde (Faculty of Advocates) pazarlama müdürü olarak çalışmıştır.

Prof. David Petrasek

Professor David Petrasek is Associate Professor at Graduate School of Public and International Affairs, University of Ottawa, Canada. He is a former Special Adviser to the Secretary-General of Amnesty International. He has worked extensively on human rights, humanitarian and conflict resolution issues, including for Amnesty International (1990-96), for the Office of the UN High Commissioner for Human Rights (1997-98), for the International Council on Human Rights Policy (1998-02) and as Director of Policy at the Centre for Humanitarian Dialogue (2003-07). Petrasek has also taught international human rights and humanitarian

law courses at the Osgoode Hall Law School at York University, Canada, the Raoul Wallenberg Institute at Lund University, Sweden, and at Oxford University.

Kanada'da Ottowa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreteri'ne başdanışmanlık yapan Prof. David Petrasek, uzun yıllardır insan hakları, insancıl hukuk ve uyuşmazlıkların çözümü konularında çalışmalar yürütmektedir. Bu alanlarda önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-1996 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-1998 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezi'nde Politika Bölümü Direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter Prentice

Antonia Potter Prentice is currently the Director of Alliance 2015 – a global network of humanitarian and development organisations. Prentice has extensive experience on a range of humanitarian, development, peacemaking and peacebuilding issues through her previous positions, including interim Senior Gender Adviser to the Joint Peace Fund for Myanmar and providing technical advice to the Office of the Special Envoy of the UN Secretary General to the Yemen peace process. Prentice has also been involved in various international organisations including UN Women, Dialogue Advisory Group, and Centre for Humanitarian Dialogue. Prentice co-founded the Athena Consortium as part of which she acts as Senior Manager on Mediation Support, Gender and Inclusion for the Crisis Management Initiative (CMI) and as Senior Adviser to the European Institute for Peace (EIP).

Antonia Potter Prentice, insani yardım kuruluşlarının ve kalkınma örgütlerinin küresel ağı olan İttifak 2015'in direktörüdür. Prentice, Myanmar için Ortak Barış Fonu'na geçici Kıdemli Cinsiyet Danışmanı ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Yemen Özel Elçisi Ofisi'ne teknik tavsiyeler vermek de dahil olmak üzere insancıl faaliyetler, kalkınma, barış yapma ve barış inşası gibi konularda sivil toplum bünyesinde 17 yıllık bir çalışma tecrübesine sahiptir. BM Kadınları, Diyalog Danışma Grubu ve İnsani Yardım Diyaloğu Merkezi gibi çeşitli uluslararası örgütlerde görev yapan Prentice, kurucuları arasında yer aldığı Athena Konsorsiyomu Arabuluculuk Desteği, Toplumsal Cinsiyet ve Kaynaştırma için Kriz Yönetimi İnsiyatifi'nde yöneticilik ve Avrupa Barış Enstitüsü'ne (EIP) başdanışmanlık yapmaktadır.

Catherine Woollard

Catherine Woollard is the current Secretary General for ECRE, the European Council for Refugees and Exiles, a pan-European alliance of 96 NGOs protecting and advancing the rights of refugees, asylum seekers and displaced persons. Previously she served as the Director of the Brussels Office of Independent Diplomat, and from 2008 to 2014 she was the Executive Director of the European Peacebuilding Liaison Office (EPLO) – a Brussels-based network of not-for-profit organisations working on conflict prevention and peacebuilding. She also held the positions of Director of Policy, Communications and Comparative Learning at Conciliation Resources, Senior Programme Coordinator (South East Europe/CIS/Turkey) at Transparency International and Europe/Central Asia Programme Coordinator at Minority Rights Group International. Woollard has additionally worked as a consultant advising governments on anti-corruption and governance reform, as a lecturer in political science, teaching and researching on the EU and international politics, and for the UK civil service.

Catherine Woollard, Avrupa Mülteci ve Sürgünler Konseyi (ECRE) Genel Sekreteri'dir. ECRE, Avrupa ülkelerinin ittifakına dayalı ve uluslararası koruma alanında çalışan yaklaşık 96 sivil toplum kuruluşunun üye olduğu bir ağdır. Geçmişte Bağımsız Diplomatlar Grubu'nun Brüksel Ofis Direktörü olarak çalışan Woollard 2008-2014 yılları arasında çatışmanın önlenmesi ve barışın inşaası üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu bir ağ olan Avrupa Barış İnşaası İrtibat Bürosu'nun direktörü olarak görev yapmıştır. Conciliation Resources'da Siyaset, İletişim ve Karşılaştırmalı Öğrenme Birimi Direktörü, Transparency International'da Güneydoğu Avrupa ve Türkiye Kıdemli Program Koordinatörü, Minority Rights Group'da Avrupa ve Orta Asya Program Koordinatörü olarak görev yapmıştır. Hükümetlere yolsuzluk konusunda danışmanlık hizmeti vermiş, akademisyen olarak Birleşik Krallık'taki kamu kurumu çalışanlarına siyaset bilimi, AB üzerine eğitim ve araştırma ve uluslararası politika alanlarında dersler vermiştir.

COUNCIL OF EXPERTS
UZMANLAR KURULU ÜYELERİ

Bertie Ahern

Bertie Ahern is the former Taoiseach (Prime Minister) of Ireland, a position to which he was elected following numerous Ministerial appointments as well as that of Deputy Prime Minister. A defining moment of Mr Ahern's three terms in office as Taoiseach was the successful negotiation of the Good Friday Agreement in April 1998. Mr Ahern held the Presidency of the European Council in 2004, presiding over the historic enlargement of the EU to 27 member states. Since leaving Government in 2008 Mr Ahern has dedicated his time to conflict resolution and is actively involved with many groups around the world. Current roles include Co-Chair of The Inter Action Council; Member of the Clinton Global Initiative; Member of the International Group dealing with the conflict in the Basque Country; Honorary Adjunct Professor of Mediation and Conflict Intervention in NUI Maynooth; Member of the Kennedy Institute of NUI Maynooth; Member of the Institute for Cultural Diplomacy, Berlin; Member of the Varkey Gems Foundation Advisory Board; Member of Crisis Management Initiative; Member of the World Economic Forum Agenda Council on Negotiation and Conflict Resolution; Member of the IMAN Foundation; Advisor to the Legislative Leadership Institute Academy of Foreign Affairs; Senior Advisor to the International Advisory Council to the Harvard International Negotiation Programme; and Director of Co-operation Ireland.

Tecrübeli bir siyasetçi olan Bertie Ahern bir dizi bakanlık görevinden sonra İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı olarak görev yapmıştır. Bertie Ahern'in başbakanlık yaptığı dönemdeki en belirleyici gelişme 1998 yılının Nisan ayında Hayırlı Cuma Anlaşması'yla sonuçlanan barış görüşmesi müzakerelerinin başlatılması olmuştur. Ahern, 2004 yılında Avrupa Konseyi başkanlığı görevini yürütürken Avrupa Birliği'nin üye ülke sayısının 27'ye çıktığı tarihsel süreçte payı olan en önemli isimlerden biri olmuştur. 2008 yılında aktif siyasetten çekilen Bertie Ahern o tarihten bu yana bütün zamanını çatışma çözümü çalışmalarına ayırmakta ve bu amaçla pek çok grupla temaslarda bulunmaktadır. Ahern'in hali hazırda sahip olduğu ünvanlar şunlardır: The Inter Action Council Eşbaşkanlığı, Clinton Küresel İnsiyatifi Üyeliği, Bask Ülkesindeki Çatışma Üzerine Çalışma Yürüten Uluslararası Grup Üyeliği, İrlanda Ulusal Üniversitesi Arabuluculuk ve Çatışmaya Müdahale Bölümü Fahri Profesörlüğü, Berlin Kültürel Diplomasi Enstitüsü Üyeliği, Varkey Gems Vakfı Danışma Kurulu Üyeliği, Kriz İdaresi İnisiyatifi Üyeliği, Dünya Ekonomik Forumu Müzakere ve Çatışma Çözümü Forumu Konsey Üyeliği, Harvard Uluslararası Müzakere Programı Uluslararası Danışmanlar Konseyi Başdanışmanı.

Dermot Ahern

Dermot Ahern is a former Irish Member of Parliament and Government Minister and was a key figure for more than 20 years in the Irish peace process, including in negotiations for the Good Friday Agreement and the St Andrews Agreement. He also has extensive experience at the EU Council level, including as a key negotiator and signatory to the Constitutional and Lisbon Treaties. In 2005, he was appointed by the then UN Secretary General Kofi Annan, to be a Special Envoy on the issue of UN Reform.

Geçmişte İrlanda Parlamentosu milletvekilliği ve kabinede bakanlık görevlerinde bulunan Dermot Ahern, 20 yıldan fazla bir süre İrlanda barış sürecinde anahtar bir rol oynamıştır ve bu süre içinde Belfast Anlaşması (Hayırlı Cuma Anlaşması) ve St. Andrews Anlaşması için yapılan müzakerelere dahil olmuştur. AB Konseyi seviyesinde de önemli tecrübeleri olan Ahern, AB Anayasası ve Lizbon Antlaşmaları sürecinde de önemli bir arabulucu ve imzacı olmuştur. 2005 yılında dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından BM Reformu konusunda özel temsilci olarak atanmıştır.

Prof. Dr. Aşkın Asan

Professor Dr. Aşkın Asan is an executive board member of the Maarif Foundation, a member of Turkey's Democracy Platform, and a faculty member at Istanbul Ticaret University. Elected as a Member of the Turkish Grand National Assembly from Ankara, Prof. Dr. Asan served as a vice president of the Parliamentary Assembly of the Mediterranean and was a member of the Turkish Delegation of the Parliamentary Union of the Organisation of the Islamic Conference during her time in parliamentary office. She is a former Deputy Minister of Family and Social Policies (2011-2014) and was Rector of Avrasya University in Trabzon between 2014-2017.

Maarif Vakfı Mütevelli Heyeti üyesi ve Türkiye Demokrasi Platformu kurucu üyesi olan Aşkın Asan, 23. Dönem'de Ankara Milletvekili olarak Parlamentoda görev yaptı. TBMM'de Akdeniz Parlamenter Asamblesi (APA) Türk Grubu Başkanı, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Komisyonu ve İKÖPAB Türk Grubu Üyesi oldu. 2011-2014 Yılları arasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Bakan Yardımcısı görevini yürüttü. 2014-2017 yılları arasında Avrasya Üniversitesi'nin rektörlüğünü yapan Asan, şu an İstanbul Ticaret Üniversitesi öğretim üyesidir.

Prof. Dr. Mehmet Asutay

Profressor Dr. Mehmet Asutay is a Professor of Middle Eastern and Islamic Political Economy & Finance at the Durham University Business School, UK. He researches, teaches and supervises research on Islamic political economy and finance, Middle Eastern economic development and finance, the political economy of the Middle East, including Turkish and Kurdish political economies. He is the Director of the Durham Centre for Islamic Economics and Finance and the Managing Editor of the Review of Islamic Economics, as well as Associate Editor of the American Journal of Islamic Social Science. He is the Honorary Treasurer of the BRISMES (British Society for Middle Eastern Studies); and of the IAIE (International Association for Islamic Economics).

Dr. Mehmet Asutay, İngiltere'deki Durham Üniversitesi'nin İşletme Fakültesi'nde Ortadoğu'nun İslami Siyasal Ekonomisi ve Finansı alanında profesor olarak görev yapmaktadır. Asutay Türk ve Kürt siyasal ekonomisi, İslami siyasal ekonomi, ve Ortadoğu'da siyasal ekonomi konularında dersler vermekte, araştırmalar yapmakta ve yapılan araştırmalara danışmanlık yapmaktadır.

Ali Bayramoğlu

Ali Bayramoğlu is a writer and political commentator. Since 1994, he has contributed as a columnist for a variety of newspapers. He is currently a columnist for Al-Monitor. He is a member of the former Wise Persons Committee in Turkey, established by then-Prime Minister Erdoğan.

Yazar ve siyaset yorumcusu olan Ali Bayramoğlu uzun yıllar günlük yayınlanan Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. Bayramoğlu köşe yazılarına şu an Al-Monitor'de devam etmektedir.

Prof. Christine Bell

Professor Christine Bell is a legal expert based in Edinburgh, Scotland. She is Professor of Constitutional Law and Assistant Principal (Global Justice) at the University of Edinburgh, Co-director of the Global Justice Academy, and a member of the British Academy. She was chairperson of the Belfast-based human rights organization, the Committee on the Administration of Justice, from 1995-7, and a founder member of the Northern Ireland Human Rights Commission established under the terms of

the Belfast Agreement. In 1999 she was a member of the European Commission's Committee of Experts on Fundamental Rights. She is an expert on transitional justice, peace negotiations, constitutional law and human rights law. She regularly conducts training on these topics for diplomats, mediators and lawyers, has been involved as a legal advisor in a number of peace negotiations, and acted as an expert in transitional justice for the UN Secretary-General, the Office of the High Commissioner for Human Rights, and UNIFEM.

İskoçya'nın başkenti Edinburgh'ta faaliyet yürüten bir hukukçudur. Edinburgh Üniversitesi'nde Anayasa hukuku profesörü olarak ve aynı üniversite bünyesindeki Küresel Adalet Projesinde Müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. İngiliz Akademisi üyesi de olan Bell, 1995-1997 yılları arasında Belfast merkezli İnsan Hakları örgütü Adalet İdaresi Komisyonu başkanı ve Belfast Anlaşması şartları çerçevesinde kurulan Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu kurucu üyesi olarak görev yaptı. 1999'da ise Avrupa Komisyonu Temel Haklar Uzmanlar Komitesi üyeliğinde bulundu.Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermekte, BM Genel Sekreterliği, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve UNIFEM'in de dahil olduğu kurumlarda hukuk danışmanı olarak görev yapmaktadır.

Cengiz Çandar

Cengiz Çandar is currently a columnist for Al-Monitor, a widely respected online magazine that provides analysis on Turkey and the Middle East. He is a former war correspondent and an expert on the Middle East. He served as a special adviser to the former Turkish president, Turgut Ozal. Cengiz Çandar is a Distinguished Visiting Scholar at the Stockholm University Institute for Turkish Studies (SUITS).

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar uzun yıllar Radikal gazetesi için köşe yazarlığı yapmıştır. Al Monitor haber sitesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. Ortadoğu konusunda önemli bir uzman olan Çandar, bir dönem savaş muhabiri olarak çalışmış veTürkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık yapmıştır.

Andy Carl

Andy Carl is an independent expert on conflict resolution and public participation in peace processes. He believes that building peace is not an act of charity but an act of justice. He co-founded and was Executive Director of Conciliation Resources. Previously, he was the first Programme Director with International Alert. He is currently an Honorary Fellow of Practice at the School of Law, University of Edinburgh. He serves as an adviser to a number of peacebuilding initiatives including the Inclusive Peace and Transition Initiative at the Graduate Institute in Geneva, the Legal Tools for Peace-Making Project in Cambridge, and the Oxford Research Group, London.

Andy Carl çatışma çözümü ve barış süreçlerine kamusal katılımın sağlanması üzerine çalışan bağımsız bir uzmandır. Barışın inşaasının bir hayırseverlik faaliyetinden ziyade adaletin yerine getirilmesi çabası olduğuna inanan Carl, çatışma Çözümü alanında çalışan etkili kurumlardan biri olan Conciliation Resources'un kurucularından biridir. Bir dönem Uluslararası Uyarı (İnternational Alert) isimli kurumda Program Direktörü olarak görev yapan Carl, halen Edinburgh Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde Fahri Bilim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. Barış inşası üzerine çalışan Cenevre Mezunlar İnsiyatifi bünyesindeki Barış ve Geçiş Dönemi İnisiyatifi, Cambridge'te yürütülen Barışın İnşası için Yasal Araçlar Projesi ve Londra'da faaliyet yürüten Oxford Araştırma Grubu gibi bir dizi kurum ve oluşuma danışmanlık yapmaya devam etmektedir.

Dr. Vahap Coşkun

Dr. Vahap Coşkun is a Professor of Law at University of Dicle in Diyarbakır where he also completed his bachelor's and master's degrees in law. Coşkun received his PhD from Ankara University Faculty of Law. He has written for Serbestiyet and Kurdistan24 online newspaper. He has published books on human rights, constitutional law, political theory and social peace. Coşkun was a member of the former Wise Persons Commission in Turkey (Central Anatolian Region).

Dr. Vahap Coşkun Diyarbakır'da, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesidir. Lisans ve lisansüstü eğitimini Dicle Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Doktoru tamamlamıştır. Serbestiyet ve Kurdistan 24 online gazetesinde makale yazan Coşkun, insan hakları, anayasa hukuku, siyasal teori ve toplumsal barış konulu kitaplar yayınlamıştır. Coşkun, Akil İnsanlar Komisyonu'nun İç Anadolu bölgesi üyesiydi.

Ayşegül Doğan

Ayşegül Doğan is a journalist who has conducted interviews, created news files and programmes for independent news platforms. She studied at the Faculty of Cultural Mediation and Communications at Metz University, and Paris School of Journalism. As a student, she worked at the Ankara bureau of Agence-France Presse (AFP), the Paris bureau of Courier International and at the Kurdish service of The Voice of America. She worked as a programme creator at Radyo Ekin, and as a translator-journalist for the Turkish edition of Le Monde Diplomatique. She was a lecturer at the Kurdology department of National Institute of Oriental Languages and Civilizations in Paris. She worked on political communications for a long time. From its establishment in 2011 to its closure in 2016, she worked as a programmes coordinator at IMC TV. She prepared and presented the programme "Gündem Müzakere" on the same channel.

Bağımsız haber platformlarına özel röportaj, haber dosyası ve programlar hazırlayan gazeteci Ayşegül Doğan; Metz Üniversitesi Medyasyon Kültürel ve İletişim Fakültesi'nin ardından eğitimine Paris Yüksek Gazetecilik Okulu'nda devam etti. Okul yıllarında, Fransız Haber Ajansı-AFP'nin Ankara, Courrier International'in Paris bürosunda ve Amerika'nın Sesi Kürtçe servisinde gazeteciliği deneyimledi. Radyo Ekin'de programcı, Le Monde Diplomatique Türkçe'de çevirmen gazeteci olarak çalıştı. Paris'te yaşadığı süre içinde Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü Kürdoloji bölümünde okutmanlık yaptı. Uzunca bir süre siyaset iletişimi ile ilgilendi. 2011'de kurulan IMC TV 2016'da kapatılana dek; program koordinatörü olarak çalıştı. Aynı kanalda "Gündem Müzakere" programını hazırladı ve sundu. Halen ülkesindeki pek çok meslektaşı gibi etik ilkelere bağlı; bağımsız bir gazeteci olarak çalışma arayış, istek ve heyecanını koruyor.

Prof. Dr. Fazıl Hüsnü Erdem

Dr. Fazıl Hüsnü Erdem is Professor of Constitutional Law and Head of the Department of Constitutional Law at Dicle University, Diyarbakır. In 2007, Erdem was a member of the commission which was established to draft a new constitution to replace the Constitution of 1982 which was introduced following the coup d'etat of 1980. Erdem was a member of the Wise Persons Committee in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, in the team that was responsible for the South-eastern Anatolia Region.

Fazıl Hüsnü Erdem Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Başkanıdır. 2007'de, 1980 darbesinin takiben yürürlüğe giren 1982 darbe anayasasını değiştirmek üzere kurulan yeni anayasa hazırlama komisyonunda yer almıştır. Erdem, 2013'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti üyesidir.

Prof. Dr. Salomón Lerner Febres

Professor Dr. Salomón Lerner Febres holds a PhD in Philosophy from Université Catholique de Louvain. He is Executive President of the Center for Democracy and Human Rights and Professor and Rector Emeritus of Pontifical Catholic University of Peru. He is former President of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. Prof. Lerner has given many talks and speeches about the role and the nature of university, the problems of scholar research in higher education and about ethics and public culture. Furthermore, he has participated in numerous conferences in Peru and other countries about violence and pacification. In addition, he has been a speaker and panellist in multiple workshops and symposiums about the work and findings of the Truth and Reconciliation Commission of Peru. He has received several honorary doctorates as well as numerous recognitions and distinctions of governments and international human rights institutions.

Prof. Salomón felsefe alanındaki doktora eğitimini Belçika'dakiUniversité Catholique de Louvain'de tamamlamıştır. Peru'daki Pontifical Catholic Üniversitesi'nin onursal rektörü sıfatını taşıyan Prof. Salomón Lerner Febres, aynı üniversite bünyesindeki Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi'nin de başkanlığını yapmaktadır. Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Üniversitenin rolü ve doğası, akademik çalışmalarda karşılaşılan zorluklar, etik ve kamu kültürü konulu çok sayıda konuşma yapmış, şiddet ve pasifizm konusunda Peru başta olmak üzere pek çok ülkede yapılan konferanslara konuşmacı olarak katılmıştır.

Prof. Mervyn Frost

Professor Mervyn Frost teaches International Relations, and was former Head of the Department of War Studies, at King's College London, UK. He was previously Chair of Politics at the University of Natal, Durban, South Africa and was President of the South African Political Studies Association. He currently sits on the editorial boards of International Political Sociology and the Journal of International Political Theory, among others. He is an expert on human rights in international relations, humanitarian intervention, justice in world politics, democratising global governance, the just war tradition in an era of New Wars, and ethics in a globalising world.

Londra'daki King's College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Daha önce Güney Afrika'nın Durban şehrindeki Natal Üniversitesi'de Siyaset Bilimi bölümünün başkanlığını yapmıştır. Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Başkanlığı görevinde de bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsancıl Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Martin Griffiths

Martin Griffiths is a senior international mediator and currently the UN's Envoy to Yemen. From 1999 to 2010 he was the founding Director of the Centre for Humanitarian Dialogue in Geneva where he specialised in developing political dialogue between governments and insurgents in a range of countries across Asia, Africa and Europe. He is a co-founder of Inter Mediate, a London based NGO devoted to conflict resolution, and has worked for international organisations including UNICEF, Save the Children, Action Aid, and the European Institite of Peace. Griffiths has also worked in the British Diplomatic Service and for the UN, including as Director of the Department of Humanitarian Affairs (Geneva), Deputy to the Emergency Relief Coordinator (New York), Regional Humanitarian Coordinator for the Great Lakes, Regional Coordinator in the Balkans and Deputy Head of the Supervisory Mission in Syria (UNSMIS).

Üst düzeyde uluslararası bir arabulucu olan Martin Griffiths, uluslararası bir arabulucudur ve yakın zamanda BM Yemen Özel Temsilcisi olarak atanmıştır. Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarındaki çeşitli ülkelerde hükümetler ile isyancı gruplar arasında siyasal diyalog geliştirilmesi üzerine çalışan Cenevre'deki İnsani Diyalog Merkezi'nin (Centre for Humanitarian Dialogue) kurucu direktörü olan Martin Griffiths 1999-2010 yılları arasında bu görevi sürdürmüştür. Çatışma çözümü üzerine çalışan Londra merkezli Inter Mediate'in kurucuları arasında bulunan Griffiths, UNICEF, Save the Children ve Action Aid isimli uluslararası kurumlarda da görev yapmıştır. İngiltere Diplomasi Servisi'ndeki hizmetlerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler bünyesinde Cenevre Ofisi'nde İnsani Faaliyetler Bölümü'nde yönetici, New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı, Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan'ın BM ve Arap Birliği adına Suriye özel temsilciliği yaptığı dönemde kendisine baş danışmanlık yapmıştır.

Kezban Hatemi

Kezban Hatemi holds an LL.B. from Istanbul University and is registered with the Istanbul Bar Association. She has worked as a self employed lawyer, as well as Turkey's National Commission to UNESCO and a campaigner and advocate during the Bosnian War. She was involved in drafting the Turkish Civil Code and Law of Foundations as well as in preparing the legal groundwork for the chapters on Religious Freedoms and Minorities and Community Foundations within the Framework Law of Harmonization prepared by Turkey in preparation for EU accession. She has published articles on women's, minority groups, children, animals and human rights

and the fight against drugs. She is a member of the former Wise Persons Committee in Turkey, established by then Prime Minister Erdoğan, and sits on the Board of Trustees of the Technical University and the Darulacaze Foundation.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Barosuna kayıtlı olarak avukatlık yapmaya başlamıştır. Serbest avukatlık yapmanın yanı sıra UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda hukukçu olarak görev yapmış, Bosna savaşı sırasında sürdürülen savaş karşıtı kampanyalarda aktif olarak yer almıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci gereği hazırlanan Uyum Yasaları Çerçeve Yasasının Dini Özgürlükler, Azınlıklar ve Vakıflar ile ilgili bölümlerine ilişkin hukuki çalışmalarda yer almış, Türk Ceza Kanunu ve Vakıflar Kanunu'nun taslaklarının hazırlanmasında görev almıştır. İnsan hakları, kadın hakları, azınlık hakları, çocuk hakları, hayvan hakları ve uyuşturucu ile mücadele konularında çok sayıda yazılı eseri vardır. Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde oluşturulan Akil İnsanlar Heyetinde yer almıştır. Bunun yanı sıra İstanbul Üniversitesi ile Darülacaze Vakfı Mütevelli heyetlerinde görev yapmaktadır.

Dr. Edel Hughes

Dr. Edel Hughes is a Senior Lecturer in Law at Middlesex University. Prior to joining Middlesex University, Dr Hughes was a Senior Lecturer in Law at the University of East London and a Lecturer in Law and the University of Limerick. She was awarded an LL.M. and a PhD in International Human Rights Law from the National University of Ireland, Galway, in 2003 and 2009, respectively. Her research interests are in the areas of international human rights law, public international law, and conflict transformation, with a regional interest in Turkey and the Middle East. She has published widely on these areas.

Dr. Edel Hughes, Middlesex Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kidemli öğretim üyesidir. Daha önce Doğu Londra Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Limerick Üniversitesi'nde görev yapan Hughes, doktorasını 2003-2009 yılları arasında İrlanda Ulusal Üniversitesi'nde Uluslararası İnsan Hakları Hukuku alanında tamamlamıştır. Hughes'un birçok yayınının da bulunduğu çalışma alanları içinde, Orta Doğu'yu ve Türkiye'yi de kapsayan şekilde, uluslararası insan hakları hukuku, uluslararası kamu hukuku ve çatışma çözümü yer almaktadır.

Kadir İnanır

Kadir İnanır was born in 1949 Fatsa, Ordu. He is an acclaimed actor and director, and has starred in well over a hundred films. He has won several awards for his work in Turkish cinema. He graduated from Marmara University Faculty of Communication. In 2013 he became a member of the Wise Persons Committee for the Mediterranean region.

Ünlü oyuncu ve yönetmen Kadir İnanır, 100'ü aşkın filmde rol almış ve Türk sinemasına katkılarından dolayı pek çok ödüle layık görüşmüştür. 1949 senesinde Ordu, Fatsa'da doğan İnanır, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Televizyon Bölümünden mezun olmuştur. 2013 senesinde barış sürecini yönetmek amacıyla kurulan Akil İnsanlar Heyeti'ne Akdeniz Bölgesi temsilcisi olarak girmiştir.

Prof. Dr. Ahmet İnsel

Professor Ahmet İnsel is a former faculty member of Galatasaray University in Istanbul, Turkey and Paris 1 Panthéon Sorbonne University, France. He is Managing Editor of the Turkish editing house, Iletisim, and member of the editorial board of monthly review, Birikim. He is a regular columnist at Cumhuriyet newspaper and an author who published several books and articles in both Turkish and French.

İletişim Yayınları Yayın Kurulu Koordinatörlüğünü yürüten Ahmet İnsel, Galatasaray Üniversitesi ve Paris 1 Panthéon-Sorbonne Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Birikim Dergisi yayın kolektifi üyesi ve Cumhuriyet Gazetesinde köşe yazarıdır. Türkçe ve Fransızca olmak üzere çok sayıda kitabı ve makalesi bulunmaktadır.

Avila Kilmurray

Avila Kilmurray is a founding member of the Northern Ireland Women's Coalition. She was part of the Coalition's negotiating team for the Good Friday Agreement and has written extensively on community action, the women's movement and conflict transformation. She serves as an adviser on the Ireland Committee of the Joseph Rowntree Charitable Trust as well as a board member of Conciliation Resources (UK) and the Institute for British Irish Studies. She was the first Women's Officer for the Transport & General Workers Union for Ireland (1990-1994) and from 1994-2014 she was Director of the Community Foundation for Northern Ireland, managing EU PEACE funding for the re-integration of political ex-prisoners

in Northern Ireland as well as support for community-based peace building. She is a recipient of the Raymond Georis Prize for Innovative Philanthropy through the European Foundation Centre. Kilmurrary is working as a consultant with The Social Change Initiative to support work with the Migrant Learning Exchange Programme and learning on peace building.

Avila Kilmurray, Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu'nun kurucusudur ve bu siyasi partinin temsilcilerinden biri olarak Hayırlı Cuma Anlaşması müzakerelerine katılmıştır. Toplumsal tepki, kadın hareketi ve çatışmanın dönüşümü gibi konularda çok sayıda yazılı eseri vardır. Birleşik Krallık ve İrlanda'da aralarında Conciliation Resources (Uzlaşma Kaynakları), the Global Fund for Community Foundations (Toplumsal Vakıflar için Kürsel Fon) , Conflict Resolution Services Ireland (İrlanda Çatışma Çözümü Hizmetleri) ve the Institute for British Irish Studies (Britanya ve İrlanda çalışmaları Enstitüsü) isimli kurumlarda yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. 1990-94 yılları arasında Ulaşım ve Genel İşçiler Sendikası'nda Kadınlardan Sorumlu Yönetici olarak çalışmış ve bu görevi yerine getiren ilk kadın olmuştur. 1994-2014 yılları arasında Kuzey İrlanda Toplum Vakfı'nın direktörlüğünü yapmış ve bu görevi sırasında eski siyasi mahkumların yeniden entegrasyonu ile barışın toplumsal zeminde yeniden inşasına dair Avrupa Birliği fonlarının idaresini yürütmüştür. Avrupa Vakıflar Merkezi tarafından verilen Yenilikçi Hayırseverler Raymond Georis Ödülü'nün de sahibidir.

Prof. Ram Manikkalingam

Professor Ram Manikkalingam is founder and director of the Dialogue Advisory Group, an independent organisation that facilitates political dialogue to reduce violence. He is a member of the Special Presidential Task Force on Reconciliation in Sri Lanka and teaches politics at the University of Amsterdam. Previously, he was a Senior Advisor on the Sri Lankan peace process to then President Kumaratunga. He has served as an advisor with Ambassador rank at the Sri Lanka Mission to the United Nations in New York and prior to that he was an advisor on International Security to the Rockefeller Foundation. He is an expert on issues pertaining to conflict, multiculturalism and democracy, and has authored multiple works on these topics. He is a founding board member of the Laksham Kadirgamar Institute for Strategic Studies and International Relations, Colombo, Sri Lanka.

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör olarak görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için danışmanlık yapmıştır. Danışmanlık görevini hala sürdürmektedir. Uzmanlık alanları arasında çatışma, çokkültürlülük, demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Sri Lanka'daki Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Bejan Matur is a renowned Turkey-based author and poet. She has published ten works of poetry and prose. In her writing she focuses mainly on Kurdish politics, the Armenian issue, minority issues, prison literature and women's rights. She has won several literary prizes and her work has been translated into over 28 languages. She was formerly Director of the Diyarbakır Cultural Art Foundation (DKSV). She is a columnist for the Daily Zaman, and occasionally for the English version, Today's Zaman.

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. Şiir ve gazetecilik alanında yayımlanmış 10 kitabı bulunmaktadır. 2012 yılının başına kadar yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 28 değişik dile çevrilen Matur, çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Prof. Monica McWilliams

Professor Monica McWilliams teaches in the Transitional Justice Institute at Ulster University in Northern Ireland. She currently serves on a three-person panel established by the Northern Ireland government to make recommendations on the disbandment of paramilitary organisations in Northern Ireland. During the Northern Ireland peace process, Prof. McWilliams co-founded the Northern Ireland Women's Coalition political party and was elected as a delegate to the Multi-Party Peace Negotiations, which took place in 1996 to 1998. She was also elected to serve as a member of the Northern Ireland Legislative Assembly from 1998 to 2003. Prof. McWilliams is a signatory of the Belfast/Good Friday Agreement and has chaired the Implementation Committee on Human Rights on behalf of the British and Irish governments. For her role in delivering the peace agreement in Northern Ireland, Prof. McWilliams was one recipient of the John F. Kennedy Leadership and Courage Award.

Prof. Monica McWilliams, Ulster Üniversitesi'ndeki Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü'ne bağlı Kadın Çalışmaları Bölümü'nde öğretim üyesidir. 2005- 2011 yılları arasında Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu Komiseri olarak Kuzey İrlanda Haklar Beyannamesi için tavsiyeler hazırlamaktan sorumlu olarak görev yapmıştır. Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu'nun kurucularından olan Prof. McWilliams 1998 yılında Belfast (Hayırlı Cuma) Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlanan Çok Partili Barış Görüşmeleri'nde yer almıştır.

Hanne Melfald

Hanne Melfald worked with the Norwegian Ministry of Foreign Affairs for eight years including as the Senior Adviser to the Secretariat of the Foreign Minister of Norway before she became a Project Manager in HD's Eurasia office in 2015. She previously worked for the United Nations for six years including two years with the United Nations Assistance Mission in Afghanistan as Special Assistant to the Special Representative of the Secretary-General. She has also worked for the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs in Nepal and Geneva, as well as for the Norwegian Refugee Council and the Norwegian Directorate of Immigration. Melfald has a degree in International Relations from the University of Bergen and the University of California, Santa Barbara, as well as a Master's degree in Political Science from the University of Oslo.

Hanne Melfald, başdanışmanlık dahil olmak üzere 8 yıl boyunca Norveç Dışişleri Bakanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde bulunmuş, 2015 yılından itibaren İnsani Diyalog için Merkez isimli kurumun Avrasya biriminde Proje Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Geçmişte Birleşmiş Milletler bünyesinde görev almış, bu görevi sırasında 2 yıl boyunca Birleşmiş Milletler'in Afganistan Yardım Misyonunda BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi olarak görev yapmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Cenevre Yerleşkesi bünyesinde bulunan Nepal İnsani Yardım Koordinasyon Ofisinde de görev almıştır. Bir dönem Norveç Sığınmacılar Konseyi ve Norveç Göçmenlik İşleri Müdürlüğünde çalışan Hanna Melfald Norveç'in Bergen ve ABD'nin Kaliforniya Üniversitelerinde aldığı Uluslararası İlişkiler eğitimini Olso Üniversitesinde aldığı Siyaset Bilimi yüksek lisans eğitimiyle tamamlamıştır.

Roelf Meyer

Meyer is currently a consultant on international peace processes having advised parties in Northern Ireland, Sri Lanka, Rwanda, Burundi, Iraq, Kosovo, the Basque Region, Guyana, Bolivia, Kenya, Madagascar, and South Sudan. Meyer's experience in international peace processes stems from his involvement in the settlement of the South African conflict in which he was the government's chief negotiator in constitutional negotiations with the ANC's chief negotiator and current South African President, Cyril Ramaphosa. Negotiating the end of apartheid and paving the way for South Africa's first democratic elections in 1994, Meyer continued his post as Minister of Constitutional Affairs in the Cabinet of the new President, Nelson Mandela. Meyer retired as a Member of Parliament and as the Gauteng leader of the National Party in 1996 and co-founded the United Democratic Movement (UDM) political party the following year. Retiring from politics in 2000, Meyer has

since held a number of international positions, including membership of the Strategy Committee of the Project on Justice in Times of Transition at Harvard University.

Roelf Meyer, Güney Afrika'daki barış sürecinde iktidar partisi Ulusal Parti adına başmüzakereci olarak görev yapmıştır. O dönem Afrika Ulusal Kongresi (ANC) adına başmüzakereci olarak görev yapan ve şu an Güney Afrika devlet başkanı olan Cyril Ramaphosa ile birlikte yürüttüğü müzakereler sonrasında Güney Afrika'daki ırkçı apartheid rejim sona erdirilmiş ve 1994 yılında ülkedeki ilk özgür seçimlerin yapılması sağlanmıştır. Yapılan seçim sonrası yeni devlet başkanı seçilen Nelson Mandela kurduğu ilk hükümette Roelf Meyer'e Anayasal İlişkilerden Sorumlu Bakan olarak görev vermiştir. Roelf Meyer 2011-2014 yılları arasında Güney Afrika Savunma Değerlendirme Komitesine başkanlık yapmış, aynı zamanda aktif olan bazı barış süreçlerine dahil olarak Kuzey İrlanda, Sri Lanka, Ruanda, Burundi, Irak, Kosova, Bask Bölgesi, Guyana, Bolivya, Kenya, Madagaskar ve Güney Sudan'da çatışan taraflara danışmanlık yapmıştır.

Mark Muller QC

Mark Muller, QC, is a senior advocate at Doughty Street Chambers (London) and the Scottish Faculty of Advocates (Edinburgh) where he specialises in public international law and human rights. Muller is also currently on the UN Department of Political Affairs Standby Team of Mediation Experts and is the UN Special Envoy to Syria in the Syrian peace talks. He has many years' experience of advising numerous international bodies, such as Humanitarian Dialogue (Geneva) and Inter-Mediate (London) on conflict resolution, mediation, confidence-building, ceasefires, power-sharing, humanitarian law, constitution-making and dialogue processes. Muller also co-founded Beyond Borders and the Delfina Foundation.

Mark Muller Londra merkezli Doughty Street Chambers Hukuk Bürosu'na ve Edinburg'daki İskoç Avukatlar Birliği'ne bağlı olarak çalışan tecrübeli bir hukukçudur. Uluslararası kamu hukuku ve insan hakları hukuku alanında uzman olan Muller, Afganistan, Libya, Irak ve Suriye gibi çeşitli çatışma alanlarında uzun seneler çatışma çözümü, arabuluculuk, çatışmasızlık ve iktidar paylaşımı konusunda danışmanlık hizmeti vermiştir. 2005'den bu yana İnsani Diyalog için Merkez (Centre for Humanitarian Dialogue), Çatışma Ötesi (Beyond Borders) ve Inter Mediate (Arabulucu) isimli kurumlara kıdemli danışmanlık yapmaktadır. Harvard Hukuk Fakültesi üyesi olan Muller bir dönem İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu başkanlığı ve Barolar Konseyi Hukukun Üstünlüğü Birimi başkanlığı görevlerini de yürütmüştür. Kültürel diyalog yoluyla barışı ve uluslararası anlayışı teşvik etme amacıyla İskoçya'da kurulan Sınırlar Ötesi (Beyond Borders) isimli oluşumun kurucusu olan Muller halen BM Siyasal İlişkiler Birimi bünyesindeki Arabulucular Destek Ekibinde Kıdemli Arabuluculuk Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Avni Özgürel

Mehmet Avni Özgürel is a Turkish journalist, author and screenwriter. Having worked in several newspapers such as Daily Sabah and Radikal, Özgürel is currently the editor in chief of the daily Yeni Birlik and a TV programmer at TRT Haber. He is the screenwriter of the 2007 Turkish film, Zincirbozan, on the 1980 Turkish coup d'état, Sultan Avrupa'da (2009), on Sultan Abdülaziz's 1867 trip to Europe; and Mahpeyker (2010): Kösem Sultan, on Kösem Sultan. He is also the screenwriter and producer of 2014 Turkish film, Darbe (Coup), on the February 07, 2012 Turkish intelligence crisis. In 2013 he was appointed a member of the Wise Persons Committee in Turkey established by then Prime Minister Erdoğan.

Gazeteci-yazar Avni Özgürel, uzun yıllar Milliyet, Akşam, Sabah ve Radikal gibi çeşitli gazetelerde haber müdürlüğü ve köşe yazarlığı yaptı. 2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından Demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti üyesidir. 1980 darbesini konu eden belgesel film Zincibozan (2007), Sultan Abdülaziz'in 1867'de Avrupa'ya yaptığı yolculuğu konu eden Sultan Avrupa'da (2009), Mahpeyker: Kösem Sultan (2010) ve 7 Şubat Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) operasyonunun anlatıldığı "Darbe" filmleri senaristliğini ve yapımcılığını üstlendiği projeler arasındadır. Özgürel, şu anda Yeni Birlik gazetesinin sahibi ve genel yayın yönetmenidir. Ayrıca TRT Haber'de program yapmaktadır.

Prof. John Packer

Professor John Packer is Associate Professor of Law and Director of the Human Rights Research and Education Centre (HRREC) at the University of Ottawa in Canada. Prof. Packer has worked for inter-governmental organisations for over 20 years, including in Geneva for the UN High Commissioner for Refugees, the International Labour Organisation, and for the UN High Commissioner for Human Rights. From 1995 to 2004, Prof. Packer served as Senior Legal Adviser and then the first Director of the Office of the OSCE High Commissioner on National Minorities in The Hague. In 2012 – 2014, Prof. Packer was a Constitutions and Process Design Expert on the United Nation's Standby Team of Mediation Experts attached to the Department of Political Affairs, advising in numerous peace processes and political transitions around the world focusing on conflict prevention and resolution, diversity management, constitutional and legal reform, and the protection of human rights.

Dr. John Packer Kanada'da Ottawa Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doçent ve İnsan Hakları Araştırma ve Eğitim Merkezi (Human Rights Research and Education Centre) müdürüdür. 20 yıl boyunca Packer BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Ulus-

lararası Çalışma Örgütü ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği gibi Cenevre'de bulunan hükümetler arası örgütlerde çalışmıştır. 1995'ten 2004'e kadar Lahey'de Packer Kıdemli Hukuk Danışmanı, ardından da Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği birinci müdürü olarak görev almıştır. 2012-2014 yıllarında Packer BM Arabuluculuk Uzmanlar Ekibi siyasi ilişkiler biriminde Anayasa ve Süreçlerin Tasarımı Uzmanı olarak yer aldı. Dünyadaki birçok barış süreci ve siyasi geçişler konusunda danışmanlık yapan Pecker, çatışma önleme ve çözümü, çeşitlilik yönetimi, anayasa ve hukuk reformları ve insan hakları korumasına odaklanmıştır.

Jonathan Powell

Jonathan Powell is the founder and CEO of Inter Mediate, an NGO devoted to conflict resolution around the world. In 2014, Powell was appointed by former Prime Minister David Cameron to be the UK's Special Envoy to Libya. He also served as Tony Blair's Chief of Staff in opposition from 1995 to 1997 and again as his Chief of Staff in Downing Street from 1997 to 2007. Prior to his involvement in British politics, Powell was the British Government's chief negotiator on Northern Ireland from 1997 to 2007 and played a key part in leading the peace negotiations and its implementation.

Ortadoğu, Latin Amerika ve Asya'da yaşanan çatışmaların çözümü üzerine çalışan ve devletten bağımsız arabuluculuk kurumu olan Birleşik Krallık merkezli Inter Mediate'in kurucusudur ve İcra Kurulu Başkanıdır. 2014 yılında Birleşik Krallık Başbakanı David Cameron tarafından Libya konusunda Özel Temsilci olarak atanmıştır. 1995-2007 yılları arasında Birleşik Krallık eski Başbakanı Tony Blair kabinesinde Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuş, 1997 yılından itibaren Kuzey İrlanda sorununun çözümü için yapılan görüşmelere Britanya adına başmüzakereci olarak katılmıştır. 1978-79 yılları arasında BBC ve Granada TV için gazeteci olarak çalışmış, 1979-1994 yılları arasında ise Britanya adına diplomatlık yapmıştır.

Sir Kieran Prendergast

Sir Kieran Prendergast is a former British diplomat who served as the Under-Secretary General for Political Affairs at the United Nations from 1997 to 2005 and as High Commissioner to Kenya from 1992 to 1995 and to Zimbabwe from 1989 to 1992. During his time at the UN, Prendergast stressed the human rights violations and ethnic cleansing that occurred during the War in Darfur and was involved in the 2004 Cyprus reunification negotiations. Since his retirement from the UN, he has conducted research at the Belfer Center for Science and International Affairs

(United States) and is a member of the Advisory Council of Independent Diplomat (United States). Prendergast also holds a number of positions, including Chairman of the Anglo-Turkish Society, a Trustee of the Beit Trust, and Senior Adviser at the Centre for Humanitarian Dialogue.

Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya ve ABD'de diplomat olarak çalışmıştır. Birleşik Krallık Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosu'nun (Foreign and Commonwealth Office) Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ve Namibya konularıyla ilgilenen birimine başkanlık etmiştir. Bir dönem BM Siyasal İlişkiler Biriminde Müsteşar olarak çalışmış, BM Genel Sekreteri'nin Barış ve Güvenlik konulu yönetim kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerde barış çabalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

Rajesh Rai was called to the Bar in 1993 with his areas of expertise including human rights law, immigration and asylum law, and public law. He has been treasurer of 1MCB Chambers (London) since 2015 and has also been a Director of an AIM-listed investment company where he led their renewable energy portfolio. Rai is a frequent lecturer on a wide variety of legal issues, including immigration and asylum law and freedom of experience (Bar of Armenia), minority linguistic rights (European Parliament), and women's and children's rights in areas of conflict (cross-border conference to NGOs working in Kurdish regions). He is also Founder Director of HIC, a community centred NGO based in Cameroon.

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosu'na kaydolmuştur. İnsan Hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma Hakkı hukuku ile Kamu Hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Kamerun'daki HIC isimli sivil toplum örgütü ile Uganda'daki Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI – (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminerler ve dersler vermiştir.

Sir David Reddaway

Sir David Reddaway is a retired British diplomat currently serving as Chief Executive and Clerk of the Goldsmiths' Company in London. During his previous career in the Foreign and Commonwealth Office, he served as Ambassador to Turkey (2009-2014), Ambassador to Ireland (2006-2009), High Commissioner to Canada (2003-2006), UK Special Representative for Afghanistan (2002), and Charge d'Affaires in Iran (1990-1993). His other assignments were to Argentina, India, Spain, and Iran, where he was first posted during the Iranian Revolution.

Halen çeşitli özel şirket ve üniversitelere danışman, yönetim kurulu üyesi ve konsültasyon uzmanı olarak hizmet etmektedir. 2016 yılının Ocak ayından bu yana Londra Üniversitesi bünyesindeki Goldsmith Koleji'nde Konsey üyesi ve Goldsmith şirketinde yönetici katip olarak görev yapmaya başlamıştır. Bir dönem Birleşik Krallık adına Türkiye ve İrlanda Cumhuriyeti Büyükelçisi olarak görev yapan Reddaway bu görevinden önce Birleşik Krallık adına Kanada'da Yüksek Misyon Temsilcisi, Afganistan'da Özel Temsilci, İran'da ise Diplomatik temsilci olarak görevyapmıştır. Bu görevlerinin yanı sıra İspanya, Arjantin, ve Hindistan'da diplomatik görevler üstlenmiştir.

Prof. Naomi Roht-Arriaza

Professor Naomi Roht-Arriaza is a Distinguished Professor of Law at the Hastings College of Law, University of California (San Francisco) and is renowned globally for her expertise in transitional justice, international human rights law, and international humanitarian law. She has extensive knowledge of, and experience in, post-conflict procedures in Latin America and Africa. Roht-Arriaza has contributed to the defence of human rights through legal and social counselling, her position as academic chair, and her published academic works.

Prof. Naomi Roht-Arriaza Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco şehrindeki UC Hastings College of the Law isimli Hukuk okulunda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Ufuk Uras

Mehmet Ufuk Uras is a co-founder and member of social liberal Greens and the Left Party of the Future, founded as a merger of the Greens and the Equality and Democracy Party. He was previously a former leader of the now-defunct University Lecturers' Union (Öğretim Elemanları Sendikası) and was elected the chairman of Freedom and Solidarity Party in 1996. Ufuk resigned from the leadership after the 2002 general election. Ufuk ran a successful campaign as a "common candidate of the Left", standing on the independents' ticket, backed by Kurdish-based Democratic Society Party and several left-wing, environmentalist and pro-peace groups in the 2007 general election. He resigned from the Freedom and Solidarity Party on 19 June 2009. After the Democratic Society Party was dissolved in December 2009, he joined forces with the remaining Kurdish MPs in the Peace and Democracy Party group. On 25 November 2012, he became a co-founder and member of social liberal Greens and the Left Party of the Future, founded as a merger of the Greens and the Equality and Democracy Party. Ufuk is a member of the Dialogue Group and is the writer of several books on Turkish politics.

Prof. Dr. Mehmet Ufuk Uras İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamladıktan sonra, milletvekili seçilene kadar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yardımcı doçent doktor olarak görev yapmıştır. 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili adayı olmuştur. Seçimlerin sonucunda %3,85 oranıyla yani 81.486 oy alarak İstanbul 1. Bölge'den bağımsız milletvekili olarak 23. dönem meclisine girmiştir. Seçimler öncesinde liderliğinden ayrıldığı Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) Genel başkanlığına 11 Şubat 2008'de yapılan 5. Olağan Kongresi'ni takiben geri dönmüştür. 17 Haziran 2009 tarihinde, partinin dar grupçu bir anlayışa kaydığı düşüncesi ve sol siyasetin daha geniş bir yelpazeye ulaşması iddiasıyla bir grup arkadaşıyla Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nden istifa etmiştir. ÖDP'den ayrılışıyla birlikte Eşitlik ve Demokrasi Partisi kuruluş sürecine katılmıştır. DTP'nin 19 kişiye düşüp grupsuz kalmasından sonra, Kürt sorununun parlamentoda çözülmesi gerektiğini savunarak Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) grubuna katılmıştır. Ufuk Uras, seçim sürecinde, kuruluş çağrısını yaptığı Eşitlik ve Demokrasi Partisi'ne üye olmuştur. 25 Kasım 2012'de kurulan Yeşiller ve Sol Gelecek Partisinin kurucularındandır ve aynı zamanda PM üyesidir. Uras'ın çok sayıdaki yayınları arasında "ÖDP Söyleşileri", "İdeolojilerin Sonu mu?" (Marksist Araştırmaları Destek Ödülü), "Sezgiciliğin Sonu mu?", "Başka Bir Siyaset Mümkün", "Kurtuluş Savaşında Sol", "Siyaset Yazıları" ve "Alternatif Siyaset Arayışları" "Sokaktan Parlamentoya" "Söz Meclisten Dışarı" ve "Meclis Notları" adlı kitapları da bulunmaktadır.

Prof. Dr. Sevtap Yokuş

Professor Dr Sevtap Yokuş is a Law Faculty Member at İstanbul Altinbas University in the Department of Constitutional Law. She holds a PhD in Public Law from the Faculty of Law, Istanbul University, awarded in 1995 for her thesis which assessed the state of emergency regime in Turkey with reference to the European Convention on Human Rights. She is a widely published expert in the areas of Constitutional Law and Human Rights and has multiple years' experience of working as a university lecturer at undergraduate, postgraduate and doctoral level. She also has experience of working as a lawyer in the European Court of Human Rights.

Prof. Dr. Sevtap Yokuş İstanbul Altınbaş Üniversitesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesidir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doktora Programı bünyesinde başladığı doktorasını "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimine Etkisi" başlıklı tezle 1995 yılında tamamlamıştır. Akademik görevi sırasında lisans, yüksek lisans ve doktora aşamasında dersler veren Prof. Dr. Yokuş özellikle Anayasa Hukuku ve İnsan hakları Hukuk alanında uzmanlaşmıştır. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuruda pratik avukatlık deneyimi de bulunmaktadır.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0) 207 405 3835

info@democraticprogress.org
www.democraticprogress.org

@DPI_UK
DemocraticProgressInstitute